

అగ్నిపరీక్ష—శ్రీ వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు	౧-3
హరిశ్చంద్ర—కాశీ సోమయాజుల సుందరరామమూర్తిగారు	౪-౧౫
విరహము—నాదేళ్ల వెంకట్రావుగారు	౧౬
ఊచితవియ్యము—దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు	౧౬
ముక్కు తిమ్మనార్యుడు—మండలేముల వేంకటశాస్త్రిగారు	౧౭-౨౦
రతివిలాసము—శ్రీపురాన వేంకటసూర్యప్రసాదరాయ కవిగారు	౨౧-౨౬
ఛందశ్శాస్త్ర విమర్శనము—వాసా సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు...	౨౭-౩౧
ప్రణయజానకి—అధికార్ల సూర్యనారాయణరావుగారు...	౩౨
ద్రవిడవాఙ్మయము-ఆంధ్రులు:—ఆ. రంగస్వామి సరస్వతిగారు	౩౩-౩౮
‘లేవేజే’ మహాత్ముని సుభాషితములు—ఆదిపూడి సోమనాథరావుగారు	౩౯-౪౨
ద్రావిడి—పులుగుర్త లక్ష్మీనరసమాంబగారు	౪౩-౪౮
ఆశీర్వాదము—తుమ్మల సీతారామమూర్తిచౌదరిగారు...	౪౮ త
ప్రపన్నుడు—శ్రీశివశంకరశాస్త్రిగారు	౪౮ త
శ్రీకృష్ణనికృప—భమిడిపాటి పట్టాభిరామయ్యగారు	౪౯-౫౦
అభావప్రదుర్భావము—జంధ్యాల శివన్న శాస్త్రిగారు	౫౦
నా వెండిరూపాయ—భమిడిపాటి సుబ్బారావుగారు	౫౧-౬౦
కేసోపనిషత్తు—మల్లాది వేంకటవిశ్వనాథ శర్మగారు	౬౧-౭౧
కావరానికష్టాలు—శంకరదీక్షితులుగారు	౭౨-౭౭
భక్తాగ్రణి—అనిపెద్ది జగన్నాథశాస్త్రిగారు	౭౮
మహాపతివ్రత—కొత్తపల్లి సూర్యరావుగారు	౭౯-౯౨
నేత్య నేవకోపదేశము—శ్రీరాజా వాసిరెడ్డి దుర్గానదాశివేశ్వర ప్రసాద బహద్దరు గారు	౯౩-౯౪

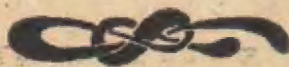
అద్వైత రజాక్—భావరాజు వెంకటకృష్ణారావుగారు ౯౫-౧౦౪
నవనాగరికత-విద్యున్ని రాదరణము—దండు సుబ్బావధానిగారు ౧౦౪
ప్రాచీనాంధ్రులెవరు? ఆర్యులుకారా?—చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు ౧౦౫-౧౧౫
ఆహ్వానము—మక్కపాటి వేంకటరత్నకవిగారు ౧౧౬-౧౧౭
అజంతాగుహలయములు—కొ. నరసింహచారిగారు ౧౧౮-౧౨౨
స్రణయస్రభావము—దిట్టకవి సత్యనారాయణగారు ౧౨౩
స్వరాజ్యమన నేమి?—టి. శివశంకరం పిల్లేగారు ౧౨౩-౧౨౭
మరణభీతి—దామరాజు పూడికాశ్యమగారు... ౧౨౭
సూత్రకాల వ్యవసాయచరిత్ర—వెంకటసుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు... ౧౨౮-౧౩౪
సహగమనము—శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు ౧౩౫-౧౩౭
మూడవ వజ్రహస్తుని చిక్కాలవలస శాసనము—మల్లంపల్లి సోమ
శేఖర కర్మగారు ౧౩౮-౧౪౫
ఆంధ్ర చిత్రకారులు ౧౪౬-౧౪౭
విమర్శనలు ౧౪౮
సాధిప్రాయ విశేషములు ౧౪౯-౧౬౨

చిత్ర పటముల వివరణము

త్రివర్ణ చిత్రములు:—శ్రీగాయత్రీ, నూర్జిహాను గానామృతము-జహంగీరు పరవశత.

సాధారణ చిత్రములు:—ప్రాకృత్య దొరగారి సతీమణి, శ్రీ పాండురంగరావుగారి సతీమణి, శ్రీ న్యాయమూర్తి సదాశివయ్యగారి సతీమణిగారులు, శ్రీమతి కోకా కృష్ణవేణమ్మ గారు, అఖిలభారత ప్రాచ్యవిద్యత్పరిషత్తు, వారిచే సమ్మానించబడిన పండితబృందము; ఆంధ్ర చిత్రకారులు శ్రీదామెర్ల రామారావుగారు, శ్రీ చామకూర భాష్యకార్లురావుగారు, శ్రీ పర దావెంకట రత్నంగారు - రాజమహేంద్రవరము; ౩౯ వ అఖిల భారత జాతీయమహాసభా స్వచ్ఛంద సేవాయువతీబృందము.

ముఖపటము—భ. రామసోమయాజులుగారు. గరిసంచిక ముఖపటము—దామెర్ల రామారావుగారు.

చెన్న పట్టణము, ఫిబ్రవరి ౧౯౨౫

సంపుటము ౨.

రక్తాక్షి సంవత్సరము మాఖమాసము

సంఖ్య ౨.

పు రా ణ స్మృ తి త ర ం గి ణి

అ గ్ని ప రీక్ష

శ్రీవేంకట పార్వతీశ్వర కవులు

౧

శ్రీ కరాలోకు లుత్తమ శ్లోకు లగుచు, సార్థకాగ్నిపరీక్షలో జయము గన్న
శ్రీమూర్తుల నక్షరాకృతిగఁజేయు, ధీరకవిలేఖనికి నమస్కారశతము.

సీ. సములలో నుత్తమత్వము సుఫిరంబుగాఁ, గాంచి లోకముమెచ్చుఁ గన్నవారు
ధర్మపద్ధతి పసిధారావ్రతంబుగాఁ, గాంచి యచ్చపుఁ ద్రోవఁ గన్నవారు
ఒడలు జీవముఁ బరార్థోపయుక్తంబుగాఁ, గాంచి పున్నెపుఁబంటుఁ గన్నవారు
సంపద్విఘ్నైకసత్యమే యూతగాఁ, గాంచి శాంతిపదంబు గన్నవారు
చన్నవారయ్య జగతిలో నున్నవారు, కాలకాలాంతరముల మేల్గన్నవారు
మానవునులైనవా రెప్పు డే నొకప్పు, దుజ్జ్వలాగ్నిపరీక్షలో నున్నవారె.

వరుగువాతినబొగ్గు వజ్రమే యగుఁగాక, యగ్నిపరీక్షయం దవతరించి
వట్టువాతినపొగ వనదమే యగుఁగాక, యగ్నిపరీక్షయం దారి లేటి
గరుసువాతినమట్టి కనకమే యగుఁగాక, యగ్నిపరీక్షయం దడుగు పెట్టి
అనలువాతినరసం బమృతమే యగుఁగాక, యగ్నిపరీక్షయం దాగి నిలిచి
గౌరవమెయ్యన్న నెంతయో ఘనతయన్న, గలిమియేయన్న నెంతయో బలిమియన్న,
సార్థకాగ్నిపరీక్షలో జయము గనక, మర్త్యుఁ డేనాటికైన నమర్త్యుఁ డగునె?

మ. సిరితోఁ బట్టిన నేమి, మోహనకళాశ్రీకుండు గానేమి; సు
దరరేఖాండితుఁ డైననేమి; విబుధాధానుండు గానేమి, బు
ధురవృత్తంబును గన్న రాజకులచంద్రుం డైననేమి, విన
శ్వరకీర్తిం గను బుట్టు పావకపరీక్షాపిఠి గాకున్నచోన.

సీ. కనకాదలం బైన గరఁగి నీరగుఁ గాని, తలఁగునే నిశ్చల ధైర్యుఁడై
వారాకరం బైన వట్టి బీడగుఁ గాని, ప్రిదులునే విపులగాంభీర్యమహిమ
గ్రహరాజమణి యైన గతి తప్పి చనుఁ గాని, నడలునే నిర్మల సత్యదీక్ష
తొమ్మండలం బైన నసి చెడి పడుఁ గాని, జాటునే నత్రియూ నహనశ్చక్తి
పుణ్యపాపసుఖాసుఖ భోగరోగ, మిత్ర శత్రుశుభాశుభ మితిమైన
జగతి నగ్నిపరీక్షలోఁ దగులుజేళ, మతము విడఁబోరు పడఁబోరు మానఘనులు.

సీ. చల్లగా వినవచ్చు సత్యసంగీతముల్, కల్యాణ విజయ శంఖములలోనఁ
బ్రియముగాఁ గనవచ్చు బ్రేమరత్నంబులు, ఘనమంగళారాత్రికములలోన
దనివిగాఁ గొనవచ్చు దానకంకణములు, ప్రవిమలోదాతృపాత్రములలోన
హాయిగాఁ దినవచ్చు నమృతఫలంబులు, పావనభాగ్యకల్పములలోన
అగ్నిసాక్షికముగ నాత్మసర్వస్వంబు, విశ్వహితము గోరి నేల్చునట్టి
యజ్ఞదీక్షఁ గొన్న యళులపావనమూర్తు, లున్నచోట, జయము గన్నచోట.

చ. కనకధరాధరేంద్ర మొక గవ్వయుఁ గాదు; సురేంద్రలోకనం
దనవనవై భవం బొకతృణంబును గాదు; ప్రకృష్టభోగజీ
వన మొకలెక్క గాదు; భవపావనపావకసత్పరీక్షలో
ననితరలోకలభ్య విజయాభ్యుదయంబులు గోరువారికి.

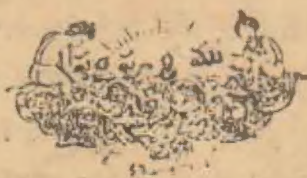
సీ. ఘోరదుస్సహఘనాసారమైనను సరే, సిద్ధచారణపుష్పనేచనంబె
దారుణజ్వాలాసహార మైనను సరే, సారభాచలమంద మారుతంబె

గ్రీష్మప్రచండతాపోష్ణమైనను సరే, సితచంద్రశుద్ధికాశీతలంబె
భీషణాశనివిస్ఫోష మైనను సరే, భేదరీమధురసంకీర్తనంబె
వాంఛనీయస్వధర్మని ర్వాహమునకు, బావనాగ్నిపరీక్షలో బాలుగొన్న
యచలదీక్షావదుల కద్వయాత్మకులకు, భీకర శ్రీకరంబు లేకాకరములె.

సీ. అకలంకచరితుల నాపన్నులుగఁ జేయఁ, బూని విశ్వామిత్రు లైన నేమి
పావనవ్రతుల దుష్పథదూషితులఁ జేయఁ, నెంచి రాక్షసవృత్తిఁ గొంచ నేమి
సద్ధర్మనిరతులఁ జలచిత్తులుగఁ జేయఁ, దలంచి దయ్యపుహుఁదాల్చ నేమి
ఐశుధ్యహృదయులఁ జరిశోధనముఁ జేయఁ, యత్నించి యుద్దండు లైననేమి
తథ్యమిథ్యావివాద మధ్యస్థపావ, నాద్యుతాగ్నిపరీక్షలో నైనఘనుల
సత్యనిర్మలచరితంబు శాశ్వతముగ, నవని వెలయుచువారు బంధువులె కారె.

చ. కలుషము లొందలేవు, మమకారము లందఁగలేవు, దుఃఖసం
కలితకరాళభాతికవికారము లూఁడఁగలేవు, నిత్యచం
చలవిషయ ప్రలోభగుణజాలము లూఁడఁగలేవు, వీరులై
యలఘుపదంబుఁ జూఱఁగొన నగ్నిపరీక్షలఁ జేపధిరులన్.

సీ. ఆనందనందనోద్వానంబునందైన, సంతానపత్రముల్ సంస్కరించి
మానసకాసారమధ్యంబునందైన, స్వర్ణాబసూత్రముల్ సంతరించి
సత్కళాసంపూర్ణశశిబింబమందైన, సిద్ధామృతరసంబు నేకరించి
చారురోహితశక్ర చాపంబునందైన, సదమలవర్ణముల్ సంగ్రహించి
సార్థకాగ్నిపరీక్షలో జయము గన్న, విశ్వసుతకేర్తులకు గీర్తి విజయపత్ర
సత్కృతులఁ గూర్చి వెలయుచు శాశ్వతముగ, సత్కవిబ్రహ్మమంగళా శాసనములు.

కాశీ సోమయాజుల సుందరరామమూర్తి గారు, ఎం. ఏ.

ఆశయము

శ్రీయుత శ్రీ విక్రమదేవవర్మ మహాశయులు గారు, విశాఖపట్టణము.

శ్రీ విజయనగర మహారాజుగారి కలాశాలో పాథ్యాయులు నాంగ్లపద్యకావ్యరచనా నిపుణులునగు శ్రీయుత పండిత కాశీ సోమయాజుల రామమూర్తి, ఎమ్. ఏ. గారు సాహితీచరిత్రమునందలి తుదిభాగమును, హరిశ్చంద్ర చరిత్రమునందలి తుదిభాగమును గ్రామ్యాంధ్రభాషయందు రెండు నాటకములుగ రచించి నాకు వినిపించగ విని కడు మోదమొందితిని. తదభినయమును వీక్షించగలతూహలము గలవాడను.

శ్రావ్యప్రబంధము కేవల గ్రాంథిక భాషతోడను దృశ్య ప్రబంధము మాత్రము పాత్రోచిత గ్రామ్యభాషతోడను వెలయవలెనను నాశయముగల నాకు నామూలాగ్రమును గ్రామ్యభాషాభూయిష్ఠమగు నుపరికథితదృశ్య ప్రబంధద్వయము గడుమోదమొదవించుటకుఁ గారణములు తత్సందర్భశుద్ధియు, నాటకోచిత వచనరచనయుఁ బాత్రపోషణమును, రసపూర్ణమునై యున్నవి. ఉపరిలిఖితకారణచతుష్టయమును గ్రహించి నామనము తద్భాషా గ్రామ్యతను గణింపలేదు. విచిత్ర చరిత్ర శ్రోతలు రచనాలోపములను

సుస్వాదుఫలరసాస్వాదకులు నలుసులను లెక్కింపరుగదా! ఏతత్కవిగారు గ్రాంథిక భాష నెఱుంగనివారు గారు. అట్లయ్య నాథునికజనసామాన్యరంజనముకొటకు నట్టి భాషను బాటించిరి. కవులు స్వీయసమయ జనరుచి నాదరించుట గొత్తది గాదు. ఉక్త నాటక ద్వయము సాధారణజనులు వాడుకొనుచిన్నచిన్న మాటలతోడనే శ్రోతల చిత్తములఁ గరంగించుచు నిజకరుణరసప్రధానతను సిగ్గుపటచుటయే కాక, తద్రచయితయొక్క నేర్పునెంతయుఁ జాటుచున్నది.

ఆనాటకద్వయము ముద్రితమయి ప్రకటితమగునేని, యనేకజనులు సంతోషించుటకు వీలగును.

గ్రంథకర్త విజ్ఞప్తి

సంభాషణ, పద్యరూపకముగాను, సంగీతరూపకముగాను, లేకుండా, పాత్రోచితవ్యావహారికభాషను ఉంటే, తెలుగునాటకాలు రక్షితట్టవా? అది శోధించడానికే నేనీనాటకాలు వ్రాసినాను. అంతేగాని కావ్యభాషయందు అనాదరణచేతకాదు. రాజనధిల

లోనూ, శాస్త్రచర్చలలోనూ పండిత శ్రేష్ఠులు కూడా ఉపయోగించేభాష రంగస్థలములో కూడదట. అట్టి సభలకంటే, రంగస్థలానికి వచ్చినకొమ్ము లేమిటి? ఈ పాతికముప్పై యేళ్లబట్టి, ఆంధ్రనాటకరచయితలు పెట్టుకొన్న నియమములు రసపోషణకట. అయితే భావపూరితమై, పండితపామరవేద్యమైనవ్యావహారికభాషలో అన్నిరసములూ పుష్కలముగా వస్తే? శ్రోతలకు కన్నీళ్లువచ్చేటట్లు చేయగలుగుతే? నాకు, కావ్యభాషకంటే, రసవంతమైన వ్యావహారికభాష వ్రాయడమే

కష్టమని తోచినది. ఆంధ్ర, గీర్వాణ, ఉత్కళ సారస్వతములలో ఆరితేరిన పండితవర్ణులు, రసగ్రహణధురీణులు, శ్రీయత శ్రీవిక్రమ దేవవర్మ మహాశయులు, ప్రోత్సహించినందున, నేను ఈనాటకాలు పెల్లడిచేయడానికి సాహసించినాను. హరిశ్చంద్ర, సావిత్రి సుప్రసిద్ధమైన చరిత్రలు గనుక, రసవత్తున చివర భాగములనే వ్రాసినాను.

విజయనగరము, } కా. సుందరరామమూర్తి.
21—11—1924.

హరిశ్చంద్ర

మొదటిరంగము

కాలకాళికునియిట్లు; ప్రవేశము తిరగనివద్ద చంద్రమతి.

చంద్ర:—మధ్యాహ్నమనగా వెళ్లినాడు లోహితాస్యుడు. ఇంకారాలేదు! ఎనిమిది గంటలవేళకాదూ ఇష్టం? నిన్నా, మొన్నా, దీపాలవేళకే వచ్చినాడె. నేడేమి ఈ యాలస్యం? ఏమి జరిగిందోగదా, ఈశ్వరా? వెళ్లింది అడివామెను. ఏమైనా అవుతుంది. ఏకబరు వింటానోగదా? నానసికూనవంతు నన్నేల పంప కూడదు, యజమాని? ఏపులో నన్ను వేసుకపోతే, ఈ కస్తాలే పాయె. దేనికీ, జననీ, అన్నపూర్ణా, నీవేడన్నావు. (పిండి విసురుచు) అయ్యో! వేళ్లు మండిపోతున్నాయి! నడ్డి పడిపోతుంది! మెడలు నిలవకుండా ఉన్నాయి! కాళ్లు తిమ్మురైక్కిపోతున్నాయి! అంట్లు తోమితోమి

చేతులు పొక్కులెక్కినాయి! ఈ పిండి ఎలాగు విసరను? గంపెడు గోధుమలెక్కడ? నేను విసరడమెక్కడ? బాగా పిండవైనా ఎండినాయా? తెల్లవారేసరికి ఇయ్యవలెనట! ఎలాగు తెములుతుంది, ఈశ్వరా? తిరగలి ఇంతబరువేమిటి? ఒక్క చుట్టు తిప్పేసరికి నరాలు తోడుక పోతాయిట! విసరకుంటే, చెవులువేడి గాల్పు లొచ్చేట్టు తిట్టాయె! విసురుదామంటే, చేతులు రాకపోయె! ఇది చాలనట్టు, చలిఒకటి! పంటినిండా బట్టలేదు! తలుపులు వేసుకొందామంటె గదికాదు! ఈపంచను ఎంతరాత్రివరకూ వజ్రవజలాడుతూ విసరవలెనోగదా, దైవమా? అన్ని బాధలకంటే ఎక్కువ, లోహితాస్యుడు ఇంకారాకపోవడం! నేనేమైతే నేమి! పిల్లవాడు, కొనసాగవలసినకొమ్ము,

వంశవర్ధనుడు, చక్కనిచుక్క, గురాల
పోగు, ఏమవునోగదా? ఏమైనాదోగదా?
—అ, ఏమిటాచప్పుడు? అడుగుల
చప్పుడులాగున్నది! ఆవచ్చేది బాబయ్య
మిటిచెప్పా? బాబా, లోహితాస్యా:—
సరి, నాకా అంతటిఅదృష్టం?
ఏమి వినవలసున్నదో? కాని, కూడా
అందరు పెద్దకుర్చువాళ్లున్నారే? చాలా
మంచివాళ్లుటే? నాబిడ్డణిమూస్తే చాలా
ప్రేమటే? ప్రమాదం రానిస్తారా?—
అయ్యో, ఏమిటీవెర్రి? వాళ్లంచేయ
గలరు, పెద్దపులో, పామో, వస్తే?—
అడుగో, మళ్లి అడుగులచప్పుడవుతూండే!
నాన్నా, లోహితాస్యా!

లోహితాస్యాడు ప్రశంసించును.

లోహి:—చిత్తం, అమ్మాజీ.

చంద్ర! — (దిగ్గునలేచి, ఎదురుగుండా వెళ్లి,
ఎత్తుకొనివచ్చి, గుండెలకు అదముకొని, తిర
గలివద్ద పిల్ల వానిని కాలుమీదకూర్చుండ
జెట్టకొనును). నాతండ్రి, నిజంగానచ్చా
వోయ్? నానాన్న రావోయ్! నాబాబు
రావోయ్! నాబిట్టి, రావోయ్! ఏమి,
నాన్నా ఇంతాలస్యం చేశావ్? నీకోసం
తపించిపోయినావోయ్, బాబా!

లోహి:—ఎందుకమ్మాజీ, తపించిపోవడం!

చంద్ర:—ఇంతాలస్య మైనదనీ, ఏమైనదో
అని తల్లడిల్లిపోయినావోయ్, తండ్రి!

లోహి:—ఏనిమిదిగంటలైనదో, లేదో, ఇదే
ఆలస్యమూ, అమ్మాజీ!

చంద్ర:—ఈ రెన్నాళ్లు వేగముగా వచ్చి
నావే? నేడేమి ఇంతాలస్యం, నాయనా?

లోహి:—ఈదినం శుక్రవారమని మూతా
న్నపూర్ణకు కుంకుమపూజ చేసుకొన్నాను!
ఇంతవేళైంది, రావడానికి.

చంద్ర:—కుంకుమెక్కడిదీ? ఎవరిచ్చినారు?

లోహి:—నాజట్టుదారుడు, పార్వతీశం.

చంద్ర:—ఎంతపుణ్యం చేసుకొన్నావోయ్,
తండ్రి, లోకమాతపూజచేయడానికి!

లోహి:—ఆ పూజారి ఎంతమంచివాడోగాని,
అమ్మాజీ, నన్నే స్వయంగా పూజచేయ
నిచ్చినాడు. అతడు నామములు చెప్పడ
మూ, నేను పూజచేయడమూ, సహస్ర
నామాలు అయేవరకూ! “వాళ్లకి ఎవరికీ
శలవివ్వక, పూజచేయడానికి నాకెందుకిచ్చి
నాపూ?” అన్నాను.

చంద్ర:—అంటే ఏమన్నాడు?

లోహి:—“నీవు హరిశ్చంద్రచక్రవర్తియొక్క
కుమారుడవు కావా?” అన్నాడు. “నీకె
లాగు తెలుసును?” అన్నాను. “కాకుంకే
ఈముఖ మెకరికుంటుం”దన్నాడు.

చంద్ర:—అన్నాడోయ్, తండ్రి? (వాని ము
ఖము ముద్దు పెట్టకొనును.)

లోహి:—ఇంకా విందురో, ఏమన్నావో.
“మీ గోత్రనామాలతో ప్రతిదినమూ
మేము మూతాన్నపూర్ణపూజ చేస్తూంటా
మ”న్నాడు. ఆలాగెందుకు చేస్తారమ్మాజీ?
బాబయ్య చక్రవర్తనా?

చంద్ర:—అవును, బాబా! నేను కాశీలో ఉన్నానన్నమాటేగాని, ఒక గంగలో స్నానమా? మాతాన్నపూర్ణ దర్శనమా? విశ్వేశ్వరుని దర్శనమా? యజమాని గుమ్మం దిగనివ్వడుగదా!

లోహి:—అమ్మాజీ, గంగ ఎక్కడో ఉన్నదా? మాతాన్నపూర్ణ ఎక్కడో ఉన్నదా? తమకే వారు. వారి దర్శనం చేయలేదని విచార మెందు కమ్మాజీ, తమకూ?

చంద్ర:—నీ కెవరు చెప్పినారోయ్, బాబా, ఈ మాటలు?

లోహి:—కామేశ్వరం అన్నాడూ, “లోహితాస్యా, మీ తల్లెమ్మిటి? అన్నపూర్ణెమ్మిటి? ఒక్కమారు వారి దర్శనంచేస్తే, చాలదోయ్ జన్మకూ?” అన్నాడు.

చంద్ర:—నా చిట్టివాడి కెంతభక్త్యోయ్, నేనంటే! కాని, తండ్రి, మెన్నుకీ కడుపు అంటుక పోయిందోయ్, ఎంత ఆకలితో ఉన్నావోగాని! ప్రొద్దున్ననగా తాగిన గంజి, ఎలాగు భరించినావోయ్, నాయనా అంత ఆకలి?

లోహి:—చాలా ఆకలిగానే ఉన్నది, అమ్మాజీ! ఈ మూన్నాళ్లు ఆకలి చాలా బాగా వేస్తుంది. కష్టపడి పనిచేస్తే కణ కణ లాడుతూ ఆకలేస్తుంది. తినడానికి ఉండాలిగాని, నాగభూషణం అన్నాడూ, “ఎవ్వడు చూచినా, నవ్వుఖర్చు చేతుల్లోనే కాదూ, గొప్పవాళ్లు పిల్లలూ? ఒక్క-

మారు కాలు కింద పెట్టనివ్వరు గదా? ఎవ్వడూ ఏదో ఒకటి తింటునే ఉంటాడు. వారికి ఆకలి వేయమంటే, ఏంవేస్తుంది?” అన్నాడు.

చంద్ర:—ఎన్ని నేర్చుకొన్నావోయ్, తండ్రి, ఈ మూన్నాళ్లలోనూ!

లోహి:—ఇంకా ఎన్ని నేర్చుకొంటానో? కష్టాలవంటి గురువు లేడన్నాడు కృష్ణమ్మ.

చంద్ర:—నిజమే, తండ్రి—కాని మాటలకేమి? ముందు గంజితాగు.

లోహి:—(త్రాగి) ఆకలి ఏమీ తీరలేదమ్మాజీ. మరి లేదూ?

చంద్ర:—నాగంజకూడా ఇచ్చివేసినారోయ్, నాయనా, మరెక్కడిదీ?

లోహి:—ఏ మమ్మాజీ, మీ గంజకూడా ఇచ్చివేసినారా?

చంద్ర:—అవును, తండ్రి, ఆకలితో వస్తావనీ.

లోహి:—ఆమాట ముందేల చెప్పలేదూ?

చంద్ర:—చెప్పి ఉంటే?

లోహి:—తాగడం మానివేతునూ. నా గంజ కూడా తమకే ఇచ్చివేతునూ.

చంద్ర:—నా చిట్టివాడా, నీ మాటలు వింటూంటే, బాధలన్నీ మరిచిపోతానోయ్! నీ ఆకలి ఎలాగు చూడగలను, బాబా?

లోహి:—తమ ఆకలి నేను మాలేమా చూడగలను?

చంద్ర:—అందరికీ అన్నంపెడుతూ, నా జసి బిడ్డకు మూకుడు గంజి లేకపోయినా, తల్లి,

అన్నపూర్ణా? లేకపోవడమేమి? మేమేమి
చేసుకొన్నామో? అనుభవించక తీరు
తుందా?

లోహి:—ఏడవకం డమ్మాజీ, ఏడవకండి.

(తనచొక్కాతీసి వేస్తున్నాడు)

చంద్ర:—చొక్కా ఏల తీసివేస్తావు, బాబా,
చలి పక్కలునంచుకపోతుంటే?

లోహి:—ఎందుకా? ఇందుకూ. (దానితో
తల్లి కన్నీళ్లు తుడుచును) మరేమున్నది
తుడవడానికి?

చంద్ర:—నా కన్నీళ్లు నీనుంచేనోయ్; నీబాధ
చూడలేకేనూ-

లోహి:—అందుకే నాబాధ ఎప్పుడూచెప్పను.

చంద్ర:—కాని, బాబా, నీవు గోచితో వెల్లి
నావే, నీ కాచొక్కా, ఆలాగూ ఎక్క
డినీ?

లోహి:—నారాయణిచ్చాడు ఈరెండున్నూ.
ఎంతమంచివా డంటా రమ్మాజీ, అతడు!

చంద్ర:—అయ్యో! పట్టుబట్టతప్ప మరేమి
కట్టి ఎరుగని ఈ యువరాజు, ఈ ఆగర్భ
శ్రీమంతుడు, ఎవరో అట ఒక చింకి
చొక్కా, చింకిలాగూ ఇచ్చినారని పొంగి
పోతున్నాడు! హా, విశ్వేశ్వరా!

లోహి:—అమ్మాజీ, మనవిచేస్తాను, చిత్త
గించండి. అదొక వేపం, ఇదొక వేపం.
గోచితో, ఈ చలిలో, అడివికివెళ్ళేవానికి,
ఈ చొక్కా, ఈలాగూ గొప్పవికావూ?
పట్టుమాత్రం ఇంతకంటే చలి బాగా అగు
తుందా? ఎప్పటివో వెనుకటి పట్టుబట్ట

మాటుందుకు? ఇప్పటి ఈ గోచితాత
రాయనికి ఇది ఎంతోలాభం అనుకో
వలెను. తమకుకూడా కష్టకోవడానికి ఎవ
రినైనా అడిగి తేవలెను.

చంద్ర:—హా, జ్ఞానికి కష్టము లంటవుగదా?
వయస్సుతో ఏంపని?—బాబా, ఎంత
దూరము అడివి?

లోహి:—రానూ పోనూ, ఒక ఆమడ డంటుం
దట.

చంద్ర:—నడవ గలిగినావా?

లోహి:—తమరు అంటుతోమగలిగే తోము
తున్నారా? ఎక్కడి కమ్మాజీ? బాధ
పడ్డాను నడవలేక. అదిచూచి జాలిపడి
విశ్వపతిశాస్త్రి నన్ను చంకపెట్టుకోబోయి
నాడు. నేనే వద్దన్నాను.

చంద్ర:—ఎందు కన్నావు, కన్నా?

లోహి:—ఎందు కెత్తుకోవలెను? ఒకరికి
శ్రమెందుకియ్యవలెను?

చంద్ర:—నిజమే, కాని అతడే ఎత్తుకొంటా
నన్నాడే, నీవడగకుండా?

లోహి:—అయితే మాత్రం, శ్రమ ఏమవు
తుంది? అతడూ నావంటివాడే-

చంద్ర:—ఎలాగవుతా డోయ్, బాబా?
వాళ్ల కలవాటూ, దూరంనడవడం. నీకేం
అలవాటున్నది?

లోహి:—నాకూ అవుతుంది, నడుస్తూంటే.
నడవకుంటే, ఎప్పటికీ కాదు. అమ్మాజీ,
నాకింకా ఎన్నాళ్లున్నదో ఈ దాస్యము?
అలవాటు చేసుకోవద్దూ నడవడం?

చంద్ర:—(తెచ్చి) అహ, ఏమి కనుకమా
జ్ఞానం! వీని ఓర్పు!

లోహ:—కాని, అమ్మమ్మ, మానవైశే
అయినాది, ఆ అమ్మమ్మ పన్నెండు వేదా,
శ్రమంతా మరిచిపోవడమేదా? ఆ పరి
మోమూ, ఆ అమ్మమ్మ, ఆ పుష్పమ్మ, ఆ
కాయమ్మ, వానిల్లికి పన్నెండు, పన్నెండు
కమలాఫలాలు-

చంద్ర:—అమ్మమ్మనా తిన్నానా అమ్మమ్మ?

లోహ:—ఏలాగు తిన్నా, అమ్మమ్మ, మానవి
కానప్పుడు? సమిదెలా, ఆకులూ నెమ్మ
వన్నెము, కానెన్నె మానవి కన్నెమ్మ.
పన్నెండు అమ్మమ్మనా? పన్నెండు కన్నెమ్మనా
మేము తింటే?

చంద్ర:—(వానిని నుంచి నుంచి విడిచి, ముఖానికి
ముఖము చేర్చి) అమ్మమ్మ, తండ్రి ఆతి పన్నెండు
దూ మరిచిపోకు. కాని, ఏదీ చూతాం,
బాబా, పాదాలు పన్నెండు పాదావేమో,
అమ్మమ్మ, తండ్రి, పాదబాధ పన్నెండు
పాదా, పాదాపాద పుష్ప! (పాదాలు
చూచును)

లోహ:—అ! ఆ! ఆవాడు ముచ్చటగా
అమ్మమ్మ! ఆ! ఆ! నద్దు వద్దు!

చంద్ర:—ఏమి తండ్రి, పాద ఇలావాదా? ఏ
అమ్మమ్మ, కొడకా!

లోహ:—ముల్లుగుచ్చుకొంది, పాదంలో-

చంద్ర:—ఇదగో పైకి కనిపిస్తోందే!

లోహ:—చాలా లోతుగా దిగిపోయింది.

పెద్దముల్లు-

చంద్ర:—అమ్మమ్మ, దానితోనే భావించు
నడిచినావా, తండ్రి?

లోహ:—అమ్మమ్మమ్మ, ఏమి చేశా? అమ్మ
మీలో పన్నెండు పన్నెండు పన్నెండు, పన్నెండు
కాదు, రక్తమే వచ్చింది.

చంద్ర:—అమ్మమ్మ, కొడకా! పన్నెండు పన్నెండు?
ఏలాగు తియడం?

లోహ:—ఏమి చేయి పన్నెండు తియ్యమ్మ.
చీము పోస్తే, చురగా అదే వస్తుంది.

చంద్ర:—నాన్నా, ఈముల్లు, నీపాదంలో
కంటే లోతుగా నాహృదయంలో నాటి
నట్టున్నదోయ్!

లోహ:—ఏదెవరి వన్నెమ్మ, ఏదెవరి వన్నె.
నా పన్నెండు పన్నెండు పన్నెండు పన్నెండు
చూడడం. తమరు నాపాద చూడలేరనే,
తమలో చెప్పలేదు.

చంద్ర:—ఏమి ఈ పన్నెండు పన్నెండు! వీని
మాటలు విన్నకొంటే, నా విద్యామునకు
పన్నెండు పన్నెండు! ఇంతింతెను బయలు
పెట్టి పన్నెండు పన్నెండు పన్నెండు పన్నెండు!
ప్రేమ ఈ పన్నెండు పన్నెండు. అట్టి ప్రేమ
ను విస్తారముగా బయలుపెట్టి పన్నెండు
పన్నెండు పన్నెండు? చెప్పుకోవచ్చును
ఆరోగ్యమును ఎక్కువ చేసి నట్టి,
కష్టాలు ప్రేమను పన్నెండు పన్నెండు! పన్నెండు
పన్నెండు పన్నెండు పన్నెండు, పన్నెండు
నుంచి ప్రేమ పుట్టడమా? దైవభక్తి
పన్నెండు పన్నెండు పన్నెండు! పన్నెండు, కష్టాలు
పన్నెండు! “ఈకష్టాచాలించు, దైవమా!”

కల:—ఎవరికా ఉద్ధరింపు?

చంద్ర:—అయినాను నేను వెళితానని
కేకలువేసి బుగ్గపోట్లు పొడిచినారు.

కల:—ఇట్లు వినులన్నీ సముచ్చ ఎదురుపెట్ట
రనుకొన్నావు? నీకొడుకు చావుకాదు
గాని, నా బండెడుసామూర్తి గంగలో కలి
సింది—

చంద్ర:—అయినా అలాగే అన్నారు—

కల:—ఎవరైనా అంటారు, అనరా? సామూ
మన్నా? అయితే ఏమంటావు? నీకొడు
కును వెలికి తెప్పించుమంటావేమిటి?

చంద్ర:—నేనేవెళ్లి వెతుక్కొంటాను, శలవు
దయచేయండి.

కల:—వాణ్ణి వెతకడానికి ఈ రాత్రి వేళవెళ్లి
నీవుకూడా చస్తే? ఆదంకుగకూడానా?
చాలుచాలు! సిగ్గులేక ఏమని అడిగావు?

చంద్ర:—అయ్యో, నీవొక్కాముచేత వెళ్లి నే
వస్తాను. ఆయన్ను అడుగుతే, లెమర్ని
అడుగుమన్నారు. శలవియ్యండి. మీకు
చాలా పుణ్యం వుంటుంది.

కల:—నరే. కాళ్ళుపట్టి వెళ్లు.

చంద్ర:—చిత్తం. (కాళ్ళుపట్టును)

కల:—నీకొడుకు చచ్చాడని, సూమూలు
మరిచిపోయినావూ? పాడుతూపట్టు.

(చంద్రునితో ఇలాగని చాచుతూ కాళ్ళుపట్టును.)

(చంద్రుని కాళ్ళుపట్టుకున్నప్పుడు, చంద్రునిగా,
చంద్రునిగా, పాడివచ్చును. కలితానని మన రాగ
ముమీదది (శ్రేష్ఠము.)

కల:—మరిగిస్తే, అక్కడవెళ్లికొన్నానే వెంటనే
రావలెను సుమా!

చంద్ర:—చిత్తం. (తెర)

ము. వివరించుచు

కల:—(చంద్రుని పోయినందున, చంద్రునితో పట్టు
కేసుతో చంద్రుని.

హరి:—అక్కడెవరో శివము దహనము
చేయడానికి మంటచేస్తున్నట్టున్నది. ఎవ
రెవరి?

చంద్ర:—ఎవరా అడిగేది?

హరి:—నీవు, కాకాచావు.

చంద్ర:—నాపిల్లవాడు అడివిలో నర్పదష్ట
మయినాడు. నీవు నీవు చేయడానికి
వచ్చినాను.

హరి:—ఇంతరాత్రి వేళనేమి? ఇప్పుడు కా
పెవరూ ఉండరనుకొని దొంగతనముగా
దహనముచేతామని వచ్చినావేమి?

చంద్ర:—దొంగతనముగా చేయవలసిన అవ
సరమేమి? అడివిలో ఎక్కడో పడియున్న
పిల్లవాన్ని వెలికి వెలికి, చితుకులుపరి
ఇక్కడికివచ్చేసరికి ఇంత వేళయినది.

హరి:—సుకము తెచ్చినావా?

చంద్ర:—సుకమియ్యవలెనా?

హరి:—అవును. ఇప్పుడుకా సంతకము
చేయకూడదే ఈస్మతానములో.

చంద్ర:—ఏమీ లేనిదానను కుమించి-

హరి:—ఎవరినైనా అడిగి, పిసుకొనిరా.
లేకుంటే ఇక్కడ సంతకము చేయ

నిన్నను. ఆ ముడుపున్న కర్తలు వెంటనే తీసివేయ.

చంద్ర:—బ్రతికి చెడ్డదానను, దయఉంది, సంస్కారము చేయసి.

హరి:—ముడుపున్న కర్తలు ఇంకా తీసివేయ కుండా మాట్లాడు తున్నావా?

(అక్కడికి వెళ్లి శవమును తిరగదోసి కర్తలు తీసివేయును.)

చంద్ర:—నీకేమి జాలిలేదా? శవమును కిందికి తిరగదోస్తావా? (శవమును కాలు మీదపెట్టుకొని) నాయనా, ప్రాణము పోయినా, నీవొళ్లు ఎంత మృదువుగా ఉన్నదోను! ఇన్నికష్టములొచ్చినా, సాగుడై గట్టిపడనట్టు, నీశరీరము గట్టిపడలేదు లెంద్రీ! ఈకష్టయు నిపుణేపడం ఆస్వస్థం అయినదని యజమాని నిన్ను నామీద పోషిస్తే, కంటికి పట్టినా పుకార్లు, నీకు లగ్నం నా చెయ్యి పోతో నోపెట్టినది. నీరల ఎంతనొచ్చియుండునో, నాయనా? మరికేకలు వేయనని, నిన్నరాత్రి అన్నా వనా, ఏడవలేదు, బాబా? ఇప్పుడు నిన్ను ఈకాటికాపు తోసివేస్తే, నీకు నొప్పితెలియకపోయినా, నాకెంతనొప్పిగా ఉన్నదోను, లెంద్రీ! (గుండెలకు శవమును అడుముకొనును)

హరి:—(తనలో) ఈక్షత్ర ఎవరై ఉండునో? అడవిలో వెతకడము, ఇంత రాత్రివేళ న్యూనమునకు వెళునను, ఇటు సాహసముతో ఆమోదము, ఆ చింతకెరలు, ఆ

భేదము, ఆ ముఖానికి ఆ మంటలవెలుగున ఎంత భయంకరమైన అంద మిస్తున్నవో! ఆమె వైఖరిచూచినా, ఆమె మాటలు విన్నా, అగ్రజాతి స్త్రీలయి ఉండవలెను. నీవెవరవు?

చంద్ర:—ఒకరింట భుజిస్తున్న బానిస దానను.

హరి:—(తనలో) అంతచక్కనిది బానిసదా! ధూళికప్పిన ముఖమును కన్నీళ్లు కడిగి, ఆ కాలువలలో ఆమె స్వచ్ఛమైన స్నానం ఎలాగు కనబడుతున్నవో, బంగారు చక్కీలో ఉలితో నాటువేస్తే కనబడటం! నీపిల్లవాడు 7-8 సంవత్సరములకుంటే ఎక్కువైపోయిపోవచ్చు. అంత పిన్నవయస్సులో అడివికి ఏమని పంపినావు?

చంద్ర:—చెడ్డపిల్లవాళ్లతో వెళ్లినాడు. మూడుదినాలున్నా, ఈడివి పోయిన కరిచి పోయినాడు. ఈ సాయంత్రము వీపాలవేళ పిల్లవాళ్లు వచ్చి నాలోచెప్పినారు. ఎంతో బ్రతిమాలుకొంటే, సంస్కారముచేసి వేగముగా రమ్మని యజమానులు శలవిచ్చినారు.

హరి:—(తనలో) బానిసతనమూ, తల్లికొడుకూ, అముఖములూ, అవయస్సూ, ఆమాటలపొందికా, ఆమె—

చంద్ర:—నేను తిరిగి ఇంటికి వేగముగా వెళ్లి వలెను. సంస్కారము చేయడానికి మెంటనే శలవియ్యి, నీకు చాలా పుణ్యం ఉంటుంది.

హరి:—నీకెందులకు తేడా?

చుట్ట:—(నిన్నో) ఏమియినాలో తెలియ
కాదు. ఏమిచెప్పేది? నావద్దలేదు.

హరి:—నీదే, నీవు నీటచేస్తావనియడమిన్ని
అడిగి నుకం తీసుకొనిరా.

చుట్ట:—మిల్లువాడు అడిగింది. ఎక్కడోను
పోయినాడని నేనుంటే, “వాడుపోతే, నీకు
పోయింది? వాని నోచిపెడితే పోయి, బ్రతి
కావు. కాని వాడు చావడంవల్ల నాకెంత
మిల్లు గదిలో కలిసిందో చూడు! ఏమి
ద్వంద్వం వాడెందుకొచ్చి కొనుకొన్నాను.
చావడం అంటావు?” అన్నాను యాడ
మాని. అతడివద్దాని ఏమిగినుకోనేటి?

హరి:—నేనేమిచేమగిను? నుకం ఇవ్వ
కుంటే దహనము చేయనివ్వను.

చుట్ట:—అయ్యో, ఎంతవానికుమారునికి
ఎంత వచ్చినది! ఎంతగలిగినవాని శివమై
నాదహనము కాకుండా ఉండిపోయిపో?
చుట్ట, నీగతి ఈలాగుంటున్నదా? నిన్న
నాకై, మమ్మలో వచ్చినట్లు, “యిప్పుడో
వచ్చి అక్కడవానికే వచ్చినుంటు భవిష్యమే
మీలోనున్నది” కొంతకాల! ఇప్పుడు
నన్నేమని ఓదారుస్తావు. నాయనా!
నీవు పోయినావని ఏడ్చేదా? నీ శవం
దహనంచేయలేనంత లేనిదాన నని
ఏడ్చేదా? నరి, ఏమిస్తూంటే, ఏమున్నది?
పోయి నుకంవారికి వచ్చిందేనవలెను.
కాని, ఈ శివాన్ని ఏమిచేసేది? క్రమేతే
అయితే, ఏమిగినువచ్చి ప్రయత్నం చేతా
మిగిలి, ఏమిచూచుకుంటున్నా? ఉంది
నిగినుమిగిలి, మట్టి వచ్చేసిరికి, ఏమివు

మిగిలి? కానికాపు మామిడి? శివాన్ని
తిరగదోసినవాడు, వానికేంట్టింది? కానీ,
చుట్ట, నిన్నోకా, నీవున్నావా? వాడిది.
నేను ఏడ్చేసిరికి, నాన్నా వారి ఏమిగిను
మామిడివా? ఏమిగినువచ్చి నీమిగి
నినము, నేను ఏమిగిని? అయితే! తెలియ!
నీదేహము, దహనము లేకుండానే, ఎంత
మన్నయినదో! దహింపబడేది గనుక
దేహమన్నారు. నీవట్టి ఆయర్థము వ్యర్థ
మయినదా, నాయనా! (మన్నుదులిపి ఊతి
పైనివెట్టును)

హరి:—నున్న కానికాపు శివానికి మమ్మ
దులుపుకూంది! మాతృప్రేమకు మేర
ఉన్నదా? ఆమాటలు వింటూంటే, నా
కడుపులో మంట పుట్టుచున్నదేమీ?
“ఎంతవాని కుమారున కెంతవచ్చినది!”
అన్నది; నాయంతవాని కుమారునకు
దాస్యము వచ్చినది! ఇదికూడా ఏల
రాకూడిదు? “యధములో రక్తంజురే
వాడ”ట! క్షత్రియబిడ్డ కావలెను,
ఆమెలుంటున్నదా? “అయ్యో! నుకం
సామిచ్చి కొనుకొన్నాను” — నాలోపా
తాస్యమై ఉండవలెను. నాచేతులారా
తీరి అయ్యుకొన్నాను. నామిగిలి వచ్చి
లేడట. నేను చంద్రమతిదగ్గర లేనే?
“అదేమిగిలివచ్చింది?” — కానిచిచ్చి
వాడితోన ఇచ్చివేసినది చంద్రమతి పాతి
ప్రత్యయమే. ఇప్పుడు నామిగిలికి
బంతువులు రాకుండా కాసింపలేదా ఆ
బలము? అయినా, అడిగి చూడవలెను.

—అయ్యో! నీవు కొన్నవాడు కాలకొళికుడు కాదా?

చంద్ర:—(తనలో) ఈమనిషి నాభర్తనలె
అజానుబాహు, సీతవృత్తిలో అటువంటి
వాడు ఉండునా? ఆయన్ని వీరబాహుడు
కొన్నాడు. కాళికాపురికి వెళ్ళిపోయి
ఉండును. అయినా బాగ్రత్తగా మాట్లాడ
వలెను:—నన్ను పోయినట్లు చెప్పిపోయి
నానాధునికాడ తెలుసునా!

హరి:—అయ్యో! చంద్రా! పోయినట్లు చెప్పిపోయి!

చంద్ర:—ఆ! ఆ! (వానిమీద పడును.
వారిద్దరు ఆలింగనము చేసుకొందురు)

హరి:—మనము ముగ్గురమూ, ఇలాగున,
ఇక్కడ, ఇప్పుడు కలుసుకొన్నామా?
సిద్ధి, స్థలము, కాలము—అహా! (శివము
వద్దకు వెళ్లి) లోహితాస్యా, కాలులో
చూల్చి గుచ్చుకొన్న గాయముండగానే,
మళ్ళీ అడవికి వచ్చినావోయ్? యుద్ధము
లో రక్తం జుర్రడమా, నత్స! నీ కెవరు
చెప్పినారోయ్? నిరక్తమే చెప్పినదా? ఎవ
రితో యుద్ధముచేసాడు, బాబూ! (శివ
మురు కొలువైనాడు. కన్నులు కన్నులు నుడు)
నీబాధ చూడలేక మీ అమ్మ దుఃఖిస్తుం
డని, నీదుఃఖముతో యుద్ధముచేసి అణచి
వేసినావా, తండ్రి? యుద్ధములో శత్రు
వును గెలవడంకంటే శత్రుమయిననాని చేసి
నావా? కాళికి వచ్చేలోపలో, ఎక్కు
వైనావా, తండ్రి! నీవు చూడలేక, నీవు
న్న వీరుడవు, మీ అమ్మయెడల—

చంద్ర:—తానన్ని కష్టాలుకడుతూ, నన్ను
ఓదార్చేవాడు, నాచిట్టినాడు.

హరి:—ఏలాగు శుష్కించి పోయినావోయ్,
తండ్రి!

చంద్ర:—మనము పోయిన ఈ ఓడలో పాలలో
తమరు పోలిక తగలకుండా శుష్కించి
పోయినాను, నాథా!

హరి:—ఇప్పుడు నాకు నిద్రాహారములు
లేవు. శ్రమాయుక్తము, పశుత్వేచ్ఛ
లేములేకుండా పోయినము చేసినాగుదా?
అవి, ఉష్ణశనములో, ఏంవాల నేడలో
పోయిపోయెను?

చంద్ర:—మహాదేవ!

హరి:—కాని, బాబయ్యముఖాన్ని ఆనన్ద
మిటి? విశ్వేశ్వరుని భాగ్యనిస్తూ ప్రాణం
విడిచిపెట్టినావా, నాన్నా? లేకుంటే,
ప్రాణంపోయిందా, ముఖాన్ని ఆనన్దమిటి?

చంద్ర:—బాగా పోల్చినారు, నాథా! ఆకుర్తి
వార్లన్నారు, “అమ్మాకీ, బాబయ్య,
విశ్వేశ్వరా!” అంటూ ప్రాణం విడిచిపెట్టి
నాడట. “మీరు చాలామంచివాళ్ళు, మా
అమ్మాకీని ఏలాగు ఓదార్చారో?”
అన్నాడట, నాతండ్రి! నాయనా, నీవు
చెప్పినట్లు, మీరు చెప్పినట్లుగా?

హరి:—బాబూ, నీకు నవ్వు, మాకు
నవ్వురా? కష్టాలు గట్టెక్కేవాయి,
మనస్సుకాదేమి? బాధములేని మం
విచారముచూచి నవ్వవలసినదే.

శ్రీ:—బాబా, ఇక్కడ గంజవిడిచిపెట్టి, స్వర్గములో నీవు అమ్మకుం నేవిస్తా అమ్మ తొమ్మిదింటిని నిన్న విడిచిపెట్టి, మమ్మల్ని మాకన్నలే తాగుమన్నావా? బాబా, నిన్ను శృంగమృ భోజనానికి పిలుస్తే, “మా అమ్మాజీ చాలీ చాలని గంజ తాగుతూ ఎలాగో ప్రాణాలు నిలబెట్టు కొంటూంటే, మీయింట పిండివంటలు నానోటికి ఏలాగు పోతాయి?” అన్నావే. ఇప్పుడు నన్ను విడిచిపెట్టి స్వర్గ పాఖ్యం ఏలాగు అనుభవిస్తున్నావు, తండ్రీ! అమ్మకు నీవద్ద చోటిప్పించుట?

హరి:—ఏయో! గంజానా నేనా, నామమ్మ!

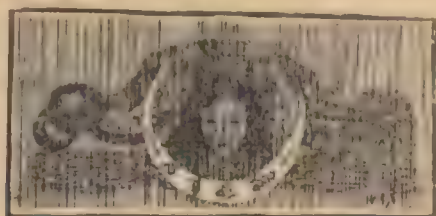
శ్రీ:—బాబా, ఇప్పుడు నీవు శృంగమృ? “నా బాతని ఎప్పుడు చూస్తాము? ఎప్పుడున్నావే” నేనామమ్మ, చూపకుండా నీవు పోయినావా. కొడకా! ఒక్క-మారు నిన్ను కాలుగూర విన్నోయ్యేకొడు పిచ్చునా మిత్రే, అడివివెళ్లి వచ్చిన పిచ్చునా నా వా చేతుల్లో పోయిందన్నావే. నీవు నాకేమా అన్నీ మరచి పోయేవావను. తండ్రీ! కష్టాలవంటిగుంపు లేవన్నావు కానీ, నీవు పెట్టిన కష్టం, నీవు చేయకుండా, బాబా?

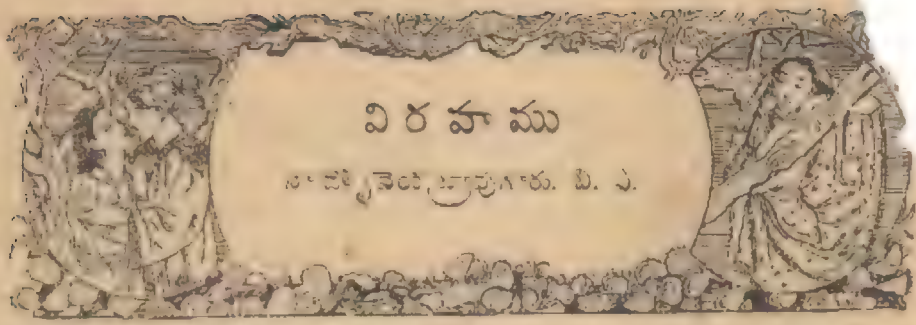
యజమానివేనలో ప్రాణమైనా పెట్టినతే నా! నీవు నాకు నానా. నీవు నాకు ముమాత్రిమి విడిచిపెట్టివచ్చా. కయజ మా? నీలో, నా వాడవలెను నీవు నా వచ్చావును, నీవు, పోయిపెట్టివచ్చాను. నీవు ఎక్కువకాదు, బాబా? నాథా, నన్ను తిరిగి వేగమే రావలెనని యజమానిఅభ్య. యజమాని అమ్మకు శృంగమృ ముమాత్రిమి బాబు శరీరము జ్ఞాపకంచేస్తున్నది, తమ పాదుష్యం జ్ఞాపకంచేస్తున్నది. ననువెళ్లి సుంకశోరకు ప్రయత్నించవద్దా?

హరి:—తప్పకుండా చేయవలసినదే.

చంద్ర:—పోయివస్తానని అనడానికి అభి కారములేదు. వస్తే, ఏలాగు వస్తానో?

హరి:—వెళతానంటే, మంచిది అనడానికి నోరురాదు! ఈకారణ్యం దాటించి పోతే ఇక్కడకురావచ్చు! బాబువ్యతీరి ప్రాణములో ఇక ముకేమున్నా, నత్య సేవానందముతప్ప? మనకు నత్యమే స్వర్గము. మనకు ఇంకెవరికీ మరేమేము కానియో? నానీయివెట్టి, (చంద్రమణి నిష్క్రమించును) ఏలాగు తిరిగిచూస్తూ వెలితున్నదో! (తెర)

వి ర హ ము

నాచెర్మివెయ్యెద్రాపుగారు. పి. ప.

- శ్రీ. పుట్టికల్లుబిర్రాట్ల పుట్టికల్లుబిర్రాట్ల
కావడంనా నేర్పాడు - 430 గుండ్ల కేంద్ర
మూడు మైదోలి నీటిలోనీ మెలకడకా ?
పక్కపై కక్కపిది నన్ను బాజువైచి.

గీ. మోమున మోగుదును నకూచానమము
కేరసను గావకమ్మ గాచుమీర
ఘోరిమూలకేరిగొని కూతనప్ప
లోకమున కట్టెప్పది విక రాకయనెదె.

గీ. విజయ - చాచి మైద్ర మూ పిఠులందు
వ్యక్తమున నేరకొడకా ? మూ యన్దికాత్రి
వినుకొత్త చాచి కా నమలయగల
గాయ నాచాచి యె చాచి కానునొను.

గీ. ఇట్టికల్లుబిర్రాట్ల పుట్టికల్లుబిర్రాట్ల
పిట్టిచాచిగలగా పిట్టి పిట్టికల్లు
కొక్కడను విజయ - 430 గుండ్ల కేంద్ర
చియ్యడంబోలి నమ మూపుకల్లు వాచె.

గీ. పక్కపైకేరుబాచి వాచెట్ల జచ్చెమనును
నాతికత్తెన కొక నీ మూల వ్రాచి
నిదులలో వికతమొలచు నెగిడునె
మూలకాచియి ముద్దాచియూచునుగద.

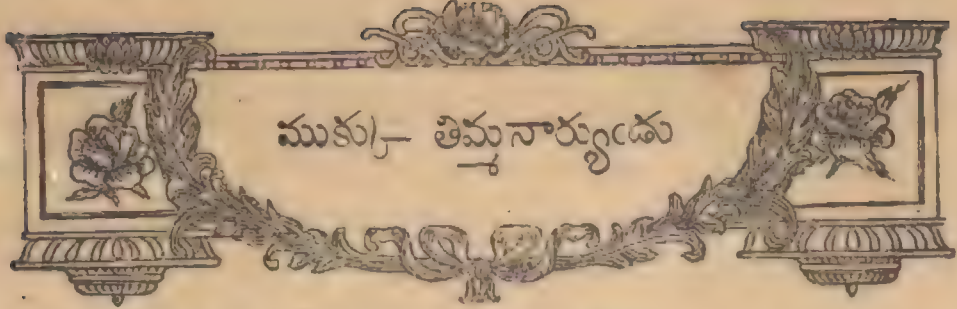
గీ. నిన్ను కెవరాలి విచారెడి శున్నుకెవర
వాచెట్ల వ్రాచి కేంద్ర వ్యక్తమున వ్రాచె
కచ్చెనలిచ్చుకొత్తది నీయయన గోకె
కాచి; చివరెలుసుమ్ము వాచాలి కిదియ.

ఊఁ చ బి య్య ము

దీపాల పద్మయ్య శాస్త్రి గారు

ముగియింక చాచి నా పుట్టికల్లు పుట్టికల్లు, పుట్టికల్లు ముమ్మరిముగి. పుట్టికల్లు కొకడ
పుట్టికల్లు ముమ్మరిముగి ముగియింక చాచి ముగియింక చాచి, ముగియింక చాచి
ముగియింక చాచి ముగియింక చాచి, ముగియింక చాచి ముగియింక చాచి
శ్రీ. కావడంనా నేర్పాడు - 430 గుండ్ల కేంద్ర, మూడు మైదోలి నీటిలోనీ మెలకడకా ?
పక్కపై కక్కపిది నన్ను బాజువైచి.

గీ. చాచి నాచాచి మోగుదును నకూచానమము, కేరసను గావకమ్మ గాచుమీర
ఘోరిమూలకేరిగొని కూతనప్ప, లోకమున కట్టెప్పది విక రాకయనెదె.

ముక్కు- తిమ్మనార్యుడు

మొదలు పాట గానం గారు, బి. ఏ., యల్. టి.

ప్రంభభావము విన్నవించు శ్రీమద్భక్త
 దేవరాయల కాలమున సామ్రాజ్య
 బిడ్డలను పంపించి కవిత్వమును, వాని
 వన్నయు గాంచి మించినది. అప్పదిగజము
 లను ప్రకృతివదసిన కవివాఙ్మలనము శ్రీ విక్రమ్
 శ్రీధర చాత్రయము వలంబించి యుండిరి.
 ఆకాలమున గవితాప్రపంచమున బ్రబంధ
 రవివరే మిక్కిలై యున్నట్లుచేయ, శ్రీ
 కృష్ణదేవరాయలు పండిత కవిత్వమున నాన
 యభివృద్ధి ననువరించి, కవులను ప్రంభ
 రత్నములుగా నాని యాచరి ప్రకృతి
 సిరి. అట్లనరించిన వారిలో బారిజాతా
 పహరణ కర్తయును ముక్కుతిమ్మనార్యుడు
 కనుబ్రహ్మండు. మృగవధుని వధిభిషాకు
 క్తలిగలనాడె గొనుటే "ముక్కుతిమ్మనార్యుడు
 మున్నున్ను." అని స్థావరమునకు కంఠించు.
 "నానా సూనవితాన వాననల నానందించు"
 అనుచక్కని, ముద్దులుపాటలన్ని నానందించు
 గించుటచే నిరంతరము ముక్కుతిమ్మనార్యుడు
 లోకము వాడుచుండుట యెల్లరకు తెలిసిన
 విషయము.

ప్రబంధకవులలో నితడు సుప్రసిద్ధుడు.
 ప్రబంధములనరళి ననునరిచియు, వానిలో
 కలతిక్కగానుండి, పాకము పూర్ణయముగా

విసుగుగలిగించు కొన్ని లక్షణముల నితడు
 తోలగించి, తన రచించిన "పారిజాతాపహర
 ణము"న విన్నవించుకొనుచున్నాడు. అందుచే
 తన కవిత్వ విన్నవలయును. ముగ్గురు
 రంధరితముగ నుండును. సాధారణముగ
 బ్రబంధములలో గథానరణి మృగ్యము.
 కథావేగము మొదలే లేదని కూడ గొందఱు
 విమర్శకులు కేవలము యోచించును.
 ప్రబంధములకు నిర్ణీతములగు వర్ణనలను
 విమర్శకులు విధానమున మోగించుచు
 నుగానికీ ప్రభావము గానవి శోచింపబడి.
 కృష్ణకవిత్వమునను నుచితముగా
 ములందును భిన్నముగ నున్నది. దీనియందు
 గత్యును గథావేగమును బ్రధానములు.
 ప్రారంభమునుండి, ముగియవలకును కథా
 భోగిని యొక్కవిధముగనే చెప్పబడినది
 గాని, సందర్భశూన్యములగు వర్ణనలు కథా
 వేగమున వినియోగించినవి. అందుచే
 బాతకుల కిందలియాసక్తి యధికమగుచున్నది.
 మతియొక విషయము గలదు. సామాన్య
 ముగ బ్రబంధములయందలిపాత్రము
 నొకేవిధముగ నుండును. అందుచే
 టికి స్వాభావికములగు
 బడక మనుష్యస్వరూ

తీరమున, మున్నెవ్వరినీ దానియొద్దనుంచి పంపించుచుండును. కాకగామేమన, వానిని రచించిన కవులు సాధారణముగఁ బండితులు. కావున గ్రంథస్థముగను విషయమునే ప్రకటించుచున్నది, అట్లుగానే విషయమును గాఢముగా పఠించి పాఠ్యమును నేర్చుకొనుచుండును. అందువలన, వాక్య, శృంగారాద్యవసరములయందు, పాత్రయు అన్నియు నొకేవిధముగ, సంభాషించుచు, బ్రవర్తించుచు నుండును. ఈ గ్రంథమున గల ప్రధాన పాత్రయు ముఖ్యపాత్రయు, శ్రీకృష్ణుడు. ఇతనికి, "భక్త"గా, వాడుకగా ఇత్యదులు స్వరూపముగను పాత్రములు, అందు కమలమిత్రా మునిలమనవి. ఆమాయవసరములందు వారి ప్రవర్తనము విముఖమై మిగిలినవలె నున్నట్లుండును. ఇతని సహి, భక్తికముగ నావి కల్పితములుగల ప్రాణి. ఈనాటి ముఖ్యముగా బిల్లువలె నుండునట్టి శ్రీకృష్ణుడు, వట్టి ప్రవర్తించియుండెను. నారదుఁ డొసంగిన పాఠి జాతము నూహించి శ్రీకృష్ణుడు:

మ. "ఇది భావార్థక బిల్లుక గిడుగో" నేమందు నూహించునో, మరి సాత్రాతరి! దానికే నిపుడు శ్రేమంబంపింక దీని నెల్లదముక తేసిన బాడ దోయ నోగో! కావలెట్లును నేనట్టి బిల్లునుకో వేసిక బంపగా; ననుచు లీలక దుక్కిలేకాంతకున్.

ఇచ్చట సమంజసమని యోచించెను. స్వాభావికముగ నున్నది? అట్టి భర్త మనుభవైకవేద్యమని నామ సమయోచిత ప్రవర్తనలును వేటొకచో.

తిక్కనసోమయాజి నాటకమున గదియు స్వోచ్చైశ్చయమును చెలుపుచుండుట ముఖ్యపాత్ర. ఇట్టి వ్యాఖ్యాన తిక్కన కామనానిచ్చైశ్చయము వివరించుచు నున్నది. నాటకముననుసరించుచు ప్రధానముగఁ బాఠించుచున్న వ్యత్యాసములు రింధరితములుగ నుండలేదు సరికదా; పాఠకులకు విసుగు గలిగించునట్లుండును. తమ గ్రంథములయొక గౌరవాతిశయము గలిగించుకొనుట కిది యొక పనునగుడ యని విమర్శించు కొందఱూహించు ననున్నది. అట్టి స్వోచ్చైశ్చయ మిందు శాస్త్రవిషయమునందు. మఱియు భక్తివ్యవస్థాముగ వాదించుచుండునట్లుయును నిరవదించియు నున్నది. వ్యతియించు గావరావు. కవిరేఖ్యులతోడను ప్రతివానిను నిరవదించ నెయ్యచో నచ్చినచో, నిరవదించు వాటిలగు కీతుకపు లెవ్వరిని నుదేహించునని యున్నది. తిమ్మనాథ్యుల వీరియెల్ల కవితాప్రవర్తన మిచ్చు, వాదన ప్రవర్తనను బాగుచును గలుగఁగలుగుచుండు భావము గలిగించుననియు నూహించి యిది లోపించుకేల స్తుతిపాఠ్యుల వచ్చును.

ప్రబంధములయందని, ముఖ్య భక్తకావ్యములుగాని దీనినికే వాఘమంబును వ్యక్త కవిత్వానుక్రియాశీలుని యొప్పుము చెప్పు భక్తమునా వ్రాయునామక గావు. భక్తివ్యవస్థానియ స్వగతాతియమను, ముఖ్యపాత్ర యును గూడ వర్ణించుకొనుట సహజము. తిమ్మనాథ్యుల వీరి యనుచితమని తిమ్మనాథ్యుల గావలయు, పాదన, కవచములవేరిట నిరతుల

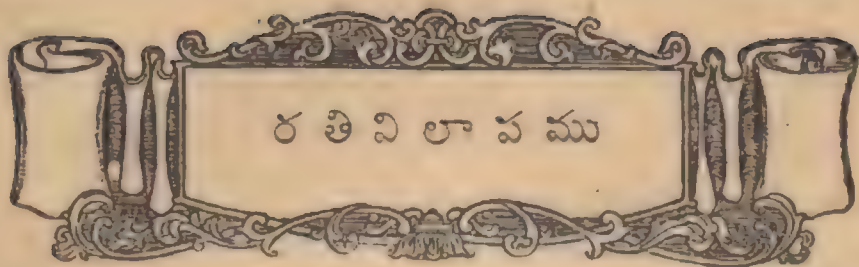
నిండునుచు, న్నెగులంబుల నుద్గడించుట నొప్పు
 తుమలతోనమని మూలంబులకు పీలుకాను.
 శ్రీకృష్ణ దేవరాయలను కృత్తితిగిల దాచి
 నిగ్గులులకు కృత్తితిగిలగిల్లు పోయెనుగాని,
 మనుచుకొందు నెలఁ ప్రభువు తిన్నవోద
 టమే నాకావ్యవహారం గానమొనరులు
 గానరాదు. తనవో గర్హరతంబూలా
 ద్వివచనములతో నెడిచి బూలంబులతో
 యందుల గానంబయ్యెనది. కృత్తితి
 తనవో కృత్తితి పుమని కెడి ప్రభులు
 కన్న, కృత్తితిని యుద్ధమరాయన కెడి
 యర్పించు యధికరినంతమున గోరమ
 న్నది. మోము కృత్తితి నెడిమనక్రిమ
 యను, కృత్తితిగిలని వజ్రమును
 ద్వివచనములతో నెడిచి బూలంబులతో
 ముగిన తిరుగునను. కృత్తితి వజ్రము
 ప్రభులకు నొప్పువచ్చునది, నొప్పువిధము,
 పీలు మూలంబుల దాచిచెములు, కెడి
 నెడిమనముగి నొప్పుచున్నది. కృత్తితి
 ముగిల కెడియెముల యెడిచి
 నెడిమనముగి నొప్పుచున్నది. కృత్తితి
 పాదోద్గడించును నొప్పు నెడిమనము,
 భావనామము తిరుగె పొయి
 నుడు కెడి పిమ్మన లూలంబు నెడిమ
 న్నది. వాని నితడు పూనకుడుటకేసి యీ
 భాగమును గూడ హృదయముగ కేసెను.
 కృత్తితిని వజ్రమును మోపి
 యందులలో ములితనియందు గానంబక
 పోవుటగోరక నెడిమనము లెడిక
 ముగి గల వాడని వర్ణించెనద్యము
 నాడుడు :

చ. తాదాశ్చక్రిశేను; తాతలను నగ్రంబు గాదు;
 బొరచుం, తేమియు బెద్దిగాదు; తేనెందును; బై
 మలేరాచలేడు; సం, గ్రామములోన నొక్కవరు
 గాని వాడెడలంగ డీవ్వర, త్తు పిశాచనో
 హరిని పాటియె యాశ్చర్యంబెన్నిభలలన్."

ఈశ్వరవిభుని తనయుడగు నరసవిభుని
 పోయెను న్నెడి మోములతో నెడిమనము.
 కృత్తితి దేవరాయలు దాదాగివచ్చును నెడిమ
 నెడి ప్రభులు నెడి ప్రభులు నెడిమనము
 నెడిమన శ్రీకృష్ణుడు నెడిమనము
 ముల నెడిమనము నెడిమనము
 నెడిమనము నెడిమనము
 నీరెడు ఆవతారము లన్నిటికెడములతో
 డను సమానములని తెల్పెను. మూడుడు :

1. యదవప్రమున సింహాసనముడుగాని సింహాసనము
 డై చెన్న మెటయ, నొల్లయిల్లాండ్రతో గోడిగి
 చుటకేసి పరకామిని నెడిమనము, మలే బరా
 సకునకై పద్మర దియె కేసి పరశ్శద్ధుర
 బిమిలంబు, పాదలము వాడకే పద్మ
 నాదాశ్చక్రిశేను దానికెడులును,
2. గోరతోలుమేను దెనకై పాదలెల్ల, మామృకొన
 వచ్చి, భుజైకమాన, లీల, నెడిమనము కృష్ణుడొనెగ
 మించె, నెడిమనము కృష్ణం యధునా యెకుండు."
3. చక్రవర్తి పత్యవత్య పాడును నేడు చెలగి ధర్మ
 క్రమధీరిమిలించె, భూభగధర విష్ణుర్తిండును
 నేడు గోరకు ఖాళీ తిరుగుతుంటె, పాధుండా
 ననవరణి నాడును నేడు వంశానుం గంబు
 డియ్యె, సత్ భావాభాగన క్రియాడును నే
 కల్పవని నింపార నిలిచె,
4. నాడునెడిమనము నాడునెడిమనము, నాడునెడిమనము
 నాడునెడిమనము విభుని, కృష్ణుడు నేర నిండు
 కృష్ణుడు నాడునెడిమనము నాడునెడిమనము."

కృత్తితిని వర్ణించు నవసరమున గూడ
 నిండుకేని నెడిమనము గాకుండు యెట్లు

రతివిలాపము

ప్రేమలాల నేరండు చూపు ప్రవాదరాయ కవిగారు

ప్రేమయం పాలితుం భానో
 స్నేహితు కా కవే ర్వచా;
 అవతారో యయోః పృథ్వ్యం
 దంపతీ తో నమా మ్యహమ్.

† ఉ. నెట్టన కంటిమంట మరు
 నీలుగఁజేయు మహాలక్ష్మి దా,
 నెట్టి యవస్థపాల్పడియె
 నియ్యడ నౌర యటంచు నవ్వచు,
 న్నెట్టులు సాంపునింపు గిరి
 గట్టులతేనిపట్టి చను
 గట్టుల కేను నమస్కరించెదగా.

ప్ర ప ద

నిటలాడు నేత్రాన్ని నిజనాథుపైకి
 దటుకున నేతేరఁ దా మూర్ఖునొంది
 విడిచియై పడియున్న విడివిట్టు వెలది
 యవికహ్యవేదనం బైనవైధవ్య
 మావహిల్లఁగఁజేయు నదియైనప్రబల
 ప్రేమయ్య పట్టావి దగిమూర్ఖులైతే.
 ఘనమూర్ఖుడేటి యక్కలకంఠకంఠి
 గనుల నెల్లనవిచ్చి కలయంగఁ జూచె
 దనినోనికనులకుఁ దనప్రియుం డింకఁ
 గింపాచిని నుమ్మిఁ గానలేదయ్య.

“జీవితేశ్వర ! నీవు జీవించియుంటు;
 నావలపులపంట ! నాథ ! యెందుంటి ? ”
 వనిపల్కి దిగ్గన నటనుండిలేచి
 వనజాక్షి నిజపురోభాగమ్మునందు
 గిరిశకోపానల కీలం గాలి
 పురుషాకృతిని నున్న బూడిదం గనియె.
 మరల జేడ్చునవక్క- చుహరాశియపుడు
 ధరణిపై బారలుచుఁ దన చన్నుదోయి
 గడుభాసలవృత్తి నాగిం బెన్నములు
 విడిచిది జీరాద విడినభూస్థని
 దవతోడ వదిగ మరను మూచునట్లు
 వెను బొట్టుమై నిల్చి పొయింప దొడఁగె.

అయ్యయో ! నాథ ! యిట్టి తీవ్ర నీవు
 కయ్యమ్ము నిను బొంపదలఁచెనే నేమ
 నెయ్యమ్ము క్షయను నీ కెందుబోయె
 నిమ్మిరిగ్భయము నన్నిట దించి ననితె.

హృద గాధి హిమతోఁ బంతుమ్ము మువ్వ
 నిన్ను నీకొలఁది గణింపవై తనుచు
 నన్నన్న నీపున్ని కదలి నీతోడ
 నన్ననిమాటయు నయ్యనే తునకు.

పెటరాఁగులు గిట్టి బెదరించినట్లు
 నెజ సాకితయులే విశ్వసంపాము

“ రతివిలాపము కావ్యము, మిరిశ్వర నవావని, గిరినాథుల ప్రవాదరాయ కవిగారు సేతావతార ” భావము.

కఱకంటునీ గాలకాలుని రుద్రు
నుఱక పైకొని తాళు టూరకేచనునె.

గిరిరాజునయను గిరిశుతోఽనుర్ని
వరదుని మెప్పించి వరములు వడసి
యరుసమ్ము నింతువం చాసించియుండి
బరము కోపాగ్ని చే భస్మంబు వైతె.

ఒరపుగల్గెడువారి కుఁమానమగును
వఱలు నీయొడ లీ యవస్థపాల్పడఁగ
నెడఁద వ్రయ్యలుగా దదేమొకో నాకుఁ
గడుఁ గఠినాత్ములు గారె చేడియలు.

నినుఁ జూడకున్నట్టి నిముసమ్ము నాకుఁ
గనుఁజ్ఱు నొక దివ్యకల్పమ్ముగాఁగ
నిరవధియైన యీ నీవియోగార్తి
స్మర ! యింక నే నెట్లు సైరించుదాన.

కట్టవాసినజలౌఘము దమ్మివ
నట్ట తా విడనాడి యరుగుచందమున
నిముసమ్ములో మన నెయ్యమ్ముదొఱఁగి
రమణ ! నీశోధిదే బ్రతుకుగామనెడు
నబలను నన్ను నిట్లాఱడిపుచ్చి
ప్రబలా ర్తి నిడి యెందఁ బాటేపోయితివి.

ఎంచైన ననుఁగూడి యేగుదీ వెపుడు
నిందు నొక దిగనాడి యెట్లఁగినావు .
మందభాగ్యును నన్ను మఱచినావేమొ
యిందిరాపుత్ర ! యింకే నెందుఁ జొత్తు.

నేను నీకును నాకు నీవు నెన్నఁడును
నోనాథ ! యప్రియ మొనరింపలేదు
కృపపుట్టినేమ్ము నీ ప్రయ కకారణము
యిపుడు నీ దరిసెనం బీ వదేమిటికి.

కవవాసి నొగులు జక్కవమెటివోలె
నవింకకోకార్తి నడలు న న్గనవొ
యెవరింక దిక్కు నన్నిటలొంటి. ఘోర
దవము పాల్సేయ నా లెప్పేమి చెపుము.

చెలువుడ ! వేఱొక్కచెలివేర నన్నుఁ
విలుచుచో నీమీఁదఁ బెనురోసమూని
మొనాల్చిల్లవలె మొనమాటమూలి
కలయ ని న్గటిన కలలెంచినావొ
యలరులేయ కరువు లక్షులంగలఁడఁ
గలువపుఁపులవ్రేయు గతు లెంచినావొ

తప్పగల్గిన నన్ను దండించుటకును
నొప్పలకుప్ప ! వేఱొకదారి లేదె
యిచ్చాట నిపాలోక మెడలి నన్నిట్లు
ముప్పు మున్నీటిలో ముంచి పోవుదువె.

“ఎడనుందునీ” వంచు నీ వన్నమాట
మదన ! యిచ్చకముగా మది నెంతఁజూపె
యెడ నుంటినేని నీ విటు బూదిగాఁగ
బ్రదికి యే నెట్లుందుఁ బ్రాణేశ ! చెపుము.

శరనైపుణిని శైలజాశివాంగముల
నరుదార నొకటిగా నదికితు నంటి
మదన ! యొక్కటియైన మనయంగకముల
యదుకూడ్చి యకట ! వేఱెఱివే నాకు.

పరమేశ్వరుఁడు కృపా పాశోభయండు
హరిహరీ ! యెట్లు కోపాగ్నినిగాల్చెఁ
బరమపాపిని నాయభాగ్యమ్ము హరునిఁ
గఠణకుం దట్టించె గాబోలు నాథ !.

జగదేశ్వరి విరాడినాన్వాయము
డగుశౌరి తనమిక్రు డైయుండ తూలి

దెలి పుట్టెనుని నిన్నుఁ దెలిజాచ మిట్టె
మొగ మెట్లునామె నన్నొగమూలు లేదొ.

కిదిక గ్రొవ్వెనినాల్గు గాలిగ్ని నేను
కడవేళ లోకముల్ గాల్చు బాల్పడిన
కడిది చిచ్చుటకంటి గాటంపుమంట
మృదుఁడేలవటపె నీమె త్తనామెన.

ఆడుదానను గోల నబల నేనల్లి
వాడిచూపులఁ జూడ వణఁకిపోవుదువు
శ్రీకంతునుగ్రాక్షి శిఖిభావటలి
పైకొన్న నీమెత భయమొందినావో.

ఓవునల్లంగ నిన్నుఁ గన్నతల్లికిని
గాలి కడుపులోఁ జిచ్చు పెట్టిలిపె
కడుభాగ్యశాలిని గలుములపాలుతి
గడఁక నెట్లోర్పు నీగర్భశోకమ్ము.

మది నన్నుఁ బ్రాణమ్ము మాటుగా నొచ్చు
నది నధూచత్సరి యత్త శ్రీదేవి
దలనెడ్డ నాదు దుర్దశిను భావించి
వలనది తానెత నెలవెల్పుచున్.

అత్యంతభక్తి నే నడుగుల కెఱంగ
“నిన్నుకాభాగ్నివై నెడుమాయమ్మ!”
యని నన్నుదీవించు నాదేవిమాట
యచ్చుతమై పోయినే యక్కటా! నేడు.

ఎడవ కిచ్చడ దివికేఁగడు నీదు
నడుగుల నెంబడి నను నొత్తు నీను
నాకయించితింప నామనోనాథ!
లోకమ్ము కొఱకునైలోనఁ జింతింతు
నైహికజనము దైవాహతంబయ్యె
దేహశాఖ్యము నియగీనమ్ము కాదె.

కొనుచున్నప్పుడు పుష్పములను [అ
భయననూచుములే భయమొందుపుయ
నరగఁ గాముకనివాసములు నేర్పంగ
స్మర! నీవుదక్కంగ శక్తుఁడింకెవఁడు.

నామెల్ల నెడమొకములు గాని నెయ్య
మలఁగి నాథులతోడ మాటాడకున్న
నలరుముల్కులఁ జూకుక్క న నాటి చెలులఁ
గలక దేర్చెడువాఁడు గలఁడె వేఱొకఁడు.

తగు లెఱుంగక విసూతననంగమముల
మొగిని లజ్జభయమ్ములపేర్చిఁగొంతు
చూచునకన్నెను పోయి పోయె
మగిని నొచ్చుచునాదు మునియెచ్చడిన.

కడునెఱ్ఱవాఁడెదు క నులు ఘూర్ణిల
నుమల్లునా నెఱుగ దొక్కుచునంగ
బ్రమగొల్పునదియాయో నాగుఁగేమదము
కనుకలు కింకవిహులయ నీవేమి.

మనుష్యవైకల్య తావుచే జగము
నరిత్యమును బాసి చెప్పినై పోయె
వినిపింతు న్నీచిత్త మ్మతి గీర్తియె
స్మర! నీవుదేవుడ న్నీమె లేదు.

అనుఁగుఁబాల్పమవు నీ నెతనుంజ నగుట
విని విజనయ మింక న్నీయాయ నెంచి
బహుశిమ్ము నీనినను బహుశిదుఃఖమునఁ
దహింసను మూబులమ దొఱుగుఁ గొప్పగిమ్ము
ఎఱుపునచ్చుచుచాయ నెలలొనఁగొడిమ
వటలఁ గోకిలకల ధ్వనులచే దెలియు
నెలమావిపూవు నేఁ డెవ్వని కింక
నలుఁగొనోచుమా యలలవిల్కాడె!.

నెలిగమ్మకొమ్మి మో నెలగబాప
లలితహా నీలోత్పలము బొగ్గునడియె
గ్గలనొమ్మములయి వికా గొన్నటులబాపు
ములునుల్నియు చేతు మొలకొమ్మెరికిట!

పలుమాటుగోనయంపుఁ బనుల నీవనుపు
నలిపినయీతేటి చాలు శోకార్తి
విలపించు ననుగూడి విపులదైన్యంపు
టలి వెసంగగనేడ్చుచున్నట్టుండె.

వలరాజ! నీవేమి వగపునంబోలె
బలుగూర్చొదలవా పోవుచుగూర్చ
బువుఁదేనకన్నీరు బొటబొటఁగాఱ
నననీజములు నేడ్చు నట్లుండె నకట!

కనుబిందువైన నీ కాయమ్ము మగుడు
గొనిలేచి తియ్యఁబల్కుల సాజమైన
గరునమ్ముగల ప్రోడగండుగోయిలను
సుతకాశ్యమానాదుఁ తోను నే నాశి!

పోవునులమెడు నీగుమ్మనెమ్మొను
గలుములీనెడు నీదుకడగంటిచూపు
గోనమోవి నొలయు నీ కులుకు లే నగపు
గనులఁ గట్టినయట్లు గనుపట్టు నాకు.

తలపోక మొక్కి ముంతయనేడి కం
మెలరార నిదీన నీ యికిగపుగిళుల
నలమిఁ బైకొన్న నీ యేకాంతరతులఁ
దలపోయ శాంతిఁజెందగ నాకు వశమె.

పెదవిఁ బల్కొన నొక్కి బెదరించినంతఁ
బదనరోజము లంటి బతిమాలుకొనుచుఁ
బొదివి చెక్కుల బల్కి ముద్దొడు కన్న
మదన! నా కడుపు చుమ్ములువాఱు నకట!

సురతపండిత! నీవ సారిపిమ్మె నిదీన
సురుచిరవాసంతసుమభూష త్తివిగో
నినుపట్టుచున్నవి గాని యాసీదు
కనుమిదయినమేను గానరా దకట!

నెమ్మిఁ జన్మవఁ దీర్పు నీ పత్రరచన
నెమ్మేన నీవలందిన చందనమ్ము
దడియాఱ వింక సుందరమైన నీదు
నొడలాటిపోయె నయ్యో! మనోరమణ!

ప్రేమ! నాకునామా మిఁ గీర్తి నీయిదీన
కయినేత పరిపూర్తి గాకుండనిన్ను
దారుణాత్ముల సురత దలచి రాకొక
బూరింకఁగా వేగముగ రాగనయ

వలనేర్పడఁగఁ గూలివానిచే బాము
బలిమిఁ గొట్టెను వేర్వడి యమ్మ నేర్ప
మొమ్మెచ్చుటకు నుబ్బమిఱి నీకొత్త
మెలుంగలేవై తమాయికుండ నీ వకట!

నినుఁ గన్నకన్నుల నిర్జరాంగనలు
దనుఁ జూడకున్న సుత్రాముండు గనలి
నిను నిట్టి మిషనెట్టి నిటలలోచనుని
కనుమంట కొప్పించి కసిదీర్చుకొనియె.

దివియందు జాణలో దేవకామినులు
దివిరి నిక లోఁగొని తియకమున్న
శలభమార్గమున నే జనుదెంచిమోద
మొలయంగ మగుడ నీయొడిఁజేరకొందు.

అతివేగముగ నిన్ను ననుగమించుటకు
యతనమ్ము మై నుంటి నట్లైనఁగాని
నలి కాముఁకొని యున్నవేణమైన
త్రుతికెన దూఱు తప్పదు నాకు రమణ!

మదియు నీటిట నంత్యమండనంబైన
నుడు కాట నేనెట్టు లొనరింపనేర్చు
నొడలితో నుసులుతో నొకటనే నీవు
గడు నతర్కితమైనగతిఁ బొందినావు.

ఒడిలోన విల్లుంచి యొగిఁ బూవుటమ్ము
దొడ్డికిఁ తానొకఁ టొత్తుచు నీవు ముఘురి
గడగంటిచూపులం గని లేతనగవు
నెట్లు ముచ్చటబాటువిధము నీ నానావు.

ఎటనున్నవాడో నీ కపుడుఁ బూవిండ్లు
ఘటియించు నచ్చలికాఁడు ముఠపుడు
అతివ్రతకోపుడో హరునిచే మిత్తు
గలిని దానును బూది గాఁడుగా నేడు.

అని రతివిలపించు నానల్కు లెడఁద
మొనరి పెన్వినపుటమ్ములు వోలే నాట
విపులశోకార్త నవ్వెలఁది సూరార్ప
నపుడ నూఢపుడు ప్రత్యక్షమై తోఁచె.

ఘను ముఘుగాంచి యక్కాంతి బిట్టచ్చ
జను బుట్టవంగ నుష్ఫలి కాదుకొనియె
నిలను జుట్టముల కట్టెదుఁ శోకమ్ము
దలుపుదీసినయట్లు దాఁబొగిపొరలు.

వనటమై మధు నిట్లునలుకు నక్కలికి
గనుమన్న! నీచెలికాని దుర్దశను
బాదివి కపోతకర్పరభస్మరాశి
నిదె గాలు లిట్టట్లు నెగఁ జమ్ముచుండె.

స్మర! వేగ నీదు డర్శన మీవె రావె
కద మీమఘుడు నిన్నుగనె వేళ్లవెఱుము
బొలఁతులందఱ జలిమఁ బునుఘులప్రియ
చలియింపదునయ్య! నన్నిటొందు.

అలఁతిహోడుల దారమల్లెయుంబూవు
లలుగులునైన నీదగువిటి ననువు
రహి సర్వజగమందు రమణ! చెల్లించె
నహచరుడగు నీనసంతండ్ కాఁడె.

అనిలవేగాహతంబగు దివ్యోలే
జనినాఁడు నేడు నీనఖం డింకరాఁడు
వగఁ దనీయంబైన నత్తిచందమునఁ
బొగచూచుమున్నవత్ నగించుమునను!

విరివిల్లుఁ జంపి నక విడనాడుదైవ
మరచావు ఘటియించె నకట! నా కిపుడు
అయ్యగి ననపాము వాఁడయ్యమము
గరి గూల్చేనేని తిగయుఁ గూలుఁగాడె.

కాన నీవిటమీఁదఁ గరుణించి నాకుఁ
బూని బొంధశక్త్యర్థమును జేయఁలయు
ననలమ్ము నాకిడి యటవిరహార్త
నను నాదు నాథుఁడొకఁడె జేర్చు మనఁకు!

నెల వోయెనేని వెన్నెలగూడఁ బోవు
మొప్పు నొమ్మునులువో మొఱపునూ బోవు
బొలఁతులు వలిత్రోవ బోవునా ననుచు
నిల నచేతనములు నెఱిగెడుంగాడె.

నీలవారియై మేని బూని చేయిదట
నెలమి జన్దోయి గెం పెనలార నలఁది
పనివడి చివురుల పాన్పునంబోలే
ననలమ్ముకంద నాయంగమ్ము జేర్చు.

పలుమూలు నీవు! పూర్వము నీవు మాకు
నలఁకు బాన్పులకూర్చుకొందు వోడ్చితి
విపుడు కేఱొక్కి నిన్నిదె చేడుకొందు
గృహమీట సాద గూర్పవే వేగ నాకు.

వలనోష్ఠ నాకిడు వహ్నిఁ దోడ్తోన
మలయానిలములచే మండింపుచున్న !
ననుఁబాసి నిముసమైనను నీయనుగు
మనలేమి యోఁగవా మాధవా! నీవు.

ఇటుచేసి యవల మాయురుపుర కొకటె
యిటుఁ బూవుఁ జేసికోయిలి యానీతమ్యా!
నరగ నీనఖుఁడు పంచకయ నాతోడఁ
గరలోకమున దాని బానంబునేయు.

మరునికై మతీయు నో మాధవా! నీవు
పరలోకవిధిఁ జలత్పల్ల వంబులగు
నలమావిపూగుత్తు లిమ్ము నీచెలికి
నలమావిపూలపై నెంతయోస్మీతి;

అని మైవిడువనున్న యారతిదేవి
ననుకంప సూరార్చె నాకాశవాణి
మడువికఁ గొందలం పడుగండుమీనుఁ
గడుఁగృహం దేర్చు తొల్కరివానవోలె.

రతిదేవి! నీమనో రమణుఁ డింతటన
బ్రతికి నీతోఁగూడి ప్రేమదహిన్య నియ
మృతానికన్మృతానో ముత్యతమై యాతఁడు
వడుటకుం గతమేమొ నచియింతు వినుము.

పరమేష్ఠి దనకూతుపై మరుల్కొనఁగ
మహుడు ప్రేరేచ బ్రహ్మయు చవ్విశ్రియి

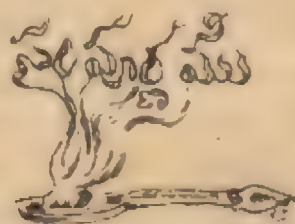
నాని శేనకుని గందర్పు శపించె
నలరాయఁ డాకాశఫల మిందుఁ బొందె.

ధర్మప్రజాపతి దను ధేదుకొనఁగ
నిర్మలబుద్ధి వాణీవిధుం డపుడు
“తపమును మెచ్చి భూధరరాజకన్య
నపుడు పెద్దాడి మహేశ్వరుం డలరు
నపుడే పెద్దాడి యనంగు సాంగునిని జేయుఁ
గృహ” నంచు శాపాంత మిట్లు వ్రాసుచ్చె
నశనిపాతమునకు నమృతవృష్టికిని
నశులు మేఘములును వలతులఁగాడె.

కాన నీప్రియనితోఁ గలయంగలట్టి
యీనీడునెమ్మేని నికఁ గావుమమ్మ!
తరణిదీప్తుల నింకు తటిని దొల్కరిని
మరల వెల్లువఁగూడి మలసెమంఁగాడె.

అనిపల్కియుడిపె న య్యాకాశవాణి
మనసిజాతునినాతి మరణనిశ్చయము
మధుఁడు నంబరవాణి మాటలకా నమ్మి
మఘరవాక్యశ్రీతి నమ్మగున నూరార్చె.

చెలువేది వగమేను సిక్కి నమ్మరుని
లలన శాపాంతకాలము వేచియుండె
గరనంతతులఁబాసి కనుమాసి పగలు
మునుదేడుకొనితేని మునిమాపుఁబోలె.

భందశ్చాస్త్రవిమర్శనము

వాసా నూన్యనారా-యనశః సి గారు

పాఠశాలలో చదువుచున్నప్పుడు "భారతి" గ్రామ

మానసంధిలో “భయశ్శాస్త్రము” అనే
 క్లిష్టతతో నొక వ్యాసమును ప్రకటించితి. దాని వాచా-
 లాగ్రముగా చరివినవానికి దానిలో భందోవిషయము
 ప్రతిపాద్యము కావనినీ, ఉపద్రైమోపసంహారములు
 అగ్నింశైవమనుపములనినీ ఈ వ్యాసమునకు “భయ-
 శ్శాస్త్ర” మని పేరులు నేర్పిరవలె నిర్భక్తమనినీ,
 స్వసంపక మానము, అయినను శాస్త్రానికి ప్రవృత్తికి
 ప్రయోజనము లేకపోలేదు. అది ముగ్ధులకు జనులకు
 లభమైనది గోచరింపదు. కాన ముగ్ధులు దానిని
 నేను వివరించెను. ఈ గంజాంతుండలమందు కఠిన్
 వైశ్యభాష యొకటి గలను. వారికోర్కె ననుసరించి
 వారి కర్మల యుపయోగమునై “పాంచీక ప్రయోగ
 పద్ధతి” యను నొక గ్రంథమును నేను సంకలించితిని.
 అందు యుపసంహార ప్రాగ్రముగా “సవ్యసత్త్వము”
 అనే పదీభాగమునాంధీకీకమును పాంచీక గాను
 త్రిగా నుద్దించితిని. నా గ్రంథము శ్రీమహామహావా-
 ధ్యము తాతానుభూతిమహాశాస్త్రమునారు మన్నికు
 మహాపండితులచే నామోదింపబడినది. నాపద్ధతి నను-
 సరించి కొందరు వైశ్యులు ఉపసంహారాది సంస్కార-
 ములను సాంధువువ్వారు. ఈ ముగ్ధులము రిమతాస్త్రీ-
 గానికి కిట్లు. ప్రశ్నిశ్చముగా దీని, భంజిమముకు
 వైశ్యసాహసములు లేక మారుపేరుతో వ్యాసములను
 ప్రకటించి నాయుచ్చమగ్ధులమును నేయుటకు మీ
 యుత్పిండుమన్నను. ఇది దీనిలోగల నేరకవాద్యము.
 నేను ఈవ్యాసమును వివర్ణింపమునకు పాండిత్యశ్రీ-
 మానముచేగాని, పద్యాలలో ముద్రితమయిన నామా-
 త్మకముల జూచి సంకలించెనుటగాని యింతమాత్రము
 గాదు. నీలము నా ముచ్చవివరములకీ ప్రపత్తిండు
 మన్నును.

మొక్కుంగు కౌస్తుభి గారి వ్యాసమును దిలకించి
నావిమర్శనమును పరిశీలించుటకు చదువవలసి వేసి
చున్నాను.

“మన సంస్కృత గాథల్లో, పద్యాలలో, ఆచార్యులలో,
మొదలయిది వేదములలోనే చెప్పబడియున్నది”

అది కాస్తో గారు వాసి.

గాయత్రాది ఛందస్సులు శీవల కేదములో
లక్ష్యాన్నిచూపించి వాస్తవముగా చెప్పుటవలెననుచు,
లేక, వాదించినచనిచూ, మీర యాయము? ప్రథమ
పక్షమున పింగళాద్విత ఛంద్యాస్త్రములో కూడా
స్మృత్యదాములు వర్ణించినవి. కావున “కేదములోనే”
అనే యాధారముపంగిరి మెట్టునుగ. ద్వితీయపక్షమున
నేకభిన్నతాంతికాది మంత్రములలో కూడా ఈ
గాయత్రాక్షరము ఛందస్సులు వాదించినవి. కావున
అధారము పంగిరి మెట్టుగ. కేదము తాంతికామ్యప
క్షమున మందు శీవ వాగి యచ్చము నిజమను. ద్వితీయా
“కేదములోనే” యనుట శీవల మసంగతి మేయనను.

“అది యెన్నోమో! నాన్నోమో! నీ నే.
నాన్నో మేమో! అంతా నుండు కెంతోనీమో! తెలుసుకుంటే
కాదుమో! ప్రపంచము లేనామో! నది
కేయిబడదు” అనివాసిరి.

ఛంపస్సును తలుపు అమర్చి ముగిసి, ప్రాంతిగమ్యం,
 సమగ్రముగా ప్రచారములోనున్నది. వింగళఛందస్సు
 1 వ మూలమును మొదలు "అక్షరములు" అనే పదమున
 ప్రతిఛందోల్లములు సమగ్రముగా నిరూపించ
 బడినవి. ఇక ప్రతిఛందము ప్రతిఛందమును నిర్వచన
 ముగా అనానూనముగా ఛందస్సులను చప్పితగలము.
 పేరు విధానం కోసం కోసం కోసం కోసం కోసం కోసం
 పాఠ్యగ్రంథముగానున్నది. ఈ పాఠ్యగ్రంథములచే నా
 గాట నిరదయుండి కోసం కోసం కోసం కోసం కోసం
 పాఠ్యగ్రంథముగానున్నది. ఈ పాఠ్యగ్రంథములచే నా

లోకమున కందఱు నాశోపింప సమర్థులు మహా భూతము.

“అమహాత్ములు ననుసరించినది లోకం భందస్సరే. వైరికి భంధస్సులలో నామహాత్ములుమాత్ర మున్నను లక్షణము వేరుగానున్నది.” అని వ్రాసిరి.

వ్యాపారులు లోకమునే వాడిరక్షకు విని గమనింతు చూపరైరి. ఇది కేవలము సర్వమారము నది. అనుష్ఠాది భందస్సులు వేదములో లేదనే ప్రమాదే వీర్లు వ్రానియుందురు.

కింగళ. మా. 28 “అనుష్ఠాప గాయత్రీః”

వ్యాఖ్య. యజుర్వేదమున వైశా. గాయత్రీః అష్టాక్షరైః పాఠైః. చతుర్వేదైః భంధం అనుష్ఠాపం భవతి. నాథాయజుర్వేదేః సహస్రశ్చరాత్రాః సహస్రప్రాత్యుల్లసదపాత్రో, స ధీమతి విశ్వతోష్ణ్యవ్యో, అన్య ర్విష్ణుశాంతిరపి, ఇతి. పాదమునకు 8 అక్షరములు. ఇట్టివి నాలుగునది ముగియగల భందస్సు అనుష్ఠాపం ధౌత్యస్సనిన్నీ అది వేదములో కలదినిన్నీ దీనివేద్యముగా విశేషింపఁడు. కం, కుశానాస్య, శ్వేతశ్వేతక, ముదిక మహానారాయణాదులు కొన్నియుపనివత్తులు భందో బధులు లయించున్నవి. లోకములో నూడే నీమహత్వం భంధస్సు వైశా. పాదవిధియుండగా “నామహాత్ముః” యని వీరు చెప్పట అసంభవతామూలకమే యని చెప్పక లేవదు. మహాత్ములు వైదిక భందస్సులనే ప్రాయశఃముగా వాడిరక్షకుట ప్రబలింపరనములు కానవియున్నవి. మార్గంబున పురాణంబున భంద శత్రాణామంత్ర గ్రంథమునకు వైదిక గాయత్ర్యాక్షరభందో విభాగము స్పష్టముగా నిరూపింపఁబడి. ఇట్లే కింగళీ తాదులకు అనుష్ఠాప భందస్సు నామకమిది. ఈ విషయ యమున వేదవే లుదాహరణములను చూపవచ్చును.

“వైదిక గాయత్రీ భందస్సు పాదమునకు ఏనిమ దక్షరములు గలిగియున్నది” అని వ్రాసిరి.

ఇచ్చట గాయత్రీ భందోపాదమునకు అష్టాక్షర విధియును లక్ష. ముగా తెప్పరి. వైశా. ఇన్నీ యాదావీ (వాహ్మీ), ఇత్యేతి బహువిధ గాయత్రీభందస్సులు వేదముందే కనబడుచుండ వాటిని బారదీపది యొక గాయత్రీ ప్రశ్నమునకు లక్షణమును నిరూపించిన మాత్రాపాదమునకే ప్రతిబింబము నాధికమునా. ఎట్లు

యినను లోకము చెప్పని లక్షణమును న్యాసతాపత్రి మాపదోషమే దిగ్రమించును. వాటికి సరిపించినను ఈమహాత్మురవి త్వలక్షణము దుష్టవాదులు నిర్దేశించును. అన్నిటి భందస్సులలో నామమునకు ఆరక్షరములుండుటచే నీలక్షణమువ్యాప్తికోవగలదు. అనుష్ఠాప భందస్సులో నామమున కనిమిద యక్షరములుండుటచే అతివ్యాప్తి కోవగలదు. అవ్యాప్తి స్థానో వారింది నను అతివ్యాప్తి దుర్నివారమేయగును. తద్వ్యాప్తికి వాదత్రేయస్వమును లక్షణములు ముగా నంగీరింతు రేని త్రిపాదోభందస్సు అనేవోట “త్రిపాద్యంత్ర మనకయిన భందస్సు” అనే యథ్యమునకై పరినివ్రయా సము నిష్ఫలమేయగును. చివరకు ప్రభావింపకునే వ్యాపారముసారము లోకము త్రోవకొనిన యథ్యమే తెలుకు శరణ్యమగును. “అష్టాక్షరాగాయత్రీ” అని వేదములోనుండుటచే లక్షణము నిర్దేశము యందు రేని యచ్చట గాయత్రీపదము పాదపరమా. లేక, భందోపరమా. భందోపరమంబే వారికి సభీష్టస్థి కాదు. నామకమంబే లక్షణంబే వేళిచే మునునగాని సంఖ్యా లక్షణముగాదు. నామక సంఖ్యాపదమునా “చతు ర్విధం శత్రాక్షరాంత్రపదామగ్రాక్షి” అని స్పష్టము గానున్నది. “త్రిపదా గాయత్రీ” అనిపాద త్రిలింగులు. కాబట్టి నీలక్షణంబు లక్షణము దుష్టమే యగును.

“దీర్ఘ భందస్సు గాయత్రీ” అనియే చెప్పఁబడి నది. దీనిని పూర్వము “త్రిపాద్యంత్ర”స్థని యున్నాదు. నాని మాధ్యప్రాయము త్రిపాద్యంత్రమునైన భందస్సుని కాకోపమ. విశ్వాం వారు “మాదుపాదములగల భంద” స్థని దీనినే త్రిపాదగా వలందుచున్నారు. భందస్సునకు పాదవిధులు ముగియరాక అది పద్మరూపముగా నీ యందే మలయువా!” అనిరి.

వాస్తవికము భందస్సునకు పాదవిధులునులేదని చెప్పి “త్రిపాద్యంత్రముగా త్రిపాద్యంత్రమునైన భంద”స్థని పట్టితిత్త్యుపద పంతుగా చెప్పయన్నాదు. ఇచ్చట పాదవిధులెట్టివి తెల్పింట్లా నిమిషపరమా? లేక తిల్పివ్యాధి విషయపరమా? ఈపంతుపక్షములను భావ్యకము లంగీరింతురు. కింగళీమాత్రములు 8 అష్టాక్షరము. “అష్టాక్షరమన్యాపద్య” “కవిధిని పాద్యమితి” “మల్యంత్రమోర్వగైర్విధిని పాద

నివృత్తి" "కార్యవహక మున్నట్టి పాపాగ్ని" "విపరీత వారాహి" "సంక్రమితప్రకాష్టైశ్చ ర్యగమావా" విపరీత ప్రతిష్ఠా" "నృతీయం ద్విపాక్షాగతి గాయత్రాభ్యం." ఈ మూత్రములలో ఆవ్యంశముగ్రములచే చతుష్పత్త్య ద్విపాక్షియములున్నా, చతుష్పత్త్యములచే ద్విపాక్షియమున్నా, గాయత్రీభంధములచే నయమిత్రమైయుం పాపాహంఖ్యానియమును లేనిని చతుష్పత్తు నోల్లూకును? పాదపద్మావలయము లేక పాదభంఖ్యానియము మెట్లు పొందును? "పాదః" అ. 8 మా. "పాదశ్చతుర్భాగః" అ. 4. మా 10 అని పాదపద్మావలయము నియమించు మూత్రములకు జూపబడి నెవ్వరినవ్వగలదు? కావ త్రీపాద్యంబు, అనేకాదు కర్మధావయసమాసము గాని తత్పరివచనమానము కాదు. "తత్పరితు ర్యశ్చేం" "కార్యానువానువిష్టపి" ఇత్యాదులు త్రిపాద్యం బనలయ. మా. పింగల. 8 అధ్యాయ. 7 మా. "ఏవైవై చతుష్పదుస్తపాం." వ్యాఖ్య. ఏకైకైత్యుక్తి క్షణక్షణ నిక్షిపాదు యస్య తదుక్తపాదం యస్యభంధో మా ద్యుతి పాద పరభావతః తద్వంతు స్తేనైవ పాదా క్షయితావత్, క్షయిత్విపాత్, క్షయితైవిపాత్, క్షయిచ్ఛనుచ్ఛయే భవతి. గాయత్రీచిత్రపాదాం చతుష్ప రష్టకర్తైః పారై రనుష్టు ఘనభవతి".

ఈ మూత్రవ్యాఖ్యలన్ని యూదుపాదములగుల భంధస్థ గాయత్రీయని కర్మధావయసమాసాద్యతే స్పష్టమగును. కాని తత్పరువ సమాసార్థముకాదు.

కొన్ని తాళికవైదికభంధములకు నామనావ్య మున్నను లక్షణము నేరుగనున్నదని చెప్పి దానిని సుదాహరణముగా త్రిపదగాయత్రీభంధ పాదములకు లక్షణములన్నీ, తాళిక గాయత్రీభంధ పాదములకు లక్షణములనిర్ని చూపివారు. నేను లక్షణనావ్య మును విచారించినచో కాస్త్రీగారు తన సిద్ధాంత మునకు స్వస్తి చెప్పవలసియుండునగుదా!

మా. పింగల. మా. "అవ్యం చతుష్పద్యుతుభి" "త్రైకైం" "అక్షి" బ్రహ్మ యదాక్ష." వ్యాఖ్య. అయమర్థం. గాయత్రీది త్రిప్తయ పర్యంతం యదాక్షం యదాక్షం త్రిప్తయభ్యం. తాళిక 2 పితృక్షేపాద్యుత్ప త్యం" ఈ మూత్రములకొన్ని వైదికతాళికభంధ

ములయందు లక్షణనావ్యమును నూతన నిరూపించుచున్నది. ఈ పింగలభంధమునయినను గ మనింశక భంధోవ్యాసమును త్రాసి యపసిద్ధాంతములను తేసిచదువరులకు త్రమను గలిగించుట కిలలాభానమో, లేక, మోసమో నేను నిరూపింపజాలను.

త్రిపాద్యుత్తమునకు యవ భంధస్థని కాస్త్రీగారు క్రొత్తివ్యాఖ్యానము నొకదానిని బయలుదీసి చరమతములో "భంధస్థుకు పాదనియమముగలదా?... పింగలాది భంధములు మూత్రరూపమున లేవా?" అనువిమర్శలుగా ప్రశ్నవేసి మను కలిపించిరి. వాస్తవమి ననుసరించి వారి మతములో నేనిట్లు ప్రశ్నించుచున్నాను. మంత్రములకు పాదనియమముగలదా? అని చతుష్పరూపముగానే యుండవలయునా?

"హం," ఘో, "హ్వాహ," ఇత్యాదిగానామ మంత్రములకు పాదనియమముగలదా? పంచాక్షరీ మదాక్షరీద్వాదగాక్ష ర్యామంత్రములు పాదబద్ధములా? "కేషి యశ్శిష్టా" అనేక్షరీనిమూత్రము యానామ మంత్రములన్నియు పాదబద్ధములు కానని చెప్పలేదా? "సో 2. పింగియైతదా త్రిత్ర మమ త్యా క్షయితా" ఇత్యాది పక్షశక్తి మంత్రములు ద్విపాదములు, త్రిపాదులున్నా యుండులేదా? పీఠిని పీఠాది, ద్విపాదా, త్రిపాదయంత్రము లనవలయునా? ఈ మంత్రములే వాక్యరూపమున జుండరాదా? ఉన్నప్పుడు వాటికి పాదనిర్ణయమెట్లు? కల్పవృక్షలకు వారి మంత్రములములో వాళ్లు సమాధానవిస్తూ భూమిపక్షములో నే నట్లనే సమాధానము నిస్తును. చరమతములో తాము చూపిన పొన్నగంటి ప్రశ్నపంచత స్వమతమును నూడ నాక్రమించుచున్నదని చీకటుంగుని కాబోలు! - ఈ వ్యాసములో త్రిపాద్యునివయము గాయత్రీది భంధస్థుగాని తత్త్వతీమాదికాస్త్రీయగాదు. అట్టికాస్త్రీయు ఏనూపమనచున్నను నిష్కరించి తగిలజేయ. అట్టివిషయను అధిక్షేపించుట యవసరము.

కు. "త్రిపదా గాయత్రీ." "త్రిపదా మట్కాక్షి" అని త్రిపాదాక్షియమును గాయత్రీలక్షణముగా చెప్పుచున్నది. కావున కాస్త్రీగారు "త్రిని ఛంధస్వి" అనేకాదు బహువ్రతా మతో పాఠించినది తత్త్వమే. పాదము సర్వప్రమాదవిహింసము.

“విష్ణుభాగవతము, శేషభాగవత”మని లెండుగలవు. ఈ రెంటిని జూచి విద్యకులు నిష్కృతపాతిష్ఠాతో నిరూపింపవలసి యున్నది...”

“వ్యాసుప్రోక్షమే మహాపురాణము. మహాపురాణ మనకే గాక వారికియగుచి తలంచిన యువానికైకాదులు వ్యాఖ్యాతలను తామలంపించిన వానికి గోరవారికే యునుగొను కట్టు వ్రాయును. ఈవారము” అని వ్రాసిరి.

ఈ యుపక్రమమును బట్టి యేది మహాపురాణ మో? యేయువానికై కేర్తనలబడెనో నిర్ణయించెద రను కొంటిమి గాని యాట్టుకేయలేదు. విష్ణుభాగవతము నుండి మధ్యకైవసను ఒకపదమును స్మరించలేదు. పూర్వోపక్రమమువలన ఈ సులహారము విద్యకులకు కట్టి వైసుంచబడినది. కిరీపంచులలో సత్య మెల్లున్నవో చూపించి. శేషభాగవతోపాద్యతకాదును శేషభాగ వతమే మహాపురాణము, విష్ణుభాగవత మట్టికాదుని నుడివిచ్చి వ్రాసియున్నాను. దీనిని బట్టి కే మహాపురా ణమునను సమగ్రముగ చూచలేమి భంకిముగా చెప్పవచ్చును.

చూ. “పవిత్రము ద్వయారే భాగవతయో ర స్వస్మతే ప్రమాణత్వారే విష్ణుభాగవతపక్షపాతివాం వనివావా మహ్యం విశాభాభావే తిద్ధాపకే ప్రయా జనాభావేన, తివాచ వాదకీ మాదపురాణమేన శ్రీ విష్ణుభాగవతం మహాపురాణం. శేషభాగవతం తివ్యతే ఉపపురాణం. శైవమాత్మ్యపురాణాది మరేమి శేష భాగవతం మహాపురాణం. విష్ణుభాగవత మథా రుప పురాణమితిసం.” అని యువానితలనా ప్తిలో వారి సిద్ధాంతము నిరూపించబడినది. వారతీమాది పురాణ ముములో విష్ణుభాగవతము మహాపురాణము, శేష భాగవతము ఉపపురాణము. శైవమాత్మ్యపురాణాది మరేములో శేషభాగవతము మహాపురాణము. విష్ణుభాగ వతము ఉపపురాణము. వా మరేములో లెండుపురాణ మున్నూ ప్రమాణములేయని, శేషభాగవతోపాద్యత కర్త ఉపసంహారములో వ్రాసియుండ వారిప్రమాణ ముగిసి, నిష్కృతపాతిష్ఠమును, తాదాత్మ్యమును, అపన్నా వింది గోమహానము, గురు మోలము, సహారోమ ము, విశ్వంభవ్యమేయనను. కొంచుతే సాపపురా ములుగా పరిగణింపబడిన వానినైతే వామవ్యాసకృ

పురాణములు వ్యాసుప్రోక్షము కైయున్నవి. మిగిలిన యుప పురాణములన్నియు వామకృతమలేకాని సామాన్య పండితకృతములు కావు. మహాపురాణోపపురాణము లన్నియును మహర్షిప్రోక్షములనుబట్టి వాటికి ప్రమాణ తాదాత్మ్యమును లెన్పులక గొగవ తారలివ్యమును నే పండితునిన్ను చెప్ప నున్నగింపము. మొదలు నువ్విం చినది మహాపురాణమును. వానినుండి ప్రవర్తించినది యుపపురాణములని గాని ప్రామాద్యాదితారలివ్యము లలే గాదు.

మర్త్యపురాణములో శ్లో. “అష్టదశ్యక్షు పృథ్వీమృతం య త్స్వస్తిశ్శేతే, విహస్త్విభ్యజ్జలే స్థానైభానే భగ్వే విన్దితి.” ఈ విషయము పై యర్థమునే నిరూపించినది. కాశ్రి గారి కనిటాకటాక్షము ప్రకరిం పవంతిమాద్రియనే శేషభాగవతము వ్యాసుప్రోక్షపురా ణత్వమును ప్రామాద్యాగోరవారికియనులను గోల్పె ము. త్రివిధమైనవి శేషభాగవతమునకు మహాపురాణ త్వమునే అపలపింప జూచిరిగాని వ్యాసుప్రోక్ష పురా ణత్వమును అపలపింపలేదాయీ. క శ్రి గారు ఆ కార్యమును నిర్వహించెదల కావలె! చూతము.—

“వామహాని ప్రమాణము దెవ్వియగా దేష భాగవతోపాద్యతలందు; “మన్వీ: “యత్రాధ కృష్ణే గాయత్రీపక్ష్యేనేగ్య విద్యు: స్మత్రామనసో శేషభాగవత మివ్యతే” “వేదేంద్ర మహాయత్రీతి గాయత్రీతక్కు ప్రాయశే, శేష త్రిపాద్యుండశ్చ శేష భాగవతే ప్రవాన్తే.” “పవిత్రతన్య మూపంతా మాద్యాం విద్యాంబ ధీమహి బుధ్ధిం యా నః ప్రచోద తుతే.” అ. సప్తభాగవత తివ్యం 2. 3. “గా యత్రాచ సులంభే పవిత్ర భాగవం విదు” అ. “మం త్రాంపుండే విభావ్రాక్ర. విద్యత్రే వితాన్వృతా.” యన్యన్యగురి పుత్రకమ కన్యకన్యకేష్వరణ శ్లోణ 2. పిద్యకే. తథాపివతత్యా నుప్రతీటికా కాంగ్గి: త్రి పాన్వోత్తైవ వాఖ్యాతత్వారే సమి సాంప్రదాయం. పాతిష్ఠితన్యం” అ. వ్రాసియు న్నాను. విష్ణువ్రాసినను శేషభాగవతగ్రంథకర్తయభి ప్రాయము “పవిత్రతన్య” అను శ్లోకము గాయత్రీ మంత్రపరమరియా? దేవతాపరమరియా? అనునది మహా విచారణియము. అ శ్లోకములో “ధీమహి”

అపితార్ల సూర్యనారాయణ రావు గారు, బి. ఏ., బి. యల్.,

సుందరాంగుల నెందర చూచియున్న
జానకీ! ఆత్మనిల్చు నీ యాననంబె!

చోద్యముగ మింట నలరాని చుక్కలున్న
చొనమామయె మది కన్ను చందమునను. ౧

చిత్తసీమ జీకటిరితి చింతగప్ప
వలపువెన్నెల బచరించి తొలగజేతు,
వాకనంబును దలపులు తాకుచుండ
హృదయ ముహూగు జలనిధి యేచులీల! ౨

చెలియ! నీమాతృ వలరారు వెలపుకలిమి
లలితహా పూలవాసనవలె చెలంగు,
సంతసమొనంగు చంద్రునికాంతివోలె
చల్లవై హాయికలిగిదు నల్లు ముగగు. ౩

జలీపలుకులు తెలుపు నీ పలుకుబీబి
జగివసంతంబుతెల్పు నీ సాగసుతెరగు
వెన్నెలలుతెల్పు నీయెదనున్న కరుణ
ః కిముళముతెల్పు నఖయ! నీవలపుపాలుపు. ౪

కడు మనోహరమగునట్టి కథలయందు
తమవు మనసుగజేయు నొనములయందు
విమలమాధురీకలితగానములయందు
మానినీ! తోచుచుండువు మానసమున. ౫

లలఘుసుఖవిడు నీపైని కలుగుతలపు
నిర్మలంబగు నీయందు నిలుచువలపు
చెలియ! వినుగూర్చికలిమి నీవీకలిమి
నతివిత్తము లతిమనోహరములొను. ౬

తమకీ! వాచి త్తమవియెడు దన్వణమున
బింబితంబగునీముఖబింబ మెపుడు
తలపు లేవేళ యెన్ను నీ వలపుకలిమి
చేడరో! నీదుప్రేమయే జీవనంబు! ౭

మది నీను నిల్చి శోకము మాయమగును
స్వాతమున నిడు నోక వితనంతనంబు
చోడము నుత్సాహ, మన్వేళి పూని నెడు
గొప్పకార్యంబులను సానుకూలముగను! ౮

నెరవూర్కము

ప్రసిద్ధ వాక్యము - ఆంధ్రులు

(రెండవసంపుటయు-౧ వ సంచిక తరువాయి)

ప్రపంచం తానావాం భవనులిమిషేదా త మర యః
 సేవాత్మికానాం సుఖవిజ్ఞానానాం సుఖిభావాః
 సమస్తే రాష్ట్రభ్యానం జరిరదనం వామసమ్యక్ః
 విజ్ఞే నోపేక్ష్యతిపునహర భూపాలలింగః

ఇదిగియున్నప్పుడు గోపతిమ్మరాజు ద్రవిడనేతమును విజయనగరచక్రవర్తికి ప్రతినిధిగా నుండెను. అంతట కవుల నాతీతుల నానందిని వానితో సోద్రమునెయ్యబెను. కాలమేనుప్పలనో, అనుకవిని యాతీరువులరాయల నును జటిగిన కథలు కొన్నికలవు. నిరువులరాయల కథను శాంతిమూర్తిగా కవిని ప్రేమి అనుప్పమును వ్రాసి పంపెనట.

కూడెస్తున్నాస్తి కై యిలాలు నాస్తికయి నిల్
పరికష్టమాలె నొలవుమ

— 100 —

పాఠలు తెమ్మడర్ కోవై పత్తు నాన్మైయి నిల్
మరక్కొడిక్కట్టినేన్

శీతామనోజ్ఞామార్గికా నియంత్రే
సామంతానామయన్మనా

శీతయేనాకు క విపాదుడర్క. దివ్యము
తిరుప్పావై విప్రులవరై .

కాదున్ శిక్ష క్కదిక్కు కదుప్పిల్
కాదిటిదిక్కు ముదుగిల్

కలవై వై వై ముగక్కవెనాళి మిట్టెలు
 కదిరాళిమేగనానె

ఈపద్యములో కాలమేగుది తనకదియకై
 వధిముగా కట్టెమును, పాగు, నలకొనవై, కంఠానె,
 తోగై, నువ్వు, తోవై, మున్నగు ద్రవిడప్రబంధముల
 వరుసగా, వైదు, అరు, ఏడు, పదిగదియలలో చెప్ప
 గలిగివట్లు చెప్పకొని ఇయర్, ఇకై, అనబడు రెండు
 విధముల కార్యముల నెఱిగిన తిరుమలరాయలయొద్దకు
 వచ్చినట్లును తనతో వాచుమనేసి యెమర్కొను దొంగ
 కవుల ననేకవిధములుగా ననుమానింపవనియు చెప్పకొ
 నెను. పైపద్యమున కిట్టివిధమున చెప్పకొనరాదు
 నమృతమిట్టెల ననేకవిధముల నేరి యానబోయితి
 లోబునచెననియు, వాళ్ళవలలో నానిలేని కవికి
 చాలసంతోషించి యనేక దిరుదులును, వరుసలును
 మున్నగు గౌరవవిధములతో చాల ద్రవ్యమిచ్చి
 యిరిసిమిరియించి చేరినది. ఇట్లు చెప్పకొన్నయను
 న్నోరట్టి దిరుదుల రావలసివచ్చి యాక్రిందిపద్యముల
 నడిపెను.

“ఇట్టికొనవై కంఠానె న్మిట్టెలవై
 అగ్ని యుదకమ్ విగట్టగలాన్
 ఎమకై న్మిరుదానుల నెక్కరుది
 నిరుతివదైయై న్మిరుదాన్
 అన్తమాన్ వరుద నిరుగ్ ట్టిగలాన్
 అకరులు మక్కరుమ్ యనుచు
 అనిరుదాను ముదివైక్కొల్వొమ్
 అరెనై యులగిని లొప్పార్
 కన్తమిన్త వరైయే పెట్టు
 త్తెచ్చిర రాళ్ళై వట్టి
 రరైకెయమి న్మెనిరై కెయ్య కల్కాటిన్
 చాళువ త్తిగమరై రాయన్
 మన్తరబయనాన్ గొప్పయనుదవు
 మధిపతి విరరాచానన్
 వాక్కివా అంబురేరవాక్కివా నవనీ
 ముగిరి కాన నానానె”.

ఈకాలమున కిటువలెను చెప్పబడిన క్రిందవి
 పైతిరప్పగడ్డ అను గొప్పగ్రంథమును గ్రామిన అనునది

నాథుడను కవి తనగ్రంథములో నప్పటి చక్రవర్తి
 యైన ప్రాథమేరరామని నుదాహరించి యున్నాడు.
 ఆయుదహరించిన పద మిది :

“ఉదయ దామనూర్నాన ప్రపుడనేమరాజ
 నుగ్మనునాడవాప్త దేవర్సెగమాళె”

అపుడుపుష్పించినమాలగరించినవాడును ప్రాథ
 మేరరామని పూర్వమునందున పుష్పము

ఇద విజయనగరచక్రవర్తులందఱిలో నధికప్ర
 ఖ్యాతిగన్నది కృష్ణరాయలుగదా. ఇతని ప్రజాపరిపాల
 నము, రాజనీతి, కవిజననానానా, కవిత్వము, మొద
 లగు ననేకవిషయములనుగూర్చి క్రొత్తగాఁ జెప్పవలసిన
 విషయము లధికముగా లేవు. అయిన విచ్చుల గ్రంథగాఁ
 జెప్పవలసినది కొంతగలదు. ఇతఁడు సంస్కృతమునందును
 ఆంధ్రమునందును ప్రఖ్యాతిగాంచినవాడనిచి
 గ్రంథములందున నట్టి విషయములు, ప్రదిపించు
 దును ప్రసిద్ధుడు. కన్నడముందు వ్యాసభారతము నాతని
 ముఖ్యమునంద మొదటి పద్యమునందును సంస్కృతమునకు
 పుష్పరామభారతమునందు కవి

చిన్నన్న ద్విపద కలఁబడు
 పన్నుగ పెదతిరుమలన్న పదముల కలఁబడు
 మిప్పంది మెఱయు నరసి
 గన్న కవిత్వంబు పన్నగచ్చ శ్రీకణ్.

అటు తాళ్లపాళ కవులపై చాటుపద్యములోని పెదతిరు
 మలన్న యాకాలమునది తిరుపతివెంటి కేళ్ళయలపై ననేక
 శేల గ్రంథపరిమిగిల పాటల నొనర్చెను. ఈగంఠము
 వారి కందుచున సుకీర్తనాచార్యులని పేరువచ్చెను.
 తిరుపతిలో కేటికిని ఇంక కేళ్ళయల పొన్ననేపనమయ
 నున తాళ్లపాళాళుమొప్పుననా పాడుచున్నాడు.
 ఈ పాటాన్నియు తాటాకులపైగాక తాళ్ళరముగా
 నుండులకు రాగి కేటికిపై కై యిచ్చి తిరుపతి కేవలము
 ములో నుంచబడియున్నది. ఈ తాళ్లపాళవారివలెనే
 కన్నడమునందు కిక్కిరనికై భగవంతుని మొరములం
 బాదిన కవిత్వములం నొందఁబడిన వారిలో ముఖ్యుడు
 పురంజనాద్రికాండ పేరు నామానముగల పురంజనాద్రి.
 ఈ పురంజనాద్రి గ్రామ్యుడు. మొట్టమొదట నధి

కైశ్చింతుడు ధీశక్తిని లభ్యముచే నైహిని నిర్మల
 నశ్చిన్మనో, అంతునా విదవాడి కప్పును ప్రతి
 దుష్టముంకెన వాక్యములను నావాక్యములకుంకె నా.
 అంతునా ధీశక్తిని లభ్యముచే నైహిని నిర్మల
 కాలము గడపెను. పురందరవాగు వ్రాసిన కీర్తనలు
 కొన్ని వీలు గలవు. తాళ్లపాకవారి పదములవలె గాక
 యిది నేటికిని వాడుకలోనున్నది.

అతనమునందుకు కృష్ణరాయలగూర్చి క్రొత్తగా
 నెలుగఁదెగినది చాలవిషయమున్నది. మహారాజరస్వరి
 యని మొదటపేరు. తామల గూర్చియైన నాటక
 వటు. రాయలు కలింగదేశమును జయించి యాదేశపు
 రాజైన గజపతివారూఁ డెండ్లావినప్పు డీకవి యాక్రింది
 యాతపద్యమును జెప్పెనట.

కళింగ విష్ణును మదిలై చుగ్గదేట్టు
 మేస్తు కటకన్నాపువచ్చిట్లో ముద్దివలర్
 చాన్చిట్టకాక కృష్ణరాయల వాక్యము
 ప్పిన్నిట్టి మాననొడ్డియన్ పొత్తుడన్.

ఈపద్యముందు కలింగదేశపురాజుగ గజపతి
 కూతులకి నకిని రాజ్యలక్ష్మికి నైక్యముగన్వింపబడి యును.
 పురముఁ గృష్ణరాయలఁ బరిగాఁ పరిగ్రహించిరిని యంద
 ముగా వర్ణింపఁబడినది.

అతనమునఁ బ్రసిద్ధమైన 'మాదామణి' యను
 విఖ్యాతమును వ్రాసినమండల పురుషుడను జైనకవి
 కృష్ణరాయలగూర్చియైన నాటకవారి కొంతయు
 ప్రాయము. ఇందులకాధారముగా నాకవి రసగ్రంథ
 ములో నీక్రిందిపద్యమును జెప్పియున్నాఁడు.

"పదైహయకట్టవారుమప దైమదమొచ్చిలారాన్
 ముద్రైహయకట్టవారుమప దైమదమొచ్చిలారాన్
 గిరిమొచ్చి పాదములకు నొచ్చింపయన్ పైవారన్,
 కొదైమదమొచ్చిమృతలై నందుకొడుర్రలమే"

దీనిగ్రంథము ప్రక్కరిసేనలెన్నియొడించినను పరా
 ఁదుకానట్టియు, కటకము అంగదముగల భుజము
 ఁదు, ధవళేచ్ఛల్రముగలరాజును, గడిచెన్నులు నను
 నము చేయు పాదములు కలవాఁడు వైన కృష్ణ

రాయని చేరినది నాలమైనవారికి వానియు చేయుటకే
 "కొదమదం" అని పేరు.

అయిన నిందువహించిన కృష్ణరాయఁడు విజయ
 వగవచ్చుకని కి కావనియు పంజాబి వాల్మీకియొడిసి
 రాష్ట్రముగకృష్ణరాయలనియు విడిచిలయ్యగ్రసె యును.
 ఈవిషయమై యింకను ద్రవిడమునను నాంగ్లమునకు
 పది లక్షల ముద్రాప్రములైనవియుగా వ్యాధిములు
 నెచ్చుచున్నవి.

కృష్ణరాయలపై 'మంజరిహృ' యను పోక్తి-
 ప్రబంధమును 'జ్ఞానప్రకాశక' అను పోక్తి వింశతిమం
 బులైనకవి వాడినట్లు 'సోం దెమండలకేళి' అనుగ్రంథ
 మున నొక పద్యమున నున్నది. అపద్యమిది :

"వామ్రుకాశక్తికృష్ణరాయల రామకేళి మండలము
 కానప్రకాశకపుగము నీట్లు కృష్ణరాయలను
 జ్ఞానప్రకాశకసరురాయ వ్యాపకన్ దనుపల్లెఁబ్బఁ
 మానప్రకాశముడై యోరచిగర్ తొడ్డుమలమ్."

కచ్చిక్కలంబక మనుగ్రంథమును వ్రాసిన జ్ఞాన
 ప్రకాశకమంబుయను కృష్ణరాయలపై 'మంజరిహృ'
 అను గ్రంథమును వ్రాసినవియు నతఁడు తొండమండల
 మునఁ బుట్టెననియు నీపద్యమున కర్థము.

అకాలమున 'సీమనామో' అను ప్రబంధమున
 ప్రముఖ పద్యమును చుట్టగా పదనీయక దేవునిగూర్చి
 పాటాను కావించిన వానియొక ముఖించిన జైన
 వ్యాఖ్యజ్ఞుని విద్వత్ప్రకాశకని గ్రంథములను
 వ్రాసి రాయలగ పెనట.

"వామ్రుకాశక్తి కృష్ణరాయల కేళిపై
 అరియవడములై యా రాజై తిరువాదూర్
 పాగట్కొడియులుసార్ పాదన తిరువాదై
 త్యాగగొడి యిరక్కాడన్"
 దక్షిణులుక్కల్ల వొడ్డిమాన్ తామవల్ల
 పిట్టియొక్కవప్పమేట్టై యాష్టి
 తిరవ తిరువాదూర్ త్యాగవైత్తూపై
 ఇచ్చడదే కట్టినరాయా"

ఈపద్యములందు నావ్యవిభాజను పరిగా జలు
 పని పుచ్చులును 'తిరుకలు'గా తిట్టయన్నది. త్యాగ

రాజస్వామి పూజనిలయమును కారము, నల్లమరకలు
 మగారు, బిడ్డలు, పుట్టినవారూ, గారు. దీప్తిమంతగ్రా
 మమందో తుంగలలో సమామలకు పూజలు అని నిర్ణీ
 యున్నది. ఈకురకలచే స్వామిపూజ కాబంకము కలి
 గెను అని ఈవద్యములకు చదివి కృష్ణ రాయ లాయూని
 పూజాకలకు మార్చిచేసెను. విదవ చేవునిపూజ యధా
 ప్రకారముగా చేసెను. అప్పుడీ పద్యము ప్రకట
 పద్యమును చెప్పెను.

“ఉద్ధవయిట్టెలు మిక్కాన్దెట్టెదే
 అప్పుమలె వృద్ధిరసము క్షోత్రగతుడు
 కరుణమహాక్షయి కృష్ణుడు”

ఇందు కవి కిక్కిరపూర్వము పూజారు లుండిన
 క్షీణము, అకాలమున విడిక కమ్మలను, అల్లము,
 అతిరసములు, దోకలు పోయినవే అని పేరసము చేసె
 ను. ఈనిలవారురే దేవాలయముందే యింకొక కాలము
 నందు వాగరసమంది యనువాఁడధికారిగా నుండినట్లును,
 అతఁడు దౌష్ట్యముచే నాలయముందుండిన ‘అటు
 వృద్ధులవలె’ అను అలంకరమువ్రువ విగ్రహములలో
 నుండిన కవిగది కలదు. ఈ సందర్భమున ఈ పద్య
 ముగా వ్రాసినట్లును అపవ్యయింక చిలుకకు నేత్యనూ
 చిలుకను రాయలకు బహుమానముగా నీకు నాచిలుక
 చేసిన పద్యముచే రాజావర కృపజేరించి ఈ ‘వాగరస
 నంది’ యుద్వేగమునుండి తొలగింపఁబడెననియు నొక
 యైతిహ్యము కలదు. చిలుకను చేసిన పద్యవిడియలు:

“మున్నాకలుబత్తు మాచరియిద్దరవర
 ఇన్నాకరంకు పేరేకవార్-కన్నాన్
 నరుక్కిచ్చానెచ్చిచ్చిట్ట వాగరసనంది
 ఇచ్చిచ్చానె బట్టింరా ను.”

ఈవద్యమునకు పూర్వము దేవాలయమున నలు
 వదియువ్రువ రుండిరనియు ఇప్పుడు వారిలో నిద్వైతగి
 రనియు కంపాణికరగబెట్టుచున్నాడనియు వారికి మ్మిస
 వాగరసనంది యన్నాడనియు వాడుక పద్యమున వ్రాసెను
 ననునాముక్తి ‘అంకెమున విక్రమము’ అని యొక ప్రంబ
 ము కలదు. దానికి కర్త ‘పారిదాసు’ అను నొకఁడు. ఈ
 పారిదాసు కృష్ణ రాయలకాలముం దుండిన ట్లాగ్రంథాని

తెలిస పద్యములచే వ్రాయెను. ఈపద్యమునందు ‘ఉద్ధవ
 మిక్కాన్దెట్టెలు’ అను పద్యముల క్షయించి
 రాకన, స్మితముగఁ బొట్టుమారికడ నిర్మిస కంబును
 సింహధూధర, ప్రభుధిరువాళ్లకుం దిను సురప్రకరం
 బు కలిగఁపేదనీ, విభు నవళి కృష్ణలము నేమును
 చెట్టి పరింతు నిచ్చులకా.

అని పెద్దనచే నుడవారింఁచఁబడిన జయస్తంభముద
 వారింఁచఁడినది.

‘కిరీటోనవళన్ కిరీటంబు యుక్తబ్ధిరాయర్
 రరైమాదు కింగాద్ధియిచ్చయ రైంబవాట్ట
 వరమాదరవాలరై నడమానమేవును
 కరుణామాణిష్యుడై నీడు కరుణురైన్వప్పామ్’

ఇందు సింహాద్రిలోని స్వామిని వర్ణించుచో ‘నడ
 మానమేవుం’ అనియొక విశేషమున్నది. ఇది ఉత్తర
 జేతముందలి మావమున కధిపతియని స్వామిని వర్ణించియు
 న్నది. ఇచ్చిట్టి ‘మావమ్’ అను ప్రదేశవేదో యిప్పుడు
 తెలియలేదు.

కృష్ణ రాయలమంత్రివర్గములో నొక యాజవల్క్య
 యాజుని యుండెను. కృష్ణరాయల కృష్ణరాయల
 యాజనామము. ఈ కృష్ణరాయనామముతో ‘అజమాన్యం
 గణ’ అని ప్రతిపదగ్రంథములలోఁ గనపడుచున్నది. ఇత
 నికి రెన పృథగ్రామముమండి ‘శేంబూర్-అజమాన్యంగణ’
 శేంబూరు అజంబళ్లరైముదలియా’రనియు మన్మథము
 చేసిన స్థలమైన ‘పాంపి’ నగరమును బట్టి ‘అంబియలంబ
 కరైముదలియా’ రనియు కేళ్లగుతుడుమన్నది. కృష్ణ
 రాయలకాలములో నిలికి నేపాంధ్యవింకేమునఁ బట్టిన
 రాజులు సావంతులుగా నుండిరి. అట్టివారిలో నొకఁడీ
 ‘యాజంబళ్లరైముదలియా’కంకితముగా నొక ‘కలంబక’మును
 వ్రాసెనన్నామను ప్రాంతము. తన కు ప్రియుడై రాజ
 కు శేషమును బట్టియు వచ్చి, వద్యములమునఁ బట్టిన మొద
 లారికి కావ్యమీయదనువా యని యొకఁడని యాడుగఁగా
 నాపాంధ్యుడైఁగిందిపద్యము బదులిచ్చినట్లు ‘తమిష్ట
 నుంక చరిత’లో నున్నది.

“అజంబళ్లరైముదలియాపైప్పాడ్డియకా క
 కంపాదితానా నెట్టెపులపర్కపూర్తియిడ”

‘ఉద్ధృతమున దైరియుముల పోయికిన్ బ్రహ్మ
లింగమున దిన్ లింగిని మాదచ్చి మూర్తి
నిర్మల మరలించి గర్భముం భూతనికొదయన్
నిర్మలమునైన కల్పవిపాదినయమహాత్మ్యం”

శివుడు తన జటాటాటమందు జంధ్రునితోఁ
గూడ గంగను ధరించెయుండుటచే, చంద్రవంశమునఁ
బుట్టిన పాండ్యులకొన్ని గంగవంశమునఱుట్టిన మునియో
గిని సంబంధము కలదనియు నందుచేతనే తానతనికి
గ్రంథము వ్రాచెననియు దైవస్వమునకుఁ బుట్టెను.

ఒకకాలమున గొంధలు విధివాటకము లాడు
నటులు, తామ వేగాళహరివారిలై వేషములతో వచ్చి
యాడినట్లును ఆ మాటచే నాడు ‘అంతటి ప్రముఖులారా’
దగు వేగాళహరి నవిమానించినట్లును ఆయావమానమును
సహించక వామిషులారి వారిని కత్తివే నొకించినట్లు
నొకయైరిహ్యమున్నది. ఈవిషయము తొందైనందుల
కేరళమున గ్రంథమున నొకవద్యమున్నది. ఆకేరళ
వాఙ్మయమునం దీకథ (క్రి. 1511లో జరిగినట్లు గూడఁ
జెప్పెనున్నది. ఆవద్యమిచ్చట నుచూపారంభము.

“తా. వైష్ణవమున్నట్లు గొంధలరాజులకేయగిత్తిలే
వేగాళహరి ప్రాప్తలే వివోదిత్తువేదన్తోలు
కోకార్యయిరియర్ మాత్రాడ త్తగ్గో మడిమైయెగ్గి
వారిలవయియర్ మాయ త్తవన్తో తొడ్డవనలమే”

కృష్ణరాయలకుఁ దివపఁ గొంతకాలమునకు ‘రామ
రాజు విట్టలరాయలను రాజు, వోళపాండ్యదేశముల
లో విజయనగరపురపరికిఁ బ్రతినిధిగా రాజ్యమేలెను.
విట్టలరాయుని కృష్ణరాయలయొద్దఁ బ్రాసాదమున
మిగుల ఖ్యాతిగా రాజ్యమేలిన అలియరామరాయల
నిత్యము పుట్టెను. ఈరామ అమృతమేనందుల కాల
మందును అలియరామరాయలకాలమందును అనేక రాజ్య
ముల కథనములు మిగిలె యున్నందులతో నానెఁగించెను.
ఈవిని పురపాలకులు లోకములోను రాజ్యములో వేరము
లపై నితని చండమాత్రము నచ్చటిదిగ్విజయములును
ముఖ్యముగ. కేరళదేశమున నొకద్వితీ రాజులసహ
యము చేసికొని యాకాలమున ‘పొర్చుగల్’ దేశమువా
రును పాండ్యకేరళదేశములో విజయనగరరాజులకు

విరోధము గావించుచుండెరి. అట్టివిరోధమును రూపుమాపి
యొకపరంగులను (పొర్చుగీసువారిని) పొందోల్క, వారికి
సహాయులైన పాండ్యులతో రాజులతోఁబది విధియులు
గాఁ జేసిన విట్టలరాజు. యుద్ధమునకును పుట్టెను
రాజునకు పుర్యాత్మముగాను, అతనిబిడ్డయు నూదానము
గాను ప్రచురించిన కావనములును గొన్ని యున్నవి.
విట్టలరాజు పొర్చుగీసువారిని యుంచినప్పు యిదిపై
సామంతుఁడైన పొర్చురాజు క్రొందపప్పుముం జెప్పినట్లు
తమిళ్ నామలర్ చరితలో నున్నది.

“తొట్టిలియగ్గొత్తోడగ్గము నాన్మునల
అట్టదిక్కు నిమ్మదెక్కిష్టామిట్టే విట్టలై గా
తమ్మమరియన్ టిత్తనిక్కు మరకొల్లగి
తెమ్మమరిక్కనవదన్ కెప్ప,”

ఈవద్యమునకర్థము‘విట్టలరాయ! నీవు శివుడై
తొట్టలోనుండినవాఁడుముదలు నెదిదిదిద్దులును నీ
శక్తియు క్రిందనెఱుఁచెరి. తన(మున) క్రిందిపపు నెఱ
కుమరుక్రింది బర్తగొల్లగి నీవు ‘తెమ్మము’ కన్యా
కుమారిపట్టగాము (ఒకక్రింది) నెట్లుగ్రహించిరి.

విజయనగర సామ్రాజ్యము (క్రి. 1565కు వెనుక
ప్రభుత్వినందుక సామంతరాజ్యములు క్రమేణ స్వత్రులై
రాజ్యములైరి. అందులకి నాన్మరకేశమునకును ప్రతి
కేశమునకును పంపియు కొంతతక్కునను ప్రతివద్యములో
స్వత్రులై రాజ్యములైవచ్చిమిగిల్లెను కాన నెను
కాన్మముగాదే యుండు. అట్టివారిలో ముఖ్యులు నెండు,
తంజావూరు, మధురదేశములనాయకులు ప్రధానులు.
తంజావూరు ముఖ్యముల నాయకవంశములు క్రిష్ణ
కాలమున నే నెఱుఁగి పట్టెను. మధురయందు
నాయకవంశముమాత్రము నుటయేబది సంవత్సరముల
వఱకు, అనగా వాదాపు (క్రి.వ. 1750 వఱకును ఇంకే
మిగిలె క్రిందఁబోయి కర్ణాటకదేశమునలగిన చంద్రముల
వఱకు నుండెను. ఈనాయకవంశపు రాజు లాంధ్రులు.
నిజాంకి వంశము వ్యయముగాఁ గాన్మములప్రాసాదాశ్ర
ముల కవులవాదించి వారిచేఁ బ్రస్తుతులై, గ్రంథములఁ
గొని యున్నారు. నెండునాయకుడైన కృష్ణప్పనాయ
కుని కుమారులందు దీక్షిణదేశమున నున్న
విజయనగరరాజులకు ప్రముఖ సహాయుడై క్రింది

దీక్షితులందఱను. సాక్షాత్తులై తిరుమలలోఁగూడి
'దండికొడిచి. ద్రవిడ భాషలో రచ్చింపఁ జేసి
వానదీక్షితుల'ని వేరయ్యెను. తంజావూరు నాయకుల
విషయము తెలుసుకొని దండివదే. అత్యుత్తమాంధ్ర
కావ్యములైన విజయవిలాస, సారంగధర చరిత్రాదులచే
బట్టివదేదా. తంజావూరు నాయకులను సంస్కృత
తాండ్రముల వద్దకు పంపి. తామనులను వేరము
వమునందును గొన్ని కృతులనందియున్నాఁడు. తిరువై
కావ్యములను వేరము వద్దకు పంపి. తామనులను వేరము
రాయల కంఠిరెవరియనుట. ఈ కావ్యములందు రఘుపాద
రాయలును నతని ప్రధానమంత్రియను గోవిందదీక్షితు
లునుచాల సంగడబడియున్నారు.

మధురనాయకులు తామంధ్రులై యశేకాంధ్ర
కవులవాదబందియు వారి భాగ్యలియాంధ్రవాద్యమున
కన్న ద్రవిడవాద్యయమందే విస్తారముగా నెఱుంగఁచి
యున్నది. ఈ నాయకవంశములో నందఱి న్నఁ బ్రఖ్యా
తుఁడు తిరుమలనాయకుఁడు. మధురలో తిరుమలనాయ
కుని ప్రాపాదమును గూర్చి వినిన వారఁడు. ఈతిరుమల
నాయకునిపేర్లో "మధుర రాయమనివర్" అను ప్రసిద్ధ
కవి యుండెను. ఈకవి 'మధురమీనాక్షి'పై 'విక్రమ
మిన్ద' అను పో: ద్రవిడప్రబంధమువ్రాసెను. ఈ గ్రం
థము తిరుమలనాయకునిపేర్లో మొట్టమొదటఁ జరుపు
నపుడు 'మీనాక్షి'దేవయే యొకనృరూపమునఁబ్రతి విను
టందెనని యైతిహ్య' మొకటి చెప్పుదురు. ఈకవియే
'మీనాక్షియమైకులను' అని యింకొక ద్రవిడకావ్య

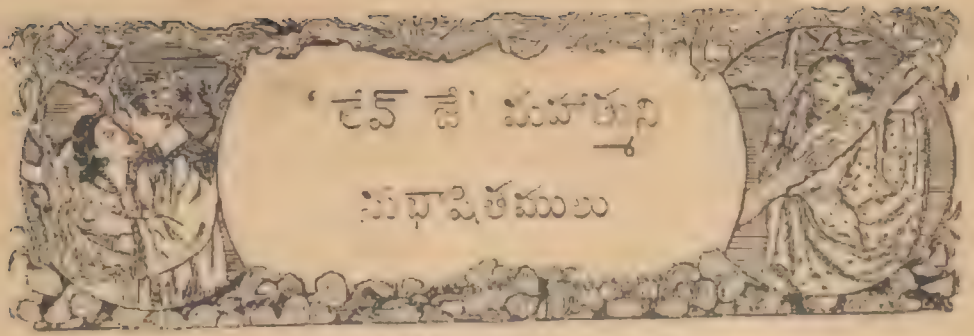
మనుఁగూడి వ్రాసెయున్నాఁడు. ఆ గ్రంథమునందు
మలనాయకుని యీ క్రిందిపద్యముకే ప్రశంస
యున్నాఁడు.

"నీర్యాష్టి తెవ్వనురై నివ్వనవారదక్యాష్టి
కాన్యాష్టి యున్నాన్యాష్టి తిరుమలక్యాష్టి
నీర్యాష్టి కచ్చినగర్ తిరుమలై భూపతి వాష్టి
కాన్యాష్టి నాన్యాష్టి తిరుమలై భూపతి వాష్టి."

ఇందు కవి మధురలోని యీశ్వరుని, దేవిని, తిరు
మలభూపతిని మంగళాకాననము చేసివాఁడు. ఇందు తిరు
మలనాయకుని కచ్చినగర్ తిరుమలై భూపతి యని
ప్రశంసించెను. ఇందు 'కచ్చి' యనుపదము మధురలో
వేదననాయకరాజుల యింటికిఁబేరు. ఈ వంశమువారు
మొట్టమొదట 'కచ్చి' నుంచుండి వచ్చి తిరుమలకి మధురలో
రాజులైరి. అందుచున వీరినంశమునకు కచ్చియని యింటి
కిరమ్మను.

ఈకావ్యము నందిరెవరినను అనుచున తాంధ్ర
దేశమునకు సంబంధించిన చరిత్రవిషయము యధిక
ముగాఁ జావఁబడెను. ఇట్లే యాంధ్రవాక్యమును
కును నిరదేశకావ్యయములకు నెన్నియో సంబంధములుండ
వచ్చును. ఈసంబంధముల నెఱుంగుట యత్యవశ్యకము.
అట్లెఱుంగుట కాయ-భావలలో జ్ఞానము ముఖ్యముగా
వలెను. అట్లు జ్ఞానముచే తాంధ్రదేశమునకు సంబం
ధించిన విషయములెఱుంగుటకా' యాయ-వాద్యయము
లలో మధురములైన గ్రంథములను, గ్రంథాక్షిప్తాయ
ములను బరిచరింపఁటకు నుపయోగించును.

అదివ్రాసి పోయినాడు వాడు
(రెండవపుటకు-౧ వ సంచిక రచనాంశం)

౨౨

గీ. ఆకయే లేడుగాన మహర్షి తాను
అనిమ నున్నప్పుడు కన్నులు బిగిసిపోయి
దాని గూడను గొప్పగా దలచుచుండు

౨౩

సుబుభసాధ్యము లనుకొని నలువంగడగు
నతని కెన్నియు నిష్టసాధ్యము లనుచు
సాధు నన్నియు నెరుచి న్నాధ్యయూని.
దలచు గావున దన జీవితమునందు
కొక్క టెనియు దున్నానని ముందరితోడు

౨౪

గీ. దివ్యవక్త మిలనూని కన్నులమై
నిరణయును న్యాయమును నచ్చి కావించు
చెల్లెడితో బాధకష్టముల్ నెలియటనుచు
మునసిగిసిపో వెళ్ళటంబు పోయిపోయెడిది

౨౫

గీ. సత్య ధర్మము తా నిఁ జాటుకొనడు
ధర్మమని కా నెట్టియే ధర్మమనుచు
అన్యధాధర్మము తా నెవో యనుచుమైన
ధర్మమని చాటుకొనుచుండు ధర్మమని
గాన నయ్యది ధర్మంబుగాకయుండు
నిష్క్రమములతోడయు నెగిరినదను

ధర్మమైయొప్పు గావున ధర్మ మిలను
గార్వ్యరతనుగోర దెక్కాలముండు
అన్యధాధర్మంబునకు గార్వ్య మవనరంబు
గాన నదిగోరుచుండును గార్వ్య మిలను

౨౬

గీ. వైవక్త మై మిలించిన ధర్మముండు
ధర్మ మడుగంటిపోయిన దానిచోట
బ్రతుటమగుచు బరోపకారంబు దనరు
నానా దుష్టముల న్నామంబు పోయి
న్యాయమరిగిన నాచార మతిశయిల్లు
సత్యకృత్రిమహా మాచార మెన్న
భువి నశాంతికి హేతువై పాలించి నిలుచు

౨౭

గీ. దివ్యవక్త మును న్నిచ్చుచు న్నిచ్చి
మించు రయమున దాని నేవిచుచుండు
దివ్యవక్తమును మధ్యముల్ చెలిసిలేని
విడిచివేట్టుచు బట్టచు విడుచుచుండు
దివ్యవక్తమును నధములు చెలిసిలేని
నవ్వుచుండురువా రటు నవ్వలేని
వైవక్తమనునామంబు ధన్యమగునె?

౨౮

గీ. తానెవని నెవని భువి జాలగోలుపోవు
పరమసంతృప్తిగలవాడు భంగవడడు

౪౧

త్పత్తిలేమిని మించు దుస్స్థితియులేదు

౪౨

వసుధయం దాశమించు పాపమ్ములేదు

౪౩

రాజభవనాశీ శీవితో బ్రబలెనేని
పంటపైరు లవ్వును మంటంగలయు
నుద్విలో గావెల్లెను నుత్తవగును

౪౪

గీ. మతగురులస్తోత్రపాఠముల్ మానుకొనుడు
జనులలో దెబ్బలాటలు శాంతమగును

౪౫

కష్టసాధ్యములకు వెల గట్టకుండు
అపహరింపరు వానిని నష్టదేవరు
విషయముగే శిష్యుగౌరవైవేదికయమును
పతివలుకుండు శాంతమ్ము వెలయుభవిని

౪౬

గీ. అవనిరాష్ట్రంబునేల న్యాయ్యంబు వలయు
ఆయుధంబులు ప్రజనుండి యపహరింపఁ
బ్రబలమెవటియు క్షిని బన్న నలయు
స్వర్గరాజ్యము క్షిని ను; పాపంబులకు
మహిని వీని సమర్థించు మార్గమెద్ది?
ప్రజలవిద్యోగములచేతఁ క్షినియందు
సంతకంతుకు దారిద్ర్య మతిశయిల్లు
వాడిగలయాయధమ్ములు ప్రజలయందు
హెచ్చుకొలుది శాంతియు హెచ్చుచుండు
ప్రజలలోపల గట్టంబు ప్రబలుకొలుది
హెచ్చుగాఢాదికృత్యముల హెచ్చు పెరుగు

క్రటనలో హెచ్చుకొలుదిని రాష్ట్ర మందు
బందిపోటులుచౌర్యముల బ్రబలమగును
గాన సాధువు బోధింపఁ గడఁగెన్నిట
శిష్యులయొద్దెరున్న విషయముగను
ప్రజలు పరిపూర్ణ వృద్ధిని బడయఁగలరు
నేను శాంతిపథమ్మున నెగడుచున్న
దమకుఁదామె జనమ్ములు ధరణీయందు
న్యాయపథమున నెంతయు నలరఁగలరు
ప్రజలయొద్దెరున్న విషయముగను
ధరణిలోపల దమ ప్రయత్నములవలన
నఖిలధనవంతు లగుచుండు రఖిలజనులు
అశలన్నియు నే విడ నాడియున్న
దమకుఁ దామె జనంబులు ధరణీయందు
సరితన ర్జనమును గల్గి సంచరింతు

౪౭

హెచ్చు ముఖకైక్లి వివాదను విచారించు
చేలపై సుశీరంబుగ నిలువలేడు
పంగకాళ్లను ధర నిలబడెడువాడు
సాగఁజూచిన ముందుకు సాగలేడు
నెలుగుకొనియువాడు దా నెలుగిలేడు
తన్నుఁదా నెన్నుకొనువాడు తనకును
మంచిచెడ్డల దాబరీకించలేడు
తన్ను భూమియొకొనువాడు తస్యముగను
తన్ను యోగ్యునిగా మది దలవలేడు

౪౮

పరులఁదెలిసిన గుఱలుడై పరగఁగలడు
తన్నుఁదెలిసిన ప్రజలై తన నిలబడు

౪౯

అన్యులకుశక్తి లభిశాలి యగుచుగాని
తన్నుఁ దా నెన్నియగును ప్రతాపశాలి

OK

తదివిధోన్ముఖాదేలింక శిశ్నతలంకా
శరీరంబున బుట్ట నున్నట్లు తలనుచూచు

80

శ్రీకృష్ణ విజయము పుష్కరమును
శ్రీకృష్ణమును పుష్కరమును

六

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २ ॥

三

వచ్చినా పైకొక భయమును
 గొలువగా నడువజను దోచును
 మునుగుగా కీర్తియ నచ్చ భయ

五

నీ పాపము నమ్ముచున్నాను నీవు నానామ
నమ్ముచున్నాను నీవు నానామ

八

నామగోళము
 నందు వెడలుటరాజయి యలరుచుంటు
 అక్షరములసౌఖ్యమై మొదలు గాక
 అంతయు నేకాంత మొదలుచుంటు
 బుద్ధిదీప్త్యుత్తమున బుద్ధివృద్ధి
 గామనీయములసౌఖ్యమై మొదలుగాక

三

గ్రామము: బాపిడుపాడు పంచాయతీ పునరుద్ధరణ

23

కలను సిరి శౌరవమ్మను గలుపఁజేయు
విపులగర్వమ్ముచే విష్ణు పేరువాఁడు
మాన్యుకొనుచును నానంద కోట్టకొలది

25

సాధులను ముట్టించి నిజానను నేర్పించు
 తోనునునునును నామి నామి నామి
 అట్లే సాధువుకూడ నీ యననియందు
 నామి నామి నామి నామి నామి నామి

三

[illegible]

३०

ಭೀತರಂಬಗುಡಾನಿಗೆ ಪೆದರ: ಡೆನಿ

1914年12月15日

三

శ్రీమద్భగవద్గీతా ప్రథమోధ్యాయః
అష్టాదశోధ్యాయః

三

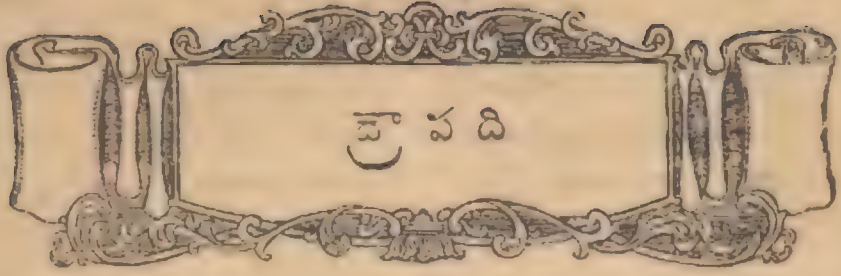
బ్రహ్మకుమార్తె బ్రహ్మచారిని వానికొక
దాని: కలిసివినానా? బ్రహ్మచారిని

33

అంతఃపురమునా - పుష్పకామే శత్రువులును
వలీచంద్రునా - మూలయో శత్రువులును

33

వివరణ సత్యము ప్రాచీనము పోయెను.
వివరణయ మిది సత్యమే పోయెను.

ప్రపది

(రెండవభాగము)

పులుగుల్ల లక్ష్మీ నరసిమాంబ గారు

(రెండవ భాగము మొదటి పండ్రిక తొలికావ్యము)

ప్రపది శ్రీమదాంబ, ఇతి శ్రీమదాంబ
మణుల చరిత్రమునకును నెంతటి
గొప్పగా ప్రకటించుచును నున్నది గాదు
నందు యథాసాధ్యముగా జూపబడినది. ఇక
ప్రపది చరిత్రమునకు చరిత్రమునకు నున్న
చరిత్రమునకు చరిత్రమునకు

ను నున్నది చరిత్రమునకు నున్నది చరిత్రమునకు
చరిత్రమునకు చరిత్రమునకు చరిత్రమునకు
చరిత్రమునకు చరిత్రమునకు చరిత్రమునకు
చరిత్రమునకు చరిత్రమునకు చరిత్రమునకు
చరిత్రమునకు చరిత్రమునకు చరిత్రమునకు
చరిత్రమునకు చరిత్రమునకు చరిత్రమునకు

సంస్కృత సాహిత్యమునందలి వేద
శాస్త్రము, వేదము, పురాణము, ఇతిహాసము, కావ్యము
పురాణమునకు నాచరించిన యనువాదము
యను, విశేషము, విమర్శనములు మున్నగువానిని
జూపబడినది గురించి మన మహాపాత్రకు
మన సాహిత్యమునకు దుష్కారము యుండ
జోడు; మిగిలిన ముగ్ధులను నున్నది చరిత్రము
కుగూడ నింతకంటె సహజోపాయ మింక
కలదు. ఇప్పుడు మనవాడు చరిత్రమునకు
నిది జాగ్రత్తము చేయుచున్నది యున్నది. వారిల
ను బ్రతికె ముగ్ధులకు, ముగ్ధులకు ముగ్ధులకు
సంగతి ముగ్ధులకు గొప్ప ముగ్ధులకు ముగ్ధులకు
నిది జాగ్రత్తము చేయుచు.

సంస్కృత శ్రీమదాంబ శ్రీమదాంబ శ్రీమదాంబ
శ్రీమదాంబ శ్రీమదాంబ శ్రీమదాంబ శ్రీమదాంబ
శ్రీమదాంబ శ్రీమదాంబ శ్రీమదాంబ శ్రీమదాంబ
శ్రీమదాంబ శ్రీమదాంబ శ్రీమదాంబ శ్రీమదాంబ

ఈ చరిత్రమునకు గురించి మన మహాపాత్రకు
మన సాహిత్యమునకు దుష్కారము యుండ
జోడు; మిగిలిన ముగ్ధులను నున్నది చరిత్రము
కుగూడ నింతకంటె సహజోపాయ మింక
కలదు. ఇప్పుడు మనవాడు చరిత్రమునకు
నిది జాగ్రత్తము చేయుచున్నది యున్నది. వారిల
ను బ్రతికె ముగ్ధులకు, ముగ్ధులకు ముగ్ధులకు
సంగతి ముగ్ధులకు గొప్ప ముగ్ధులకు ముగ్ధులకు
నిది జాగ్రత్తము చేయుచు.

ఈ చరిత్రమునకు గురించి మన మహాపాత్రకు
మన సాహిత్యమునకు దుష్కారము యుండ
జోడు; మిగిలిన ముగ్ధులను నున్నది చరిత్రము
కుగూడ నింతకంటె సహజోపాయ మింక
కలదు. ఇప్పుడు మనవాడు చరిత్రమునకు
నిది జాగ్రత్తము చేయుచున్నది యున్నది. వారిల
ను బ్రతికె ముగ్ధులకు, ముగ్ధులకు ముగ్ధులకు
సంగతి ముగ్ధులకు గొప్ప ముగ్ధులకు ముగ్ధులకు
నిది జాగ్రత్తము చేయుచు.

యనుట మైతిహాసికమని తప్పక యంగీకరించవచ్చును, గాని మామ సంబంధములను బట్టి యనుట: నూట నైపునాసికవర్ణ మేయని యంగీకరింపవలెనా?

[illegible]

సంఘమునం దెన్నడును లేని యాచార
వలన సంఘమునందు శాంతి పుట్టినది
నిందకు గారణము గాకమానదు. అట్టి

హిందూ మతమును విడిచి తొలగివేయబడినది. రాజ
మంత్రమును విడిచి పురుషులైనది. యానుమాని
యట్లు కనుగొనబడినది. కాని, యానుమానిత్వ
విశేషమును ప్రస్తుతము చేయుటకు నిది
యిట్టికథనుగల్పించుట విచిత్రముగాదు.

[illegible]

కథయైనయెడల ద్రావిడభర్మరాజున కొక్క
వికే నాన్నయొక ముసలం కొకన ముల్లయనామ
పులును నవివాహితులేనా? యను ప్రశ్న
పుట్టినమ్మను. దీనికి బ్రతుకైతరము చెప్పట
కష్టమే.

శ్రీమోక్షముల విగ్రహపాపములు విగ్రహములు
మోక్షములు విగ్రహములు విగ్రహములు విగ్రహములు

కన్యవివాహములైనట్లు మహాభారతమునకు
మనకు తెలియవచ్చుటచేదు. అంతమాత్ర
మున వారివివాహములే కాకేని చచ్చుటకు
వలనుపడినను. మహాభారతము ముగ్ధముగా,
భక్తిజ శిష్యానులమువ్వున వివేచిత్రితు
మౌత్రినే ప్రాముఖ్యము కల్పించుచున్న
పాపపురుషుల వాగ్దేహ మున్నతైయునది,
వారితోగలిగి కార్యము లొనరించెడి. వా
య్యవివాహములను గూర్చి చెప్పుట యా
ప్రయోజనకాక కావచ్చుటచే వాస్తవ
మును భావించియున్న వివేచియునది నుండ
వచ్చును. అందుకలలోనుండుకాదు. ప్రాచీ
నమున తీర్వ వివాహపరమమును వివేచి
జీవిత బూర్వికము చూచును.

ప్రాచీన సంప్రదానమువాహము కేవల
కవిత్వమేయై రో ధ్మి పోక్తికమున మన
రించుటకు గది నుద్దేశి ప్పెడుచున్నది?
విశేషగూఢభక్తిప్రాయ మున్న
చో గవి యిట్టికుటిలమార్గము ననుసరింప
నేర? అట్లునుచో నాది యభ్యంతరము
యనినను? ఇందలి వినిధిత త్తియును మన
మున్నది నిర్ధారణము చేయవలయున్నది.
దీనిని భారతదేశమునకును, విశ్వా
పండితుని యభిప్రాయము నిచ్చట నిచ్చు
చున్నాను. అయితే యా వివేచియు ప్రచా
రిములోన్ను "శ్రీకృష్ణ గదత్రి"మనకు
సంబంధించి వ్రాయబడినది.

"శ్రీకృష్ణుడు మనుష్యావతారి ముక్తి
భూలోకమున నొనరించెను" అనుటకును
ను అంగీకరించెదము. కాని భారతరచనకు

బూర్విమున దుఃఖము నుపేక్షించును మగు
విశ్వకాశ అంబుది శ్రీకృష్ణ గూర్చిలోకము
విశ్వకాశమునకును. అవిశ్వాసము సప్రమా
నమును బోలెనున్నది. కేవలము మొ
దను కేవల మహాభారత ప్రతిభమును గూ
డ నా విశ్వాససంబంధముగు ప్రతిబింబమువడి
యుండవచ్చును. అది యాశ్చర్యముగాదు.
అట్లు జరుగుటసంభవమే. మహాభారతకారు
డు, కర్మకాండమును గూర్చి తెలుపుట వేద
సారమునుగూర్చి ప్రబోధించుట మొదలగు
నుద్దేశములతో నర్జును నా దర్శనదగిగను
నున్న వాస్తవమునకు వర్ణించెదము;
అర్జునుడు చలె ద్విధాత్తుడు సర్వకర్త
యు గవి మహాపురుషుడై ప్రకృతి
నిలకొనెను. విశ్వకర్మమునకు శ్రీకృష్ణు
డును వివేచియును విశ్వకర్మ ముద్దేశ
వివరజేసి చూపుటకు గవి ప్రయాసపడినట్లు
ను, నిర్ణయించెను. అట్లు వాస్తవమునకు
మానవత్వమునకును, వివేచివానినకు, వి
వేచిని నెఱుంగు ప్రవర్తనమునకును
వివేచి అనువిధమున వాస్తవమునకు వివే
సంఘటనమునకు బ్రయత్నించలేదు.
మహాభారతరచనమునకు వివేచి
గడంగెను. అతని ప్రయత్నము సకలముఖ
మున విఫలమగుటచేత మహాభారత
మున వివేచినియు ప్రకృతినియును, అ
ర్జునునియు వివేచియనుకొని. మూర్తి
భవించిన నిర్లిప్తతయే శ్రీకృష్ణుడు.

ఈనిర్ణయము వైరాగ్యముగాదు. ఇది
సాధారణముగా ప్రాచీనమున దుఃఖమునకు

యును గాదు. దీని రహస్యమును నేనెరిగినది
మీ ప్రాంతమునందు నున్నది. ఇది
మీ ప్రాంతమునందు నున్నది. ఇది
నాను.

శ్లో॥ “రాగ ద్వేష విముక్తుః,
విషయా నిందిస్తే శ్చరణః;
ఆశ్మయస్యై విభేదాత్మా,
ప్రసాద మగిచ్ఛతి”

రాగ ద్వేషవిరహితంబులు, నాత్మవశభూ
తంబులు నగు నిందియములచే విషయోప
శాసనంబులను విరహించుచును నాత్మవిశేష
వాడే శాంతిని బొందుచున్నాడు.

అందుచేత నిందిస్తునకు నిందియ విష
యోపశాసనవిషయము విస్మయించుట మగు
చున్నది. ఇట్లుచేయుచు నిందియ విషయము
చున్నది. నర్జనమునకు బ్రయోజనము
గలదు; ఇందియముల కాత్మవిశేషవిషయము
విచ్ఛేదమునకు నాత్మవిశేషవిషయము
చున్నది. ఇది నిందియవిషయమునకు
అనుభవించుచు, వాటియందనురాగము
డై, సకలేంద్రియములను జయించి, యను
క్లేమ విచ్ఛేదమునకు విషయములను
గోళించువాడే, నిందిస్తును. వానిమాత్రమును
భోగ్యవిషయములను వినియోగము లేదు.
వాడు పాపదుఃఖముల కతీతుడు.

ఈవిధముగా నిర్లేపమును, అనాసక్తిని
జ్ఞముగా బ్రకటింపటకై హింసాత్మక
లొకవిధమగు శాశలము నవలంబించి
న్నరు. వారు నిందిస్తుని, అనాసక్తుని,

అధోమూలములైన విచ్ఛేదములచే
నిర్లేపము చేయుచున్నాడు. ఇందుకొకటే,
మహాభోగినిముగను విరహాశిష్టరాగినియు,
శ్రీశ్రీశ్రీ శాశ్వతారాగిని ముగియజేసి
విరహ చేయున్నాడు. ఇందుకొకటే తాంత్రి
కమునాథుని విరహము విచ్ఛేదమునకు
విచ్ఛేదము విచ్ఛేదమును నుండొకటే విరహ
చున్నది. ఇట్లు చేయుచున్నచో యాదా
చ్యముగా సంచరించుచు ననాసక్తుడై
ముగియగాకడ నిందిస్తును. ద్రావడి
బహువిధిత్వముగూడ నిడుకొంటే.

క్రితాంతమున ద్రావడి మూర్తిభవి
యి యాదాచ్య భోగ్యమును. అన్వయా
మున వామను బ్రకటింపటచే కవి భావ
యము. అందుచేతనే ద్రావడి గణికవలె
అంచభక్తివిషయితయయ్యును, వాన్వయు,
అన్వయించువాడయ్యు నయ్యును. ద్రావడికి
అంచభక్తి విచ్ఛేదమునాత్మమే, అచాని
చుట విచ్ఛేదమాత్మమే, భక్త్యాచరిణమున
విచ్ఛేదమును చేసి విచ్ఛేదమాత్మమే భక్త్యాత్మ
కను బహువిధత. వేద దేవతాస్వరూప
మైనట్టి, భక్తి కీర్తనకే దేవమాత్రంబును
వధిన్నపాస్వం బైనట్టి, యనాసక్తయగు
ద్రావడికి అంచభక్తులు నేకమాత్రభక్త్యా
వినియోగ మగుచున్నాడు. వారి యందా
మగు అనాసక్తియు, భద్రాశీనములు,
ముదిలగునవి లేవు. ఆమె గృహధర్మముల
యందు విష్ణుయు, నిర్వేలయు, నిందిస్తు
నై యుండి నిర్వేలయునము గావించు
చుండును. ఇందు ద్రావడిచరిత్రమునందలి

యసామంజస్యమున సామంజస్యము, కాని
యట్టి గృహస్థువాని కంటే మహాగృహస్థుడనిది.
మహాగృహస్థుని కంటే మహాగృహస్థువాని కంటే
మహాగృహస్థుడనిది. కాని మహా
గృహస్థుని కంటే మహాగృహస్థుడనిది. కాని
మహాగృహస్థుని కంటే మహాగృహస్థుడనిది.
కామున కనర్హయయ్యెననియు, నందఱకుంటె
ముందుగా మార్గమధ్యమునఁ బడిపోయినదని
యుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

క్రావది యైదుగురుభర్తలవలన నైదుగు
రుపుత్రులనుమాత్రమే పుట్టించుటకు గాఢముగా
మోహమునందుకొని యున్నాడు. అది
దూశాస్త్రాని సారముగా గృహస్థునకుఁ
బుట్టింపరాదును ముఖ్యముగా నాచియెడి విధి
యధర్మము. పుత్రులను పుట్టించుటే వివాహ
ధర్మము సఫలమగుచున్నది. కానివో నాధ
ర్మ మహాగృహస్థుడే యగుచున్నది, కాని మహా
గృహస్థుడేకపుత్రులనుమాత్రమునే పుట్టించు
నుచున్నది. ఏకాధికపుత్రుల బడయుట ధర్మ
ముకొరకుం జరుగును; అది కేవలము క్రూరుత్వ
లుపత మాత్రమే యగుచున్నది. క్రావది
ఇట్టి పుత్రులు, అందుచేతనే ధర్మవిర్వహణపై
గంభీరముగా నామెను బ్రతిఱిమింపఁ బుట్టియను
భులోలును విచ్చిన్న మయ్యెను. అది గృహ

లనముకొరకు క్రావది యైదుగురుభర్తలవలన
నైదుగురు పుత్రులను మాత్రమే పుట్టించును.
నిర్లక్ష్యవశంబున నింక సంతానమును బడయ
లేదు. కవి కల్పనమున కిదియే ముఖ్యకారణ
మని తోచుచున్నది.

ఇందువలన ననేకభర్తలను వివాహమా
డినవాడు, క్రావది మహాగృహస్థుని కంటే
మహాగృహస్థుడని ముఖ్యముగా నాచియెడి.
దీని తాత్పర్యమిది. చిత్తశుద్ధిగలవా రొకప్పుడు
మహాపాతకమునఁ బడినను వారిని భాగము
యిచ్చి పు. క్రావది జీవితమునందలి యీసం
ఘటనములను క్రావది మహాగృహస్థుడే
మహాపాతక
మింకొకటి లేదు. కాని క్రావది చిత్తశుద్ధిగల
దగుటచే నామె యీమహాపాతకమును గూడ
ధర్మముగానే పరిణమింపఁ జేసికొనఁగలెను.

క్రావది ధర్మబలంబున నతి దర్పితయేని
యొకసంగినిగణముగానే చెప్పుచున్నాము.
అది మొక్కొకప్పుడు ధర్మముగా నుండ నతి
క్రమించుచుండెను. ఆదర్పమునకును, ఇట్టి
యింద్రియ విజయమునకును నెట్టి యసామం
జస్యమునుబోదు. కాని గూఢము విష్కామధర్మ
ము సంపూర్ణముగా ఫలించెనా? లేదా?
యనునది ప్రత్యేకవిషయము.

ప్రకాశము

ఆశీర్వాదము

తుమ్మల సీతారామమూర్తిహరి గారు

అఖిల దేశోద్ధారకాగ్రగణ్యుడైన
నాగేశ్వరుని పోషణమున వెడలి
ప్రఖ్యాతపండిత ప్రవరు లర్పించిన
వ్యాసరాజములచే వాసికెక్కి
సకలాంధ్రజనకరాజములందు నివసించి
యతులితంజైన మర్యాదఁ గాంచి
సారస్వతాధిక సాంఘిక నైతిక
సర్వవిజ్ఞానతేజం బానంగి
గీ. నన్నెప్రాయమున నన్నెవారిఁగూచి
యున్ననిక నుకొలు మూర్ఖోద్వేయందు
నెలమి వెలయుచుఁగాత నశ్వేష్టగుణు
భారతీయ్రికామణి! భవ్యవాణి.

ప్రకాశము

ప్రకాశము

ప్రపన్నుడు

నానీతి నమల సభావల నే నెవరికరకాన్తి

కానె వచ్చుట లేదు మోక్షము నాన,
 ఊహ జనియింప దేమి చేయుటకుగాని,
 అణచుకోజాల నీ మనోవ్యథల, నిరక
 నేమి చేతు ప్రభూ, సెలవిమ్ము నాకు!

అవరించెను నన్ను గాఢాంధకార
 మువ్వకలములు లేకు నా కౌర్మహరిణి,
 విస్మయకల టుల దేవ్యమాన
 వామింశధి వదీయ నాన యుగ్మము కన్న!
 దేన, నయింప మోక్షోదో నెదోనుచాను!
 గాఢాంధకర మేను మోహము నీటిది
 వదలి, నీమీది గాఢ విశ్వాస ముననె
 మనలుచున్నాడ నెఱా లోక మధ్యమందు.

శిథిల మైపోయె నాన, నిశ్చేచముగను
 దానజనునకు నిపుడు స్వతంత్రబుద్ధి
 యంత్ర సదృశుని తావ కేచ్ఛానుసార
 సరణి నడిపింపు మో ప్రభూ, సత్పథమున!

భవిష్యత్ పాటి బహుమతి రామయ్య గారు, పి.పి., ఎల్.టి.

౧. నత్కుటుంబచరిత్ర

బ్రహ్మశ్రీ శేషల వ్రాసిన గాన గోపాలపర్వము కాళ్యాణము, సహస్రనామ సంపన్నము, బహువిధములు ఈ యగ్రహారమునందుండి యిచ్చితిమి లభించు స్వప్నావాయు నామ పుష్పములు కేరీరి. కాని శాస్త్రీగా రెల్లం చేతు వొట్టి, తండ్రితాళించిన యగ్రహారము ముగిసేత్రముగ నంది, పాపకు భూకృష్టి కేలమ మహానామాయ కేలమముగ భావించి, 'హాకులై నేమి గమనాంబోసేమి కమమాలకాండము' యని నిజవారసతోచనముగా గాగమై యను మత మవలంబించి కాలము గడపుమందిరి. ప్రాతఃకాలమున నిరుగ లేచి తోటితో స్నానము గావించి సంధ్యాదివృత్తులు చేసి, వీలములు జూచిగొని, మధ్యాహ్నమున నిల్లవారి గృహిణి తన కిడిన యన్నము భుజించి, యపరాహ్నమున జంరెములు వడుకుచు, మహారుణి వేసము చేసి, దినములు గడపుచుండె. అగ్రాచితముగ ప్రాప్తమున దానిని గ్రహించునేకాని యాచింపజేల్లెడు.

శేషమనందు పాశంగకు లగుటయే కాక, గాన నునింగుత్రము శాస్త్రీగాని నివాసమాన పాండిత్యము గలవాడు. ఇందు క్రితము క్రిము లను పాటలంబాడు చును. క్రితముల నిష్టించుచు, గానము నీతియుంబవిష్టయినందున. అనేక సంవత్సరములక్రిందుల వారి పూర్వలలో నొకరు నారాయణ తీర్థలవారి శిష్యులట. అందుకేత, రింగములు, అష్టపములు, ఆధ్యాత్మరాయణమువందలి కీర్తనలు, తానగరాయకములు మున్నగు వారిని చాచుటయందు శాస్త్రీగాని ఖ్యాతి నపించిరి.

శాస్త్రీగాని కాలమున గోపాలపర్వలో నుండి తిరువారే పుష్పముల కేరీన ముంబులలో నిష్టలవారి

కుటుంబమును, శాస్త్రీగానియును అవపించివారి కుటుంబమును శేర్కొవడగినది. ఈ పంకజులబాలు కియవును చిన్నతనమున పికబడిన శాస్త్రీగాని సహ పాతులు—నిష్టలకృష్ణశృంగులు, అవపండిన సంపాదనము నుండియు. వీరికి వీరమును కాలమున శే శేక్రము నుగముల యంతుములు చూపుచును. కృష్ణశృంగ శేషల కీర్తనమున. బడియము నియమింపాములం బడువులు, నుమివుగాగ్రహారముల బ్రహ్మశ్రీగ మిడులు, మో యింగి కేలుటయే తప్ప, యవసంపాదములం బడులు కలుగఁ జేసికొనెడు. ఈవిధము మిత్రభాషి, ముగిసియుండు. కావున నుమివుగాగి కేరీయందుండి ద్రివి ద్వికానగ నుండెను.

సోమయాజి పూర్వలలో నొకండు యజ్ఞ. కావున నీవినికి వంశీశ్రమమున నీ పావననామ యము కల్గెను; కాని, యాతఁడు బహుమర్వరముడు; కుటిల చిత్తుడు; రజంబె చాగుగ నుండువారిం జూచిన వమాయఁ రెండువాడు.

ద్విపద. "ఒక్కచోటనె నునిగూడు నిక్కముగను రక్క లోక రంకు గల్గిన పక్కినుంపు" అని యంగ్లములో కొత్త కలదు. మఱియు,

అ. "కప్పురము చందనమును కలయంభంగి సజ్జనుడు గూడు ననికము సజ్జనులనె; భంగు భక్తులు చేరడి భంగి నెపుడు చుర్రునుండి శేరుడు చుర్రులనె."

అని భక్తాగ్రసరుడు కలీదాసయ్య. అట్లే బడి యందును శ్రీహరంగి మనండును, శాస్త్రీయు శృంగు నర నారాయణులను పిన్కన్కమైతితో మలయమలం. సోమయాజియో తనవంటి ముష్టులంబిరి యెముపురి

తాము చేసినందును, అప్పుడెందులకా పెట్టుచుండును.

ఒకనాడు వీరుచదువుచుండెడి బడి చిన్న ఇస్కొట్టగారు పరీక్షార్థమి విజయముచేసి, సోమయాని పదువెలోనివాడ కొంగయై యింట్లోకి బయటచేయించుకొనుచుండెను. ఇక్కా, గంగులే, ప్రశ్నలకుఁ బ్రశ్నలకు లోపలనుండు వా పదివర్షముల నొది, తనకు పరీక్షయందు పాఠమునేయింపకొని గొప్పదు నని సోమయాని కాస్త్రీకొల్లలకు ముంగునను తన రించెను. సోమయాని యుపాధ్యాయుని దేక్షికి, ఇకొప్పిచ్చుచుగాని. కాకమునుచే తాను ప్రశ్నలచేసి, ప్రశ్నలకు ననుసరించి సైకి పది, సోమయాని ప్రశ్నలకు చరగతి వివరణ పించెను. ఇట్లు వందవర్షములవఱకు నుండునను అప్పు పరమాహాత్మ్యప్రాప్తి తమింజేసి పోయినాఁడు మతీయొక వర్షం నాదిగతిలోనే యుండ చలినబడ్డెను.

కావున బాల్యమునుండి కాస్త్రీకొల్లలకు ప్రాత్రియు సోమయాని కి వీరినావుచుండి తాము నుండెను. కాలక్రమమున నీ రాగద్వేషములు హెచ్చెను.

౨. పెండ్లిమాటలు

నలువదిసంవత్సరము లాయెను. కాస్త్రీ యొకడే తనగ్రామమునందుండెను. కాని తనవంతు పట్టణాంతరములకేసి. సోమయాని పోలీసు పరీక్షార్థమి ఇకొప్పిచ్చుచు కానుండెను. అతనికి పట్టణాంతరములకేసి దివిసోయినదియవారి “సన్యాసయ్య కృత్యచతుష్టయ” కిది ముక్తియై తరువారీ కుమారు డొకఁడుకలిగె. కావున వీరికి “సన్యాసయ్య” అను నానుటకే. చిత్తి మెంకె ఖచ్చుచేసినను తొలగికి జరిగెనుటవాయె. తనకునిమిదవ సంవత్సరమున మాండ్లపల్లియలో మాండెండ్లములును చుండెను. సోమయాని తన భూముల నవరకము చేయుటకున్న, చిత్తు మూలుచేయుటకున్న స్వగ్రామమునకు తలుపు వెచ్చిమిండెను. వెచ్చివచ్చెల్ల కాస్త్రీయింటనే “తిడ్డ” చేయుచుండెను.

కాస్త్రీకి యింకొకటియొప్పునమాదుడు ముకుంద కాస్త్రీయు, తొమ్మిదిసంవత్సరముల కుమారు రక్తి

తీయు నుండిరి. సమాధియందున్నవలె పొయ్యిచే “త్రయినెండు” పూజిచేసి, యాగ్రామమునకు పట్టణాంతర పోలికనుచేయుట తీయుచే బ్రధానోపాధ్యాయుఁడుగ నుండెను. కండ్లిగాఁబుట్టి వేదాధ్యయనమును చేసెను. కావున వైదికకర్మలు జరిపించుటకు సైతము పుష్కలమై యుండెను. అందునంగాన తండ్రియొద్ద నుండియు నేర్చుకొని భగవద్గీతానుంజీవనముకూడ చేయుచుండె.

కృష్ణకర్మ చతువులో బహుకుకాగ్రబుద్ధి యరటంకేపి సర్కారువారి ద్రవ్యసాహాయ్యముచే బట్టపు పరీక్షలలో నుండినై గొప్ప యాధ్యక్షమునొందె. కాని, తొమ్మిదియేల గ్రామము విడిచిపెట్టుట తన స్నేహితుడచ కాస్త్రీవి కలుగుకొనలేదు.

ఒకనాడురాత్రి పదిగంటయెను. కృష్ణకాస్త్రీ నిశ్శబ్దజన తేలగోపాలస్వామి గాలమున నొకప్పు యింకొకటి పనిచేయుచుండె. ఎవరో తలుపు తట్టి. ఎవనియనెను, “కేసోయి, కాస్త్రీ!” అని బదులుచెప్పి. గొంతుకంటె సోమయానియని నుటకొని కాస్త్రీ యతనిని లోనికిరమ్మని తలుపు తీసెను. అంతల సోమయాని, భార్యపుత్రముమీదుడై తొలగివచ్చి “అమ్మ! ఈపట్నమునకు గ్రామముకి గాలాలాచేయచు గూడెరా! బాబు! క్రొత్తవ ఆగింబలకు నందవస్తేమనలో పైలుగిరి నీ ముందేను. మానెముంబా వాడ్లకనుక ఎవరో పొరగ బుడిచేయియనుచు ఇక్కడివచ్చి పడేపప్పటికి, యానానా రాత్రిపదిన్నర. అట్టి రాత్రి ప్రసాదమాట చూతూ!”

పాపము; కాస్త్రీభార్య ఇంటియెరుపలనుండెను. కుమారుడు, ప్రసేదెంటుగాని నెలవైవదని యొకయుపాధ్యాయుల సహాకేయనను బట్టమున తేగియుండె. పాపము! ఆ సోమయాని రక్తిని సాయ్యరాజుకేసి, వెచ్చిపవారికి, బండివానికి వెండి వెచ్చించి, వారల సంతృప్తులకేసె. అంతల వాళ్లును నిదురించె. చిగువీటికి, కోడికూడినవలె నే, రక్తిని నిదురలేది, గోమయముతో నిల్లువాకి యోకి, ప్రస్తుతజ్జీ, టండెయు, భూలసజ్జముఁ జేయించి, యేటికొను. స్నాతయై, బిరియనిండుగ నీకు నింపి, వేలగోపాల

స్వామి నమస్కరించి, స్వామికి నమస్కరించి, పండ్రికారి పూజార్థము ముప్పాడ బూవుల నుండి, యింటికివచ్చి వానిని, ముందు భరించెను. పసుపు పూజించిన మేల నుండును జెప్పవలెనే కాని యింటి లక్ష్మీదేవి! “నమో భగవ్యంతిభవ” యన నభినవ రక్తిచేత! యన నొప్పు. నెండుచేతి, తులసిపూజ, గారిపూజ పరిచి, వీణ కేలంబట్టి, స్వీయకలవములు కలియ, వాగ్గనానము కీయులని, బ్రహ్మక. సోదరి యననొచ్చె.

సోమయాజి కుటుంబసమేతముగా నమ్మటము గారగమేమన, తన కుమారుడన సవ్యాసయ్యకు రక్తిచేతి వివాహము చేయుట కల్పముకొనె. రక్తిచే, తనయన మొట్ట నుండు నమ్మయిండునుచేత కాక, పని పాటలు నైతము నేర్పియుండుటం జూచి, సోమయాజి నానందింపఁటై తన భార్య నేకాంతమున జెరిగింపఁ దియిల్లని సంభాషణము నేయిదొడంగ.

సో:—ఏమిచే! కలురు.

భార్య:—ఏమిటండోయి!

సో:—పిల్ల ఎలానుంది? నేం తెప్పినవల్లా నిజమేకా!

భా:—చూతగాచెప్పారు. అలాంటి భార్యరావడం నువ్వు దగ్గన్నకు కలగారెగదా! మనవాడి కాపిల్ల నిస్తారని నేనమ్మును.

సో:—అప్పుడం ప్రాస నీ కలముకు? అప్పుడంకే ఇప్పు ట్తాను. నీకుననుకు నచ్చిందా?

భా:—అటువంటి మనసి చూస్తే ఎవరికి నచ్చదు? ఆపిల్లను పెండ్లాడేటంత భాగ్యము మనవాడి కున్నదా అని సంభాషణ చేసి కాని ఈ మొద్దు కాపి ల్లను కట్టపెడిలేమట్టుకు సంపారం ముచ్చటగా నెక్కుముదా! అదొకటి అదొకటి.

సో:—చీనీ! పెద్దమ్మా! కను పలుకుల పలక్కు! ముడిపడిలే ముచ్చటలేవొస్తాయి. అడ్డుగా పెళవ కలుగ్గాడకుమీ!

భా:—నీ నేనున్నానంటే! పిల్ల పేరేమో ముచ్చటముంది. పనిపాటలన్ని వొచ్చు. కాని ఆపిల్ల రూపురేఖలు

పనిపాటలు, తెలివిలేటలు చూస్తే, ఎక్కడనో గొప్పయింటిలో మంచి మనుషుని పెండ్లాడి యోగ మున్నట్లు కనిపిస్తుందిగాని, మని నిరక్షరకుడికి భార్య అయ్యే యోగమున్నట్లు తోచదు. అదిగాన గనక మనసులోవున్నది చెప్పాను. కోపమెందుకు?

సో:—గొప్పయింటిలోనికి పిల్ల వెళ్లువంటే పాటలకే! దానికి తగినట్టే కట్నాలు కానుకలు లాగరా? నెండుచేతులనాయాలు చేరివుంటే మూడు పైనులు సంచాగంపట్టె నొడువేమా? అయ్యేని నెండు పిల్లగలుగుంటే దానికి తగినట్టే పిల్లలయి కట్నాలు కానుకలున్నా! తాస్త్రీగాడివద్ద, వాణ్ణి అమ్మినా, రెండుచేలు కాదు గదా రెండుపండుల కూడా లేవు. పెద్దపండుభాలు వీడి కలా వస్తాయే!

భా:—అయితే మీరుకూడా కట్నం అడుగుతారా ఏమిటి?

సో:—అప్పుడుంటాను. వెయిస్తే నాలువలకు కట్టకూ మానన.

భా:—అయితే అసలు పోవడానికి దారి.

సో:—చీ, పెళవ! పెల్లిపో అతరికి. ఒక్క మందు తుంది. సామితచెప్పినట్టు కుభంపలకరా పెండ్లి కొడకా అంటే.....

భా:—మీ యిట్టం నురి. [నిష్క్రమించును.]

3. భీతి

ఈసంభాషణ కొంత గోడ అవతల వంటగదిలో నుండి రక్తేశివినను, తండ్రి దిక్కునుండియు గొప్ప కట్నములు కానుకలు నతచేష్టలేడనియు చెల్ల మాయెను. తత్కారణముచేత వెనడో యభాషమని కమ్మకేమాయను పిలి నూవం గడ్డెను. “ఇచ్చినట్టు ఇచ్చిందిచే” అని సోమయాజి చెప్పెను. ఇమ్మిచ్చుట చేయుటకు వంతుండేనేమి చెప్పలెదట్టుకో, యాశ్చర్య! యని రుక్మిణి భయము గొనెను. సాయంకాలము మరల నేటికే నీళ్లుకుందాయి, నీలమర్వి జువ్వెనుకొని, పుచ్చముల గిరియింది గోవాలస్వామి కోవెలకువాయి స్వామికి నమస్కరించి, జోనసులో నిట్లు మొలలింపఁ :

“దేవా! వినువలె బీవులమాటలు, వనువలె
యెలలవి పోట్లు, కరణాంబుల నోయనుచు.” విశ్వమేనా!
అయినచో నీధర్మని విమర్శించుచు సద్రాప్త్యాణుని
మాత్రండ్రి రక్షింపుము. నా కట్టిపెనిమిటి నిద్రినను
సరే. నీదిర్మమని సహించెనను, కాని నామన నాతండ్రి
యింటికిఁ బోయిందైనను, విమర్శలలోఁ బడినచే, సహించు
జాలను. ఇచ్చట నీపాదములచెంతనే ప్రాణత్యాగముఁ
జేసికొందును. నిక్కము, నిక్కము, ముమ్మాటికి
నిక్కము. ఈసోమయాశిని జూడ నాకు యమదర్శ
వమువలె నున్నది. నామాట నేమి! నాన్నగా రీతని
మలలోఁ బడకుండు నాపాదము జగద్రక్షకా! నీకు
దయరామున్నచోఁ జెప్పిన నీ చేతి పోయెను నుమా!”

అని యెదుటకున్న వానితో మాటలాడునట్లు,
కన్నీరు బొటబొట రాలఁగా విలపించెను. కక్షలు విప్పి
స్వామికాడ విగ్రహము చిరునవ్వు నవ్వనలులఁ
దోచెను. విక్రమ స్వారూపు ధైర్యముతోఁ బడి, అంతట
నాపిల్ల యింటికి వెదికినాడు మరల తాత్రి వెంటముని
లగు వనులఁ జేయఁదొడంగె.

తా నేకాంతమునఁ బ్రార్థించెనని రుక్మిణి యను
కొనెను కాని, దుఃఖోద్రేకముచే నుదవినమాటల
వోకఁడు విన్నను, ఈతఁ డాకావల పూజారి కుమారుఁడు
రంగాచారి. బడిలో నిరతఁడు, ముకుంద శాస్త్రీయఁ
గూడ బాల్యమునఁ జదివినాఁడును లేని విద్యవ్యాసల
సోదరభ్రాతము వహించి “చెల్లమ్మ” యని ప్రీతితోఁ
బిలుచుచుండెను. ఈతఁ యుప విద్యగోములు విన్నట్లు
వడించిన నాచిన్నదాని మనసున, కామరూపు కల్లు
నని తెలివి విచ్చుకుండేనే కాని, తన చేతివైనంత
పాయముఁ జేయుటకు దీక్ష వహించెను.

రుక్మిణిని దవకొనలుగాఁ జేయుటకు బహు
కాలముక్రిందనే సోమయాశి దూరాలోచనతో వెత్తు
వేసి యుండెను. మూడుసంవత్సరములు ముందు
ముకుందశాస్త్రీ వినాహము జరిగెను: తండ్రి మహా
నీయుఁడగుగాఁ కట్టునలఁ జూడఁ గొంతయు. ఇతని,
పెండ్లిభర్తలు నిమిత్తము, అయిదువందల రూపాయ
లప్పుచేసెను. “దేహి” యని యడిగినచో నీస మరలనికి
లభించియుండునుగాని యుచితముగాఁ బరదిర్మము

గ్రహించ వొల్లక, తనకున్న గోవ్యవము భూమిని
సోమయాశియొద్ద కిఁభాగిట్టి, అయిదువందల రూప్య
ములకు దస్తావేజు వ్రాసి యిచ్చెను. కావున తన
యిచ్చానుసారముగ శాస్త్రీ వర్తించినచో నొక్కట
కొంతమునా సోమయాశికి బ్రహ్మస్థమువలెఁ దెలు.

ఈకోణకఁ బగలంతయు శాస్త్రీయు సోమ
యాశియుఁ బోలములం జామకొనుచుండిరి. తాత్రి
భ్రాతమునీయు సమయమున సోమయాశి తలపెట్టిన
సంబంధము విషయమై యిట్లు చర్చఁజేయఁదొడంగె.

సో:—అయితే, అన్నీ! రుక్మిణి శరైవా సంబంధము
చూకానా! దాదాపు పదకొండేండ్లు నిండిన వను
కొంటాను.

కా:—అలావినపర్యంతే. ఎవరి నడిగినా కట్నాలు
కావాలంటాను. ఛీ! కాలగతి చూకానా!

సో:—ముకుందానికి పిల్లతో నీవు కట్నం పుచ్చుకుని
ఉంటే ఎంతబాగుండును! ఇప్పుటి యవసరానికి
పనికివచ్చియుండునా!

కా:—శ్రీరామ! వేమిపాదాలు చాలక యింతమాదానా!

సో:—అంతవాదం! కలకట్టలోఁ ముఠా నోక్కేతోప
మంపాదా లొక్కటే పాపమేమి! అదికాక
నీ కాదట్లయిండుటచే బాధించి యుండునుగదా?
చెప్పు రుక్మిణి పెండ్లికట్నంబుగదా, యేండ్లెంత?
మాడ్చి నాకిది నాకెంతవా కిలినట్లుముంటే నావట్టుకు
నేను చెయ్యిస్తానుబిచ్చుచాట్లు కట్టించి వానను.

కా:—సోమయాశివాడనే భయమలసినోము తీర్థము గూడ
పోసి, ఒకపడుపుకొమ్మతో త్రోవకు పాద్యో
బ్రహ్మచారి కిప్పినే గాని కట్నాలిచ్చి కన్యాదాన
ఫలం పొగొట్టుకుంటానా!

సో:—ఓరి! నీచాద స్తగుల! పోనీ, కట్న మీ లేదను
కుదాం మాటకు, పెండ్లిజరగవలెనా! పదిమంది
రాకడం పోవడం; సంతర్కాలు చదివించడాలు, లేనిది
కాదుగదా, దాని కేమంటావు! నీభూమి నారాం
భాలోనున్నది. మలే యెవ్వడు దానిమీద దమ్ముడి
నీవ్వడగదా. ఏంట్టి పెండ్లికావు! తననా
యినా కట్నాలకావాలంటే అసలు చెడేబాగుంది
వ్యవహారం.

శాస్త్రి:—మరు లభిస్తే చేపకోవి కృష్ణుడే మా పడుతాడు.

సో:—నీ బిల్లులుంటే మామొంకే పైబడి ము కుంటున్నావోయి! వాలుగు పోట్లకు వట్టి, వాట్లకు పిళ్ళకు అడిగి సంబంధాలు తెచ్చి శ్రమ నీవు పడి బలబలి తెలిసి, నేను మా పిల్లగాడి చేరెదాను. గ్రహించావో లేవో!

శాస్త్రి:—అంతే, మీ పన్నయ్యకు రిక్కిలీని పుచ్చుకో వలెనవా నీరలంపు?

సో:—మరేమి!

శాస్త్రి:—బాబూ! మీరంతుల కట్టులగావు. నీవ్వ కానికి వయ్యిన్నీ బాటపడవల్లా పన్నమ్మ లేవకుండా!

సో:—అమ్మ! నీకో మాట కలగ వ్వా నుగాని, మనలో మనకు కట్టు లేమిటోయి! అథవా, నీవిచ్చినా నే పుచ్చుకుంటావేమో! ఏమో నీలుపు తెచ్చి వట్టి ము విని యిక్కటి రలుపు తెలమను]

య్యకి:—వాన్నా! అన్నయ్యచ్చాడు.

సో:—బాబూ! ఇప్పుడే? పట్టులో నేమి పింబి?

శాస్త్రి! ఏమి పెరగ్గా పెరగ్గా అచ్చా! నీలాగ తయారవున్నావోయి!

సో:—(ఏమియువోచో) ముకుందం! మన యిక్కటిని పన్నయ్య కిచ్చంటున్నాడ్రా సోమమూలే. ఏమంటావు?

ముకు:—మామా! మీకు కోపం రాదుగదా! పెద్ద లకు నేను చెప్పదగ్గవాణ్ణి కాదు గాని, వాలుగు సంబంధాలు బాటిని తెలియతి నిక్కయింపమి ము (శ్రేయస్సు) మా వామన.

య్యకి:—(తనలో) —ఇతే! శ్రీకృష్ణుడు నా పాపం నుండి అన్నయ్య మీది పరిశోధాడు.

సో:—(తనలో) ఏమో! ఈ గుంటునకు అక్క పుల్లలు తెచ్చుట కిచ్చున్నావేమి. కాప కట్టుటాని తెలిసే గాని మర్యాద చక్కదు. ఏమి అట్టాంటి వాడవుడు గానం. గతుమయ్య. (అపొంగముగా) ధేను! బాగా చెప్పింది వాన్నా! నయనులో పిల్లి పోతినా మంది లోకానుధిం గల పెద్దవాడి

లాగ పరికాపు. నేను అనుకుంటే మా వాన్నాలో చేప్పా నిప్పుడు. వాలునున్నెరిగి నాకు సంబంధాలుమాట మనే. నేను స్త్రీగానేమిట యెందుకై నాకే, నాకు సంబంధాలు లేకాదు. ప్రితినిలువన్నె గ్లి గవక ప్రతిపిచ్చి అమిడున్నాను; గాన, శాస్త్రి, చిరకా లపు చేసినాను. ఎక్కడో తోయి సంబం ధాలు కలిగిమిటోయి. కంటే, మన స్త్రీకో అయితే వంశమంతా తెలిసినట్లే. రేపు మా యింటికి పచ్చికా కొత్తగా వుండవని అలోచిం చానే కాని జరుగదు.

ముకు:—నాకు వట్టికు పన్నుకే. నీవన్నా వా! వాలుని చోట్ల, మాడదం మందినన్నా నే కాని జరుగదు.

సో:—మురి నాకేకో నిక్కయంగా తెలిస్తే గాని, ఇతర సంబంధా లంగీకరించడమ మనడమా!

ముకు:—అయితే! తమరు వాన్నగారి చిరకాల స్త్రీ హితులు గతుక సంవత్సరాదిదాకా నాకు "టై" మివ్వండి.

సో:—(గొంతుడు) ఓనులే. ఈలోపుగా యెన్ని సంబంధాలు బాటిపోతాయో. అదీకాక మరియొక టైలే కట్టుల దక్క తిప్పుడు. నేను, మీరిచ్చినా పుచ్చుకునేట్లే కాను. మా వాన్న యిచ్చి ప్రితిం లేడు. నీనలుగదా!

ముకు:—(కునకునొచ్చి):—అయిన యివ్వడమిడి. చెప్పకుండాను. ప్రితినిలువేమి, ప్రితివత్సరమోకే, ఇచ్చే ప్రితి కలుగగూడదా?

సో:—మామా! శాస్త్రిగారుమీదికి వచ్చావువోయి!

ముకు:—(నాకు నేమిట ప్రితియేమి!) చెప్పా! నీకో కాస్తా చెప్పవలెను. నేను యివ్వకుండా పడి పోయి వచ్చాను.

సో:—(తనలో) ఏమి భట్టిగా అడతాను. ప్రితియం. (అపొంగముగా) శాస్త్రి! శాస్త్రి! శాస్త్రి! శాస్త్రి! ఏమి కేమో మా భాగ్యంవగావున్నావు! పేరులు కడు మ్మ: ప్రితినిలువేమిటోయి.

శాస్త్రి ప్రితినిలువేమిటోయి నీమియునవ పోయిమోదే నిలువ. నీమిటిగా నీమిటియను.

ఈచందు గోదావరీ పుష్కరమునకు "స్కాటు" గా బహుళానందమును కలిగి తిరిగి "స్కాటు కృష్ణుని" ధన కీర్తనమున కీర్తి యుండెను. "కృష్ణుని" కారణముగా "కట్టు" యందరనిరి. "కట్టు"ను కాసింపని యిట్టి మనుష్యుని గురించి ముగ్ధులకు విచిత్ర భావము! తలకి తిట్టినట్లు "కట్టు" మునుపటికట్టి యున్నది చెల్లెలితో నీపుత్రాంతమంతయు చెప్పెను.

రాజమహేంద్రవరమున వీర లిట్లుండ, గోపాల బల్లిలో వీరికిరిదండ్రులు, పిల్లలను విడిచి యెన్నడుండ నుండుటకు తీసి, తమియను తోడుకొనుచు కిరి. ఉత్తరములంబట్టి యింకను భార్యకన్న కొడుకనిమ్మలకుం దెలియజేసెను. అది వారి ముందుముదిసి వీరియొక్క సుబ్రహ్మణ్యకాశ్రిగారి మనసు మిగుల వ్యాకులమొందె. ఏల నో? యని యాలోచించుచుండగా నాతని భార్య, దుక్కిరి గోదావరీలోబడి కొట్టుకొని పోయినట్లు

శ్రీ గోపాలస్వామి సన్నిధియందు కాశ్రి గారు తస్వయులై యుండుట

భక్తులకు గన్న వార్త తెలిసె. వెంటనే క్షేమము వ్రాయుమని యుత్తరమువ్రాసి పడవైచి, తంబుర,

చిరుతలు చేతలంబడి కలుగి పాలస్వామి సన్నిధికిని జని మేకాగ్రదిష్టయై భగవంతుని గోపించె. అప్పుడు దుక్కిరి యొక ప్రవాహములో బడికొట్టుకొని పావు నట్లు తలకు కవచుడై, అంతట... "ఎప్పుడు కృష్ణుని?" "ఇంకైన నామంబున గానా." అను కృతించి పాడి "ఏహి మునం మమదహి" యను తరంగము పాడుతటి, శ్రీకృష్ణుడు నేయూతె మొదలగు గొప్పదని సైకిడిపెట్టె. ఇరువంక. అంతట నానందావృష్టు లొక, కాశ్రి తరంగపరంపర బాడం బొడంగ, చివరకు పోయింటికి వచ్చి "ధియను శీమ వివర్ధనాచ్చి నను కృష్ణుడు కాపాడును. నా కథయ మిచ్చె"నని భార్యతో చెప్పి కాశ్రి గారునుకు ముఖోపరమ నము జేసె.

ఈ దినమున రాజమహేంద్రవరములో స్నాన పుట్టుచున్నట్లు నున్న దను బుట్టుటొంటి కొలుచుని కేలు జేసిరి. స్నానము చేయుచున్న పిల్ల యొక యగుండ ప్రవాహములో కొట్టుకొని రైలు వంతెన నుండాపాడును. ఇంతలో బట్టిబంగారా దెంతనున్న రాళ్లనుండి మొక యువకుని ప్రవాహములోనికి నుదు కెను. జనులు గుంపులుగూడి చూచుచుండిరి. దత్తవ యానము చేయుచున్న నాకలకు సంజ్ఞలుజేసిరి.

ఇంతలో నాకలవాడు దుక్కిరిని శేకములం బట్టుకొనినను. గొట్టెన్న వెన్నిమాగులో యర్పించెను. గాని నీవీడుకురుచే నీవులే పోయెను. భార్యను విడువక ప్రవాహములో నీకు యువకులైకి కొల్లనీక్కిమాడగా, దక్కనిచిర యువతి. ఎవరు? దుక్కిరితో. యువకు డెవరు? స్కాటు కృష్ణమూర్తి. అప్పుడే ధన కీర్తనము నుండి గొట్టె వెంట పుచ్చుచు సత్కారక పడుటం బాచి నియమ పద్ధతికన్న నితర పద్ధతుల నిజివైచి ప్రవాహములో బడి పిల్లను పైకి దెచ్చునుగాని యూహిరి యానిపోయెను. అంతట దాను చేర్చిన నిధమున బాహులకు సాగించి మడచి పట్టి తమగా నెచ్చెలెను భాగ్య పువరని చెప్పెను. గోదావరీ నీరు కక్కిండుటకై కాళ్లు పట్టుకొని దిరదిర త్రిప్పగాఁ ద్రావిననీరు వెలుపటికి వచ్చె" గా యొకమ ప్రజ్ఞ తప్పియుండెను.

మీనం బూపిన చదువులేర బంగారుమొవలె
వెలిగిడి యామందరాంగనం జాడ కృష్ణయ్యార్తి మన
మునఁ శ్రీతిక వేమ. నిప్పులే యొక్కవారి కనులు విప్పి
మాని బగువనివుతో “కృష్ణ! రమ్మ! తివి గాక విచ్చితి.”
అని వరుల ప్రజ్ఞ లేక పడియుండె.

కొని వేంకటేశంపంతులుగాను కొనుగొనినో “ఏద్యూ
చెదవ! ఎప్పుడూ ఏటిలోనో నిప్పులోనో మరణం
నోరుకుంటావ్” అని మాత్రహింసచేసు. కాని జడ్డిగారికి
కర్మమగారికే జడకుమారునిమోయ గల్గిననయ తనకు
నూనె లాగించునగదాయని యుల్లనందు సంతసించెను.

సో... కృష్ణయ్య క కృష్ణుని నోరాననుండి పైకిపె యూపిరికొచ్చెనవ ప్రమాత్తము చేయు

ఇంకలో, భద్రాచలముపైపు కర్కాటముండి
వచ్చుచున్న కల్వెరు గారు దూరదర్శినిం జేయూని
జరిగినవలయుఁ జూచి తన “ధూమనాకను” (Steam
laundry) వచ్చుచేసికొని కొంతగా నుచ్చరించె. విబ్బులేరి
వీరికవుడని లోనిరిఁ దీసికొనెను. ఆయన భార్య రుక్మి
నీరి కుమారునిం జూచివలెయి తిట్టెల్లఁ దివికాడి
య్యెల్ల వేరిపాలు ప్రాసించెను. ఎక్కినెలోండి
“మొవలెచ్చా నో కృష్ణుని కి కి” అనెను. కల్వెరు
గానుగనా కృష్ణయ్యార్తికి శ్రీ కృష్ణ కష్టించిరి. తన
మానానముడి మాయముండి తన్ను నివల కృష్ణశక్తిగాను
మోహరు మడకబోలు తెప్పించి యికాయెకిగా వచ్చితి
కీరింది కీ కావులని మొగ్గుచూపవలెం గొనినాన విచ్చి
నాన, ప్రాప్యముల నుండినీరల కచ్చులు నొప్పుము
కల్లన విచ్చిరుగాను సొగ్గుతించి కష్టనెప్పుమున
దింపిరి.

కృష్ణశక్తిగాను కృష్ణయ్యార్తి తన మోహములో
నిలకొని మాయ అయ్యెననింక కష్టనానకాపాదగాం
నూర్చుకొనినెయి కష్టము ప్రాసించి, తనయు నెమునరుపు

మాయనాడు పవకల్వెరుగారి కచ్చేరిలో పెద్ద
కల్వెరుగారు పెద్ద నేని నాయనముండు నొక్కవారిం
కేని కృష్ణయ్యార్తి నాయనము నొకరుండి జనోపకార
సంఘమునా తినుచేను పతిమన కీరిని విభావని చేసి
నట్లు జెప్పిరి. వన్నుపల్ల మునుండి తిరితివానై విని
పచ్చిన స్కూటకమివ నోగాన, కృష్ణయ్యార్తికి “కొంగ్గ
స్కూటు” అను గొప్ప నిరు దిదిరి.

ఇంకలో జడ్డిగా తిమ్మనాడు కాపాడిన చిన్నది
దిన దినకాలపు స్వీహిమందు సప్రభుత్వాకాస్త్రి
భూమిరని గుఱింగి, మునుందకాస్త్రిని విచ్చివేని తినియిం
టనుండి నినుమించెను. కాస్త్రికి నొమ్ములుంపి భార్య
పమిరుండై రమ్మని వ్రాయ నానఁ చెల్లెనచ్చెను. కల్వె
రుగారి వలలో కృష్ణయ్యార్తిగో నేకాంతియగా సంభా
షించి చేయిన్నీనాటనఁ హట్ట చరివంప నిచ్చునాప
నానఁ జెల్లెనయ. “నేను స్కూటు కావున నేకదీయుప
కారమునవ ప్రతిఫలము గ్రహింపఁగూడదను నియ
మును కలదు, అట్లే ప్రమాదము చేసియున్నాడను.
కావున మూర్ఖు శక్తితంప్రలు రిక్తివలెలో నున్నట్లు

నన్నునుమందులంతటి యీ పుత్రుల జరిగించి వాళ్ళు
 నన్నునుమందుల "నని స్థితిలోనున్న వరుసగవలె" ^{జన్మ}
 జన్మింను. తత్తుచారి వైశ్యము కౌశ్యమును క్షాత్రు
 యు అగ్రగాని పుత్రులెడిది. వలెన కలెకే శంపకము
 జన్మగాను తన కొమారునింగూర్చి క్షాత్రుండును
 యున్నచేతను పుత్రుడి చేయిన్న పదిహను పోల్చి
 కొరవని చూచుకొంటుంది. అది జన్మగాను పునరున్మ
 నునని పుత్రుడి చేత చేయిన్న పదిహను రుద్రుకట్టిరి.
 అందు నమిల్లిన "పరివ్రాతంబైంద్రి సేవ తామన" ^{జన్మ}
 నని పోలు చేసి. కట్టిన గాను చేతి "సృష్టికారా!
 మిగిల్చున రోనకలె వాళ్ళానను నాతును బరహ
 నమృతము, కాని పౌకాన్మక్రితముతో సంబంధించి
 విషయముకాదు. త్త తరువాత విగత లాలోదింపఁ
 దగిన విషయము. ఇంతటితో సభ చాలింతము" అని
 "మ రము" చేసిరి.

తరువాత జనుల జన్మగారి మట్టు మూగి, "మా
 యజ్ఞ పీఠి నిరవచ్చినా ?" అని యడిగి, జన్మ
 గారు, మ్మనా సమృతి నాకె స్థితి చూడవు. అట్టి
 గ్రహించి కావున, నాయుల తానె "నమంతే, వేం
 కేళం పంతులుగాని నిమిషం ముగియలే పోయిం
 కాకులాకే కదా?" అనిరి. వేంకేళం పంతులుగారికి
 కట్టిన చేయివేసి కట్టికేసెన్నినా, కట్టిన కేయను
 గ్రహము సంపాదించు ముదిరిని "నిమి కట్టినకట్టి
 కట్టిన

తరమేమి; కుభం, కానవ్వండి" అనిరి, తర్వా
 గారు కాస్త్రీత్వము "నంకాస్త్రీ! నీవేమంకా" అని
 అని యడిగి, కాస్త్రీ యివె దువేయిదివె "నీవంటి
 నన్నుకేవల నే నగురానివే ముంతువా? అనియుండాక
 బహుజనపర్యుతము భగవత్సమృతము" అనిరి.

జన్మగారి కాస్త్రీని యుగభాగముండి తోలగింది
 వివాహము జరిపించిరి. వివాహసమయముననే జనోపకార
 సంఘమువారినిన హేమపతకము వచ్చెను. తరువాత
 కట్టినా కట్టిన పునీతయంతు స్త్రీత్వై, అంగు
 చారి యనుగ్రహముచే "డిప్ర్యాటి తహళిలుదా"త్త
 త్వరలో డిప్ర్యాటికేట్టెనగా గోదావరీపై యానము
 చేయవలెనట్టెను. మనుపతి నిట్టప్రవేశించి వేసి
 మండగా, నాకెను రుక్మిణినిలిచి యాదిబ్బమాసి,
 "నిన్ను నీవేదాంత యాదిబ్బ మిగిలి నీవీవేదవంతు
 "కృష్ణ! రక్మిణిని గాన పద్మితి" వంటిది!" అని
 యడిగెను.

రుక్మిణి:—గోదావరీ స్నానము చేయునుని వాతో,
 గలశోఁ గృష్ణుడు చెప్పినపుడు మిగిలెన కన్పడె.
 కావున మిమ్ముంకాడఁగాఁ గ్రాత్రంగాఁ జోచెనెను.

కృష్ణ:—ఏమి యానింత!
 రుక్మిణి:—నింతయేను. అయి కృష్ణుడు గారా? ఇదం
 తయుఁ గృష్ణునికృప.

అ భా వ ప్రా దు ర్భా వ ము

బంధ్యుల శివర్ష కాస్త్రీ గారు

నామ ప్రభావమును నిర్వహించి, అదియ నీవేద ముగాను
 నామముని ముందు శివర్షునివే, అదియకానిదానిని ముందు
 గాయనిని ముందు తన కేవల పుష్పించి తోడి నిర్వహించి ముందే
 వా యెవ వాటి కలెదానిదా ముందేనీవే వలెనెన్నిగా నిమిష
 గ. కేవల వానిని నీవేమిచ్చే నిర్వహించి కలెనీవే వానిని గాని ముందటి
 వానిని ముందే వలెనీవే ముందే నిర్వహించి వానిని ముందే వాని
 వానిని ముందే ముందే ముందే

నావెండియ్యవాయ

భమిడిపాటి సుబ్బారావు గారు

శ్రీ తరాలకు అధికమైన చలిబాధ. చలిపేరు చెప్పినంతనే భయంపడి గృహముల దూరం భీమవరం నీ చలి పెరిగింది. ప్రిహము వలె నావహించును; కాని భయమొందక మెనులించువారి కేటికి చలి భీమముగా గోచరించును. అట్టివారిలో నొక్కరిని వీరిన్నును జేర్కొనడగు. అందునకు గారణములను ముందుముందు ప్రహించుగము. ప్రశ్నకము చెప్పట యంత ముఖ్యముకాదు.

వీరన్న కిప్పటి కేబదియేండ్ల వ్యవసాయానుభవము గలదు. ఇప్పుడతని కింట గొప్పదని బలిము. 'వల్లంబంగ'మును నమ్మి నవా వేల్పుమును చికిచోడినుపూటగొట్టక గాఢాభ్యాసముతో విలెమున చిక్కియమైనది. అట్టి కాళియున్నచో గొప్పదలు, కూటుము, కోడలత్త, నల్లపత్త, మనుమలు, చాపిస్త్రాలు, వీరిచుట్టములు, చుట్టముల చుట్టసలు మొదలగునాటలను ననుబడించుటయు, శుభి కాగ్యములు, పాటుగలు, పప్పుమును మొదలైనవిన్నియో యధావిధి నాటమటలు వాతవిట్లు సులభసాధ్యమైనవి?

వీరన్న కున్న భూవసతి పెరుగుట యెలుగము. సంసారాభివృద్ధి యన్ననో, శాఖాశాఖలుగాఁ జెప్పించుండె. బహు విధశాఖాసమన్వితంబయిన వివిధ, యొక్క కాండముపై నాధారపడియున్నట్లు యీ బాహుభ్యమును విలుములమును పీల్చి నాడమాన్వయముపై నున్నట్లు చూచి నానంద దాయకమైన విషయము.

అనుదినమును 'అయ్యా! — తాతా! — మామా! యను వరుసవరుసపేరులు బిలుచుచు బిల్లలందఱు వీరన్న-చుట్టను జేరి చూచి భీష్మమును బొగచు, మాము విముచును కేట్టిలాగుచు, 'కలు చెప్పవలసి విడిచినుచ్చు, వాతము కనకగోష్ఠి నెప్పించు, బాటల జేయుచు ముక్తితో వచ్చి కేటము, బిలుపెలుగలు చాల ప్రహరి కేటములు వచ్చుమట్లై యుచును. ఒక్కొక్క పం కకాక నందెను, వీరన్న చుట్టములగ వ్యాపారములను నానందమును నానందము ననుభవించు విమల నుటనే నిక్కము. అట్లుగాక యీతనికి గృహమున నే మనోవ్యాకులతాపేమునో యున్నచో నొక్కచోయమైన బిల్లు విడిచి, దేబిచ్చ

చేయునుకో, వాళ్ళుకో, లేదా పు
మందిరముకో పూజార్చన మగునా?

౨

బిల్లలకు నిర్వాహకతయన్న నన
హ్యము. అది పెద్దాకే చెప్పవలసివచ్చింది, మా
నానామూలకములకు వ్యతిరేకము. ఎవ్వ
డును వా లేదో చాచివేయున మున్నులయి
యూచవలసివచ్చింది. తనకంటే ఎక్కువమైనది
లనెంతో బహుశ్రద్ధావహించే! కత్తి చేతఁ బట్టి
చెల్లరు చేతులవలె కలకలంబించే! ఏదో నంద
ర్కము చూచుకొని చేతుతో దండమునా
బొందెనో రెంటినో యు

దాయించవలసినదే! ఈ
నైసర్గికధర్మమును శిక్ష
తెలియని తలిదండ్రులు
'విద్య గరపుచున్నా
మన్న నెఱుమున' మాపు
మాపుచున్నారు. పెద్ద
లు తాము చేయునది
యొకటి చెప్ప నది
యొకటి యగుటచేతఁ
బిల్లలు దుర్మార్గప్రవ
ర్తన మాధర్మము చేసి

కొనుచున్నారు. తా మాచరించు నుత్తమ
కార్యముల, నేతర్లినపులు తనయులకు,
మనసారి నుండేకొరకగో, చూచునలచే
శిక్షితు లగు బిడ్డలే పొను లనవలసివచ్చును
గును. ఆ విద్య మోక్షమునకు దూరమొంది.
ప్రపంచభయరాహిత్య మైనది. కల్యాణము
పూజ్యమైనది. భోక్షనమునకు గొలునిట్టి యము

లేదు. ఈ విషయముల నిర్ధారణము గావించు
కొనుట కొక్క-వారి నిష్పాదములచేత
జూడనగు!

పేదలకు పిన్న చికిత్స చేయించి, దొడ్డి
లోనికొబ్బోయి ననుటఁ బరిశీలించి, యింత
నిష్కర్మ పెద్ద యొక్క చింతనల గోచరు.
చిలిపి బిల్లలవలనను కష్టమొక్కాచి
ప్రస్థిపై పోరలుచున్నది. పేదలకు పిల్ల
బాధ; పనులకు నిష్టలేమి; వాణాకరితన
నాతే నొకరుగ చిత్తమొందుచున్నదేరి. ఒక
లవలయు గాఁచుకొనుచున్నది. మధ్యమధ్య
కొన్ని 'విద్య-కార్య'యిది పాఠ్యము

చుండెను. అతనిమాట లెవరు లక్ష్యము
చేయదును; లక్ష్యము చేయలే దనుటకు
వా రా మాటలను జేపిచెంది జుర్రా?
ఒకడు తనయల్లరి చేయుచునే యుండెను.
మఱియొక డా యల్లరిచేయువానిని పీకన
వోలె వారినిం ద్రయంబియ్యించుచుండెను.
యఁబించువారికి నల్లరిచేయువానిని చూ

పక్షమునకో, వాహ్మణునకో, లేదా పుర
మందిరమునకో నిరాశాపక మగునా?

౨

బిల్లలకు నిర్వాహారతయన్న సన
హ్యము. అది పెద్దలకే చెల్లినదిగాని, మా
నవలమూలమునకు వ్యతిరేకము. ప్రియ
దాను నా లేదో వ్యాపారమున ముగ్గులయి
యుండవలసివచ్చేది. తనంతా తనతనమున పీఠు
లమెటు బరుగెత్తవలసినదే! కత్తి చేతఁ బట్టి
చెట్లను చేమలపై నుక్కవలసినదే! ఏదో సంద
ర్భము చూచుకొని నేనుతో చెందమన
బొందెనో రెంటినో యు

చాటుంచవలసినదే! ఈ
నైసర్గికధర్మమును శిక్ష
తెలియని తలదండ్రులు
'విద్య గరపుచున్నా
మన్న నెఱమున' రూపు
మాపుచున్నారు. పెద్ద
లు తాము చేయునది
యొకటి చెప్ప నది
యొకటి యగుట చేత
బిల్లలు దుర్మార్గవ్ర
త మాధర్మము చేసి

కొనుచున్నారు. తా మాచరించు నుత్తమ
శాస్త్రముల, వేదాద్వైతములు తనయులకు,
మనసారి నుండేదనిచెప్పక, చూడవలసిన
విషయములు అగు విష్ణుదేవతాని బహుమతిగా ను
చును. ఆ విద్య మోక్షమునకు దూరమైనది.
ప్రపంచభయరాహిత్య మైనది. శ్రావణ
పూజ్యమైనది. జోగమునకు గొలువైనది యము

లేదు. ఈ విషయముల నిరారణము గావించు
కొనుట కిక్కడ నాది సాధ్యమునైనది నా
జూడనగు!

వేకువను వీరన్న చలియనుకొనక, దొడ్డి
తోబాటుగా ననులఁ బరిశీలించి, యింత
గడ్డిని దెచ్చి యొక్క చలిమంట వేసెను.
చలిచే బిల్లలందఱును నిద్రమేల్కొని
నొక్కపై నొక్కరొమ్ముచేరి. చెమటలు కిక్కిరి
బోసె; పంటలకు నిద్రలేమి; వానకెత్తకు
నాతి నొకమని చలిచూచుచున్నాడని తేలి. అది
బానియఁ గావించినదనిరి. మధ్యమధ్య
మీద 'మొదల' అని యిది పోచ్చునను

చుండెను. ఆతనిమాట లెవరు లెక్కిము
చేయుదును; లెక్కిము చేయలే దనుటకు
వా రా మాటలను బెడచెవిని బెట్టిరా?
ఒకడు తనయ్యరి చేయుచునే యుండెను.
మిక్కిలై వా యల్లరిచేయువానిని వీరన
వోలె వారింపఁ బ్రయత్నించుచుండెను.
యడలించువానికి కట్టిచేయువానిని ము

బిందువు ముఖ్య స్త్రోత్రమా? విరన్న వసుక
 బిందువు ముఖ్య స్త్రోత్రమా? విరన్న వసుక
 బిందువు ముఖ్య స్త్రోత్రమా? విరన్న వసుక

ఒక బాలుడు సగముకాలిన జనుక
కన్నును నీల నాడవలెను నీలమున నీలము
కన్నునాకొకమోటునును. నీలమున
నో బాలిక యొకతె 'హ' యని నోరు
దెఱచి నోటినుండి పెల్వడు నీటియావిని
ప్రక్కనున్న తన చెల్లెలికి గప్పటచును,
గారడీవాని ననుకరించుచుండెను. ఇట్లు వీరం
దలు. బాలునియును గొంతునును
మొనరును నీటికి ప్రతికించుచును. ఇ
నమీవానిని చూచి 'హమీను' నన్నుచును.
ఇట్లే మెల్లరు చూచుచుండెను. ఇట్లు చూచు
ఆ నోట్టి బాలికను చూచుచు నొకమోటున
వహించబాలని సమీరము దండ్రు గొంతచేర్చి
నానునీనుచూచుచును. ఇట్లు మెల్లరు
నవలగా నీట్లమీన, నీట్లమీన, ప్రతికి
యించుచు బాలునిని గొంతున నీటికి ప్రతి
నిలుపు, వానిచేరికి నీటినున్న మేల నీటి
లో 'హమీను' నన్నుచు నాహమీనియును
వహించిన భోదేమియును నీట్లుచు నొక
మండెను. సవనుడును మెల్లగ సాగి కత్త
యును దూరమైయును నీటికి ప్రతికి
యించుచు దరంగములుగా లోకవ్యాపారము
చేయుచును.

అట్టిసమయమున వీరన్న 'బిల్గిలారా' అని పిలిచెను. ఆ పలుకులు ననబామ్యకు పలుక గరపుచుఁ గగలఁజెప్పచున్న వీరన్న తక్కి తక్కినవారందఱును విని

నూతనవివరణ జూచిరి. అతని నెఱవిన శిరోజు
ములు, దయా ప్రసూతివదనము వెలుగులో
గోవన్న తాతయగు వీరన్న పోలికనుగడెను.
అతఁడు బలహీనుడు. తమ్మునివలె గాక
మితభాషి. తాత కథలను వినుటయన్న
నాతని కానక్తిమొందు. అక్కతననే తాత
ముగ్ధునియనుకొని మృదువు మూలమునా
మూర్ఖునియని పోలికనుగడెను వినుమొందును.
తాను వినినదంతయు భాషకముంచుకొనును.
యాతని వినిన భాషయే నాకతో
యాతని దాను జెడమైనపిదప నొకతో
నాసి యుంచుకొనెను. అకథ మన మిప్పుడు
చూడవలె!

3

నా జననీదనకులు పేదలు. నేను
బాలుడనైనప్పుడు నన్నుగాక మఱి యీ
పాపము నొకప్పుడు నాకు జన్మించినదియున్నది.
దినము గడచుటయే కష్టముగా నుండె.
కొంతకాలముపాసినాడు. నా కంటిలు దీర్చి
పాపమును నొకప్పుడు నన్ను నొకప్పుడు యను
నొక ధనికునియింటఁ బ్రవేశపెట్టిరి. నా
కాశఁ దన్నము పెట్టుటకును బాలము పని
చేయి యను నొక కుటుంబమును దర్శించితిని. తమ
పాపములును, పేదరికమును నేనెఱిగియున్నది.
అదియే నా పాపమునకు నే నొకప్పుడు కారణము
నొనరించిరి.

బసిలి రెడ్డి నాకదులచే బనిచేయించుకల
 నాకదులచే బనిచేయించుకల
 నాకదులచే బనిచేయించుకల

దానిని బట్టఁ బగ్గములు లేవు. ఎందు
దానిలోనుండి జారి క్రిందబడి టంగు
స్వరం జేసి నమ్మకే నీవు కంటకును మూలు
అది యేమయి యుండునా యని దా
దిలకించితిని. అది స్వచ్ఛముగ నుండెను.
గుండ్రముగ నుండును. 'వెల్లు' మొత్తము
కాదు, తొంతకంటె విలువ గల నాణెమే,
రూపాయ; వెండిరూపాయ; వరిపత్తి వెండి
రూపాయ, నానాతా ననరికొత్త వెండిరూపాయ.
వేలమూలమున దానినిదీసి గుప్పడితో నట్టగా
నొక్కి కొంత యానందము నడంచుచుతిని. పరిష్క
సంపద నిజీకొనెను. దానితత్త్వ మొక్కత
బోధపడినది. అది తేలిక నమ్మక బాసిపోకుండు
భద్రముగఁ గోటుజేబులో నుంచుకొంటిని.
ఈ కార్యనిర్వహణమం దించుక కంప
మంకురించినది. అది జేబులో నున్నదో
లేదో యనుతడమును బైకిఁ దీసి తేరిపార
దానివంకఁ జూచుకొనుచు నింటికిఁ బోవు
చుంటిని. ఎవ్వరైనఁ గంటఁబడి నప్పుడు
నాణె మారని దృష్టిని బడకుండ దాచు
చుంటిని. నే నొక నేర మొనరించినట్లు, కార
ణము స్పష్టమగుట లేదు కాని-భయపడు
చుంటిని. 'నీ దగ్గరనున్న రూపాయ నా'దని
యెవ్వడు వచ్చి యడుగునో యని సంకో
చించుచుంటిని.

'ఒకవేళ నెవ్వడును వచ్చి రూపాయ
నాదని చెప్పకున్నచో, నది న్యాయముగ నా
సొమ్ముగదా యని నీవ్విత్తాభిప్రాయపడెదవే.
ఇది నీవొప్పుటకే మెక్కువదికే నాకు నెవ్వరు
పోగొట్టినట్లయితే నా నాదని నీకు విచార

చెడికఁగదా మాట.
గాని నే జెప్పలేదు. ఎందులకు? నా
వాగ్దాము పోవునెమాయచేడి భరిమాత్రి.
నామాననవీధిని దాండవించుచుండె. భయ
మునకుఁ గారణముకూడ గలదు. నన్నుఁ
గాంచినవాడు తప్పక నాదగ్గర రూపాయ
యున్నదని తెలిసికొని కిముని నా ప్రియము
కము. అక్కతిమ్ముగ వదిలి నెవ్వరి మాభిప్రాయ
వైపుఁ జూడలేదు. బిరుదగ నండవలయు
ననినను నా మాటయము. రాత్రియంతయు
జాగరము. అకారణముగ లభించిన ద్రవ్య
మున దాచు విధముననున్న కొంతకాల
మున, నదివార దానిని వ్యయ మొనరించు
విధముననున్న కొంతకాలమును యో
చించు కొనుచుంటి.

ఉదయముననే వాదిన మొగముతో,
కేవలించిన కేత్రమునతో, దుర్బల శరీర
మునతో జూపడిలోనికి వచ్చితిని. నాధారణ
ముగ నా కిద్ది కేళల న్నాధానలబాధ మిక్కు
టము. ఆయ్యది వెల్లడిగాకుండ కేయుటకో
యన్నగితిని వైదముగఁ జిరుకవ్వతో వద
నము వికాస మొనరుచుండెడిది. ఈ ప్రద
మొత్తమునెనాడినదిను మెలిపి, అన్నమునై

కుండ మాయ మొనరింతునా? యనుకొనుచు
గమ్యస్థానము జేరితిని.

up

రామస్వామి గృహమున లేడని తెలిసి
కొని స్వప్నహాభిముఖుడ వైతి. మాయింటి
లో అప్పుడు నాకు వాని కన్నులు కట్టివున్నవి.
నాకన్ను లొక యశ్వమును దోటలో
గాంచెను. ఆ కింభాణము గ్రామాధికారిది.
నాగుండె నీరియిపోయినది. ఆ గుట్ట మా యధి
పతి కన్నుల నాదామనునందున నా కన్నులు
రెల్లరు నవ్వెదరు కాబోలు! ఆయనదనియే
నాకు దట్టినది. నాభయమే యింకనును
లేదు. అప్పుడు మాకు నానందము కలుగెను.
మును విని నన్ను గారాగారమునకు గొంపో

ప్రతిభా గర్వనీయము. నా ముద్దోము. నా నీతి
 మునుపటికంటె మునుపటి. ఈ నీతిగర్వము
 మునుపటికంటె? నా మునుపటిగర్వము
 మునుపటికంటె? నా మునుపటిగర్వము
 బాటె. గుట్టము నిల్చియున్న పథము ప్రక్క-
 గున్న పాదలలో దాగుకొన వలెనని, యట
 పాదముల ముట్టముల నొకటిగావ, యెవ
 పాదమాటన వగవ్యయ బడిపోయిని.

అక్కడ నేను గడపించి స్వల్పకాలమే;
అదియొక యంగమువలెనుండె. ఈకాలము
లో నా ప్రాణము నాకు నష్టమైపోయెను. ఇది
పోయె. అతని మాటల యలుకుడువలన
నాకు నష్టమైపోయెను. నేనుగ్రహించి
తొంగి చూచితిని. అతడు కనుచూపు మేర

దాటి పోయినవిన్నట్లు తెలిసిపోయిన నా
బుద్ధితునుకల నన్నిటిని ప్రోవుచేసితిని.
నానావిధములను పరీక్షించి (నానావిధములను) పరీక్షించి
లోలికరుగక తప్పదు కానన నన్నదే య
నానావిధములను పరీక్షించి తెన్ను
కొని, పాదవిడిచి బయటకు వచ్చి, బట్టలు
దులుపుకొని, మెరుంగా లోని కరిగితిని.

బసివిరెడ్డి నాచేస కొక్క-మాటు ఏడు
తమును బ్రసరింపజేసె. 'ఒక్కసారి భూమి
బద్దలయి నన్ను మ్రింగివేసిన పొంగ
నందుగదా శంకరా!' యని యూహించితి.
నాని యప్పటిలో జెల్లు; నన్ను గారా
గారమున కంపును' గాజోలు ననుకోంటి;
కాని నాకు నీవు తెలియదు. 'అది నాకు నప్పుడే
చేసితివిరా?' యని యతఁడు నన్ను నింది
పందోడగినప్పుడు నా యాశ్చర్య మేను
నందును? 'ఎందు కాలస్యమైనది?

ఈ కిలి నాలోచించుచు మా ననన
సింహద్వారము చేరువకు వచ్చునరికి మా
జాగిలము మొలుగుండొడంగె. అప్పుడు
నా గుండె యిరువకు కుదుటబడియె. కాని, ఆ
మొలుగు నాకు జాలిసిగ్గును గల్గించె. నేటి
వఱకు నా కాకుక్కగో స్నేహితుడు. అను
దినమును దాని కింత యాహారము వేయు
చుంటిని నేను. అన్నము గాచి తన కాకలి
లేనట్లు బెట్టునరి చేసిచేసి, నే లాలన చేసిం
తినే, యా యాహారము దినం బ్రారంభించెడిది.
ఈ దినమున నా కీ సంతానకారణధనము
సంప్రాప్తించుటచేతఁ గాజోలు దాని కాహారి
మము కీ పరిచితి. కాని, అప్పుడు మాత్రము
నాకు గుండె యిరువకు కుదుటబడియె. నేను
నా రూపాయ నా కేసులోనున్నను
మహాదుఃఖ నైతీని. అక్కతనఁ గుక్కను
జూచి సిగ్గుపడి తలవంచుకొని తిన్నఁగా
లోచించుచు నాకు కుక్కగో పుష్కలము
ముత్యం బ్రదానము గలుగజేయుచున్నాడని
తనాయఁ జేరితిని.

౮

మననాడు యజమానుఁ డని రెడ్డి
భోజనముచేసి కూరుచుండెను. రానుస్వామి
వచ్చి యాతనితో మాట్లాడఁబోవుచుండెను.
అతఁడు చాటున నున్నను నిజము చెప్పకొ
నెడను. అప్పుడు రెడ్డి యిట్లు అనెను.
కుడు, పరవతి గలవాడు. అన్నమాట
చెప్పవచ్చు. అతఁడు నాకు నెక్కువ
నిచ్చుటచే నాకు నానందముగలది. కాని,
నాకు బోధపడుచున్నది నా మామమునా
చుదును. అతఁడు నచ్చునది నచ్చునది

యలమునని నరిపెట్టుకొని మధ్యాహ్నభోజన
మునకై వచ్చితిని. రూపాయపొట్లము నా
చగ్గరినే యున్నది.

అప్పుడు మా కీసంభాషణ జరిగెను.

రా—అయ్యో! నాకు దటసిందిన నన్న
మును గూర్చి మీరువింటిరా?

బ—నవ్వుమా?—నీకే? ఏవీ! ఏమిది! చెప్పు!

రా—బాబూ! ఏమని చెప్పను. ఈ యుదం
తము ఊరంతయు నెఱుంగునని నా
యభిప్రాయము. నిన్నరాత్రి నేను పని
నుండి తిరిగివచ్చుచు మార్గిమధ్యమున
నా కూలి రూపాయ — పొట్లముఁ గట్టి
రూపాయ — పెండిరూపాయ — వారపోసి

* * * *

రూపాయ యన్నమాటతో నా ప్రాణము
లెగసిపోయెను. ముఖమునఁ జేరిన రక్తము,
నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు
నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు
నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు
నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు
నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు
నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు నాకు

* * * *

రా—అయ్యో! నాకు దటసిందిన నన్న
మును గూర్చి మీరువింటిరా?
బ—నవ్వుమా?—నీకే? ఏవీ! ఏమిది! చెప్పు!
రా—బాబూ! ఏమని చెప్పను. ఈ యుదం
తము ఊరంతయు నెఱుంగునని నా
యభిప్రాయము. నిన్నరాత్రి నేను పని
నుండి తిరిగివచ్చుచు మార్గిమధ్యమున
నా కూలి రూపాయ — పొట్లముఁ గట్టి
రూపాయ — పెండిరూపాయ — వారపోసి

తావున నెవ్వరికో అది దొరకి యుండును.
బ—దొరకినవాడు సంగతి వెల్లడింపదా?
అది నిజమైనయెడల నీపాటికి నలుగురి
నోళ్లలో బడదా?

* * * *

తేను నేలలో క్రుంగిపోవుచున్నట్లు నాకు
పాడగర్త. ముగ్ధులమును నాని మేకత్తియు
గాకుండు. నాకు ముల్లో నున్న నున్నట్లు
వెల్లడిచేసి చిత్తవ్యాకులంబును బావుకొన
నాచితిని. నానానున్నట్లు మైచి నెలకు
చున్న ప్రేక్షితో నానున్నట్లు కన్పించెను.

నీదేనా యంటి. నామాట నాకే వినుబడనంత
మందస్వరములోనుండె. అందుచేత, నదే
ప్రశ్న ముఖల నడిగితిని. నా ఛేతిలోనున్న
పోట్లము పిమ్మి మామూలము నానాయకు
పోట్లము నాగిమును. ఈచే నానాయకు
పోట్లము మూర్తియు తాగిట్లము లేనియు
నరే డనె.

నీకిది యెల్లువచ్చెనని బసివిరెడ్డి నన్ను
ప్రశ్న. నేను బాష్పపూరితనేత్రము
తో నానాయకులము ముట్టముగా
నానాయకులము నానాయకులము
తరిమివేయు ననుకొంటి; లేదా దండతాడ
నము నాకు సిద్ధించునని యెంచితిని. ఏట్లులైనను
నీ; నిజమనెప్పుడునా మున్న యున్నా
చిత్తవ్యాకులంబును నానాయకులము
నానాయకులము నానాయకులము.

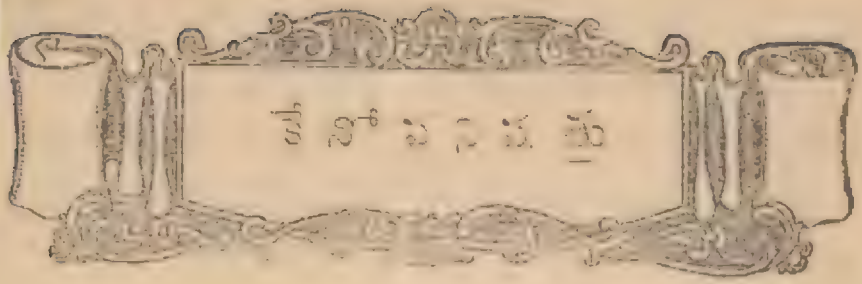
బసివిరెడ్డి నన్ను గొట్టుటకు మాటుగ
బట్టి నీయనాయకులమునా నానాయకులము
యెంచె. 'ముఖమార్గవర్తి వన్న నీవే' యని
నన్ను గొనియాడె అంత నా మనోభార
మద్యశ్యమైపోయె.

అంత రామస్వామి యానందముతో
నన్ను గొనిలింపుకొని యా మామూలలో
నగము నాకీయ వాగ్దాన మొనకె. అమాట
కేలెప్పుడునా. నానాయకులము నానాయకులము
రాయని సంతసించిన నాకందు భాగమేలు?
నానాయకులము నానాయకులము నానాయకులము
నిదికాదు. ఇంకను అనుభవింపవలయునా?
నానాయకులము. అట్లునాయకులము కేలెప్పుడు
విచారము జెందలేదు.

* * * *

ఈ ప్రకారము తన చిన్ననాటికథ నీతి
తో నాయకులము నాయకులము నాయకులము.
ఈ వృత్తాంతమును వినిన గోడన్న తాత
నాయకులము నాయకులము నాయకులము
అను చలిమంటదగ్గరనుండి లేచిపోయిరి.

అథానామార్జనే దుఃఖం
ఆర్థితానాంచ రక్షణే;
రక్షితానాం వ్యయే దుఃఖం
కి మర్థం దుఃఖభాజనమ్.

సీతాదేవి వల్లది వేయట విశ్వనాథ శర్మ గారు

ప్రతి పాఠకునికీ

సమస్థానము

ఎవ్వరినీ పాఠకునిగా

యీశ్వరమందున వ్రాలు మాననం?

బెవ్వనిచేతఁ బూన్యబడి

యెయ్య స్వకార్యచిక్షేప్త ప్రాణి? మిం

కెవ్వనిచేతఁ బూన్యబడి

యీశ్వరుని బలుకుం జనంబు? తా

మెవ్వనిచేతఁ బూన్యబడి

యీశ్వరుని శ్రుతియేపుమితము?

గురువు

శ్రీమద్విశ్వనాథ శర్మగారు, మహాత్ముని గారు.

వాక్కుచేత వాక్కు, ప్రాణము ప్రాణమునకు,

స్వకార్యచిక్షేప్త చిక్షేప్త ప్రాణమునకు,

లభిగమితురు మరణించి యమ్ముతసిద్ధి.

పోవ నచటికిఁ జక్కువు, పోదు వాక్కు,

మనమునందు బోదు, తెలిసికో ననువునడదు,

శిష్యునకు దాని నేటికిఁ జెప్పవలెనా

యెటుంగఁజాలక యున్నాము తెలుపులేదు.

విదితావిదితములకు న

య్యది మీఁదై మఱియు నన్యమై తగునంచుక

విదితముచేసిన పూర్వపు

విదితము వాక్కుముఖ మొనరింపించుకొను.

వాక్కుచేత నేది నటలదు దీప్తమై

వాక్కు చేచిత నటలు దీప్తి

వాక్కుచేత వాక్కు వాక్కునకు

ఏది గొల్తు రది కాదు కాదు.

మనసుచేత నేది తనరదు వ్యాప్తమై

మనసు చేచితఁ జనదు వ్యాప్తి

వాక్కుచేత వాక్కు వాక్కునకు

ఏది గొల్తు రది కాదు కాదు.

కనులచేత నేని గాంచ నశక్యంబు

కనులు చేచితఁ గాంచగలవు

అదియె బ్రహ్మమంచు నాత్మ నెఱుంగుము

ఏది గొల్తు రది కాదు కాదు.

శ్రీమద్విశ్వనాథ శర్మగారు వాక్కుచేత వాక్కు

శ్రీత్రవిత్తతి శ్రీమద్విశ్వనాథ శర్మగారు

నేదియె బ్రహ్మమంచు నాత్మ నెఱుంగుము

ఏది గొల్తు రది కాదు కాదు.

ఏది ప్రాణమునకు గాదు సప్రాణము

ప్రాణమునకు నేది ప్రాణ మగును

అదియె బ్రహ్మమంచు నాత్మ నెఱుంగుము

ఏది గొల్తు రది కాదు కాదు.

ద్వితీయ భంధము

ఇచటనో దేవతలయందో యెచటఁగాని

బ్రహ్మమంచు నాత్మ నెఱుంగుము

బ్రహ్మమంచు నాత్మ నెఱుంగుము

బ్రహ్మమంచు నాత్మ నెఱుంగుము

తలఁచితివయ్యేనిఁ తెలిసిన దలుకమే యగుఁ
దరిచి మఱియు విచారింపఁదగును నీవు.

శిష్యుఁడు

తెలిసితిని బాగుగ నటంచు దలఁచె, దలఁచె
తెలియనని, తెలిసితినని తలఁతు “దలఁచె”
తెలియనని, తెలిసితిని తలఁతు” ననఁగఁ
తెలియువాడె మాలో దానిఁ తెలియువాడు.

శిష్యుడు

తెలియరా దనుకొనువాడె తెలియఁగలఁడు
తెలిసి ననుకొన్న వాఁ డది తెలియలేడు

జ్ఞానసంపూర్ణులకు నవిజాత మదియు
జ్ఞానహీనుల నది సువిజాత మగును.

అదియు నెవ్వడు ప్రతిభాధ విదితమగునో
అప్పుడు ప్రతిభాధ కూర్చు నెవ్వరిదిగి,
ప్రతిభాధియు నెవ్వరిదిగి నెవ్వరిదిగి,
నిన్నుచే మామనమున నెవ్వరిదిగి.

ఇచట యెఱుఁగకున్న నచట నున్న
సర్వభూతములను నమతపాటించి యఁ
తమునఁ గాంగ్రు ధీరు లమ్మనసిద్ధి.

శిష్యుని యభిప్రాయము

ప్రతిభాధి మనమునకు నెవ్వరు చేసినదిగి
తెజయమునఁ బొందిరి నమర్థతను సురలు
‘నమర్థతను సురలు’ ననుకొనునను
అనుచుఁ దలపోసి రాత్మలందునను సురలు.

సురల మిశ్శ్యక్షణంబును జూచి బ్రహ్మ
మతులగీధితి బుట్టె దేవతలకొఱకు
‘ఇదియెదో గొప్పభూతమా! ఏమిది!’ యని
తెలిసికొన లేకపోయెను దేవగణము.

‘జాతవేద! ఏతస్మహాభూత మేదో
తెలిసి రమ్మ’ని పంపిరి ద్రిదశు లగ్ని
‘నమర్థతను సురలు’ ననుకొనునను
అనుచుఁ దలపోసి రాత్మలందునను సురలు.

అదియు వానిని గాంచి యోయ్యయ్య! నీవు
నెవ్వఁడవో చెప్త ముచుఁ బ్రశ్నించెమొదట
‘అగ్నియన జాతవేదఁడు ననఁగఁ బరిగు
వాడ నేని యాతండు ప్రతిపదించె.

‘అంతవాడవు! నీదు సామర్థ్య మేమి
చెప్పుమా!’ ననుచు వాని ప్రశ్నించె మొదట.
‘ఈ సమస్తము, ఈ వృద్ధి నెనఁగు నిన్ని
భగ్నమొనరింతు’ నని వాడు ప్రతిపదించె.

‘అయిన దహింపుమీ నీని’ నంచు నగ్ని
దేవుముందట నది యొక్కత్యణము కైచె.
త్యణముఁ దరిసియు నతఁడు దహింపలేక
ప్రశ్నించె ‘యేదో తెలియరాదా’ ననుచు.

‘మూరిశ్శ్వ! ఏతస్మహాభూత మేదో
తెలిసిరమ్మ’ని వాయువుం ద్రిదశు లంప
‘నరియె కనుగొందు’నని వాడు నమ్మితించి
పరిగు పరిగునఁ దత్సమీపమున కరిగె.

అదియు వానిని గాంచి ‘యోయ్యయ్య! నీవు
నెవ్వఁడవో చెప్త ముచుఁ బ్రశ్నించె మొదట
‘వాయువను మూరిశ్శ్వఁడ నచ్చినాడె
భవ దుపాంతమ్మనకు’ నంచుఁ బ్రతి పదించె.

‘అంతవాడవు! నీదు సామర్థ్య మేమి
చెప్పుమా!’ ననుచు వాని ప్రశ్నించె మొదట.
‘ఈ సమస్తము ఈ వృద్ధి నెనఁగు నిన్ని
భగ్నమొనరింతు’ నని వాడు ప్రతిపదించె.

‘అయిన గ్రహింపుమీ దీని’ నను వాయు
 నేపుముచిట నదియుక్క లృణము నైచె
 న్నానా మహిమ మహిమ గ్రహింపుమీ
 గ్రహింపుమీ మహిమ మహిమ గ్రహింపుమీ.

‘ఇంద్రుడా! ఈ మహాభూతి మేదో తెలిసి
 చి’మ్మనుచు వారు మనువు గోరంగ నరిండు
 నరుగు పరుగున దత్తిమీషమున కరిగె
 అది తిరోధానమయ్యె నాయయ్యనుండి.

చ.నూకాశిమున న శో
 భాయుత మైయున్న సైమవతి నుమ దరియం
 బోయి మహాభూతం బిది
 హేయట?’ యని యడిగె నెడద నెనసిన
 నిమిశో

చతుర్థ భండము

‘ఇదియు బ్రహ్మము ఇదియు బ్రహ్మము
 ఇదియు బ్రహ్మము ఇదియు బ్రహ్మము
 అనియు బ్రహ్మము ఇదియు బ్రహ్మము
 ‘నామ బ్రహ్మస్వరూపము బ్రహ్మస్వరూపము,
 నామనందున్న బ్రహ్మముగా దాచు కతన
 ‘భావైష్వర్యము మొదలు నెఱుంగు కతన
 బ్రహ్మమున వాచు బ్రహ్మము బ్రహ్మము
 బ్రహ్మమున బ్రహ్మము బ్రహ్మము బ్రహ్మము.

‘ఇదియు బ్రహ్మమని మొదట నెఱుంగు కతన
 నందరినిమిచి యింద్రుడే యన్య సురుల
 కతితరించెను మహిమచే నతితరముగ.

ఇదియె త దాదేశం ‘చె
 య్యది భావనింపంగ దగిన దుయరొ కన న
 య్యది స్ఫురింపుచును మెలు పటు
 ‘నామ బ్రహ్మస్వరూపము బ్రహ్మస్వరూపము.

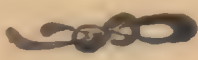
‘మొదట గ్రహించిన హామము
 నదమలగతి విరితిలేక సంకల్పింప
 బాదలును బ్రహ్మమునకు దగి
 ఇది మహిమ మహిమ మహిమ మహిమ.

ప్రాణు లెల్ల బాంధవగునట్టి బ్రహ్మము
 ప్రాణులెల్ల బాంధి యరునుచు
 భావమున దలచి యుపాసించు వానిని
 ప్రాణులెల్ల గొల్పు బ్రహ్మము నటు.

‘ఉపనిషత్ ప్రహ్మము బ్రహ్మమో మహత్మ్య!’
 అనుచుగోమ్యుడు గురు వెడ ననియె గురుడు,
 ‘బ్రహ్మ బ్రహ్మ బ్రహ్మ బ్రహ్మ బ్రహ్మ బ్రహ్మ
 నామ బ్రహ్మ బ్రహ్మ బ్రహ్మ బ్రహ్మ బ్రహ్మ.

‘దానికి దవమ్ము గర్మయు దమము నాది,
 గర్మయు నేమియు దమము నాది
 సాంగముగ నొప్పు వేదముల్ సత్యనిత్య
 అరయ దీనికి నియనమా నాయతనము.’

‘నన్ను బ్రహ్మస్వరూపి నైతి నన్ను బ్రహ్మ
 వాడు సంసార పాపముల్ వదలివైచి
 యాతనిమహిమ గ్రహించు బ్రహ్మము
 నధివసించును- తప్పక యధివసించు.

గులనీళ్లు చచ్చి వారికీ నీళ్లు అవని ఆ తల్లిదండ్రులు
కొంతానూ శూన్యమే అని పోవుచుండిరి.
అదియెక్కడ పెద్దగాధ. తరువాత
శ్వేతను కేవలముగాని అదేవిధముగా,
భాగ్యాలిచ్చివచ్చుచు మరల స్వయం మాత్రము
చూచిపొమ్మని యాతని కన్నులను శూన్యమి
చ్చి ధావించెను.

ఆదినమున (శుక్రవారము) మధ్యాహ్న
మీసమయమున బయలుదేరి,
ముగిసినట్లు, రాత్రిపూర్వము, పల్లవారికి
బజారులో మిఠాయినిగొని, రెండుగుంటల
లోపుగా ఒడవల పోవుచు కీ, ముగిసినట్లు
దేరును ఒడవను కనుగొని యెక్కిరి.
తను వాయిలు దాటిచచ్చుచున్నదిమాత్రము,
పిల్లలోని రామునికీ కాలింటి కేరీకీతిని
లుటచే కది చూచినవలెముకాదని అర్థమయి
కొని బయలుదేరిని కాని, నే లి బాధ
మాత్రము మధ్యమధ్య వానిచయమును క్షణిక
దేవునియెడను. స్వయముగా పిదమయన్న
పైపునాటి పహాయమున ముగిసిన బయలు
దేరిను. దినములు బడలియుండుటచేతను,
లోపలికి, శ్వేతలో గాధని ప్రసన్నుపిద
పోయి.

సుమారు నాలుగుగుంటలకు ఉక్క పక్క
కు నుడుటచేసిను, ఎడతీయి తేరును దేహ
మరియు శ్వేతమయివగుటచే, క్రమమున
మేల్చింది, ఒడవలోపలిభాగమునుండి పైత
టపైకకు పోచి కూర్చుండిరి. నాయనకాలము
కావచ్చినను, పాద నిష్కలకెగురుచుండెను.
మార్గములమున కేరీకీతి వెలువడు

చుండెను. ఎచ్చట నొక్కయొక్కవను
కుండుటచే, వాయుదేవుడు కూడ నిలిచి
యెను. ఆ సేవికలుమున పల్లవారిమును
ప్రకృతియం పట్టిపట్టితను నిలుగజేయునో
అనియు నెరిగిగవిచయమే. ఒడవకళాసులు
తాచాచింది అందన ప్రదేములయందుని గిడ
లనహాయమున ఒడవను ముందుకు పోగింను
చుండిరి. కాజము పొందెననియునుండి ఆదే
మైసమయము నచ్చియుండునోపునని మే
హించి, నడుమనడుమ, గోదావరినుండి,
కము నంగవస్త్రసహాయమున చెంబు
పైకికింది త్రాగుచు, శ్వేతయొక్కమున
నాచియు వెలికిగక్కుచు, బహిరంతావ
లచే నేనేకాకుండ, ఒడవలోపలి నొచ్చును
గూడ తహవహాదుచు, పిల్లలో కూర్చు
నచే, కేరీముగానుండు కేమో యని మేమ
నుకొంటిమి.

ప్రకృతి మాత్రమున వారిచెను అంత
మున ఆకాశమున నొకమును చిన్న నల్లటి
మచ్చవలె గన్పడుచుండిన ప్రకృతి సేవకు
మచ్చిందెట్లు కొంతముకొంచముగా నభి
వృద్ధి నొందుచుండెను. కళాసులు దానిని
గమనించి “వచ్చెగాలిమమయము— నుగిగా
లివచ్చియ” అని కళానామమున ఒడవను
సుమారు రెండుమైలుదగ్గరమున దూరమున
నున్న యెట్లగు జేప్పుటకై విశ్వప్రయ
త్నము చేయవారించిరి అన శ్వేతాచార్య
చామన కీతన
నికాజోలును, త
దేవుని సహాయము

మొలయు గట్టవైచెను. బట్టను కేగిలినా
లేదా అని, చీకాను మను, తిలతిలు కొట్టుకొ
నుచున్న గుండెలతో దిగులు పెడుచున్న
ప్రయాణికులు ప్రశ్నలు సమాధానముగా
కాకాలు "రియ, రియ" మను స్వరతో
సుపిగాలి పీస మొనరించును. పడినయెక్కడ
చాక నడవలకే దిగియుండుట చేకొనవలయు
నాయితాపనము మళ్ళి మొనరు దిగికిరి
ముగా నివ్వడచేదు. అప్పటికి మే మొట్టమొదట
సుహారేబదియరువది గజముల దూరము
నెలకొని పడినతో చేరగల్గెతిమి. గాలి విజృంభిం
చెను. ఇటునటు ను చూపులనలె, పడిన, యా
పెరువచు నెను. కకాసులు నవ్వనిధములు
ప్రయత్నించుచుండేరి. "పట్టము పేదధర్మా!
రేపెప్పు"మని గోలపెట్టుచు ఏ నిమిషమున,
పడిన తిలక్రిందగనొ యని భయముతో న్ని
బడియున్న ప్రయాణికులనున్న ధములనుండి
కకిలిగ వో పడిన తిలక్రిందగనొనవికొని
చెము మూలగా పడినవాని ప్రచలించుచు
నది. గాలితోమిడుచోను, పడినవాని క్షయ
త్తి ముచెలిను, గట్టవారు ముప్పది గజముల
దూరమునలకు పడినవోగలిగెను. అప్పు కక
కకాసును, నొక్క యాకకిలను నైస్యము చేచ్చి
లొని పడిన త్రాటిని పట్టుకొని, గట్టన కీచుకొని
పోయి, తిల పొట పడినను అగుకొనవలయు
నను వెలకల్పముతో పడునుడికి, గట్టన కేగు
చుండిరి. కాని అగాలిలో నెంతవానికైన
కన్నులను మూసికొని, ఎదురీడుట కష్ట
సాధ్యమే! వారినిను చట్టను కేవలేలిమ!
ఇంతలో పడిన తిలచాకాయ్య, అగాలి

చెట్టును, "ఘర్జ"ని వికగి, "వచ్చ"ని క్రింత
పడినను అంతవరలో నిటనకు తిప్పుకొనగల
వారము తిప్పుకొనకనుకొని దురిస్థితునకే
మున నాకాయ్యపెంటలో నొకినిబట్టుపెట్టిన,
వానిని పడవత్తుపై పడినోసి, యెకిమునని
మూమె తిలమైచీ పడినమునో తిట్టునాయుని క్తి
మయమగునట్లు చేసెను. అములలియాపె,
హక్రీనినమును, రక్తిరక్తిమగు నాత్తును
జూచి నాగుండలు "గుట్టు" మనెను. ఈ
హడావిడిలో పడిన ఇటునటును భయకర
ముగా నాగికొచ్చెను. "నీతికియండిన నాలు
సాక్షి కదిని తిమింపవచ్చున" తొలచి చిన్న
నాడప్పనో పడిబోలెదూరి మూడినట్లు
కముచెచ్చి ని, వేచును, పోలోని కునుతి
నిస్సయునుకోని, పడిన పట్టిక ముప్పాక్ష
తేడినతో, నాసామాయును జాగ్రత్తిగా పే
లయనని కకాసులకు క్షేపి నీటిలోని పరికిల్లి.
నీటిని తాకినంతనే నాకొడలంతయు జలద
రించెను. చేతులారి బుద్ధి హార్వకముగా
గంగాప్రవేశమైతిని!

పనా డీదినయిత! కాకినాడిలో కాలు
నలో నెప్పనో పడిబోరలదూరిము పడినందు
మిత్తులమధ్య ఈరవేర్చిన నాకీయఖండనోదా
వరితో నొకబాం మొనను పడినవావుటలో
నాస్పృహమేమున్నది! అలలరానిని, అప్రకృతి
ధనులకరూపమును జూచి, గట్టి చేరగలనా
యని నాకనుమాన ముదయించెను. ఆ
యనుమతముతో పడిన కివననుకూల జయ
లుడేరెను. పడినలో చేరినడియ నీనడకలు
గురితోరాక, కాగిలనియు, పడినమాన

జను శేవేనాన్యుకొనిరియు, విమోచనకొనిన
శేషులదూరము? పట్టణలో ఎడబాటల
సూరిముహూర్తమున కాచినను మోసముచేసెను.
సోమము లాగిజేచ్చెను. ఒకసారి కుడిపై నిలువ
చేక, కుడిపై క్షేమముకూడ మ్రోగివారి
చెచ్చును, “చచ్చె, బ్రహ్మమును చచ్చె” నని
పదనాగించి నూత్రము స్పృశముగా
నాకు వివరించెను. ఇంతలో మొదలయ్యెను
దేవయ్యునిను వాయువును నాచి, తమ
చేతనియవన్న పుష్పము పరిత్రాటియెట్లు
కొని నెమ్మదిగా రావలసినదని నాకు ప్రో
త్సాహము గలుగి జేయుచు నిట్లై మాత్రా
టిని నాయుగ్ధుల శేషులచే దానివిచ్చుచి,
బహుశక్తియుతో నిక నాకచేయ బాటలు
వేయగలిగిరి, అంతవాస్తవములో కొంచెము
బలవంతుడైన ప్రమాదమును తీసి పోలిపోని
కరిక నాయుగ్ధులకేర, కావోక చేతితో
సేనుచు, రోజుచేతితో, నాకు పదమూడును
సహాయము కేయుచు, నాగాలిదూరములో
పన్నెట్లకేర కొట్టిన కీర్పిరిగినను. గాలి
ముగిను తగ్గిపోను. నాయుని పురుషము
కాయము ప్రమోదకృష్ణుని, ఎవడ కొట్టినకీర్పి
టను మేము ముగ్ధులము నాని ప్రయోగము
చేను గాలిభారముచే, మూడిని వాగ్ధయకాక
పోయెను. తుదకు విడిగి చేరి, చేరువనున్న
ముగితిమ్ముచేయున కాత్రాటిని గట్టిగా బంధిం
చితిమి. అదిగుటలకును నాగాలి ముగిల లేదు.
తిరువాక నాయుగ్ధునిమిదెరులనెఱుఁచెనుకు
ముగి, తిరిగి ప్రకృతి విశ్రాంతి పోయెను. గదలు
నున్నగానాడి కళానుయోగసహాయముచే

యటచే, ఈనాటి ఎవడ నాయుగ్ధులకీర్పిరిగితిమి.
కాని, పదమూడు రాత్రికి దాని నచ్చటవే
క్కియు దేరమనియు, కిరిగిపైరుగాలి తిరిగిన
గాని, బయలుదేరమనియు చెప్పటచే నమీను
గ్రామస్థు లిద్దఱు నాకు శోమముచేద మను
టచే, నాయుగ్ధులను పదమూడు రాత్రి కేరకృ
నాబిక్షక కొనిన మిత్రాయుపాట్లమును దీసికొని,
అచ్చట కిడిను పట్టణము 11 పుష్పమును,
రాత్రి 10 వే 11 పట్టణము నిల్లుదేరిన
నను నమ్మకముతో పదమూడు నున్నను,
కాశ్యావిక్షులను బాండులను నాత్రిముతో
యలుదేరి, నామనామను కూర్చుండుచు,
అర్ధరాత్రికి పట్టణ గ్రామముమీఁదమును కేరి
జిరి. అచ్చట నాతోనచ్చిన ప్రమాదము
నివ్వెను నాకు దారివికాదు, తమదారి
చేయుటచే, నాయుగ్ధ గ్రామమును ప్రవేశించి,
తిన్నగా నామాచాగరియిల్లు కేరి, తిలుపు
దట్టిరి. అర్ధరాత్రి ముగిటచే కాగోలును నా
కేర్పరును బహుల పులికమువటచే తిరిగి
రెండుమూడు నానాలు తిలుపును గట్టిగతిట్టి
“తలుపు! తలుపు!” అని అరచితిని.

“ఎవరువారు? దూరముగానుండుండి తలు
పుకొనుచు” అని కాగోలును విద్రాములై
కత్తెను నానుటవారము విడి “శేను- తిలు
పుకొనుండి” అని తిరిగి హెచ్చరించెరి. ఆలో
చించుండి నిర్వేదకృష్ణము మూల త్తగారిమూలు
గుంజె నుండుటచే నేనొకరి నగారముగా
పరిచి. ఇంతలో నాత్రాత్రి “తలుపు ముట్టు
కొనుండి, కేర్చాను” అని నామాచాగరియతో,
మొగ్గచి తిలుపుకొనుటలు చేసెను. తిల్లి

కూర్చుని లిప్తము నొకేస్వరముగలనానిని చేను ముచికిని. తలుపుదీసి కొంచెము వెనుకొత్తి గిలి, “నన్నట్లు పోబోనికి బోనీయండి, మీలోవలకు బోవచ్చును” అనెను. ఇదివలకున్న స్వల్ప ఉత్సాహము కూడ నితటితో నశించగా, నాయగుడుపై చతికిలబడితిని. నాభార్య యింటిలోనికి పోకూడదని గ్రహించుట నా నావిమోక్షమునకు బాధనగు; కాని నా కష్టము లంతటితో తీరలేదు.

“మంచిసమయమునకు వచ్చినారులెండు! నన్నయదయము, అమ్మయు నాన్నయ, తాతగరము పోయినారు, తాతయ్యమాత్రం మాత్రము లింటిలో నున్నాడు. నేనీసాయంకాలము బయట పడితిని. గ్రామములో నికొక బాహ్యముల యిల్లు లేదు కదా, ఎట్లుచేయవలెనని యమ కొనుచున్నాను, తాతయ్యకు కండ్లు కనబడవు గదా గోదాపరి నీరెట్లు”

“ఛీ, నోరుమూయుము. పాడుగోల నీవును!” అని నావినుగుడలనంతయు వెల్లడించితిని. ఆమె నాకప్పుడు చెప్పచున్న దానికర్థమిది. “ఇంట వంటచేయుటకు దిక్కెవ్వరును లేనికాలమున, సమయమునకు నేను వచ్చితిని కదా, ఇక నామెకు భయములేదట. సోమ వారమువలకు వంటచేసి, నాభార్య ఋతుస్నాతయైన మధ్యాహ్నమో, సాయంకాలమో బయలుదేరి నేరు తిరిగి రాజమహేంద్రవరమునకు బయనమైనవెంటయును కాబోలు” నను వినుగుచే నే నామె నడలించితిని కాని నాయవన యంతయు వినినతర్వాత నామె పడిన సంతాప మింతింతకాదు. ఆసంతాపముగోచాయదేవుడును, పడనవాండ్లును, అధికముగా కొనినది వామధికారియ, కామె ఈపాగ్నికి గురియైనను, నాకేమియానందము?

ఆమూడుదినములును కంటరాని హేతువుచే నుడికయు నుడికినిపోము భూమిమంటచే గలిగిన కడుపుబాధతోడను, అలవాటులేనివలత్వముచే కాలిన చేతిబాధతోడను, అచ్చటనే యవలంబించవలసిన గంగాధరత్వముచే గలిగిన యెడలిసొప్పలచేతను, కేవలమును కొంటెయగు నామూడేడ్ల ప్రాయముగల బిడ్డచేయు న్నాతియనకలిగిన చికాబోదను, అన్నింటికంటెను, నాప్రయాణముతుడ కిటు పరిణమించెనుకదా యను సవమానముతోడను, నేను పడినదినపు శిష్టిప్రవర్తన కోరిరానిది నేనునుచు, బోమనానము నాడు సాయంకాలము కొవ్వూరున కేర్పాటు చేసికొనిన యెంటెబండికై వీధియరుగుపై కనిపెట్టుకొనియున్న సమయమున, నేను తన చమత్కారమునకు మెచ్చుకొందునను నున్న శముకాబోలును, నాభార్య నాయెడ్లకునచ్చి, “నామెనుచునకు దేవుడుచేత వచ్చి కమూడుదినములు గడిచినారు—” అని ప్రారంభించెను.

“ఎవరినైన కంటి, శీతానగరమునుండి, తొలిన దిక్కును తిరిగి, పరిగా నానము యమునలో రాజమహేంద్రవరమునకు నుండు రాకపోయినచో ఇక నానంగతి; తెలియునా?” అంటిని. ఆమెకు నవ్వువచ్చుచున్నను, పరాభవాగ్ని నన్నుపీడింపజొచ్చెను. కాని, ఈ పరాభవమున కామె నేల నిందింపవలెనని, నాలోనేను శాంతిబొందితిని. తిరిగి పడవపై ప్రయాణము చేయించు నాభార్య వ్యభిచారియటవలెనని, నామెనుకొని కొవ్వూరున కొంతన్నబండిపై బయలుదేరినది కచ్చెను. “ఇక నామెనుచునకు” గిద్దలెవ్వరో, ఈనాళ్లములకుకూడ బాధ్యులవాడయని నాతో నేను తప్పుబట్టవలసి వచ్చెను.

అంబేద్కర్ జగన్నాథశాస్త్రి గారు

కమలక్ నమ్మవలొప్పుమున గురియంగా గాత్ర బలోమానమున
గినంగా జత్తిము వారవెక్యమున దూరిక గుత్తిక గిద్ద
వ్యసముప్పురంగ నమ్మలంబులగు బాసల్ నమ్మచున్నాడు నె
వ్వనితోనో? విచారించు మిట భావించిచ్చి, భక్తాగ్రీ! !

మ. చిరశ్రద్ధలు, విశాలవత్రిశ్రద్ధభార, ముద్దవ్వుణా
తీరము, జంపనవెరిసిత్తి నుటతొనెత్తి నుట, యుమ్మ దా
నననాత్రియు, హృదయవీరకరాంశులు, శ్రీహిమ్మ
నరిచిత్రావ్వత, మద్ది భాగవతము? భావించు భక్తాగ్రీ!

మ. తెగుకాటలు, చిరశ్రద్ధముల విత్త శ్రద్ధ గావించుచు
నగుణావృష్టముల బాంధవాభి బూజల్ నేయుచు, విత్త న
ర్పితా, జేవా మనాత్మనా గనుచు పైరంగిలు, బాంధవంగా
భాగవత్త వెలిచినాడు నె నీ భావించు, భక్తాగ్రీ!

శా. నీరత్నముల బోచుచు మరు నుద్ధించునోసేరి
ధీరావృష్టముల బాంధవ మద నేరీ? బాంధవా? నె
తావెలోపానమా? సుధాకర నీరత్నంబా? మూర్తియ
ప్రమర్యాచనభా? ముత్తన తాగవ్వంతా? భక్తాగ్రీ!

మ. తులసిమాలలు కలెభాగముల ముద్దుగొన్నా, హస్తావృష్ట
గళితాభివృద్ధి మిన్నముట జన యుష్మ బాటి నెత్తివెరి
నలనావంబు నెలంగ, నెత్తివృష్టముల వేడ్కం కేయుచు, మూఢుల
చిట్టా ద్రిప్పగిం కేయ బాలితివి జోతల్ నెను భక్తాగ్రీ!

అంబే

క్రిస్టియన్ మార్కరావు గారు

మహాచరిత్రములకు సమస్కానము. ఆనూహ లేని తల్లులకు దండములు. గర్భవహితలైన లకు మ్రొక్కులు. కాంత్యభావముగల మత కోతలు. ఏ ముగ్గురు తల్లుల దయలేకున్న బ్రహ్మలోనివారు తలయెక్కుటకు కలనుపడవో వారికి పాష్టాంగములు. ఏ కుటుంబము రానున్న లోకములోని కళలకు గాథలకు కుండులుగాని తుడుగా నిదోరకతో వారికి మోడ్కులేలు. పులకల్యమములకు కోలగింపు గంగా లేవికీ పంపిణీములు. తలయెక్కి గంగముమీదికి కండువే తులు జూచి గంజులుభాసనను చేసితిరా ప్రపంచమును చిత్త్యలోకమును మహాత్రములు చేసితిరా తెంటునే ప్రత్యుత్తరమిచ్చు తలచివార్గము భేదరవానికి క్షుణ్ణి కదంబను. అంతులకు భ క్తి కుసురులకును, గర్భము లోల చుటును, నుంచి పేగు గడించుటకును, మహాత్ముల మహా నుముం దెలిసికొనుటకును లోకజ్ఞానము సంపాదించుట కును, దోషములు నివించుటకును, సవ్యాగ్రమున నిద్రి నిలుచుటకును బుద్ధికాలమైన మోషిట్టలు బహుకాలము క్రిందటనే విశేషముగాఁ బ్రసంగచితువలె గగలక్రిందఁ గొంపలచారిత్రిములు వ్రాసిపెట్టిరి. అట్టివానిలో నేను నిన్ను మొన్న నొక్కచో నొక్కకథ విని వాడనిం ద్రుకు వినిపించుచున్నాడను. ఒక్కసారి చెనవింపలేనే తెలియునంత తేటగా నున్నది. వాస్తాంతాలోనే కాని కథలలోని నికమకలు లేవు. విషమసంఘటన లేవు. సంతో హములకు సందులేదు. వానెట్టి చిన్న విషయలేదు. సహో దక్షిణములార! దినదినమును దీరిని బతించి వానెట్టి యేదియో కనుగొంటిరా కొన్ని దినములకు వాకు

సంతోషము గలుగును. నిర్భయ హృదయములతో వాస్తాంతలను జరిపి పరీక్షించిన వామనగోడంబుల కొన్ని హాస్యములు విడువ తలెప్పగలను. కృతేష్వినను వినుండు.

అగ్నికిఁ దెవపట్టువా! పట్టినదని చెప్పుకొనుచు న్నారు. ఒకప్పుడు తనలో దిగి మునిగిన వారి పాప ములను బటాపంచలుచేయు గంగాదేవిని మనము విడిచివెట్టి పాపములన్నియు మొర్తినై “మాచితిరా బుద్ధిలేని నరులకు బుద్ధిమయులకై మాము పట్టుకొని వారిని బాధించుమనంబు జహింపక గంగ ననదాకినదొ నమ్ముచున్నది. కాబట్టి దీని పట్టుయింక గట్టుపట్టుల యును. అట్లుచని సంకీర్తనలు చుట్టు కొన్నట్లులు దీపము మిఠాకి దివ్యాభిషేక బుద్ధులు ముఁగిగొనునట్లు ముట్టుకొని యెవ్వరిని లొంగక గంగను గలతె పెట్టుటనంటె తేలువాగ్గము మనకు బగలేర్పికొనుటకు లేదు.” అని గూడుపుటాటి చేసినవి. మాచితిరా గుర్రాక్షుల లక్షణములు. అంతుల కష్టములను కోలఁ గింపఁజూచు భాగీదక్షి ప్రయత్నము వారికి పరిపడ లేదు. తట్టుచున్నామని నడుము గట్టివది. వానికోపములు మనహృదయలకు నురువులు. నీలకేళుములకుఁ జాతలు. కంబలి పురుగులకు మూలముంపలు. మిడ్లిగుడ్డు, పండ్లు కుటుంబచేతులు, తుప్పరలలు, దోహ. దోహకడుపులు, తొంటకాళ్లు తేలుకొండల చాలు, చిరాకుగా మీకు భయముపుట్టు పెట్టెదను. ఇట్టివర్తివర్ణనలపై క వారికై వలలు నేను నేఁకు

నల్లము చెప్పెదను. ఇప్పు డిట్టి వర్ణన
 నీచి. ముఖము పద్మమును బోలునని
 ఖములో రేకులున్నవా, కింజల్కములున్న
 ద్విజున్నవా, పరాగమన్నదా, నిలియిన పోలిక
 కు. స్వభావముగావల్లించెను. మామనకు మా
 మిసీలికలో - జగతికి నుండిరిని లోకములును పుట్టింది
 వాడు. ఆమెముఖము మాడంగనే దుఃఖములను
 దుఃఖముపుట్టును. పంజోషముగా నున్న శరీర పాతంబి
 పంజోషము కలుగును. ఏప్పుడున్నానను మామిదేని
 దేవుడున్నట్లే కనబడును. దుఃఖమునకు తెల్లలు.
 గుఱుమునకు బోడియట్లు. ఆనందమునకు వేలువట్టు.
 ఆహా! యిట్లుండెనలకాయని యిప్పటికవులు పూర్వ
 లను దెగడుదురు. పోనిండు మనము వీరిని దెగజేసేం.
 ఎవ్వరికీయు నైన గ్రంథములు వారిని జరుగులండు.
 పాపములు గంగకు జట్టుకొన్నవి. వైచిత్ర్యశేవు. తెంబ
 తిందుచు. మట్టుకనలేవు. తాడెంతోవును, కల్లజూ
 చును, బుట్టించుచును. కొంతగవలెను. ముందునది
 దుటకు గాలాడునందెల్లబోయవు. కేయి విద్రుదుకొను
 లకు కేవలము, లూడి తెలుగు, పల్లెతెలుగు సంగుండియక
 క్రిక్కిరిసి, నేడుగాదు, నెలగాదు, సంవత్సరము
 గాదు యేగములలోలని బాధకలంకొన్నది. మనకు
 గడ్డెరుల నడుమ రెండునీనములు వాడుక యైనదా సంగి
 చి వానిలో మెలంగెలము. గంగకు మాత్రము పాప
 ముల నడుమ కెన్ని వాల్చిందినను ప్రాంతముగా నేను.
 కొన్ని వాల్చి సానిసములేనని వాడు వీర నడుమ గన్న
 సామ్యము గంగయొద్దొక్కమైచి. వాపము! వాపము
 లొక్కసారిగా గలముటకు నోరు తెరిచిన గంగ
 కన్నులు మూసికొనను. బుటకుటకు గోతువిప్పి మెగము
 నిండికి కీకుటిలిన రెండులేములు మోమునెగిల్చు
 కొనును. పొగనములు చుట్టచిది. పేరటిచెట్టు నును
 గురారు. తాను సకస్యములోనో యమునలోనో ముని
 గాపములు తొలగువా యని రెలచెను. ఏపుట్టు
 మున్నదోయని రానెలంగియున్న సమస్త
 కు చాటివశితులలో - మునిగినది.
 కొన్నిదినాని తగ్గలేదు. ఎక్కడి
 కును చూచుకొనవలయును.

కొల్లపెట్టెల పేరులు. మిడియ కాలువకు చినమే
 మాడదీసికొనుట కింకొకకాటు కావలయును. అందు
 పాపములను బోగొట్టు దానైనను వాపాపమును
 బోగొట్టుట కింకొకవిధము కావలసివచ్చినది. అట్టి
 మహాత్ముడెవ్వరను! పరశీ స్వరండు గాక మిడి గొ
 వ్వండు! గంగ మూసించినది. హిమనిత నగనారి వాడె
 బోవలయువా. ఆడునారి బాధ లాగునారే తొల
 గిందుకొనుటకై - స్త్రీలచెక్కలలు, స్త్రీలబా
 కాలలు, స్త్రీలబుట్టు, స్త్రీలబుట్టు స్త్రీలబుట్టు! ధూళిక
 మా! మూడు లోకములకు నీవు మధ్యవర్తివి. మగ
 వారికింబే బ్రతికొన్నమునకు స్త్రీలే ముందు - ఆడుక
 యెల్లవాని పని లేను. ఉద్యోగము మునులు ము
 మునకు. సమరకరము, సాయుధము, సవాహ
 సపతికము, సప్తశ్రీ పరివారము. ఓ స్త్రీ సమా
 వచ్చుచున్నదానను. అయ్యో! పరమేశ్వరుని గ
 యలల వేడుచు తొలగి ఉండిరి. గొప్పగొప్ప వం
 బులు. నవనరునలను కేవలంబు నల్లనిమ్ము. నిన్నులే
 సామమున స్థలమునకుఁబోయి లెక్కనను నుడువకొనక -
 అనునాకాదా! ఏమో! అనునాకాదా! కిచ్చుకువల
 దు. బట్టిని తిమలోబోవలెను వలయుకొని. భగం
 కుని చెప్పునకే మరకనది; లేనా వాడుకములను బోగొ
 ట్టును. నీ నెలపుకై నేను బావుల పాపములను తొల
 గించుచుకొన్నములో నుడిచితి. పునపుకై నీన లేలు
 మందు తిమకు బలిం కివాయివ నరని వైద్య మేమివనిక
 గురకారకాయను బుట్టెగలంబి యెవ్వరుకు తెల్పు
 చలువాడు దానిందివలలండు. ఓ సకలేశ్వరా!
 నన్ను గాంచి లోకులు నవ్వకుండ గాపాడుము. ఎప్పు
 మిడిసము నన్ను గిల్లువా! యెప్పుడు ముట్టెల్లొకండు
 మా మిడి దీపస్తూభము వాక్రయించుకొన్న పీకలం
 కలే నన్నాక్రయించుకొన్న వాపములు వానాగమును
 గోగుచున్నవి. కల్లుబ్రాగిన వారి కేతిలోని పీచినలే
 మున్నదానను. ఆలంబి యెక్కువయినది. కలసిండు పడు
 మంటిని. పంకగన్నును నన్ను లేచియును. దుఃఖప్రహ
 పామునుండి నన్ను విడిచేము. అది పరిపరవిధముల
 చేవుని వేడికొనిచది. రాజగారికొనికొన్న ప్రాశ్నవా
 పత్రమునకు ముఖ్యపాత్రి యొద్దనుండి ప్రత్యక్షము

చున్నప్పుడు జగదీశ్వరునితో జీతకొన్న వేడితోగల్గ గగన
సరివ్వలినుండి యాశ్రయించిని బ్రహ్మ తైత్తియవచ్చివలె.

“ఓ గంగాదేవి! చావకును. నీయాపదలు కావు
యేయేవు. శ్రేయశ్చై గోందయే శివ కృష్ణుడు నాశ్చ
యాశ్చయే దేవీవాడు. కాలగతి క్షయమకొనుటకు
నవకుగాదు. లోకుల పాపములన్నియు నిన్ను గాన
వాపు తీడినది. బ్రహ్మకొన్నది. నీది దీక్ష బాధ్యము.
కాలమునాటి శ్రీలకు కైకము శ్రీలే శేయవల
యును. నందికట్టగల కైకము రాంధ్రుల నవకము. పట్టి
నములోని కైకము పనియేమనవచ్చు బట్టిలోనిది నీవు
గాలి మార్చికొనుము. మందులు మాత్రము నీశోగము
నిరున్నబాలవు. నీవో నల్లంకో వత్త ప్రాగో మంత్రేత
నీవో శేర్చిన సిగ్గురాలి నేవింపుము. శిశువును. కృ
పరిపక్షము కావలయును. నీవేమనవచ్చునుగాని నవకగ
పక్షముగావడిన శోని సాయంకాలమునకు లేచిదీసి
కూర్చుండి శ్చుశేరు. శోగము కొట్టినీయును. అతి
గొప్పముగల దుష్టాదినై నీకృత్యగానంద మాటలాడు
చున్నవాడవేమో, అచ్చతెనుగుగా శిశ్చిదను
వినుము. కలలోనై నను బరిమాదిముగా వినపెనిమిటి
కెదురాడక నలగో బాలనలక బ్రాహ్మణుల వారమునల
కోకునీవలక బ్రాహ్మణుల వారమునల జరించు పతి
వ్రతము నవకుము. పరివ్రతము మాటకృత్యము, పతివ్ర
తకు నీకు కల్పనకాలేదు. కావలయుదేవి వేయిక
వోలు చెల్లెలను. అట్టి యిద్దరినలన నీవైదులు వట్టి
మను. కొప్పువట్టించెల్ల బహువంధుబాలను. బుగ్గట్టి
వంతో బ్రహ్మహుము.” అని మాటలు వారించిన
గాకాశవాణికి మ్రొక్కి నాకు వేలుచేయుట శేవరి
వ్రతకే వకు. బోవుచునాయని గంగ చింతించినది. పతి
వ్రతకు కల్పించియో? నీవైద బోకులా, పారిపో పి
కమునా? నేను తివ్రతనని, పెద్ద పెద్ద వైద యోగ్యతా
పత్రమునున్నది ప్రకటించుకొందురా? ఇట్లువై
శేరుబులుండునా? శేమన్న నామ ప్రకృతి బోపము
కలగునా? నాహాపతివ్రత గాకులలోని పింజరాది నవరి
నడచియుండును. కన్న శేనినా? గాకాశము కల్పము ని
కన్నగలవారిని వెలుగును. పద్మాసీ విగాణా
మని శేయు వట్టికొను. పెద్దవైద బ్రాహ్మణులు

వారికే శతపథముల కన్యకలము నిర్వాహించేకొన
వరసరమునలును. కళయగములోని నిత్యశేష
వైదొండుత్రులున్న, నీ మాధ్యమ విరళియో యేము
శ్చిగచింపా, బక్తయోగిలో నొకశ్రీ - రాశిపడిన
కన్యకల గవలదను. శిల్పనాకుండ నోరలకంబు
బడికుండ నిల్లుపేరు. అశేకు నీవు యత్నము
శేయుచున్నాకు యని తెలియబరచును. అదియును
లేదు. అటునుండి మఱి కొనికచ్చునీవారు. ముందుగా
గ్రహమునకు బని పాద్యలిని దర్శించెదను. పతియని
యాతలి కన్యక వాచము. కన్యకాగళ, కెట్టికన్నలో
యో; కెట్టికన్నలోనైదబావును. నిల్లలోకముల శ్రీయ
ను నచ్చుదు. బోవుచుండును. అయ్యుకొనువుకూటము
వార్తపత్రకనందియగును. కొంతవృత్తాంతము తో
కొనవచ్చునని గంగకన్న నందికొండకు బ్రహ్మ మైనది.

జతరీతిని గంగ... ఎనుకే... తొట్టు... నది.

చరిత్రగీతి మీదకి మిక్కిలి కష్టముమీద గంగ యొక్కది. ఎదు రక్కలేక నొక్కుపడినది. వారిజం డలలో వొట్టె సెంతలు పెట్టె పలుకులై చక్కనివాడికి చక్కటయి పొగనే యనిపించినది. నేను గొప్పవానిను, నాతల్లికి కనపరచుచు, చాచుశ్రమవకుఁ గావలసి నంత ప్రసిద్ధి కీర్తియగుగలవు. నేను శ్రీహంతులను జని పొంగుటకు సహాయము గాను. కార్యము సాధించు కొనఁదలచినవాడికి క్రుద్ధుఁడగుతానను. విషయములను మంచిది. ఎన్నో యొక్కవది. అక్కఱు. అని యొక్క తేవెట్టినది. గౌరిదేవియందు నేనె నున్నముకవకుఁ జనినది. అక్కఱునది మున్నగునట్టి, అమ్మా! ఏదో పండునలయి. నిన్ను నేనెఱుఁగములోనికి వచ్చి నాను. కొన్ని సమయలకప్పుడె గిడుపును. అని మంచి చేసినది. “కార్యక్షేపం కునోగూర్చు.” కార్యము కావలసివచ్చుచు గొప్పపరాదు. నదియే పోయినట్లునను. నవ పగగాని వానిపనిగాదు. పోనీ తిరిగివచ్చి నపుడు చూపరాదు. ఏయున్నచో, కన్నుఁ జిలువలేదు. ఇతర సమయము లందులకె బండునలలో గూడఁ జిలువకుండు చోపుట చిన్నతనము. చిలువకి పేరంబును, నేయని విస్తరి. కాని, పార్వతిపదలోనికి మాత్రము నల్ల తిరిగివచ్చువా. ఎవ్వరైన వారాకఁ దెచ్చిరా, ‘పద్మమాడుము. కుభి లేకుండు లేదు! కానిమ్ము, ఇప్పుడిక లేఖరాని సంపుము. మీకు లేఖ సంపినాను, మీరిక్కడ కిదివచ్చినాను, అది యక్కడకు వెళ్లి నది’యని జాంతురు. వెళ్ మెచ్చుల చుట్టఁజుములు నాకు నచ్చువు. చిలువకున్న నేమి? పుట్టినిల్లు, తల్లిడి పాదపర్యవము చేసిరావచ్చును. అంతేలే దాదాయణి ‘యట్టిపను లేకుండవు, చిలువకి తావున కేలవచ్చితి’నని, అను భవమునుబట్టి కూకలు పెట్టునేచో. కుఁగలును మంచివ రెండ్ర, యెంతి లొండుపనిలో నుండునో. దానికిఁ గాదు. పదిమంది చేయును. నానకితాపము తీటుటకు వారి కొరకునేచో గడగకొమ్ముల నుండేనాము తీర్చుకొ నుటకు. ఇట్లని గంగ పంపతి నిధముల విరిగింపినది. చివరకు వెళ్లుటకే నిశ్చయించినది. కైకుంజమునకుఁబోయినది. తిన్నగా గౌరిదేవి బహుశాకి కిక్కురు మన కుండునేగనది. ఇట్లు ఇట్ల గవచ్చుననించినది.

గౌరి—నీ కష్టపరచినది. నీవు నాకంటె ముందే విచ్చియుండువని తలచి విలువకుండ వచ్చితిని. లేకున్న నిన్నుఁ జిదినియుండును.

గంగ—నీ నేమియు నలుగను. మీయింటి యొద్దఁ దేసినది.

గౌ—నాకు రావలయునని లేదు. క్రొత్తగా కప్పల ముక్కలతోయిండు కొంటిని; ప్రాంతవి చిల్లెపల్ల రలు కరగించి యేకోపెద్ద పచ్చపు చేయించుకొంటిని; ఏదోకొంటిని. దానికి క్రిందువాడికి మీకు రావల యును. పూజనఁ జిల్ల వాని నొక్కనింపి యేకగుండ వలను. అని నిపునముగా, నిర్బంధముగా, నేమిగగా ప్రాసవాదు. మీ నానలేదు.

గంగ—బట్టి విడిపోయినాను. జయక క్కది ప్రసాద! మీరిట్లుగలసియే వచ్చిరనికొంటిని. (లేనలో) ఈమె పరివ్రతల పద్మలో మొదటిది. సరిని విడిచి.

గౌరి—ఎక్కడజో లకువల్లి పూజలు, నేమిప్ర ఘాతములు.

గంగ—పోనీ, యాక అప్పుడెవములలో నింట్లు నూర్చుండవల వట్టినాను. తిరిగి రానిమ్ము.

గౌరి—చిలువ నేవచ్చున్నది. చిలువకి దేలవచ్చి యి

గంగ—నీయొద్దకు రావలసి, అని చెప్పిలో; తెచ్చును, గంగ పలుకులు గోరిచెవిని బడినది. గడుదరి. నేను సుప్రసిద్ధురాలనే, లక్ష్మిగోరి తెప్పి యేమైనఁజేయఁ గలనేచో చూడెదను. నేను లిలివ్రతని గొప్పముగలది. అని లక్ష్మిపకుఁ జిదికొని పోయినది.

గంగనుజూచిలక్ష్మి ‘మీనావాన నీకుఁ దల్లకంటె మిక్కిలి దగ్గఁజూచాను. ప్రేమిండుఁబట్టినా, చిలువఁగానే వచ్చితివి. చాలఁదలోచుము.’ అనినది. గంగకు వింతయైనది. ఇదియేమిటి, నే ననుకొన్ను కే. అని జూలోనె వచ్చు తాగఁ నేనొక్కనొక మయనా, చిలువు నాకంటెలేదు.’ అని పడినది. లక్ష్మి తినలో “పట్టి చిలువులందఱు. ఏ యాస్తిగోలోబంపినపు వందును.” నేనెప్పుడేమియన్నను నాకు గజ్జలపట్టె చేయింపలేనని కోపమునే ననుచు న్నిల్లు తలఁతునీ. కొంచులున్నాగ. తాము నీక

నేయిందు కొన్నపుడు తను భార్యకుఁగూడ నొకటి నేయింతురు. తరువాత దండకవియములుగాని వుట్టెలు మంగిలముత్రములుగాని నేయింకికొన్నపుడు తను భార్యలకింకొక జక దానితోపాటుగానే నేయింతురు. మాయింటిలో నట్లుగాదు. లేరు సామ్యుగాదు. కాకపోయినను మనకుఁ బట్టపవన దెంతి మత్పితవైసను నమ్మును. పరియపరిగానో కనుము, ప్రీతిగమువానో చూచుము, ఏకంధివానో రెన్నుమును సమర్పించును. అతన్నీ మనిషి నను విడిచివట్టుమున నెవ్వఁకూ కీ మఁగొనవని గొందఱు, బానూదినో గొ దెంబోననట్టకాయలావుతియొక్క వాలుకుయారలంగగడ్డయో రెండు కులముల యొప్పునుట్టినో, కమ్మల వీని గుడిచివ వివరం. అరి కొని. పరితాపినిది. 'నీవుచచ్చిన కార్యము- ఈచెనములలో నుపొలిచెప్పుము, ప్రాతిచింది పనికిరాదు. అలాటికి మేమే. ఇప్పుడందఱు నేనవి నేనని లేచుచున్నారు. కట్టుకాటు విచ్చులదిగా లేచిన. ఆపనిపనుల మొక్కలు సామానము- ఆపనిపనుల- ఆపనిపను- ఆయచితకముముతలు- పేపేదో చూలంబడి యెందువాదము- చుప్పెచ్చుచు చూచుచుండకారు. మఁకోటలు సామీతికై, తెలికై దెలియనీయక గట్టుగానున్నను, దానెదో కొంచెము కొమ్మగిగా- కొంగను నెదొక్కచెనని గగ్గమున్నది. నేనంటినా- కోడలినుము లరెకు నచ్చుచున్నందురు. దైత నీను కాళాక్షేపములు పొటించుము. ప్రీతిని పును ఘలని యెప్పుడు పును నాకు లేచని పునుచున్నను కలము మాత్రము ద్వేషమునకే చూలుచుండుండుట తెలియటలేదా. కనుగొనవలయును. గంగమృకుఁడు రా! కే. మీకాలంబు నాదనగాము. మాకోట్ల మాపొట్ల మాచి పడుచుకాలుండు నచ్చెరురు. మఁగొండు చెల్లవు-మాకాలము గడచినది. కేరు పెద్దతనముగాని కార్యమున మాననగావు. మేము తెనంది, యెంతవెచ్చెన్నను, భగవతో పదలంబుగ్రుత్తుకు, మునకినముగోరూచి జంక. పరివ్రతమునగా బతికోనూచి నుండుట నీవ్రతియెటు. అనునది. యనగా నతివ్రతమునంబోయిన నక్కడికిఁగొనిచె నొక్కసావలె నంబుడుట యెటు. మీనదిక నెదుగు; ఎన్ని యుగములు చెప్పినో, అని యెవ్వనెంచిన లక్ష్మి మాటలతో గోరూను

నిందించుట-తాను జ్ఞుఁగఁ దప్పకొనఁజూచును. కని పెట్టి గంగ వీరివలనం బని సాగవచ్చినదిను. మఁకుచునది చేరఁబట్టి కొని సాగిరివచ్చి గంగకు పొట్టపెట్టి 'మామాగోతి మునకినములో సాగను' నెచ్చుచి యాచున్నది; సామంకాలము పీఠులమీఁదఁ గూర్చుండురు. నలుండు సామంకాలము రానందనే ముదలుపెట్టుచును. అని చెప్పుచుండె విన్నుఁ గూర్చి కోడలు' కేళికాళము'యునేపాఠుని లక్ష్మి పని కప్పించుగాని లోనికొనెనది సావ్రి, గంగతో; 'నీవు చిన్నదానినను తప్పదానెనను- ఇది గొండు చిన్నపు. ఎల్లపుడు నింబుండును కోడలికి వాకొక్కనగ లేదు. మనవియు నైచుచు, ఆరెగానికి ముక్కలములు పరి. మగవానికి మనవివానికి నగలేమిటి! ఏనా యాచి కంటివని కోపములను; నీకెఱంగవా! అలుచు యెంద్రుండు. రెండవ పండ్తి చేకొన' పూరికాల పీఠులపై నిచ్చుండినట్లు, మామగూని పీఠులమీఁదఁగొచ్చుగిరురలు. నలుంలలు, నగలు పీఠింతురలు. కాన్యనీరక దిగుదురు నాకుఁ బంపిన నీచ్చుచున్నాను. మీ రావాఁజ్జికి విచ్చుచి మందూరు ముత్తెరుములు ప్రాయఁవాతివది, నగలునీయించి యిచ్చువాకొకరి, పరించు తాము, పుట్టి ఖూ! నీది కనకమ్మ మమ్మనను దనుగాను. జంబు నాకముగా నీయుత్తుచ్చు పకోము కిట్టుములు, కాదు కలు, ముదింపులు- లగలు ముదింపుము ప్రాయచే, గగ్గకాన్యములు- దురాచాన నిరాచానములు. ఇట్టి వేఁకులను నచ్చుచిన కీమ తలచునుని. పొయి యలంకరించుకొని యున్నకొనమునం నిచ్చుండి కోవలు పొనకు నీ గడికలం దెవియచ్చి వినుచుండొగి పానీ, ఇంట నూలును మన, కి. లక్ష్మియెంచు. ఆంబులనము నానిని దామొక్క చిట్టిగొచ్చు. తిరు కష్టాల్లెతిను పొనీ కిట్టునలంక కీమదొక్కతీతిను- మాకాయచ్చుము, మాకాకోగ్గము- పోయెండును నమ్మ ప్రమాదము పట్టుచున్నపుడు పంకోమము, నాకెండుట- మీకొచ్చుచుచేల; యనినూచుచున్న- ఇట్టి వాకొక్కరి నా కీమంబులము. భంకామియ చెప్పిచ్చి పిఁపాలండు తెననె యనినాడు, ఏమయిమిగాని మాతెదే నాకు నచ్చినవాయు. పేదననో మునచలివో, నిమ్మ

గంగ—నీకమత్తులగ, నీరని మనచేతిలోనివా రని. ఇట్లు జగద్గుణిత ప్రభావముగలవారికి కామకోంఠము, నిష్కారముల బ్రహ్మకాగ్యము జగమునో పోవును.

ముగ్ధునిచేయును శీమశ్రీ-‘ఇంతకొంతమన్నా-ముందు మామీద బైరమెత్తి పుట్టజుయను.’

వార—అక్కలలేదు- నిర్దమగా నున్నది.

గంగ—ఎవ్వ రామె!

ముగ్ధురమ్మలు—శిశు; బట్టిమాట మేము వినుకొన నున్నామా!

వార—మీవరి మిట్టలమీద మేడలమీదఁ దిరుగుచున్నవ మీకుఁ దెలియిండును.

ముగ్ధుని ఎవ్వోముగ్ధ! అంత మీరలుదిని వారలు గట్టి యడవులు పట్టియున్న పరితరి!

వార—అమ్మలారా! భూలోకములో.

ముగ్ధుడు—అ! నమస్క స్త్రీలలో!

వార—అనవమ్మలారా! భూలోకములో. నమ స్కస్త్రీలలో! నుండులు, తూండ్లు నీది యడవులవలం దగునున్నవి. అత్రియని యిట్లు! అనమాయ! నీచ పరితర!

ముగ్ధుడు—(రమిలో) అనమాయ నెఱుంగలేమి! రామాయములో వచ్చినది.

వార—అనును, అనమాయ.

ముగ్ధుడు—నీరకు నెఱుంగలేనది, నెఱుంగలేకలు చేసి యుచ్చినది.

వార—అమెయే. అమెయే- అత్రియలచో వ్యతర మీకుఁ కోయింపుచి. రాక్షసాంబరణము కడియ మిచ్చినది యామెయే.

ముగ్ధుడు—ఎఱుంగదుము. చెప్ప నక్కలలేదు. బానీ పరిణయ వాచకములో.

వార—మీరెఱుంగలేమి. నన్ను క్షమింపుడు.

ముగ్ధుడు—మంచిది- నీవు నిడుకఁ క్రోవుమగాఁ కలవుగదా! మంచిది, మానవమానవి మానేకఁ గని చేయఁగలవని నీవు తెలుమిదున్నవాడివు-యంపుము.

వార—అందుకే క్షమింపుచునీ కోరినది. మిమ్ము గానిని యెన్నఁడును గాను. మీరూగఁకుండుడు- మీరీ పనికి రాదువని మొదలునే యంటిని.

ముగ్ధుడు—కాచిమ్ము; ఏమిటికల్గిగాని, ప్రాపి పిల్లగాని యెఱుకను బట్టట మున్నము. నీది పర్యం సానము మాకుఁ దెల్పెదవుగదా!

వార—మీకుఁ గోపమువచ్చి నట్లున్నదే.

ముగ్ధుడు—లేదు, లేదు.

గంగ—అమ్మలార! యాదీనులకిఁ గలదిండు.

నేను గాగ్గము సాధించుకొనఁ జాయెదను. వారిదుని బట్టి మీరు సాధింపుదు. నాకు నయమొరకెన.

అని గంగ వారి నమ్మరి గైకొని భూలోకము నకుఁ బోయెను.

వారదుడు ఉత్సవముయమువకుఁ కిష్టుమూర్తి గారంకొనమచేకొనమన్న తావునకుఁబోయి ‘తరి నానది లక్ష్మీనివాకి నానుని చేయఁబెను, ఇదివఱ గాను ముగ్ధుఁడై పుట్టియు మరుగును, మరీదీగొనుదులు పుట్టకఁగలు మెదలుకొని బడువులు విచ్చేయఁగరాదు, చచ్చులు, కిచ్చులు, పుట్టికొనెదయ్యును. భూలోకములోఁ గొన్నితలకులుగలవు. వాని జన్మముయోమంచి స్త్రీవును పులు ప్థులవలెనుగలవార. మగవారికేమిగాని స్త్రీలు మీవరి నెలకారక్రియలు. నిర్భయముగా వారికిఁ బరి మఱాతీనియైతి నెఱుంగియింది పట్టమన్నాగు. తాన్ని నీగనభూమలలో వానికొనెను-నె ను కడి యనులు కియించుమన్నాగు. మీకు మీనములేవు. గమక మునీమగల కిట్టుగాని ముడ్డరానగాని వానుగా నుంచెను. గడ్డల పుట్టవును, నహదోదులకు వికారముగా నుండును.’ అని పోకెను-యెయను నిష్కంఠాగ్రుంఢుడు.

జైత్రంబునుండి గంగ-తెల్లఁగాదినిమమ్మది భూమికి నమోకించినది. అంతలో వాఁడగువాళ్లు, అంబుగలు, నేమిగలు, కాలకేయములు, పంపకములు, విందులు అనిపోయినవి. కొరి, లక్ష్మి, సాదిలి వరల నిల్లలోదవ నగ్గిగావించిరి. మన యొద్దకువచ్చినది మన చేతనెనకో కాకోచూపెకొండ నారదుని మాటలువిని గంగ

భూలోకములోని కేరంటలు వర్షముతో జోయిరి.
 వ నకు జన్మలేనను గా. అననాయ యొంపతివైతయో
 చూడవలయును. ఇతరులకుఁ దెలియరాకుండ గంగను
 పెంటాడి చూడఁజోసము రెండని యొకరి నొకరు పిలుచు
 కొలి గవ్వకుఁగాకుండ మనుష్యులొకమనుషి దిగి. ఆత్రి
 ముని యాశ్రమములోనికి గంగాధవాని దిగినది. 'ఆశ్ర
 మము సహిపమున మనుష్యులు కనఁబడుదురా? ఏమియి
 పనిమీఁద గొప్ప పాపం నూడఁజోయియున్నాను తమంతట
 తాము గోశ్రవామములు చెప్పకొనుముతోయి నన్నం
 చుట యాభిలాషతోయిలో మర్కటగాదు. మృదై
 యొక్కరి దీనికినివెళ్ళమాకింది మీ పిదపిచ్చెప్పి పరి
 యముక దిగిందన మీఁద, వెడవవారి యవ్వకు చర్మము
 బుల్లెందు మీద ముక్కప్రాసీ లోనిది. బులివలయును.
 నన్ను దీనికినివోయి యెదుటఁజెట్టి చెప్పవచ్చునా?
 ఉధముల సెటిలిన వాడదుడుండవలసివడి. పోనీ,
 నేనే వర్షనములే చెనును. మీరు భవోరాజులు, భవం
 కులు, నెలలపై నెప్పుడుకామున గాదు. మీకు నున్న
 ములో, నేమియు లేదు. నేను వారిలో నొకఁడనుకొనవల
 సినపనిలేదు. భాగ్యపులు, వాయుముకులు వరుగులు
 వారియొద్ద గనఁబడుచున్నారను నీరు. నేను ద్రివిధము
 ప్రాణివా? వాగ్రంగము పు న్నాము ప్రాణియిచ్చురి,
 తప్పలతడిక నొచ్చులపృథుని, నీ గింఁదికొనవల
 యువా! నేను జనోపకారకమైన నీ దైవపని చేపె
 నని. నీరు. వాదికీధలనుండి తిట్లందు? నాకు నాలో
 గము తురుగుగొనుటకు వారిపాపముల పైబలుకు సమ
 యములు, మృగ్యులైనను, రాయరాయలు, వర్షియైనను.
 కర్మవర్షియైనను ప్రాణిపాపముల కంగియలకు
 జిక్కిపెరుగుటకై కలహాలు చూడకు. ప్రతిక్షణము
 సినియగా ననుము కట్టికొని నీ పనుయమునా
 చెప్పగు పిలుచుకొనుచు. గాత్రి ప్రక్కపెంపాడ
 పన్నాహముతో నిద్రింతురు. అననాయ మహర్షి
 రాలు. ఆత్రి మహాశివభాగ. వ న్నం గాంచి
 కొండపైవెను గారదొప్పెం, ఆది జోగిలగొప్పెం
 చనెమట్టునాన్న పాపములకు దీక్షకొనుమఁ జేసెలలో
 మనకొనుమఁ బట్టి గావచ్చునను నపవిత్రది.

ఎంతయు తీర్చియిగాఁ గాయుచున్నది. ఆత్రి
 కమండలుపొంగిఁజలము చేర్చినది. మరల గంపము

నీరు త్రాగవలయునని. యాదినానెము చేయవలయునని
 కలంపుగదినది. భాగ్యులు నీరు తెచ్చుచి నుగంపింను.
 ఉటకముతో (పర్వకాలలో) నీరులేదు. చెడుకు దించె
 లో నీరుమక్కమాడలేదు. చెలువులు, నూతులు.
 వాపలి కాజ్జ వేయి వేయి వా? నీరులో ను, లోనను
 వాలున నను; ఏలు కి మినివ్వు, తెల్ల వాటుబామున నదిక
 ప్పగివచ్చువారము. ఈయెందలో నడువలాలను. ఎక్క
 డనయినను నీరువెదో నులినదే. చెనెమిటి మాటకు
 బ్రతిచెప్పటగాని, బద్ధకించుటగాని కూడదు. నీరే
 ప్రాణిభాగము. వానికై నమిదము. అది పరివ్రతి కల
 కము పుట్టకొని యావలయున్నది. మృదు ప్రక్కల నువల
 నయిన యాచింది తెచ్చెదను. ఉదయమున లేనినదులు
 ప్రవాహములు నీ నెల దిగింది యా యదినో తక్కు
 మనుడి యిచ్చుచు నాలోనమెచ్చున తెనును. అని దీన
 మనముతో రాత్రికున నుండెదమి వెలియాయు,
 నదియిచ్చి వినుమ నన్ను తెలియ నాయుమి. నుగ గాదు
 మంపిని పరివ్రతిలొకమును గంగ పొందినది. ఆమి
 పెంకును, పిలపులు, నదివులు తిచ్చెగొనుట, పెల్లగ
 మాటగానని, నది కట్టినది. 'అన్నా! ననునాగ్గరము. నీ
 నేను వదకుము వానివు. వాలో గొంపిను వెలవిచ్చు'
 అని గంగ ప్రాణించెను. 'వాపలి వాడైవము. ఎంతకష్ట
 పడియినను వారి యాజ్ఞ గావించుచుందును. ఇదిపా
 వ్రతము. నేటిముఖపాగినది. ఇతర దానికి భంగముగా
 నున్నది. జలము తెచ్చాలి. ఇటులేను. ఎంతమిక్కులు
 ముగానున్నది. నీరు త్రాచున్న నొకవర్షకు ప్రాణహాని,
 పంకల్పదులు కాదవనుమనకు లేకున్న గర్భహాని,
 పుట్టునా భగవంతుఁడో యని చింతిల్లు చున్నదానను.
 ఎక్కడెక్కడ నొకవర్షము వా? వెలయున్న వా? తాతి
 గుంట కవలకునా? అని తిరుగుచున్న వా? ఇట్లు పతి
 ప్రతి పనుఁగావలసిన విషయము లేదెను. 'ఈ కై మీకు
 క్రమపథాలను నేను చెప్పెదను. ఆ పాత్రములు లేంకు.
 నను తాదవిచ్చువా? యదినోయవా? నేను. 'సరిగి, మీ
 కిది. వాకావననా? మీకైతెను? మీలో నేను వెచ్చె
 దను. అని యననాయ యువచించినది. ఇటురంగ
 ఈ తాయిదొరకిందిన మీకుఁ గావలసినంత జలక
 అని చేతితో నొక్కపడుకుం గంగకై వినది. అల
 గెక్కడనుండి లేదినదో, జలజల-గలగల- ప్రవా

బక్కవనుండి లేచినా, బలబు - గలగల -

(ప్రవాహము! ... బక్కలెలలోనుండి.

బక్కలెలలోనుండి - ఆద్యుత్తమ! తొలుతవచ్చిన కళ్యలము తొలగనిచ్చినది. వివృతమైన కలకంఠ విడిచినది. తర్వాత తేటనీరు రాగాఁ బాత్రము పట్టి యవనూయ నొడిచి, యంత ముఖముచేసికొని - 'వల్లన బిల్లి హిరణ్యో తగిసికొనవచ్చునా? నావలె విడిచి మిట్టమధ్యాహ్నమున రాగించెమి? కందు నీరుకొని నాయి నాధర్మకీర్తి యాశ్రయములో చూటగడుకొండము.' అనినేడిసిరి 'బిల్లి! నేను నీవు రాలను; ఆయుధము చేతనున్న నొట్ట బాలికానను, నొట్టబతు న్నాతిండ్రి ములేనివానవు, గంగను. నన్ను బాపములుమట్టకొని బాధించుచున్నవి. భక్తికాస్త్రము గర్భవాన్మణులు చుండు. బక్కమ తన్నుకొట్టినా వానుకొట్టరాదు. తమకు మొట్టొచ్చుకొనవలెనట. ఎవలదామే చెప్పను. కొట్టవలెనంటే కొట్టెదములు కొట్టలేదుమని. నాధర్మకీర్తి ప్రంభుడు ఆకాశానికి, వహావతి ప్రెతలనఁ గాని నీకు నచ్చిన యా బాత్రవనియను.

నారదుని వలన వివరము నిన్ను వివర్ణమే తనిగా యాదండు. టిని.' అని విన్నవించిన మిన్నెలునకు మంగిలొంకే! అని యవనూయ వడి 'అవ్యా! నన్ను శునింపవలయును. నేనె :ను. నావహాత్రిమెంత! కొడుకు కొన్నులా! భవమా! భాన్యమా! యిల్లా! నా కడిమా! ఉందుకు ఎవవతివ్రతలు. నాకులేనిదే లోకము నిలువదు. ముక్కబోవచ్చును. నేనెత్తు రాలైనను నాకు నీవు చేసిన యువకారమునకై కొంతసేపు ముకునీకములో నిలుపుకొన నిచ్చు పుట్టుమిన్నది. నాతో రావలయు' నని కోసినది. 'నీనవనీ! నీకంటి నేలు మహావతివ్రతలుండును. నేనుండును. నారదుఁడేమియు నాలోచింపకుండు మిమ్ముఁడెల్లలేదు. నాకాశ్యము నీరుట్టకు విరాళముగ్గులు. నామనోజనునీయున్నది. నేను చేయకొని వచ్చులేదు. "అవ్యభాళకణం నా నీ త్నవేష కోణంబును." నాకు నేటుకేరణములేదు.' అని గంగపనికి చేతులు జోడించినపుడు, 'నేనల్లు

రాలైనను నాయంబు నీవున్న విశ్వామైనను నాకుఁ దోడ్పడునుగాక! నాకుఁ గాదించిన యువకార మునకైన నేను బ్రత్యువకారము చేయుయత్నించుట నావిధి. మాచెప్పినది కాలునీసులు కడిగి కొని యాచ మనముచేసి, భర్తను మనస్సనం దలంచుకొని పుత్రికాంబు నీరు చేతఁబట్టి - 'ఓ పాపములార! నేనె పతివ్రతకు - నాజే సత్యవాక్యము - అని నారదాదులు తెల్లకొన్నది వ్యర్థముగాదువ విారు నకింది భక్తిమైపోందు. విదుష్కార్యయలకు ఫలమును కలిపించి పేదల సత్యవాక్యమును నిలువఁబెట్టు.' పని కమ్మలు మాయలోవునప్పటికీ కొన్ని మారముగాఁ బాత్రవాయిని, కొన్ని తొలగఁజేవున్నవి, కొన్ని మమ్మోరేయిచేయవలసి నిర్భయముగా పక్కననే పండ్లి గిరించి నూచుచున్నవి. కమ్మలు విచ్చినను గంగకుఁ బట్టను జల్లినది. అల్లింబొక రుమనఁ జటచుట్టాను క్కని వివరమునది. కొంతసేరయినఁ బటపటమును కల్లము వివరమును. గంగయొక్క ప్రలాపన నిష్ప

అంతే విధముగా నానా పనులు
చేసెను. బాధాప్రాయపడి: వీర్లుగారు
ఆ యుగదురుగొన్నట్లు వీరము తెలిపడి
నకు సంతోషము పట్టెనాటకుండగలెను.

యే వాడు మహాపరాధి. వాడు నీవు కల్లెవర
నమ్మి గానాటిలివి. నీకు నేను గట్టకొరలను.
మోసినను, మీపట్ల కాలము రాత్రుగ నీలవ ప్రవాహి
కుం బాటుమందునుగాక; ఇది మాస్వాతి
ల కుపయోగించును గాక; దీని నిల్లుండ నమ్మి.
మైనది, కృతార్థుల బులివి. కలవిండు.
జాతవులకు బోవలసినదానను, ఇక్కడో నీను
కృతు, వాకుం ద్రిప్పకు యెక్కుడు. వాకాలు
వి. వామనగాదిక వామనాస్కానములు నివేదిం
జరి నడిపివేటి దండములు పట్టి గంధ కేంఠ నేను.
య రిన భర్తకడకుం బు సవిత్తముగ జరగిం
పెను. ముగ్గురు కేసులును మూడును దీనిం
ని నివాసములకుంబదిరి.

సాచికిమలుగారా! ముట్లోకములు ముట్టకొ
వ్వని. పుట్టిలోకములో సాచికిమలమున కైకుంక
ములో లక్ష్మీకారమున కైలాసములో గౌరికితమున
అననూయకై గిరివల్మి. అనూయలేచి. అపంక
రము మొదై సాగ రాణిగొనె జోచ్చెను. సాచికి-
రింపితివనక, విద్రిహిత, అననూయకై నానూపమనే
కగిలోనాదు జక్కులు పట్టుటకు మార్గములు వెదకు
మందెను. తనయింటిలోనున్న దురాస్థుడు మొదలైన
అల్పమునులపద్ధతు లిరుగవచ్చెను. అట్లెమునది-
అట్లెపడును కాకుండ వశీకరము వానిని బిడ్చి. సీపు
నిర్భయముగ భూలోకములో అననూయయొద్దకు వెళ్లి
యొచ్చివిధములైన బాధించి చిక్కులు పెట్టి వీకాకు
పరిచిరమ్ము. ఎట్లయిన వంచించికొలయును. అని
పంపిన మునివచ్చి ఆత్రిమునక బ్రక్కవైచి పండు
కొన్న తనకొరకే వాడెరిగెను గాని పెట్టి నిద్రపట్టుట
యొగ్గ పెట్టుమింపిన సమయము గనిపెట్టి, అననూయ!
భీతంబేనీ. అదిచి, ప్రేమల మాయమన్నది. గంతుక
యొందిపోవుమన్నది. నాలుక పిడుగుగట్టికొనిపోవు
నున్న పరి యొందువానికి నీ నానెను. ఈవలకు పెద్ద
టకుగారి సమయము కాననది యశము లకు గారి సమ

అయ్యగారు. కొంతకాలమేమిచెప్పినది. మునిగి
తలతోని యొక బియ్యం పిండినట్లు చెప్పిరి. కా
ని కొంతకాలము పట్టినందుచేత చివరికి పట్టినయ్య
నెత్తము పెట్టుకొని చెప్పి పరిశ్రాంతి పట్టినందుచేత
బోయి చెమటకు దగ్గరంబును నేల గొట్టి మునిగిపోయిన
పడి గొట్టినందు గోలలలోను జరిగింది శివమునట్లు
కొని యొక్కడితోబాదెను. నానిట్టి గొప్పగొప్పమన

పార్వతిమాడు గొంత చివ్వరసపులునికేసివదలి
చెప్పకొనుచున్నాను. అదిచెప్పట నాకు సిగ్గుగానున్నది.
లోకమంత యట్లుచేయునా ! ఏమిచేయుచును ? కిరి
నాకేదోత్రిమలో కేవలి నీవని సాగించుచుంటాను.
బట్టిని, కింకరి మహాస్వయములో కేవలికే గలము
యపత్రి కేప్పించితిని. దేశమల్లనాదు కల్లుచేయించిని
నాచేయించుకు నీవును మీరు నన్నెక్కడని నొంది
లోకులచూటలపై నేను నాడింపజున్న నూర్కలు నన్ను
నిందింతురు గావున - ఊ! మీరట్లు తలంపవలను.
పార్వతి మట్టుననది. గొంతచేవలది. కృష్ణుడు నాల్గ
వాడు - అనుంధులిమాలతి. ఇట్లని చెప్పుచానని, గానన
నీకేమి తెలియునని కొట్టినట్లును. నేను ప్రాసించాని
చెప్పరయినఁ జనునవలయునను తలంపే నాకున్న - వానిని
నిజే యనవలయును. నిజనాడిన నిమ్మము. ముగ్గులే
కాదు. ఒక పండితుడు. 'కాలిదాసుగారు రాజునీని
పయములో బోగముదానియింటిలో.' అనినామో కథ
చెప్పమన్న నేను నన్నితిని. ఒక్క కాలిదాసుగారు;
ఇట్లొక ముగ్గులో యున్నానని చెప్పమును. నాకాల
నిర్ణయము లేని చరిత్రము తోచుక తలక్రిందుపడు
చున్నారు. కాలిదాసేమి బోగముదానియింటిలోని కేవి-
యంటిని. అట్లయిన భోజనచరిత్రము - అక్షరలక్షణ - అబ-
ధ మేవా - నీని వెల్లెము. అపదమండలం బట్టి నాడు.
అయిన తిట్టినకొలది నాకునవ్వు. పిట్టగిలు కమ్మ
పట్టులు కత్తికనమును లోకలు నమ్మును. నేనుచూచును.
అనవచ్చునెట్టికల్పితకథలు చాలఁ తెలిసిన వారున్ను.
అత్రి తినియిట్లొకటివలెఁ బాదములుంచి పండుక న
యెను. అనయమునఁ బార్వతి తనమగనియుదకే
ధూని - మలలోని యొక పామును దీసి నేతుండని ప్రము-
ఖుని నీతి కన్న నాతి నొందుచువేరెనునని పండితులు.
ప్రముఖుడు మెలగాఁ దాడును అనయముమీది

తత్కర్తవ్యము విడిచిపెట్టెనట - సర్వము మెడమీదికి
 మోసి మోహించె బహుశ్రీ తోని చూచుచుండగా
 వాయువుని బట్టి సర్వయముగఁ గనలక మెలక
 కన్నులతో ప్రాశ్నలహలయ్యె మెలకతో నల్లపరియంబెను.
 శ్రీరంగుండిచిది ఆశ్రయితి యామలయొక్కపిల్లని యడి
 గెను. గారిపంపినదని దానిని కామసుగా మార్చితి
 కేసెనట.

లక్ష్మీ గనగర్వముచే నేమిచేయించిన దనినను
 నమ్మవచ్చును. అమె తనకుమారుడగు మన్మథుని, వసుం
 తుని తోడిచిది చంపి, అననూయకు కనోచికారము కలి
 గింపునని ప్రాశ్నాహుపించెను. తనదును నొక్కచేద
 రాలు తన ముద్దురు దిద్దలతో నెక్కడనుండియో వచ్చి
 యాశ్రయితి తాత్రమును విగ్రహ విగ్రహముగా ముంపి
 వని పట్టులనినెను. తనకుమారుని గొని అని
 నూచునాకు పట్టులని. ప్రస్తుతానల లక్ష్మీని తనవని
 వని మనస్సుగఁ గొంచెము విచారము వొంద, దానిని
 భక్తియొనగ నీవు విచారించుము. నేను యాకామము
 కను జని గారాయముగా గొని గూర్చి భక్తితోపంపా
 చించి ప్రాశ్నలహలయనుకు వరము గొనితిమనని తన
 యిట్లు చెప్పితి, "అననూయకు నననూయ నానం
 ముడ, ప్రాశ్నలహలులు వల్లించునొన మంతు" ఇత
 యును విడిచి చెందున బోనునట. "అతగ మనినవారు
 లతోఁ జరుపులో గర్వమునఁ బంకింప గాదని"
 బోధించి. ఇంక నేన్నియో నీకుఁజెప్పెను. వానిని
 మేము మేము నొకనిగ్రంథము వ్రాయుచుండుచున్నా
 మనినది. ఆత్రి బరకాశ్రమమనకు వేంచేసెను. అశేద
 పులకు గొట్టెనట, పండ్లుపెట్టి వారి యంటలు విసోద
 ములు చూచుచున్న వామనా వామన పుష్పగుఱు,
 ఆత్రియని నేమను వాచ్చిచ్చి కుమారాత్రియులు
 గావడిని నొక గొంధిపట్టి చూపబోయెను. సోమపట్టి

త్రేకులకు గ్రహించి - నీకుంటలు వాయెదనా! నీ
 కులకు దోడు మాయవేషములు కూడ నేర్పిన లోక
 మునకుఁ బ్రాశ్నలహల నొకనిగా. నొకనిగాము. వాయ
 ము మాయము. నీకుమనిమిమములలో నీకుగ్రాహితో
 నీవనినాముతో వాయాశ్రమము విడిచిపోయెను.
 అని మోక్ష ముగ్ధునందు నీర్థపడి వదలిపోయెను. లక్ష్మీ

యేమిబరగినదని కొడుకు నడుగలేదు.
 మానమును గొడుకు చెప్పలేదు.

ఒక్కొక్కరిగర్వము నీటిరిగా
 కానివనస్సులొనకూయమతీంత వృద్ధి పొంద
 అననూయ పాత్రిచర్యము వారికి ఘనమనిపిం.
 వానికింకొక్కరిగర్వమునుతోనెను. వినినకు.

ఒక్క ప్రాశ్నాహలమగు. అమెనిన మన్మథు.
 గడు వని, విద్యుచ్చేదన, బాగలగా, ముగిసెననినది
 విది. కన్నాల్లెముననే వ్రాసెను మోగించి స్వర్ణము
 నకుబోయెను. ఏమాలనో యొక్కమూలఁ బడియుండ
 మని యెన్నక పెద్దకుండల కెసరుపెట్టు మనవారిం
 జామిబరకాశ్రమముగా నొకరికొకటి పోయె
 తిండుంపా, భూమి పట్టణముగా తెలఁపబోయెను. స్వర్ణ
 పెద్దపద్మలకు, కార్యమృలము ముగ్రహము. గానలయు
 వని యెన్నకలను, సరసమములు, వాయుస్థానము కెక్కులు
 మనకు విడిచిపే. పచ్చెన, పోయెనెరికమునను స్వర్ణము.
 కనుపులోని పట్టణములందు నొక్కొకటి పోయెనె
 వారు మాకించిన పోయెనెను. తత్రిచర్యలలో
 కేరలము యెన్నము. నేను తత్రిచర్యలలో నొక్కరినగా
 నిలిచెదనని యధిప్రాయము నడిగినది. తననని
 లొంపము, కొన్నిసం ములు తత్రిచర్యలలో గొంపము,
 పండ్లుపెట్టింకొంపి. పండ్లుపెట్టి మనవి వ్రాసి
 కొన్నిది. కానినెను సభలలో పట్టణము. పట్టణో పట్టి
 పండెనామ- పట్టణ సభలలో పట్టింది యావిమయమై
 చర్చించి నిర్ధారించేయండని యంద్రుడాకాగిరము
 పొయి పట్టిగావ్రాసి మృహస్థతి రెండుకలంబుపెను.
 పట్టిదినులకలంబు వాని పట్టిలో బహుశ్రీ పట్టి.
 చ్చిలెను. పట్టిలో వాకామమునకు ముంపవచ్చెనామని
 చ్చిలెను యెనుమందును. ఒక్కనాడు మహామహిమి.
 పన్నులు, బలయెదులు, పట్టణములు పట్టణము, నేనెరిగి
 వాడను, మీరు వాకీ గౌరవమువిచ్చిరి. అన్నదెను
 గావని మోరెలేగినియున్నాను. పట్టణో గొంపము
 వాడులుగెనుమననె నొకరికొకటి పట్టిలో యాకాశ్ర
 క్రమమునందు భింమమేమింక సభల నిర్వహించు
 దుగని ప్రాశ్నలహలమునామెనినామెనినెను తన మనము
 భావనను, వామన ముక్కలను కెవరెన్నునాగొంతు

మాతృవృద్ధిమొదలం సభాగృహానికి
 నీ ప్రక్కచాగునఁ జీలుండించుట మీరే
 మక్కలు చెప్పుడని ప్రక్కవారిని నిల్లుట
 ముగిసిన పిమ్మట యథావిధిగా కార్యక్ర
 మములు జరుగఁజేయు రని చిహ్నములైన
 కన్నులెరుఁదలచెను ఇంద్రమున్నది. ఒక్కటి
 యంశము. దీనికి గార్యక్రమ వక్కాటరెడని లేదని
 చిహ్నములు ముద్రాపాదులైనవి. నీకొకచాయని
 కన్నము. ఇది మిగిలిన చిహ్నములకు ముగిసినదిగా
 అగ్రముని యొక్క కేదేమి క్రొత్తయనియో యీ
 వస్తువులు మొదలైనవి. ఇది యొకవస్తువు. కానిందు.
 వస్తువులన్నియు ముగిసినవి లేదు. వస్తువులన్నియు
 అని పథవాన సభాగృహానికి లేని చెప్పిరి. కట్టిపెట్టె
 నను. విశిష్టము చెప్పను. సభ జరిగినది. తీర్మాన
 మిట్టలుచేరి.

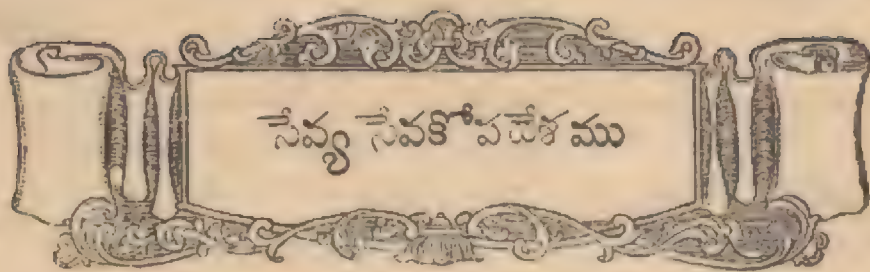
“ఇంద్రుడుగారు నియమించియు నర్చన ప్రార్థ
 నమునీ సభవా రిట్టిప్రాయ పడుచున్నారు. కొన్ని
 కొన్ని చట్టములప్రకృతు రద్దుచేయుట, మార్పుట,
 పరిమితులు మొదలైనవి కొన్ని రాజ్యములలోగలదు.
 ఇక్కడను ముఖమునందే యిట్టి విషయము లేదు. ఇంద్రు
 చారము ననుసరించి కవచధారిని గుడిలోనికి రానియనుని
 న విప్రులు, కవచములు, వివాసములుముందుజట్టులేనివారె
 యైనది ముఖమునందేగలదు. ఇంద్రుడు. ఇంద్రు
 కను ముఖమునందేగలదు. ఇంద్రుడు. ఇంద్రు
 తీర్మానము. విప్రుల కట్టవములలోనికి వారెన్నివిధము
 లుగా తెలిసిన విధవలే చెప్పెదనుదురు. కన్యల కట్టవ
 ములలోనికి తెంపవనీ చెప్పినను గన్యలనువారే రావల
 యును. వివాహమైన వారికట్టవములలోనికి వాకబలి
 వారుగలదు. ముందుగాను ముందుగాను వివాహముచేయుదు.
 జచ్చినను వివాహసంస్కారమైనవనిమిందుగానిన వారే
 రావలయును. విప్రులవి వివాహికిలని భేదము లేకుండ
 బరిత్రాకిలండుట నొక్కభేదములో జుండవచ్చును. కాని
 వివాహముకాదు. కట్టవము ముఖమునందేగలదు.
 పరిత్రాకియే కాదు. వారెన్నివీరు? పరిత్రాకియేగా
 ప్రతముచేయునది. పరిని బ్రాజించునది ఇట్లెన్నియో
 రిరులు. ఎన్ని కీరులనాలోచించినను చెట్లకాని వారికి

బతులున్నాలో లేలో బహిరంగముగాఁ దెలియదుగానఁ
 గన్యకులు (కన్యకలనఁగాఁ జెప్పి పెట్ట భేదములేకుండ
 చెట్లకానివారు, పరిత్రాకిలలోఁ జేరుటకు వీలుకలుగదు.”

ఈతీర్మానము నేకశ్రేణముగా వామోదించినవా
 రున్న యెందఁ జేతులే ర్తమంటిమి. ఒక్కడను జేయెత్త
 లేదు. కాబట్టి తీర్మానమయినది అని యగ్రముడు
 చేరాలచేయు నప్పటికి గొండులు పథ్యము దీనికంటె
 ముగి, దీనికంటె ముగియైన పథ్యమునకి వెళ్లవలయు
 నని లేచిపోయిరి. కేమో గంటక్రిందనేవచ్చినట్లు వ్రాసి
 గొండులు మార్చుండిన వెంటనేవచ్చిరి. కరతాళభ్యను
 లతో (చిత్రలతలుమాత్రమే) సభ ముగిసినది దేవేం
 ద్రుడుగారి యొద్దకుఁబరి. వారిప్రతి యొకరి నర్చన
 కిమ్మిరి. చిత్రలతలుచేరి. నర్చన పదిమందికి
 జాపించినది. ఎక్కరికి జాపినను గిమ్మియోజను.
 భూలోకమునకుఁ బోయి చెట్లయైన దనిమిందుగొని
 రావచ్చు వీరి పట్టు దీరుదుమను. అయ్యో, తీర్మానముల

మార్పుల దునియింప నుండునని మిగిలిన నర్చనము కను.

(క్షేమేంద్రుని కృతికిఁ చెలుఁగు)

శ్రీరాజా నాసిరెడ్డి దుర్గా సదాశివశర్మ ప్రసాద బహద్దరుగారు

ఉ. వాకిట వడ్డెబడ్డె గని వడ్డెనఁ పెట్టులొ చేరి రా సమా
లోకముచేయఁ జేమనపులుక గడపూలిగముల్ పోసవచ్చుచుక
న్దొక్కొనఁ జేగినకా పెదకు గంపెడుతెప్పలు, లింపులందుఁ గా
లాకృతియొకఁ బిశాచమున కాలని కేమిట భేదమోకిదా !

చ. గురులను రాజుగొనిపులుఁ గొల్పెడు కొల్లును రాజవాసుకా
వరినుఁ బలుకుఁ శిశ్యుని వారిక విత్తిమునే తిలుచెడుక
సరిపతి కీడుమేళ్లను గనెడు స్వకార్యములే కనుగొనుక
తెలుచుఁ బడుక గడుక జడుఁడు నెవకుఁ దెప్పడు శ్రీనివాస్తమే.

ఉ. చేరిన గోతఁగుల్పువిషచిత్తులు మత్తులు, బ'టదుమ్మునక
గూరిదు సీమొగిమ్ము, వెనుగోలయు నుడిమ, ద్వారాపాత్ర
స్సానిపుత్తి క్కదొకఁ జంపనఁ జేసెను పుణ్యకాస
ద్వారము ; మూఁఘండా యడట కుఞ్చపాలు రిదొడ్డ లేమరా.

శా. అన్నా ! కట్టవిడచి ! సేవకుఁడ ! పోవాశి మహాదాసముక
గన్నా, పో, నయయో నపునకుని రాగి ద్వేషదోషాద్విహక
మట్టవిక భావియింతవే వరితకుక మాహేశ్వరుఁ గొల్వు మా
పక్షత్రాణపరాయణుఁ డితఁడు నిక బాలియ న్నొచ్చిపో.

గీ. క్షౌరీలేను యవివేకకారణమున, నలయు పైవెఱుగు లేన్సగా విడువఁ సుమను
తెడ భవగ్రంథి నిక జనియింపనీక, దివ్యావిశ్వాసునీ గొల్చి భక్తు లొనిడు.

ఉ. వ్యాజులుగకు నిత్య మానాసమగువాడు, విజనసుఖేచ్ఛులై నెలయునాని
ననుగోళ్లుగలు వారి బడిపించుట బడి, చూడగొం ద నరించు టదుగుఁ డీత

ప్రేమకు మూలస్థిమృత్యువశేషంకూడా, చిత్తము వలెయు జక్క-బట్టి
విమలము ప్రాచీనము శమదమును నల్లి, మూర్ఖుడు కీర్తనమృతములు
గ. వ్యావర్యమహారాజరాజ్యము చెరువొట్టె, బాగునమంమృతశక్తిగీ గీలుకొని
చూడెను ఇహో నాడి మూడు, మృతశక్తిప్రసంగములు బాగుచేయ్యి!.

గీ. వృత్తిచేతన జగము జీవించు; నిజము, వేరికో కొందఱకె నేవ వృత్తియగును
దాన్య మొనమునఁ బ్రసాద మగుటచు, పనిమఱి దానిం బ్రోవలు పెనువెనుఁజు.

౧. పాఠశాలలో బిచ్చం వేస్తూ ఉండడం వారాన, తోటి పాఠశాలవాళ్ళిని దోచువారని
 చెబుతూ ఉండడం వారాన ఉద్భవించిన, అధికారానికి సంబంధించిన పాఠశాల అనుభవం.

గీ. దేవేయ్యను వాగ్దాపు దేవులదేశం, గూలు శీతావసుకు నిజ మేలునుచ్చ
 పురుషుని శిక్షగా నిలువించు శీలం, పుష్పవాచి వచ్చి గుప్త శి తప్పకములు.

తొలి పలుకు

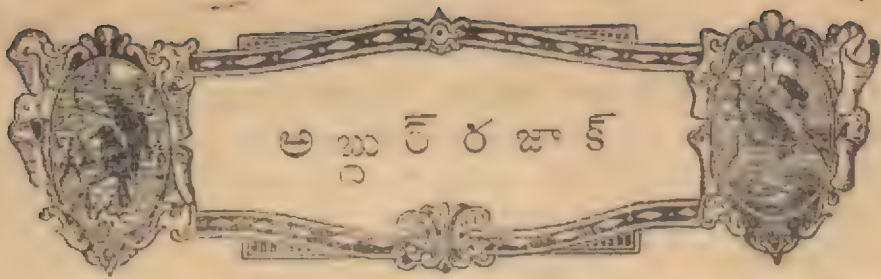
వ్యాసముని రామాభిషేకమునకు
 తే. మేంద్రమహాకవి యీ సేవ్యసేవ
 కో. దేశమును పరివర్తించును నీచోచినాడు.
 ఆదిత్యుని పరివర్తించాడు. కాశ్యపదేశము
 మునుగల్గి కుమువాడు. పరివర్తించును గాత్ర
 మునుగల్గి కుమువాడు. పరివర్తించును. వానిలో
 గొన్ని వివర్ణముగనుండు. అవి పరివర్తించు
 చర్మ, దేశోదేశము, సువృత్తతిలకము,
 మొదలగునవి. భారతమంజరి, రామాయణ
 మంజరి, భావార్థము మొదటి, మునుగల్గినవి
 యీ సేవ్యసేవ భావార్థములు. కే. పరివర్తించు

జయంతిపురము

29-1-1925

ಪಾಠ್ಯಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯುವುದರಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ಮಾಡುವುದು.

నెర నొక్కము

భావరాజు వెలకట్టిపాప రావుగారు, పి. పి. పి. మల్.

అంపుటము ౧, పంచ ౧౨ తరువాయి.

రాయల సందర్శన భాగ్యము

“ఇట్లుండ వోనాడు రాయలవారి సన్నిధినుండి వానిని పిలువించి, పార్శ్వమున నున్నాడని దని, తెలియజేసిరి. ఆసాయంకాలము నేనును సర్వసన్నుతుడై, కొలువునందును, రాయలసన్నిధి ప్రాప్తికి పరమావసరము నొందును, నాదేశిక విధిగా తానుపారముగ, నైదు పారసీకయుల మాత్రములను, తొమ్మిదివరకును ఏద్రవ్యము, విభవము పూర్వమును, అంగీకర్తూ, చెందుపర్యవేక్షములలోపెట్టి, రాయలకు తానుకగా సమర్పించితిని. తమకు నేను ఇచ్చిందైన నటునది ప్రంభముగల సభావంతులను సర్వవైధివముతో పోషింపగల సింహాసనముపై రాయలును భోజనమిచ్చునై, వాడు దర్శనమిచ్చెను. కర్ణాటకాపాలుడైన నా రాయలు ఒకవయ, పండితులు బ్రాహ్మణులు, కవులు, వేదాంగులు, వేద్యులు ఒకవయ, వీరభటులు, సామంతముందరేశ్వరులు బరిసి కొలువునుండెనుచో నాదేశికములతో కొలువెడిచి యుండెను.

1. అబ్దుల్ రజాక్ ప్రాప్తికి దీక్షించునని సంతయునునకు తాను సంతమిచ్చెను. అప్పటికి నవవిధసంస్కారముల నుండి నేలుచున్న యిమ్ముకి దేవరాయలు సామంతములకు దెల్లరచో తోడయ్యెను. ఒకవేళ నీ పారసీక రాయలవారి సందర్శించినది, యిమ్ముకి దేవరాయలు లున్నారా? కాకున్న మరెవరై యుందురు? ఒక్కటి నిజమయి యుండవచ్చును. యిమ్ముకి దేవరాయలు క్రీ. ౧౮౪౩ ఏప్రిల్ మాసమున ప్రభాతమున నుండవలెనోయితి. ఆదిభాగమున, వారినే నగనింపవలెను అబ్దుల్ రజాకు దానవదు. కావున, యిమ్ముకి దేవరాయలు, కాయవంటి వాడు గావచ్చుననియు, స్పష్టకాయములను దెలిసి, విన్నవాటకే సింహాసనమెక్కి యుండుటకలవాడు. వయసు మీటిన వాడుగాడనియు నూహింపవలయును.

2. అబ్దుల్ రజాక్ రాయలసన్నిధినుండి యుత్తరములను నాగులకి పొమ్మారి కర్పించెను. వామూరి ఆయుధములు తమకు గావలె దానకొనినపుడు అబ్దుల్ రజాక్ కన్పించెయ్యుండును. అందులను కీ కర్పించును. ఇమ్ముకి ను గొనివలె బరిచియుండును. తమకు పొమ్మారి సన్నిధిని సరిగిన పరాధివమున, విరావలయు, గమము గా వల్లరజాక్ చెప్పక దానివాడు.

అతడు పశువువచ్చునపుడు నేయనీన యునియలను ధరించియుండెను. మెడలో, నవరత్న సువర్ణమైన నలకల ముండునట్లును, నానావిధరత్న భూషణములను ధరించియుండెను. అతని నాధిపతుల విలువ ప్రకటించునది సరస్వతి నేను మాడ కట్టకాలము; అతడు పచ్చని కుంభవత్తు మేనిచాయ గలవాడు. కొంచెము పలుచగానుండి పొడవైనవాడు. అతడు పర్యవేక్షకుడుగా వారి దిన్నె తాను సామాన్యగా నుండినాడు. 1. అతని చెక్కిల్లముక పలుచగా నున్నది. సాగవైన మీసమున్నది. గడ్డము మాత్రము లేదు. అతని మాపులను, దృష్టియు, చల్లనివై హృదయానందకోమునై విశ్వాస, భయ, గౌరవములను గలిగింపజేసినదిగ నున్నది. కొలువు కూటమును ప్రవేశించి నపుడు నేనును గౌరవసూచకముగ కిరగుచుంచియుంటిని. ప్రతినాయకులు, రాయలకు నన్నెడిగించిరి. రాయలును అంతట నన్ను దిరగిరిని సంభాదించి, తన చెంత నున్నుండె నాహ్లాదము. నేనపుడు నా ప్రభువునందలి గుహ్యరీతును రాయల కంపించి, 2. నారదు దానిని

అతడు పశువువచ్చునపుడు నేయనీన యునియలను ధరించియుండెను. మెడలో, నవరత్న సువర్ణమైన నలకల ముండునట్లును, నానావిధరత్న భూషణములను ధరించియుండెను. అతని నాధిపతుల విలువ ప్రకటించునది సరస్వతి నేను మాడ కట్టకాలము; అతడు పచ్చని కుంభవత్తు మేనిచాయ గలవాడు. కొంచెము పలుచగానుండి పొడవైనవాడు. అతడు పర్యవేక్షకుడుగా వారి దిన్నె తాను సామాన్యగా నుండినాడు. 1. అతని చెక్కిల్లముక పలుచగా నున్నది. సాగవైన మీసమున్నది. గడ్డము మాత్రము లేదు. అతని మాపులను, దృష్టియు, చల్లనివై హృదయానందకోమునై విశ్వాస, భయ, గౌరవములను గలిగింపజేసినదిగ నున్నది. కొలువు కూటమును ప్రవేశించి నపుడు నేనును గౌరవసూచకముగ కిరగుచుంచియుంటిని. ప్రతినాయకులు, రాయలకు నన్నెడిగించిరి. రాయలును అంతట నన్ను దిరగిరిని సంభాదించి, తన చెంత నున్నుండె నాహ్లాదము. నేనపుడు నా ప్రభువునందలి గుహ్యరీతును రాయల కంపించి, 2. నారదు దానిని

యొకటి అధికము పొందుచున్న ముఖముకడకు వచ్చి, లోపల నిడుమున భోగవాదము వారగించుటకు ఒకని తరువార నొకొకరిని లోనికి దీసికొని వాపుమండిరి. ఇంతలోతొల పంజ్యమునకు వచ్చియు నందుగల యన్నివాండునులకాతని కప్పించి, రాయల వాదముడు ఖేరి, మృదంగ, ధక్కా, కాహాదీవాద్యముల తమమంగోవాద్యము శేషములవలన, పాత్యములమున గించురుమని ముగత్రాసునట్లు కోలాహల శబ్దమును చేయుచుండెను. ఆ సప్తమండపముయందు, నొక మాట మొదల కప్పములకాదుగాడ వివరము లేదు. ఒక్కొక్క అధికరి భోగదీపకొనివాపును. ప్రక్క మందిరములందు కూర్చుండలేట్టుమండిరి. అట్లు ఒక్కొక్కడే లోనికి ప్రవేశించునపుడు ద్వారముచేతను తలుపుచాటున దాసుకొనియుండిన హంకకు కిరుపురు, హతాత్తుగా మీదపడి, యంతరి కత్తితో బాడిచి ముక్కలు ముక్కలుగ కట్టితమమండిరి. అంతిర్యామ్యుల కవ మచ్చటనుండి యతిర్వరికముగ గొంపోవలసిన గంట సే, వారయో యిచ్చట్టికీనుమని లోనికి ప్రవేశపెట్టబడుమండెను. అనాడు అతిథులయినవచ్చిన, అర్చియ పీను దేవ్యమను తిరిగి తమ యింటి ముఖమున బాడబోయి యుండలేదు.

అనాడు జరుగమండిన మేర, తారముల భోగవలన, నూతన గృహప్రవేశ సందర్భమున నికపరాధులను వారెవరి ప్రాణములు, పరులెటుగకుండ ప్రూరముగ గైకొనబడుమండెనో, యాహంతకుని పరివారము తప్ప నొరు తెవ్వరు నెఱుంగరు. ఇట్లు నగరమున నూరును, పేరును పలుకుబడియు గల్గి రాజధర్మిగల ప్రతిమనుజుడును దానియముగ వధింపబడియెను. ఒక మూల నీ దారుణ కృత్యములు జరుగుమండి, రాయల సోదరుడు, రాయల యంతఃపురమునకు జనెను. అచట కొనిలివాండ్రను మద్దిగలాడి, తనయింట జరుగుచున్న విందునై యాహ్వనించి, మెల్లగా వారినయి నొకరి తరువార నొకరిని తనయింటికి బంపిస్తానను. ఇట్లు యింపుమింపుగా, నగరికావలివాండ్రనందఱిని బంపిస్తానని, మెల్లగా రాయలను నవహించెను. రాయల సమ్మతమునకు తనయిచ్చ దానిమీద నొక బాగు పల్ల

రము బట్టకొని, యందొక వాగును బాదియుంచి దానిపై తలలపొతులు కప్పిస్తానని ముందెను. రాయలను నవహించినతోడనే “జగత్పరమ ! వీరినవారి విందారగించుటకై నవ్వము నమ్మము చేయబడినది. ఇది తమ రాక మా కనుగ్రహించ వేడెదను.” అనిపల్కెను. అప్పుడందఱును, కానిం జమ్ములు జను మహారాజులకు రాజోపు విషయము మూదిరిమరుమందునవి పెద్దలవలన విందును. అందువలననే కాక రాయల బహుత్వనశిష్యుల తన కప్పకొనిగా నున్నచో ము తమ్ముల యాహ్వన మంగీకరింపజాలకుండు మన్నించకలగుననియు వేడుకొని విందునకు బోయియుండలేదు.

రాయ లిట్లు తన మా యోహయమును భగ్గుపఱచుట ప్రారంభించి, రాగ్రహమువల్లలక, వాదుర్యాదుకు పల్లెరముమండి దాకును దీసి రాయల దేహమంతయు తూట్టపడునట్లుగ హతాత్తుగ మీదపడి గాయములు గలుగజేసెను. ఈ దారుణ కృత్యమును లేకమయినను అనుమానింపకయున్నవాడుగావున రాయ లసహాయుడై, గాయపడి, సింహాసనముమీదనుండి వెనుకకు పడిపోయెను. ఇద్దురాత్ముడంటి రాయలు మరణించెనని భావించి, తన చెంతనున్న నేపథున కాతని కిరము ఖండించునలసనని యాజ్ఞాపించెను. తానును తమకము వాపుకొనజాలక, రాజద్వారము కడకు బోయి, యచ్చట నున్న పరివారముతో “నేను రాయలను, మంత్రిని, ధన్వాయకులను, వందలేక్యరలను ఎల్లరును జంపితిని. ఇప్పుడు సింహాసన విడిచింపున చెయివాడును” అని ద్వితరక నటించెను. ఇంతలో రాయల తలను గొట్టుట కాజ్ఞాపించబడిన ద్రోహి మెల్లగా రాయలచెంతకు చేరి కత్తి యెత్తునప్పటికి, రాజులు సింహాసనపుకాలు మారకొని లేచి భిక్షమును దీసికొని యాహంతకుని హృదయముపై పోక్క ప్రేలువేసి క్రంధకు బడ్డద్రోసెను. అ సహాయమున రాజభిక్తి, విశ్వాసములుగల యొకభిటుడు అంత నాకు భీతికుడై మూలను దాగియుండి రాయలు లేచుటయు, జీవించియుండుటయు గాంచి ద్రోహము చెప్పకొని, రాయలకు సానుమతోయి, హంతకుని యనుపురి కంపియుండెను. రాయలును, జరిగిన వీధిత్వమునకు చెఱగండి యాభిటుని సాహాయ్యమున, అంతఃపురము

లోనికి బారిపోయెను. ఇంతలో నారాయణసోదరుడునిం
 చొప్పు ముక్తి యచ్చెరువైనవారి ముందరి లెన్ను రాము
 లుగా బరిగణించుటననదని యాహ్లాపించుచుండెను. ఆ
 సమయమున నాయలే మరియొక ద్వారమునుండి ప్రవేశించి
 “హీరో రాజుడ్రోహులారా! నే నింకను చీవించి
 యుండగనే మరియొక దురాత్ము డెట్లు సింహాసన మధ
 స్థింపగలడు? నా కండ్లయందు ద్రోహియై వాసింకా
 వలె నెగవనొందియున్న నాయలె యెట్లు కొనును” అని
 పిల్చిననక నాడు. ఈ సందర్భమున విశ్వగురులు నామ
 లోకించుదున్న జనసమూహము ఆమృతాతివాసపుని పై
 బడి కత్తులతో కండకండ్లుగ తీర్చివైచి చంపివేరిరి.
 నాయ లంతట కొలువుదీరి, లేన యితర సోదరులను, సా
 మంతులను, బోహాయి, ధన్వాయతులను రాజబంధువులను
 రావింప నాహ్లాపించెను. ప్రధానిక తప్ప నందరును
 న్యాయులయిన శృంగేరులను బోహాని రాములు కట్టు
 డయ్యెను. ధన్వాయతుడనబరకు ప్రధానమంత్రి, ఈ
 చాళుగ విప్లవమునకు కొంతకాలము క్రిందటనే సింహా
 ద్విపమునొనకు పండు ప్రాజ్ఞుడయ్యెను. శిష్టా ఆరి
 దును చచ్చియేయించును. నాయలును, నిజరా బధానియం
 డిట్టిభూరకృత్యము జరుగుటకై చాలకష్టపు చింతించి
 ధన్వా మహాని మంత్రి, పండు సే నములే ద్రోహియగు
 రాజులననదని సింహాసనమున చాళులను పంపెను. ఈ
 దుప్రసాదం నెఱాత్రయము నొక్కముగలకతి సందర్శన
 ప్రసక్తియుండగనే కాన్పించిరిగా. అంతట పోకిరియో,
 మరియొక విధముగనో చంపించి తీయించెను. నాటికలం
 బముల నన్నింటిని నాళిమచేసి వారి సొత్తు స్వాధీనము
 చేసికొనెను. ముండు విందునకు శృంగ ప్రవేశించి
 మునకు ఆహ్వానము గొనివచ్చినవాడుమాడ మిగిలిన రాజ
 డ్రోహులవలెనే తీయింపబడెను. ధన్వాయతుడు రాజ
 గాత తిగినవచ్చినట్ల కేప్పుకొంతవంతకు పని కల్పిం
 చున్నమానినకవచ్చెను. నాయలు సముఖమున ధన్వా
 యుని కటాక్షవికృతములతో దయ చూచినపుడు,

అరిదు సాష్టాంగముగ నమస్కరించి “యేలినవా లేను
 హోపద్రవమును ముఖముగ చాటచేసిన యీ కృపనును
 నాకొక్క తానెందవము లక్కందుమన్నాను” అని కల్పిం
 ను. తన సంతోషము నాయలకు గొప్పగండము పెట్టటచే,
 పువ్వునియ న్మృగావన నన్నాచుడును నాహ్వానము
 నాహోత్సములు స్వాగత్యర్థి కృతములతో జరుపబడిన
 దని యాహ్లాపించి సన్నాహము చేయించెను.

మహార్జునమిత్ర మహోత్సములు

ఈదేశయులు భాగ్య, వైభవ, లల సంపన్నులు.
 అందువలన, తమవిశేషమును, విశ్వకృమును, గోవిందును
 సగర్వముగ ప్రకటింపవలయునను కొతుకము గలవార.
 ఈ విశ్వాముల పండుగ నీరా నాడు, అంత మండలేశ్వ
 రులు మున్నగువారల, తమతమ ధోర్వకృవిధముల నను
 సరించి ఆతి వైభవముగ జరుపుదురు. ఆమహోత్సవ
 ములు కన్నులుపండువుగ జూడబడినదేకాని వర్ణింపనలవి
 గాదు. అయినను ఆమహార్జునమి వృత్తాంతమును వర్ణించి
 తరముచూడెదము. ముందుగా సామ్రాజ్యములోని యన్ని
 ప్రాంతములనుండియు; మండలేశ్వరులను, నవనంద
 లేశ్వరులను, దుర్గ భవతులను, బోహాయిలను, నాహర్జు
 నము పండుగలకు రాజధానికి రావలసినదని యాహ్లాపిం
 చును. కొంచెము ముందేశ్వరుల నాహర్జును రాజధానిక
 మాడుమానముల ప్రయోగ మారమునందుగూడ నున్నవి.
 అనర్చిన సామంత రాజులందఱును తమ పరివారములో
 చేయేసియేరుగలకు తక్కువగా మండ నుండును. తుపా
 నుచే నల్లజ్జలం పైను, నాహర్జుని స్వామి మోహముప్రప్త
 కరపములవలె నీను త్త గజములు తొండములు విడరు
 కొనును, పోగును లేచుచు పోవుకొనును నడచు
 మిందుక. ఆనుత్తే ధముల ఘోరకారములు మేఘగర్జనము
 లని శ్రమింపలేయింపుండును. తొండములకు ముఖము
 నను తిళితిళ మెగయు యినుపకత్తులు, బాతులు, బల్లెలులు,
 తాళి నకవలములును నొల్లలంకారధ్వజములతో,

* శ్రీశైల యిక్ష్వాకి నారాయణ ప్రధాని యెవ్వడో తెల్లదును తో నాహర్జునడెను. ప్రధానితో
 ధన్వాయతుడను, అట్టి సభాని నాహర్జుని విధించున్నాడు. అతడు నాహర్జు ప్రాజ్ఞుడనై, నాహర్జు
 నకు గలసేన కరిడే అధిపతి.

† శృంగేరులో నాహర్జునిని మహావి యనిపించెనాడు.

వింతవీరిరంగులతో, కృంగారింపబడిన హస్తదాల నమర్చబడి, యాడుచుండు లొండొంటి నొరవెళినును, గొండుములు పాచును, మామనొండ్రును బెడనును, చూపములు విసరు ఫలముల నందుకొనును నడచు మందును. ఈనీనులలక్షణాన్నివ్యవహరించునది భిక్షువుల పరిపాలనకులెంచిన గానీనాండ్రు, కొద్దిగ నాండ్రు, చిక్రింపబడినవి; మున్నగువాని అక్షయములకు నేర్పరికెనమును, చూపు విద్యలను ప్రదర్శించు మందును. ఈనీనుల ముఖములపై, గొండుములపై, వింతవీరిరంగులతో చుట్టబడిన యాపములు కత్తిములు చిక్రింపబడి మనోహరముగ గట్టబడియుండును.

రహస్యమానమున పూర్ణిమనాడు (చివ్రెంపున ౧౪/౪౬ శ్రీ. ౩.) వికాలమయిన యొక మైరానమునిగా రాయలు దేరాలు చేయించి కొలువుండెను. అతనికి అడిగిన మహాగార్హమఃకు రిజ్యమునందొక మహాప్రధానులు, దళవాయిలు, దన్నాదులు, మండలేశ్వరులు, బ్రాహ్మణులు, రాక్షసులనుతోలు ఏనుగులు రాయల ప్రముఖమున కొలువు బలిసియుండిరి. * అవికాలమయిన మైరానము, నవప్రసింగులు చిల్లిన రాలని యా జనపరూపానా, నడుచునదియు మహాన్నేరములయిన యేనులు వింతరంగులు కనుజ మిరుమిట్లు గొల్పుచిత్రములు, పతాకములు, హస్తదాల, అన్నియు నొకమహాప్రభువును చుట్టబడి యుండునట్లు.

మండపమయిన యాబయలునందు, కనుగొను మైని మండములు, ఆయిదే అంతెన్ని నున్నవని అతని నులు నిర్మించబడి యున్నవి. ఆయంతెన్నియందు అట్లున్నతములయినవి యొక విధములయినవి నానావిధ యాపములతో చిక్రియులు, చిక్రినములు ప్రేమాగట్ట బడియున్నవి. ఆదిర్చువులతో పక్షులు, జంతువులు, పొంగిములు, పామగ్గులు, ప్రియు, మున్నగునవి యొక ములు చిక్రింపబడియున్నవి. ఇదియన్నియునెత్తెన్నో కొన్ని కొన్ని విధానాన్నినుతో చిక్రింపబడిన చిక్రివులు కాని యొండుకావు. ఇప్పుటి మండరములలో కొన్ని పాంచాలికాయంత్ర విద్యుతములయినవి గలవు. అవి యానా యవ్యవస్థను ప్రవర్తింపజేయుమందును.

అని, యొక్కొక్క ప్రవర్తింపజేయుమందు మొక్కొక్కవింటి యాపమును చూపుచుండును. ఇదియు ప్రతీక్షణమునందును ఆయంతెన్నిలు బ్రాహ్మణాన్ని శ్రింగారములతో మనోహరముగ గవ్వట్టుచుండును. ఒకమారు యాది తిదివీరింబడిన పిలువనియించును, వింతలు, చిక్రింపబడిన గాని శ్రింగారములు, చూపములయిన చిక్రింపబడిన గాననవచ్చుచుండెను.

అపయలున కడుగుగా సోపానముంటుప యొకటి నిర్మింపబడినది. ఆసోపానముంటును పూర్వము సేకట్ట బడినది. ఆ సోపానముంటునకు తొమ్మిది వికాలములు అంతెన్నిలు గలవు. తొమ్మిదివకాలిను రాయలు నింతెన్నిగా దే కొలువుండెయుండెను. నాకీసోపానముంటు పయినిగ నేడుచుండునదిగా, నానమిష్టములనినాను. అప్పుడు వాచరించును, ప్రాంతిక్రియను తప్ప నీతగు నిర్మికిరి ఫల మిచ్చింపబడెను. ఈసోపానముంటును నడుచు మైరానముతో నిర్మింపబడిన మండరములకును నడుచుగల వికాలమయిన బయలునందు వింతవీరి విషయములు మామగలను నిర్మింపబడినవి. అందు గాయములు, విరకములు పాచునాచును విశేషముగా నుండిరి. గాయను లలో చాలమంది జన్మములే గలరు. అవిరాసితల తగుకు చెక్కులు చంద్రునిసోయగమును చోడియుండెను. యానాప్రాచుర్యముతో వికలములతో కెమ్మియులు చంద్రాగమమును నిర్మించు తొల్లనినది మనోగ్ధములయి యుండెను. సర్వలంకారభూషితలయి, శ్రింగార కడిగెలు. పృథ్విమరేయులయి, యానావికల యాచును, సాంకర్షము, విజ్ఞానము, హామము, సింహరము, నేనల కాలుయాపులు మామంటివారి బ్రాహ్మణములను, నున్నాపములను జూచినచున్నాది విహారములందుండెను. ఈ సాంకర్షములు రాయలు కనుగుగా నొక అందైన తెంజనుగ మాన్పుండిరి. ఇంతలో నాయల నానా తెంజనై పులమింటి గానీజేయుబడినది. తెంజింపినదిలో నానావికల స్వర్ణముచేయ నారంభించిరి. ఆనానా అవస్థలు! పూర్వమునందెన్నోను యివి మునులను పాచినిగొనేకడి నానా పృథ్విములు, హామవిజ్ఞానములు, కనుగొంటియాపులు, ఆనా మా

* అష్టాదశాశ్వాసము ముగియునది యొక్కొక్క నాడు విజయనగరమున నుండిన బ్లాతిన్ ప్రాంతమున దేయుండున్నది.

గూర్చి అన్వేషింపఁగలము. ముగ్ధులను విశేషము
లయ్యెను. పుష్పములును వాటినిబట్టి పరిశీలింపఁ
బోయిరి. అట్లుగానివాఁడు, బోయిరి, గూర్చివాఁడు.

గారదీవాం ప్రక్కద్వారమున విరిలను జూచిరి.
గజమున దేవును పుక విూరినవెడల్పున, మూడునాలుగు
గజము లెత్తును గల దూలములను మూడింటిని కలిపి
కట్టి యొకచో నుంచిరి. అట్లుగా మొదటి రెండుదూల
ములమీదను, అంశేనునైన నాపును బెట్టును గల
మిరి కంఠములముల నెమర్చియుంచిరి. చిట్టిపైననొక
నిన్నుచూలును నుండిరి. ఇట్లుచే యంతయు మెచ్చి
పెచ్చుపడియుండెను. ఈమట్టి కిక్కణగావింపఁజేసిన
యేనుగు నొకదానిని చెప్పిరి. అది మెల్లగా సోపానము
లుగా గట్టబడిన యాచూలములపై కక్కెను. మొదటి
సోపానముమీదనుండి, రెండవదాని మీదకు, అందుండి
తేలికైన వెన్నునని మూడవ పెట్టులమునకునాది నా
వీనునని చేర్చిరితనముతో కెక్కి నాలుగు పాదములను
జూపెను. అంతట దానిపాదములు మోపినదూలము
ప్రక్క నూలముల పన్నిటిని తీసివేసిరి. అట్లుచేసి
లడిన గూగిలముక్తిని కొమ్మరివాండ్రు పాదు వింతి
పాలులను గొంపముతో తాళమునీయును, పిత్తును, బిందు
నుండెను.

మరియొకచోట పదిగజము లెత్తుగల స్తంభము
నొక దానిని నిలుపఁజెట్టిరి. ఆ స్తంభముకొరియిం నొక
కొండ్రునును జేసి యందుండి మరియొక మూలమును మూర్చి
ప్రాదునది పెట్టిరి. అంశమున నొకవైపు వీనును
బాంపుగలయంతటి పెద్దరానిని ప్రోవగట్టిరి. రెండవ
వైపున ఒకగజముపొడవును, చాలనికాలమును గల
యొకపలకను ప్రాక్కతో కట్టి ప్రోవగట్టిరి. ఆపలక
కొక చలమైనప్రాదును గట్టిరి. ఒక వీనునును చెచ్చి
గూలములమీద పెట్టిండి, ప్రానవంతునది, యొకప్ర
క్క బండిచాలిని, మరియొక ప్రక్క యేనుగను పెట్టిం
చి, ప్రాదునూను రాజు ముంగిట వీరాముతోడుటగీ
నయిందిరి. రాయిక్రిందకువచ్చి వీనుకు, గాలిలో పైన
కున్నప్పుడు, పయితిమి గొంపమును తినునంటి పాలుదా
నిలకాలులకు లనుచునుండి తాళమునీయును, పిత్తును
దిందును నుండెను.

పాచాణిము, కథకులు, పాటలవాండ్రు, గుడ్డుల
వాండ్రు, గాయకులు, నటలు, గారదీవాండ్రు, విప్ర
విసోదులు మున్నగువారలెల్లను రాయలు, వారివారి
విద్యావేదము నెట్టి, నున్నవిధమునగా, గారదీ
వెట్టుముల నొపంగి పెట్టించెను. ఇట్టి మహోత్సవము
యెడలెడలేక నూడిచోర రాత్రుమున, అట్లంతి వైభవ
ముతో జరిగెను. అచ్చటి వింతలను, విశేషములను
ఒక్కొక్కటిగా చెప్పినగాని తనివిపరగు. అట్లు చెప్ప
టకు తగినంత సానకాశముగాని కాలముగాని లేను. వాటి
వన్నిటిని జూచియుండవలసినదే.

దేవరాయ మహారాయలు సంతకృత్యంబున

పండుగ మూడవనాడు రాయలు సోపానములప
నునుండి పయనముం యింకొకచోటకు బోవును. అదే
మున వెన్ను అచ్చటిపరివారము రాయలపన్నిధికి వో
చ్చినిపోయిరి కిట్లాంధ్రాధిపతి పెట్టించియున్న
సింహాసనము మహోన్నతమయి యుండెను. అంతయు
స్వర్ణరాయమును, కత్తిబలితము నయియుండెను. అంత
ననమునదేదీ ముగిసిన దెట్టివచ్చియొకాగి యంత
కలిగైపుష్పము పెట్టినానీతిమయియుండెను. ప్రపంచ
మందు నీదేవునునందును ఏరానిన పెట్టిసింహాసన ముండు
టనే వెలుగను. ఇట్టి పనికినిమనుగూడు పచ్చటను
జూచియుండలేను. సింహాసనము మీద మూడుపరుషల
ముత్తై పుడగు లిండులు కట్టుబడిన పరుపుపచ్చని నేనా
ప్పట్తో కేయలడిన తిల్లునుగలను. అనుత్సవముల
సౌగును కాంతియు నెచ్చుతినుగనుండెను. అట్టిరాని
నే కెచ్చుటకు జూచియుండినది. అనువార్చునవి పండు
గలలో రాయ తీసింహాసనముపై నుంట్టుమెత్తిపై
నానీనుడై యుండెను. మహార్షులమీదనుగ గడచిన
మనునాడు రాయలవాడు కన్ను పగరువతో రావలసినదని
జూట్టించిరి. అప్పుడు నీ యంపనయను, నవగా
రేజిగొనవేళ. నేన నగను పరీక్షించునప్పటికి అట్లు
దడిచుకున్న గజములమే నొకపాలుము సోపానముం
పమును బోగవని కట్టుపడిన కావలద్యెను. అటుంటు
మునకు పైకప్పు. గోడలును, కట్టెలును భంగమున్నంతి
కలిగి నాగాక లేకుతో కప్పు కేయలముల నీలయన
నవరత్నములు మహోపదముగ స్థాపితమయి యుండెను.

ఆమంటపములో పైనుండి మొదటి అంతస్తుమీద
 రాయల సింహాసనము అకంక్ష బడియుండెను. ఆసింహాసన
 నుండియు స్వర్ణశిల్పితమే! అది చాలగుత్తు గామాని
 నుండెను. రాయలందు రాజసమొప్పు నిండుగా కొలువు
 దీరియుండెను. నే నాద్రక్షుని సమీపించి బహుళగరింప
 బడి నూసీనుడనయిన పిదప మృదుచతుర గంధకళాప
 ణముల, మాదేరికయగు కాళాని సయన్ గుల్తనువారిని
 గూర్చియు నాతనిసామంతులను గూర్చియు ప్రసంగిం
 చెను. మాద్రక్షువున కంతతైన్య మున్నదనియు జాగ్రత్తల
 మెంతయుండుననియు నడిగెను. మాదేశపు నగరము
 లందలి వింతవిశేషములను, అందు ముఖ్యమున సమరపం
 డము, హీరాబు, పిరాజు, మొదలగు నగరములగూర్చి
 ప్రశ్నించెను. నేను మున్నెన్నడు నెఱుగని యపార
 కముజాచి శేషములతో నాగురించి విన్నుండెను. పిమ్మట
 నన్ను గాంచి "హీరాబు, మాకు నీయట్టిరాయదారిని
 బాపి పుత్రికాపుమన్నుండులను మేమెంతయుసంతపించి
 వారము. ఇప్పుడు మేము కొన్నియేనుగులను, ఇరువురు
 గుడిబాహుళ్యాలను, అహమ్మములను అక్కరములును ను
 వింతవిషయములు కానుండుగాని మిగిలిన మిగిలిన
 గుల్తనువారికి, యోగ్యుడును, నీతికొరవాన్యజ్ఞుడు నను
 నొకరాయదారి నిచ్చి, పంపుచున్నాము" అని నాకు
 సంతోషము కలుగజల్పెను.

ఆకొలుపు మాటలనుగూర్చి పరిశీలించుచున్న
 రాజకుమారులలో నొకడు నన్నుజూచి, స్వభాషివ్యాం
 రాయలసింహాసనము మీదనున్న జరిసగిషీ, అందలు
 లతలు, పుష్పములు అల్లి నవాల్గుమొఖములు పట్టు
 సోపాలు ఎటులన్నచని ప్రశ్నించెను. ఆతని యభిప్ర
 యము అట్టివి మాదేశములో నెయజాలవలెనని నే నెఱింగి
 "అది చాలబాగున్నది. అట్టివి మాదేశములో తిరుగు
 చేయు ఆలవాటు లేదు. ఒకవేళ చేయదలచిన యింత
 అందముగను చేయగలరని నానమ్మిక" అని ప్రత్యుత్తర
 మిచ్చితిని. రాయలును నాద్రక్షు శైరముచకు సంతరించి
 ఎప్పటియట్లు అనేకదీవారపాణములతో నింపబడిన
 సందులను తాంబూలమును, తనకై ప్రత్యేకముగా నుంచు
 కొనిన కొన్ని మధురపానపు ఫలముల నిచ్చి యింటికి
 బంపివై చెను.

హర్షజు (హరుమంగి) నగరవాసుల మాత్సర్యము

విజయ నగరమున కొంతకాలమునుండి నివసించు
 చుండిన హర్షజునగరవాస్తవ్యులు కొందఱు నాకు
 రాజు జూపిన గౌరవమును, ఆచరమును, ప్రేమను జూచి
 సహింపజాలక, మీదమిక్కిలి, మాదేరికకు రాయ
 దార ముపయోగముల విని యొప్పుకొనజాలక మాత్సర్య
 గ్రస్తులయి యెటులయిన మా నేపథ సౌధమును ద్వంస
 ముచేయ బ్రయత్నించెరి. ఈ అల్పజ్ఞుడు, విజయగా
 ఖాకానిసయదు గుల్తనువారి నిజమైన రాయదారి
 కాదనియు, కపటచేమము బూని వచ్చినాడనియు నొక
 యపవాదమును వ్యాపింపజేసిరి. నా మాత్సర్యచేయున
 వీహార్త క్రవక్రమముగా, ఆనోటనుండి యా నోటబడి
 రాజాహ్వానమునకి మరలరి వావాయులకు, తులకు
 రాయలవారికి జేరెను. ఆలల జరిగిన వృత్తాంతమును
 పిమ్మట చెప్పెదను.

కల్బరిగపై దండయాత్ర

విజయ నగరమునందు వృత్తాంతము లిట్లుండెద
 నన్నంతియె కల్బరిగపై దండయాత్రమునో నున్నందు
 చుండిన భస్మాయతుడు (కుశకప్రధాని) కల్బరిగ రా
 జ్యముపై దండెత్తి పోవుట సంభవించెను. కల్బరిగ
 రాజ్యము నా కాలమున గుల్తను అల్లా ఉద్దీక్ అహ
 మును సహపాతీంచుచుండెను. గూఢాను అహమ్మమునా,
 విజయనగరమున దేవరాయలను, ఆతని సామంతులను
 వధించుటకు జరిగిన ప్రయత్నిములకెల్ల విని సమక్షాంత
 రంగుడై, రాయలకు తన పూర్వస్వభావము లేబుట
 "ఏమి లక్షల వరచల నిపుడు నాకు గప్పముగా కెల్లెం
 పుము, లేకయెదల నీ రాజ్యమును భస్మీకరణము చేయ
 జాలు నైవ్యమున బడి, నన్నును నీవతిధులను నుపు
 మాపెదను" అని వార్తనంపెన. విజయనగరాధీశు
 డగు దేవరాయ లామాట లాలించి క్రోధావేశ పరవ
 కుడై "దొరా! ఏమి యీ కండకావరము, తురుష్కుల
 ముచ్చరర! నే నింకను జీవిందియుండగనే, ఎవరో,
 కొద్దిపాటి మంది, మావారు చనిపోయినంతమాత్రాన
 అహమ్మమునా యిట్టి విపరీతలపు తిలంపుతో నన్ను
 జయింప నులెచెనా! మించితి, మీ గుల్తనుతో కయ్యము

నేయబడే మునుపపురి. మిమ్ములను ఎదుర్కొనుటకు సమరము చేయుటకు నాకు దగిన బలము న్నది. ఒక్కరోజులో నొక లక్ష సైన్యమును గూర్చులను. నూర్నాడు చేశోముక్తి కలుగుచుకొలయు ప్రతిమొందువు కలబడును. నాశీశ్రువులు, నాకు మహోపద్రవము తప్పించుకొనిగాని. నా బంధు విప్ర పరివారము నందఱు నెగూడెనన్నవిలు ద్రోహలయి వీడిరనిగాని యెంచినయెడల వారు మిక్కిలి పొరలబడి వారగుదురు. నా శిరి కుభ దేవములు, నాశిరి వంచెవళి, నాశీకూపదయ నాటియును. నా సైన్యము లెక్కవలయునె యుభేరియే ప్రాంతపాలపు గాని హాయివ ముకావు. అదృష్టదేవత నావైపున్నది. ఇచ్చకు మీ గుల్తను నా దేశములోని క్రజలను కొల్లగొట్టి భవమును గొనెయి, సయ్యదులకు హోదాను నొసంగును. నేను ఆతని దేశమును భ్యంసముచేసి నా కేట కాండ్రును, ద్విజో భిములకు నొసంగును" అని గంధీర భామాముల దిరస్కరించి పల్కి, రాయబారి నవమానించి పంపి పై వెను. విమ్ముల ఉభయమును సమరసన్నాహము చేయించి రణరంగమున సైన్యముల నడిపిరి. ఒకరి దేశముల నొకరు కొంతకాలము కొల్లగొట్టి పాడు చేసిరి. *

ప్రధానమంత్రి హుసేనుకిరీ భవారీక
దేశమునకు రాయల రాయ బారము

కలబరిగా రాజ్యము పై దండెత్తి పోయిన, బ్రాహ్మణ భవాయతని స్థానమున, దేవరాయలు కార్య నిర్వహణమునకై, "హుసేను కిరీ" అను నాశీ ప్రధానగా

నియమించెను. రాయల యభిప్రాయమున నీరిదు జిబ్రాబ్బాణ ప్రధానయ్యెనెడి (బ్రిష్టెనెంజిగెట), నాయుద్వేది మువారియందెను. కాని యాశీయంగిద రాష్ట్రమున, మహిమను, ప్రామిదను, దిరియెను నేడు. ఇతడు మాచుటకు నొట్టిగను, అసహ్యకరముగ నుండును. మీరు మిక్కిలి హీనకలసంబాతుడు, అనూయపరింబ్రుడు, నాల్గోకి, కలల ప్రసన్నముగలవాడు, దుర్బుద్ధుడు, నీమిగు, నాశీవెజుగనాడు. ఇతనికి యీ యాయుడు ముగ్గురు లన్నులు మూడీ భవించియు దోమను. చెప్పకొనుటకు వంది దిమయ మొకటియేన లేదు. రాజకాన్య నిర్వహణలబడినోదినే ధర్మాపన మగుచి మాన్యప్రతిభ గల్యును. ఆత షిధికారము పూనిన తరువార మొదట గాదించిన ఘనకార్యము నాకు ప్రతి దినమును సంపదముంచిన దివ్యెచ్చునును అపివేయుట. హురమంకి నగరభవారీకపుడు నామీద తిరుకగల అనూయకు దీక్షుకొనుట కివారము గలిగెను. ఎన్నెన్నిదిమల నామీద వానిల క్షిప్తెనెన్న పాడు చేయలయునో అన్నియు వెప్పి నామీద ప్రధానో మనుపున్నచానికంటె వజ్రాము నెక్కువకేసిరి. హుసేనుకిరీ యభిప్రాయము నెఱిగినవారగుట, నాశిరి యిష్టకావారముగ, నీని జముగా నొక జిప్రెనెన్తే నంపబడిన రాయబారిని గాననియు వర్తము నయి నలచిచ్చి, కపలర య బారిపై పలచిచ్చునానయ నెప్పియో మంరనకులను కేర్పించిరి. ర బియో న్యోనియ ముగ్గువట్టి భవ అమృతమును కన్నెన, వెల్లి వెల్లిగా వాటిని రాయల చేసి సోకువల్లు నుడకేసిరి.

* శిరిష్టాకూడ వీ కాలమున (గరక3—౪ క్రి. శ.) దేవరాయలకు, ఆహమ్మదుసాకున, యుద్ధము సంభవించె నని తెల్పుట పెందులకు మొకావలములను చెప్పియున్నాడు. మహామహానుభావము యుద్ధము సాగెను. అందు మాడు భూగరయధ్ధములు జరిగెను. మాడింటియందును కల్లటాండ్ర సైన్యముచే నెలుపొందుచువచ్చినది. చూడుడు: Briggs Ferishta Volume II, P. P. 430-435.

+ ఈ పదము కవుల చేర్చుటకు ప్రాశస్త్యంతికి సమన్వయింపవలెనని నొనగొన్నది. అప్పగింపుల యాచేరును తెప్పగా నున్నారెంచి ప్రాసగింపెల్లు. విప్పిటెప్పగి. అప్పగి రణగ్ గ్రంథముయొక్క భాగమున ప్రతి యందు "హుసేనీ" అని ముద్దాక. కాని శిక్కు ప్రతులందు హుసేనుకిరీ అని యుద్ధయన నామో పుర్వైక పాదముల యందు చూడు. హుసేనుకిరీ అను నీని "హుసేన" అనుచు ముద్దాకచున్నది. లేక "హుసేనుకిరీ" కావచ్చును. హుయ్యును కిరీ దేశరాయల భవాయతలలో నానిచ్చునని ప్రాధికమందినట్లు ముద్రయు చెలుపుచున్నాడు. ఇంత నీహుసేనుకిరీ యెవయియుండునో ?

ఇట్లు నాచెప్పును లేక, శిశువులయినాయితను నుండే, ధనము లేక నారమును వడి నిరాశించి కొంత కాల మెట్లో యానాశిష్ట నిశ్చయమున, దుర్బలయిన విగ్రహ రాగవలన ప్రజలమధ్య కాలము గడపిరిది. నే నిట్లు చెప్పెనులునుండినది. అప్పుడప్పుడు పురజేగులగు కాయ లారేళను నా కనురయినపుడు మదపుజేను ను నాపి, చిరునగవుతో, దయారసములుక నాయోగజేను నూరయెనునే యుండెను. నిజముగా మహారాజా చాల జోచాశ్చముగలవాడు. సుసుగుముల పుంజ మనవగిన మహామహాపురు.

ఇంతలో బ్రాహ్మణ ధన్వాయతుడు కలవరిగ రాజ్యము కై బంధుమిత్రుల ముగించి ముగియవలెనని కోరినది వానినిలగను, ప్రాసీనిని బట్టికొని, రాజధానికి విజయ లక్ష్మిలో వరదీపింపెను. అదియు రాజధానిని ప్రకటించినదియునై, నా ముగినిని నూర్చి కని, హంబుకీరీను, చాల మందరించి, ఆ దినమున నీ నా ఖిల్లలై ఏడువల పండుల నివ్వలపనినని అంశాలకు బరాత్ దిచ్చెను. విజయ నగరవాస్తవ్యులయిన భావా ముఖా. భావామహామ్యగు ఖిలంశాను దేయుడు, అనువారలను, రాజవర మేర్వకు డనవగినరాయలు అనేక అమాల్వాధిరణములు, దుష్టులు, రత్నములు, కానుకలు, మొదలయినవి యొసంగి మాపారకీచక్రవర్తి కడకు ప్రతిరాయురార మంపించెను. ఆ సమయము నది, కేట్ల సుల్తానుగానుండిన కింగ్ నావంశీయుడైన ఇదేభానుగూడ, భావా జమాబద్దీను అనువారిని తిల వరీలుగా, పేర్పొంది, నా చక్రవర్తి కడకు అనేక కానుక లర్పించుచు నోక విన్నపమును బంపించియుండెను.

నేను విజయనగరమునుండి, రాయలయొద్ద కలవు గైకొని ప్రయాణమన కోరిన, చక్రవర్తి నమ్మ జూచి కృపాంజలి " ఓయీ! నీవు నిజముగా, పార శిశువును నా గూఢ వారి భిక్ష్యుడవు గావనియు, ముమ్మ మోసము చేయ నే లేంచినవాడనియు ననెను. మాలో చెప్పియుండిరి. కేటండిన ఇంతకంటె గొప్ప యాదరణకును, గౌరవమునకును మావలన, నీవు పాత్రు డైయుందువు. గడనినదానికై చగవలదు. ఎన్నటి

న నీవు తిరిగి మాకు విశ్వాసుము గలిగివచ్చుట, నా రాజ్యమునకు మోక్షమునువారిదే బంపబడుచునేని మా సామ్రాజ్యగౌరవ ప్రతిష్ఠలకు గలిపిరిని నిన్ను గౌరవించి బహూకరించెదము" అని పత్తెను.

మా సుల్తానువారికి వ్రాసిన సుహృద్భావో డన రాయ మహారాయలు నా విషయమయి, తన దేశములో బాట్టివయచక్రవర్తిల నిన్నింటిని సుహృదులు పాశ్చాత్య వాస్తవ్యులు బాపిన మునియైనను పట్టింది, మరియు నీ విగ్రహుగా వ్రాయించెను. " మాకోడ మాకు నెయ్య మును, నీ పామును ఎంతయు మోచానరాములును, వాం ఛ నీయములును, గాని, కొండలు మాకు అర్చరకాకు మోక్షిశ్చకు: గావరి పుచ్చుచు ఇచ్చిరి; కేటండిన యిం దింటి చక్రవర్తిగా, మా గౌరవము కాపును, ముగితికి దగినట్లుగా కానుకల నంపియుండుము. మీ రాయ లారిని గౌరవించియుండుము."

పిమ్మల నా ప్రయాణ సన్నాహము బూర్తి చేసి కొని కుభదినమున ప్యదేశమునకై బయన మైతిని.

స్వదేశాభిగమనము నడుము తునాను అప్పట్లమున ఆరాళమున దైవకృప అనుభాను మయినయ్యెను. ఆరాధనమునకేమున, భాగ్యరాత్ర ప్ర కాశింపన దైవము కైటవినకటిరాత్రియందు, అయోధ్య కాంతులు వెలుగపాగెను. అంతట నాకు దైవమును నమ్మి నవారి కే కాధయు నెప్పుడును గల్గవని తోచెను.

హిందూస్థానమునం కోకనోట మారుమూల మున్నది విజయనగరము. దేశమునకేము, విగ్రహారాధన పదిలు. నేను పంపాదింపుకొనినవరకయు, నా కష్టకాల ము! నా నాయుజాబులదే, ప్రయాణమునందు గావల పినంత ధనము నాయొద్ద కేటండిన. ఇక, నా దుర ప్పిష్టపు సంగతులను చెప్పెను. ఎట్లో ఇట్లు నాయయ కుమారానుడై యుండినందున ప్రయాణము సాగించితిని. సాధాను మా సమన * పండ్ల డొండు దినమున నేను విజయ

* సాధానుమాసము నకును పుష్యమాసమునకు.

నగరమునుండి యింతక గాయపారులలో పాటు బయలు
దరించి. పదు నెనిం దిదినము లహో రాత్రములు పయ
నము గావించి 'రమణను' మొదటితో జాన మంగళూరు
నగరమును జేరిరి. మంగళూరులో రమణను ఉప
వాస దినములను జరిపి, పిమ్మట హనుమంతపురము బయలు
దేరిరి. మంగళూరులో సయ్యదు అల్లాఉద్దీన్
మహాదే అను మహమ్మదీయఫకీరు గలడు. అతనికి పాటు
యిరువది సంవత్సరములు వయస్సుండునని నెవ్వరూ
హిందువులును, ముస్లిములునుగూడ వారని మహా
నీరునిగా భావించి పూజింతురు. అట్టి మహనీయుని
సందర్శించి, యాశీర్వాదము బడయుభాగ్యము నాకు
లభించినందుల కేరెంటియొ నెవ్వర్యెవంతుడనని యెంచెను.
ఇచ్చట నుండినే విజయనగర రాయబారులతో ప్రధా
నుడగు భావామహాద్ అకస్మాత్తుగ మరణించెను.

హనుమంతు రేవునందు పారశీక దేశమునకు బోవు
టకై యోడ నొకదానిని గురుత్సుకుని నలబడిననమల
ప్రయాణమునకు వలసిన పాముగ నంతయు సమకూర్చి
తిని. ఇచ్చట కుధళకునమును పరీక్షించి, తిరాకడా
మాసమున అగ్ర వ లేదిన ఓడలంగరు నెత్తించిరి.
ఓడప్రయాణము నుండు చాల యుపప్రసాదముగల్గును.
మరిషగా రెండు మాసము లిందుమిందుగా కుపాసు
లేగుచుండుటవలన మేము చాల యిష్టుడుల పాలబడి
తిమి. స్థితిలకు హిజరాళిము రాక సంవత్సరమున

ముహరము పండుగ నమోచునువచ్చుచికి (ఏప్రిల్ = చైత్ర
ము: క్రీ. శ. ౧౮౪౪) సముద్రపుగిండిముఠము గడచి
మా దేశములోని కలహాట్ + శిఖరమును సందర్శింప
గల్గితిమి.

సముద్రయాన సమాప్తి హాస్యజానగర ప్రవేశము

నా ప్రయాణ చారిత్రిముగూడ ముగియచున్నది.
మొహరముపండుగ గడచుకూడు మేము మస్కాటు
రేవునుగూర్చి . కుఖుకుగా పయనము నేయుచునే
యుంటిమి. మస్కాటు రేవునుజేరి కొంతకాల మచ్చట
లంగిరుండి, సముద్రముమీద కుపాసలన గగ్గిత నెట్ట
మును నూడి శిష్టులొక హాస్యజానగరముకై ఓడ లంగ
రెత్తించి పయనము సాగించితిమి. మస్కాటురేవు
దాటిన తిదప "ఖార్ పకా" రేవున రెండుదినము
లాగి, మరల బయలుదేరితిమి. అప్పటికి కేవలికాలపు
వేడి గుగ్గరించుటకేత నారేవున రెండుదినముల నా
కుండిలనీ వచ్చెను. ఖార్ పకా రేవునుండి బయలు
దేరి సురక్షితముగా హాస్యజారేవున పట్టా. కల
౧౨ వలేని నుభ్యాన్నా మునినప్పటికి లంగగు దింపిరి.
అదాడు కుక్రవారము.

హనుమంతు రేవునుండి హారుమంజి (హాస్యజా) రేవు
నకు పాటు పయనము నేయుటకు డెబ్బదియైదు దినములు
పట్టెను

౧. హివాజా మొదటితో జా నార్తశిల్పి ౨, తేజ ప్ర మతిగియె యగును.
+ కలహాట్ శిఖము మస్కాట్ రేవునకు నలువది మైళ్ల దూరమున నున్నది. దానినుట్లు ౬౦౦౦
అడుగులుండును.

నవనాగరికత - చిద్వ స్తి రాధరణము

చైద్యరాజ దింతు సుబ్బావధాని గారు

శా. ఉన్నాల్పటికైన నేగుడిసెనో యున్నార లేమూలనో
యున్నావో యనువారి గాన నోటా! యుక్తి-క్య-ప్రణామితో
నన్నంటే కరవై మహామహులు విద్యాపారగుల్ జ్ఞానులుక్
అన్నా! నేంకటశైలిధర్మ! యధాయం బవ్వా కేనే సుమా!

ప్రాచీనాంధ్రులెవరు? ఆర్యులుకాకా?

చిలుకూరివీరభద్రరావుగారు

(రెండవసంపుటము - మొదటిసంచికతరువాయి)

ప్రాచీనాంధ్రాధ్యయనము నెలకొనినది యుండిన సేటిపరిశోధకులలో నగ్రము వహించియున్న శ్రీమంత్ రామమూర్తి. శిష్టవాదుల అభిప్రాయము నొక్కక ప్పించి హిందూదేవుల నావ్యక్తపరచిన నలంకరించిన యాంధ్రులు కొందఱు తామింద్రులమని చెప్పుకొనుటచేత, ఆర్యులకన్నను విశేషముగానితావలన్నులమని భావించి చెప్పుకొనుటచేత, ఆంధ్రులలోనియే ప్రాచీనాంధ్రుల కేర్పడు క్రొవ్వుకలములను బట్టిగాని వక్కానికలది. క్రొవ్వుగారణము నూహించి వారిట్లు చెప్పిరి.

"Generally speaking, however, the Andhra power came into touch with the Tamil on the northern frontier marked by Tirupati and Pulikat. The wild people called Vadukar by the Tamils must have interposed between the Tamils and the Andhras This position is still more difficult by the reference to the Vadukar, which term occurs very often in the literature of this period. Vadukar is the present day vernacular name for the Telugu speaking people in the Tamil country; but they are described still as in the same savage stage of frontier tribes being as marauders. They are located in the region immediately to the north of the Tamil frontier of Pulikat and Tirupati. This would seem to preclude the equation that the Tamils regarded the Vadukar and the Andhras as one"

"తమిళును నెర్వ నామస్యవ్యవస్థలో నాచనపును నమనలరాజ్యమును తెలివక మున నుద్భవనవాద్యులగు పులికాన, కాలి (పులికాడు) భూములును ఆంధ్ర రాజ్యమునకు తెలియనిది. పాండ్యము కలుగుచున్నది. తెలియనిదే 'వదుగర్' అని పేరువచ్చి నది వాడుకపేరులు తెలియనిది, దానిని తెలుగువారు పిలిచినారు. పులికాడు - యుగమునాటి నాంధ్రులమూలముగా 'వదుగర్' కన్న ముదవాద్యులమని యుండుటచేత నికను మతీతకతనమగుచున్నది. 'వదుగర్' అనునదిను తెలియజేసమున పులికాపురు భూమిమెట్లగుచున్నది తెలియనాదిట్లు తెలియనిదే వ్యవహరించుచున్నది. దేశభాషావాదులు యున్నది. కానా రిప్పటికిని నరిహద్యులలోని భుదపాటు పోగొంతునె యునకు కరణాద్యులనినది తెలుసుకొని వెళ్ళిచూడవచ్చును. నమనకమున నుద్భవనవాద్యులగు పులికాన, భూములును తెలియని సత్యం సమీక్షముచేత కాని భూమి చెప్పుకొనుటచే యున్నది. భూమి 'వదుగర్' అనునది ఆంధ్రులమనాద వచ్చు కేయరదమిళులు భామించుచు ప్రతిబంధక మగుచున్నది."

అయ్యంగారికి ప్రాచీనమైనదిగాని మొట్టమొదటి యభిప్రాయముగానో వైవాక్యమును నిరసించినదిగానూ. ఇంకా వైవాక్యమును సూక్ష్మ విమర్శనచేసి చూపిస్తామని ప్రతిజ్ఞపెట్టెను.

The Andhras are described as Aryan people who had given up the Aryan customs and practice in religion, in other words mleccchas or even Vratyas

ఆంధ్రులార్యచారములను మతాచరణములను విడిచిపెట్టినవారు. ఆంధ్రులు మూలముగా అర్యులతో స్నేహితులుగను, ప్రాప్త్యులుగను గూడ నుండినవని యీయన్నాడు. * ఇతనియొక్క తమిళమునకు ననుగుణముగాను కేరళమునకు (అయ్యంగారా) శేషయానాయకును గానిననుచు దక్షిణమునకు వైవాక్యమును పంపిస్తామని యాంధ్రులొప్పుకొనినదిగాను మూలములోని యానాయకునికే వైవాక్యములకు మనుషేర నాకరాజధాని నేర్పఱచుకొనిరంటి. ఆంధ్రులకు తమిళులకు నడుమ బండిపోటు పోగియున్నదిగాను యునుటచేత క్రైస్తవములకు బాప్తియున రెండువందలవందల సంవత్సరములును, బరమున రెండువందలసంవత్సరములును బరివాలనము చేసినట్లునైనదిగాని ప్రాచీన క్రైస్తవము తెలుగుమూలముగా నానందించిన సంబంధమును గల్గించుకొనుటకు హక్కుగలిగియున్నాడు. ఇందుకొన్నియు పుట్టుచున్నదంటి! ఇంతయును చూచి పాశ్చాత్యమునకును ముఖమునకును బరివాలనము చేసినదిగాను సాధ్యపడదంటి!

ఈ వైవాక్యములనుబట్టియు, వీరివ్యాసములో నెలువఱచిన తక్కినవిషయములను

బట్టియు, చేరిన సీదాంత మెట్టివనిన:— “వడుగర్” అను తెగవారు బండిపోటుదొంగలనియు, తమిళదేశములో నిపుడు తెలుగు భాషమూలముగాను వారిని ‘వడుగర్’ అను సరిమిలి భాషావాసులముతో నే వ్యవహరించుచున్నందున ‘వడుగర్’ అనువారు తెలుగువాడేయనియు, ఈ వ్యవస్థను కొన్ని క్రైస్తవమునకును బాప్తియునకునుకాదు సమక సాంప్రదము నే అయ్యంగారి కరణము సీదాంతమనిచున్నది.”

అయ్యంగారి కట్టిభావములు 1922-వ సంవత్సరములో జరిగినవి. కాని 1909 దాని సంవత్సరమునాటి కట్టి భావములన్నట్లు వీరి ప్రాచీనముబట్టి కన్పిస్తారు; కాని 1909-వ సంవత్సరము. ‘వడుగర్’ అను క్రైస్తవము ‘అంధ్రులొప్పు’ విచిత్రమున ‘యతి’ జన్మతైభావ’ నును కెనుగి బ్రాహ్మరామానుజచరిత్రమును పేరు భాషాంతరీకరించి దానిని ప్రకటిచియున్నాడు. దక్షిణమున, నాకవిరిసూర్తి యిట్లు వ్రాసియున్నారు.

"Nothing is really known about Andhra-purna, the author of this work. Except what he chooses to tell us himself, viz, that as he was engaged in the milk-service of Ramanuja." Even tradition has few things to tell about him. We find his name however among those of the 74 successors of "Ramanuja" in the propagation of Vishnava Gospel, and the author of Prapannamritam, who lived a Contemporary of Venkatapatiraya (died 1614 A. D.) claims to be a descendant of Andhra-purna (Vaduganambi as he called in Tamil.)

రామానుజునకు కీరము సమకూర్చుచున్నదిగానో నుండినది తమిళ తాను

మనకు తెలియించినది ఏమనగా, యీశ్వరేశ్వర మొదలగు ప్రసిద్ధులనుండి వచ్చినవారుగా, వీరయ బడిన దేవులును లేదు. అతనిగొరింది పలి వెనుకాడలోనుండి వచ్చిపోయి వీరయ గానబడదు. అయినను అతని నామము రామానుజుని తరువాత వైష్ణవమత శిష్యమును బోధించిన వృద్ధుని నామము మత్తవైష్ణవమతములో గలవృద్ధుని నున్నది. 1614 వ సంవత్సరములో వృద్ధుని నొకటి వేలకంటకతిగాయలో నమకాలికుడై న్నిచ్చి న్నామ్మతమను గ్రంథమును విరచించినది తాను ఆంధ్రప్రదేశ్ను (తమిళనాడులో నమగ నాలియని చెప్పబడినవాడు) సాతతీవాడ నని చెప్పకొనియున్నాడు. ఈ వడుగనంటి యనువాగ్రపూర్ణుడు నడునకంకన తతా ద్విలో నున్నవాడు. ఆంధ్రశిష్యమునకు, బ్రాహ్మ యనడముగా వసుగిశిష్యము వ్యవహరించుట మున్నందు కారణము ద్విమంత్రిము మహా తమిళకావలయును? అయ్యుంగాన అంధ్రులు తిరునతి, పులికాములు దాటితమిళదేశములో నొక్కడు ప్రవేశించలేదని మిక్కిలి ఘోరమునో వ్రాసిరికాని తమయధ్యాయమునకు విరుద్ధముగా తమిళవాక్యమునందు నొక మాధ్యమభవు మిక్కిలి యతిశయోక్త్యంతో వర్ణించబడియుండుట నుచో కొందరి విరూపాచలమై న్నిష్ఠముగా ప్రవృత్తినిగలుగు చున్నారని దంగికారు. వాగ్వాచములో నిట్లు వ్రాసెడి.

"అయ్ అందిర" అనునామంత ప్రభువు (మాండలికుడు) గలడు. ఈ నామములోని అంధ్రశిష్యుల బోధనలే ఆంధ్రశిష్యముగా బరిగణించ బడుచున్నది. అయ్యది ఆంధ్ర శిష్యమునకు తమిళభాషా శిష్యులమునకు ముఖ్య టకు సాధ్యపడును."

ఇట్లు వైరీతిని వ్రాసియుండియు నమగ భాషము (Foot-note)లో నిచ్చిన వాక్యమును వ్రాసి యున్నారు.

"If the term Andar used to designate shepherds comes from the Sanskrit Andbaka, a Tamil derivation seems impossible, there is justification for this interpretation. The term Andiran is used in this compound in contradistinction to the term Einar in Aay-Eyinar undoubtedly denoting the caste or tribe from which he came. The two names would stand 'Aay' the shepherd and 'Aay' the hunter." గొల్లకాండ్రుకు పేరుగా వాడబడిన (Andar), (కాండ్ర) శిష్యము 'అంధ్ర' అనునంశమున శిష్యమునందే పుట్టికపుడును, ఈశిష్యమునకు వ్యవృత్తి తమిళభాషలో సాధ్యము కాక యున్నపుడును, ఇట్టి వ్యాఖ్య చేయుట న్యాయమే. ఈమధ్యనిమములోని 'అందిర' అనుపదము 'అయ్-ఎయిన' అను మిశ్ర నామములోని 'ఎయిన' శిష్యమునకు వ్యత్యాసముగా వాడుటయును ముఖ్యమైనదిగాని నేనాముగా వాడుకలమునుగాని విశ్వమును గాని వెలుపుచున్నది. 'అయ్' అనగాగొల్ల కాండ్ర, వాగ్వాచమునని (వైరీకాండ్ర) పేరు నామము లేర్పడుచున్నది.

ఇంత వ్రాసియుండుదకు వీరు తమయధి ప్తయము మిక్కిలిగతి నొనర్చించిరి.

"There is a chieftain known by the name of Aay Andiran. The second word of this name is rendered Andhra by some. It is just possible that it is the Tamilised form of the word Andhra.

ముట్టకొన్న నాడియినందున నెట్లనే భవ్య
 మున్నెను. విప్రు కాన్యకాసమును తెలిసి
 కొని కొనిపోయిపుచ్చుమునుడి పైటకువచ్చి
 విష్ణువు జగిసివచ్చిత్తెనము విశీలం వచ్చి
 నోకమోలు 'మోహినివిమ్మ'ని యడిగెనుట.
 మదిని నోకమోలుమోహినినా మునుదాల్చి
 యుదుట నిలువించి మున్నోకమోలు తెన్న
 మరులుగొలిపి మున్నునే హరించెనెంతటి
 తిన్దానీయగు భగవంతుడే కాన్యకాక
 ముగ మోహినిపైయై యామోహిమోహిని
 నెట్లందే నన్నేకకృపమనోవిధు ఉన్నెను.
 అన్యదాపురాణమందెనుగల బుద్ధివేదాంత
 లభించెను. అంతటి హరిహరపుత్రియ. ఇంతటి
 పత్రియమును జనుచులు స్రవించెలయును.

కాన్యకముగ ముక్తియుగా విమోచిముగ
 'అయ్యనార్' అనుకాలివాహనునిగుడి లేని
 గ్రామ ముచ్చలనోకాని కారాడు. ఈగ్రామ
 సామ్యాముగా ముక్తివిగానుండి చేకూరి
 దేవమున హరిమని అడిమిగా నోకవోట
 నున్నతెనుపైకన్నకన్నయూదుమహిమ
 అడియన్నవి. వీనిమును హస్తవేదేయ
 అడిగి గుడిగొడుగుపుచ్చెయొక్క విగ్రహ
 ములోగొన్న చిన్నవియు పెద్దవియు గూడ
 ముందరించెయును. ఆములు ప్రజలు విం
 గము ప్రార్థనములు చెల్లింపుచునును.
 ఈగ్రామాన్నిముగ విగ్రహముల హస్త
 వ్యార పాలకులు భయంకరాకారముతో
 నొప్పుచును. విగ్రహముల కీచములును
 హస్తవ్యారముతో నొప్పుచుములును, చేయి
 లతో భాగమును గిరిగొన్నగొగ్గె

ప్రార్థకులు. గుడికి ముందటిభాగమున నెత్తి
 మాన్యకల విగ్రహము లుండును. ఇవియును
 మూలముల ముందును. (ప్రకారానాది, మా
 గూడిననూరి, ప్రిచామునా, నాచాది) (కా
 నాది), భగవతి, చాలకెత్తి, భావకెత్తి, అనునవి
 నెత్తిమాన్యకలు). గుడికి బోలిభాగమున తిలు
 పున విగ్రహములు గూడవిరాణకవిగ్రహము
 లుండును. గిర్భాణముగ మున్నా(హస్త) (హస్త)
 పుచ్చుల (పుచ్చుల) అనునవిపున భాగము
 చేయకెత్తియును 'అయ్యనార్' దేవము
 తినుదును నెత్తికన్న లొన్నముడ నెడును
 చేయించెయును. తిన్నవికామున నూరే
 గుడికొన్నానోకెత్తిగూడిన గుడిగొగ్గె
 వాహమము ప్రక్రిష్టహములోనుండును.
 'అయ్యనార్' విగ్రహము స్వారి పెడిలు
 నెడుకొన్నగొగ్గె తిప్పికొలుమున నామ్యా
 ముగా నెటుపువన్నెగల చర్మముతో
 గూర్చుండియున్నటుల విగ్రహము చిత్రింప
 బడియుండును. తలపై కిరీట ముండును. శాల
 తలమున మూడు విభూతిరీతి లుండును.
 అనేకములయిన యలుకారములతో నలంక
 రించబడియుండును. అహింసతోగూడిన బలు
 లను బ్రాహ్మణులును, హింసతోగూడిన బలు
 లను బ్రాహ్మణేతరులు నాదేవున కొసంగు
 చుచును. కన్యకాములందఱు ప్రార్థన
 లుచు చెల్లింపచును. హస్తము ము
 చేకమున హరిహరాంకన ముండెనని సూచ
 నలు గన్పట్టచున్నవి. తిన్నవిహస్తమున
 హస్తాభిరమును వాదనోమును యుద్ధిర
 హరిహరపురాణమును మామారివాహునకే

యస్. హెచ్.

ప్రొఫెసర్ దొరగారి సతీమణి
చెన్నైలో గౌరవ వ్యాయాధికారిణి

శ్రీయత

పామరంగరావుగారి సతీమణి
చెన్నైలో గౌరవ వ్యాయాధికారిణి

వ్యాయమూర్తి

శ్రీయత పదాధికార్యురగారి సతీమణి
చెన్నైలో గౌరవ వ్యాయాధికారిణి

శ్రీమతి కోకా శృంగారవేణమ్మగారు

కాకతీయ భారతీయ భాషాశాస్త్ర
పరిశోధనా సంస్థానమునకు చెందినవారు

అఖిల భారత ప్రాచ్య విద్యార్థిసభ
మూడవ సమావేశము

1924 వ సంవత్సరము డిసెంబరు 22 : 1924 వ సంవత్సరము

1924 వ సంవత్సరము డిసెంబరు 22 : 1924 వ సంవత్సరము
ఫిబ్రవరి 22 : 1924 వ సంవత్సరము
విద్యార్థిసభ 22 : 1924 వ సంవత్సరము
1924 వ సంవత్సరము

యొక్క యొకరిభాగవలననుండియు తమిళ
నముతో, దను ముఖ్యత్వమును వెల్లడింపబడినది.
జోయియుండుట వక్కానింపబడియెను.

ఈతెగలలో ముఖ్యముగా 'మరన్',
'చేరన్', 'పాంగలతిరయారు' అనుపదములకు
విగా మారు ముచ్చట కలుగజేయుచున్నవి.
'చేరన్' తెగలవారు బంగారముదొంగల వారు
వ్యవసాయము చేయుచు జేరమునకు జోయిచెల్లె
ప్రసక్తియైన చేరరాజ్యమును స్థాపించినది
చెప్పబడినది. ఈ తెగవారు మగధరాజ్య
ముయొక్క తూర్పుభాగమున నుండినది. పై
బ్రాహ్మణ వాద్యయము లులుచున్నది.
'మరన్' అను తెగవారు క్షత్రియ హరిషాసామము
ఇంకు 'చేరన్' తెగవారికి సమీపింపబడియున్నది
యున్నారు. ప్రఖ్యాతులయిన పాండ్య
రాజులు 'మరన్' తెగవారమని చెప్పకొని
యున్నారు. ఇంకా తెలివి ప్రావీణములగు
భయంకరులయిన రణసూరులని చెప్పబడి
యున్నారు. ఇంకను పాంగలతిరయారులను
వారు (చేరవారు) గాని మునుదీ ముద్రను
నిమిషమున జోవుటచే మును 'అర్చకులకు
రణము'లను బంగారాదేశములో, బొంది
మునుదీనియందు ముద్రముజురకనక్కానిం
పగలము. ద్రావిడకవు లీతెగలను గూర్చి
వాద్యములతో, వాద్యములు వాద్యము
చుటను వినిపించుటతో భేదము నిర్వహించు
'అర్చకులకు' సమీపింపబడినది. అర్చకు
ఈ ప్రాధాన్యములను కీర్తింపబడుచున్నది.

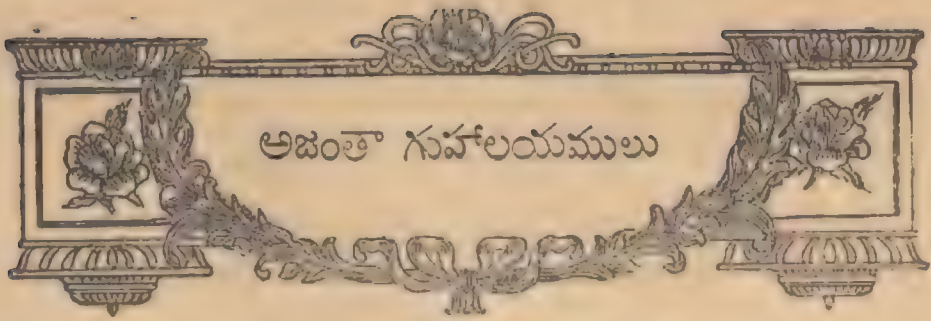
మును గూర్చిగాని దాని సమాన ప్రాధాన్యము
గూర్చిగాని సరియైన ప్రాధాన్యము లేనదియగును.
ఆ దేశములోనాగులు క్షత్రియములు కుమారు

నినుకామున మిక్కిలినవారు (Makkalar)
మిక్కిలి పలుకులచే గలవారు నున్నారు.
'మక్కిలు' లేక 'మక్కి' అను తెలిపినదము
'రామాయణములోని మర్కటపదముగా సం
స్కృతిగానిది. ఈ మర్కటపదము
లో నాగివాసులవారితో సంబంధములుగలవు
కొని పక్షిమందాదేశమున నున్నతెగల
ముల సగిమిచేరి. రాజుల పలుకులను
విశేషముగా బలుకుబడిగలిగి యన్నకాల
మున 'బొంబు' తెగలవారు ఆనాములో దొర
తముచేయుటకు రాజవంశమును స్థాపించిరి.
తిరనానులు మగాళవము ప్రాంతమున గొప్ప
నావికులుగా నుండుటచేత సముద్రము
మీదుగా దక్షిణహిందూదేశమునకు జోయి
రని తెలిసికొనుచున్నాము.

ఈవిషయచంద్ర మజందారుగారు పైని
వక్కానించిన 'చేరన్' అను తెగవారు 'అర్చకు
వన' తెగలవారనియు, పాంగలతిరయారు
లను సంస్కృతమున సాగరకులు లందురు.
'పాండ్యుల' అను మారుపేరుగల వీరు
అర్చకులయినందున అర్చకులై యియును,
'మరన్' అంధవన తెగవారనియును వీరెల్ల
రాంధ్రులై యిని తెలియవలయును. మన
పురాణకవితామును, వాద్యవాద్యమును
వర్ణనగా అర్చకులైన వారికి వర్ణనగా అర్చకు
వర్ణనమున. ఈ వర్ణనములను వర్ణనగా
తిమూలతో బ్రతికి వర్ణనమున భిన్నము
కారని సహేతుకముగా రుజువు చేసెదను.
ఇదియేకవ్యాసము అగాధము ఈవ్యాసము
యొక్కోకే తెగల వర్ణన ప్రాధాన్యము దీని
ముగించుచు

- గీ. మాత్స్య వివాహ రాత్రికి ముగియెను, సంతోషించి బాపి పండు సంతోషము చేసి,
సుగంధము దిమ్మమునాటి నివసించుచు, విజయగ్రామమున కైక్కిరియింపు తల్లి!
- గీ. ఇన్ని వాల్లొల్లమిది భవన్యవరతాం, ముగియించి నివసించు గాన,
కృష్ణవరాహుని తిరుచి విర్రుపు మువ్వు! నిజయు లెఱుంగును కృష్ణరాత్రి తల్లి.
- పీ. గౌరవయోగ సహస్రచక్రతనన్త్ర, ముగియించి దాన్వ్యముచేసి,
మీరుగ్రుచితా విశ్వమునన్త్ర పరిమాణమున నీ కష్టములను,
రాజుల కేంద్రతనము వాన్త్రాన్త్రాగ్నే, కేంద్రాన్త్రములను నేయించి,
రాజులుగోరి రాజులెల్లకా, కోరికలు నీకు శక్తులవేసి,
- పీ. గాని సత్తా విముగ్ధముగ ముగియి, నిజాన్త్రాన్త్రములను నేయించి,
కల్పితో! ఇన్ని కను ముగియించి, గాగము నుచి సుమము నుచియు లెఱచి.
- పీ. కాళియన్నాని నాన్త్రాని ముగించి ముగియించి ముగియించి ముగియించి,
ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి,
ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి,
ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి,
- గీ. ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి,
ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి,
- పీ. వ్రాన్త్రాన్త్రముగిని వ్రాన్త్రాన్త్రముగిని, కేంద్ర ముగించి ముగించి ముగించి,
చిత్తిమోహముగిని ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి,
కోమలికేంద్రముగిని ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి,
ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి,
- గీ. వ్రాన్త్రాన్త్రముగిని ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి,
ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి,
- గీ. కేంద్రముగిని ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి,
ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి ముగించి,

నెరవూర్చుము

గుహలయములలోని చిత్రములన్నియు వాటి

నిర్మాణకాలము వాటి కాలమును గూర్చి గాఢముగా నున్నవి. ఇందును ముఖ్యముగా గౌతమబుద్ధుని జననమాదిగా నిర్వాణపర్యంతమును గల చరిత్ర విశేషముగా చిత్రింపఁబడియున్నది. గౌతముని జననము, బాల్యమున నాయన సూపాకముల గూడి విద్యాభ్యాసము చేయుట, కష్టస్వాధ్యాయముల నభ్యసించుట, యువరాజైపురవీధుల సేనసత్తుడు చూపు భూరిదయాదిగుణముల బెల్లడిచేయు పనులు, వైరాగ్యోదయము, సతీగుతులనీడి యర్ధరాత్రుమున పురము వెడఁపావుట, తపము, సన్న్యాసాశ్రమము, మరణోపదేశము వలన మొదలగు విషయములు బయస్కృత ఫల్యము, త్రిప్పము కొంతకొంతగా తెరపై జాపునట్లుగాక, యేకకాలముననే దానియందుగల చిత్రములన్నియు నా తెరపై బడునట్లు జేయురీతి, గుహలయ కుడ్యములపైనను, స్తంభములపైనను, లోకపునకు చిత్రింపఁబడి ప్రతిభాపంబియున్నట్టి వాటియందు ప్రధానముగా మృగము, కృష్ణానాగముల బిడ్డలు, నా, ఇతర జంతువులుయందును చిత్రింపఁబడినవి. వైరాగ్యమున నుండు లగు గొప్పగుణముల గలిగియున్నట్లును కొనియాడు “జాతకము”లన బరచ జన్మభేదము నూడలకొలది చిత్రితములై యున్నవి.

ఈ చిత్రములయందు చాకాలమువాటి జనల తన యాశ్రమ ప్రకారముగా బాడగలము. వారి వేషములు, ఆచారములు, వైభవములు, ఆభరణములు, వాహనములు, ఆయుధములు కరతలామలకములుగా చిత్రింపబడి

యున్నవి. ఎఱుకఁబడినను, రాజులు, భిక్షువులు, భవవంతులు, దరిద్రులు, వ్యాధులు, పరివారములు, దాసదాసీదాసములు, గాఢములు, బ్రతికొని, శ్రేష్ఠులు వారివారి ముఖ్యముల క్రమమున కయ్యుచున్నవను, పుణ్యమునందలిపాట్లు పడములు పాదపూజలు పడములవలెగాక ప్రతి ప్రాణి చిత్రమును భారగర్భితమునట్లును చూడగలము.

ఒక్కొక్కచోట దండకానకులయ్యును, దయామయులయు ప్రజాపాలనమొనర్చుచు తమ స్నేహము నభిలషించి యితర రాజులచేమిద బడిన రాజుల బానిగ గౌరవింతురు వహించెభవమున గొలుపుండు రాజులు, ముద్రలు, కన్నులపై నెటులు ముగియును వానివారము నొక ప్రభువులను, వానిచేట పట్టాభిషేక మునొనర్చి విములును కన్నులపండువైయొప్పుట చూడగలము.

హంస, కీర, ముక్కుట, పారావతాది పక్షులును; సింహ, వ్యాఘ్రు, భిల్లుక, వరాహ, వృశ, గజ, ఆశ్వ, వృషభ, మహీన, మరంగ, మర్కటాది జంతువులును; కదరీ, క్రమక, పరాక, వారికేకాది వృక్షములును; ఇంకననేక పుష్పజాతులును, వాటివాటి స్వాభావిక స్థితులలో నందముగ చిత్రింపబడియున్నవి. ఈవృక్ష భిక్షుల ప్రాణుల వాటి భృత్యమును చిత్రించుటయే కాక చిత్రకారులు తమ బుద్ధివికాసమును, కల్పనా కత్తిని బెల్లడించుచు నా రూపములనే యలంకార చిత్రముల (Decorative and Conventional design) యందుబ్రవేశపెట్టి చిత్రించుచున్నారు. వారికి శ్రేష్ఠ గణకము గలయలకు వారి చిత్రములను గాను (Fret work) పనియు ఇతర (Geometrical Pattern drawings) చిత్రములును వాటియందు కేసలనానా

గుహా-య-న-స్థ-స్థ-హ-ము-భ-వా-న-స్థ-ము-న-య-క-చ-త్రి-ము-య-క-వ-స్థ-అ-క-న-భ-ము.

ప్రతిమరేకా దేవతాకులని కిన్నర, గంధర్వాదులును
పంచర్షభసారముగా నజంత చిత్రకారంగమున
నిదుర్ముఖ జూహెఁగలుము.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

పద్యంతజాతకము

ఒకానొక సమయమున బోధిసత్తుడు (బుద్ధుడు) హిమాలయ వాసియు, 8,000 యేనుగుల కథిసత్తియు నగు నొక గజరాజపుక్తుడై జనించెను. ఈ గజ సమూహములందు హిమాలయముచుగలనీ వృక్షశస్త్రజ్ఞుడగు సమున నొక బంగారులోయయందు వసించుచుండినది. తత్పరిణామన వెచ్చిని జూచినను తెల్లగూలులు, పక్షిగూలులు, తామరలు మొదలగు పుష్పయంతములగు కొలయలును, శేత్రానందకరమగువట్లు వల్లంబు, తమ పైకెంత్రాకుమిమి, నాట్యలాడిమిగొను వృత్తలవేసివార మొససి తమపైకెంత్రాకుమిగొని హిమంధియు దొలుల వలనోచ్చి వృక్షంబులను గలవనములు శేత్రవర్ణమున

[illegible]

ఈ తొలి ప్రకారముగనే యా యోగును గుండల
పై నున్నను వారి కాశీరాజును వేర్చును. ఇంక
తత క్తగాయే యొక వేటకాని నవపులక పురి తన తొలి
నవ్వనల భ సేయియించి నతయును జేయించును. వేట

గిరిజాదేవము సోమేశ్వరస్వామిగారి పూజార్చనములకు వచ్చి ముందు, శ్రీ శ్రీ మూకుమార్తె
కవిముగిలి శ్రీమతి కవిముగిలిని నమస్కరించి ముందుగా దామరీభుజి వీధి పూజమునాడు.

కష్టానికి చిత్త మూలనివాసము ఖరలు. పాపము లేయొకభావన. తమ తైయున్న సోచూడుచు

గూఢమాయమున 12 గుప్తుగల స్తంభముపైగల అలంకార చిత్రములు.

గూఢమాయమునకు భారతి శాస్త్రీమాన సం. 158 పుటకుదుట చూడుడు.

కాదు ఏడు సంవత్సరములు తిరిగి తిరిగి యువ కాగజమును గదిరవ విష. లాగమున దానినే సేసు. ఆశ్రమమునకు గజము క్రిందపడెనుగాని ప్రాణము లింకను వీడిలేదు. వ్యాధుడు దానిమంతముల నుడదెలుక నప్పియొకప్పుడు దేను. చాటి నూడికియజాలకపోయెను. ఆయిన నా కడు దహార్థస్థులయముగాన తానే తొందియున ములతెలికి వానికిచ్చి పంపెను. తానొకప్పుడు తానాదంతముల నిచ్చుట యావశ్యకమనియు

మోక్షకామికి పామరకరియవగల ప్రతిపాశమును క్రింద తెలుసు. మోక్షకామికి మోక్షమును నా జరగా నున్నది. మోక్షమును గజరాజు నుదాహరింపక మెచ్చుకొనుచుపోయి రాణి కాదంతములనర్పించి జరిగిన వృత్తెలరమును విడిచిపెను. రాణియు నానంతముల దన వీరవచ్చి వంతుకొనగనే తన భార్యవైరభావ మును దానికొకా తానొకప్పుడు శిష్టిక్రొవము నుదాహరింపక నామెను విడిచిపెను. తానింతయు

మిక్కుటమై యామె వెంటనే మోడించెను. మధ్యస్థకరణముల సేమనెంతయుగాన వాస్తవము లాటంటిని అటువలె ములునా నవ్వయించి యీ బాధ న్నానకర నగదను "మద్దంత బారకమనివాడెదను.

రురుజాతము

ఒకా నొకవ ర్తకుడు భవిష్యమండెను. వానికొక కుమారుడుకలదు. తల్లిదండ్రులచే కతికారావున బెంప విడి భవ మున్నది. వానితోనున్నది కుమారుని కలె జక్కిన ట్లాయా వీసంతయు వ్యయపఱచి యప్పులపాలయ్యెను. తండ్రు ముగివాడల బాల దాళబాలకయెడు ప్రాణ త్యాగమున దవ కన్యకుల భాభ్రకొనగించి గంగా నదిలో దుమికెను. నీటుదిన వెంటనే యతడు ప్రాణములపై యానమరల బాధింప నచ్చుటకు దైత్యము చాలక యతిగుణముగా కోపించెను. బోధింపకున్విను హరిణముగా జన్మించియుండెడి. తన మందకు విడి యెంబదిగ గంగానదీ ప్రాంతములనిడుమండి యా

డిక్కుట్రులి యాక్రందవమును విని యతనిగా పాడియ నొకప్పుడు నిశ్చయవరిచి కట్టియనుమెట్లు బాధనయు గావించుకొని పంపెను.

ఒకనాటి రాత్రి యాకటికా దుండు పట్టామన నీటి యొకస్వప్నముకలెను. తన కొకబంగారులేడి తల్లివును బోధించిన ట్లావెతు స్మరించెను. వెంటనే యామె కుంగమునకై వెకించెను. దానిని పట్టివ్వనని వాగ్దానము గవించి నుల క్షణిక్కువేల కత్తివల్లము పొందెనేమిదనినప్పుడు పలు రాజునకు వాగ్దానమున కట్టమి జాచెను. కట్టివచ్చెనుగాని వెలుగువంతు కట్టియు నిన్ను నానుకన్యమనకల యామెగియును మానగనే రాజు పరవమడై దాని నేయ నెత్తిన బాగా మును జారవిడిచెను. కిమ్ముల నామృగమును విహారభవ మతో నూరేగింమకొని తన రాజధానికి కొంపోయి జేరి కిచ్చి లేవాది పకల ప్రాణులకను రక్షకుడనై యుండునని దీక్ష నొనరించెను.

ప్రణయప్రభావము

విజ్ఞానీ సత్త్వినాం యుగారాధ, టి. ఎ.

పాకలో సీగాలి సోకితే నాలు
వోయికుంటమే నాకు వొచ్చినట్లేను! పాక!
గొప్పపు పొంమూలలులై యిడి శెల్లులొగు
పట్టముంటే నల్ల కొట్టమంటాను! పాక!
కారడివి నడిమికి పారి పొమ్ముంటేను
శెట్లతో సేమాట శెప్పకుంటాను! పాక!

వొక్క మావిడికినీ సక్కనీ పేరెట్టి
దానికిందా నేను తల దానుకొంటాను! పాక!
తెప్పలో నన్నెట్టి తేలిపొమ్మంటేను
నిన్ను తిలుసుకొంటానేకల్ల వోతాను! పాక!
నింపు గుండెల్లోను నిలుసుండ మంటేను
మనుసుకొంటానేకల్ల మాడివోతాను! పాక!

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

‘యథావం తద్భవతి’ యను పురాణబోధా...
 మనము కావలసినది ఆత్మమును పరమ శ్రోత్రియమును
 ఒక సహజ్యుడు తాను కోరునది తా చగననబడునది దీని
 యర్థము. ఇది యథార్థమును వలె, అట్లుండి దేశమే
 సముదాయమున స్వరాజ్యమును కోరునపుడు తాను
 కోరు స్వరాజ్యమునకు లక్ష్య విడిచియుని జనసామాన్య
 సహజీవిధముగ రోయు కోలది ఆభావమునకు తీవ్ర
 పోవును. అట్టితీవ్రత ఈ మహాత్మ్యోల్లసము
 పోషగనంబునకు ఈ సంగతియందు వనము కాయు
 యర్థములు విద్విన్నములై నిజజీతరుజుకు చాచవం
 తి హంతుములుకావు.

[illegible]

స్వార్థపరతను నిగ్రహించు నవనరము తీవ్రముగ వచ్చి
 దీక్షల వ్యాపించును. ఆరీతులను న స్వరాజ్యము స్వరా
 జ్యమోయని ఇచ్చును పలనరించు మనలో ననేకులు 'ఇది
 యెట్టి దీక్షోయని వినునకొనుకాలమువచ్చినను రావచ్చును.

స్థానిక పరిపాలన శాఖయందు (Local Self Govt.)
 ఇచ్చును ప్రజలకు స్వరాజ్యమును స్వాంత్ర్యమును
 భవము ఇట్టి నేపథ్యమువచ్చు.

ఇట్టి ప్రమాదముల చేయెత్తిమానే యాపర్వతా
 వచ్చును? స్వరాజ్యమును నానందమును భవ
 వచ్చునెందులకు? స్వరాజ్యమును నానందమును. ప్రజలు
 ఇట్టి విచక్షలను మునుమున్నగా తెలిసి కార్యము నడు
 వున్నాడు నానందమున. పాపము నానందమున. స్వరాజ్య
 మును నానందమున. స్వరాజ్యమును నానందమున. స్వరాజ్య
 కలవర పెట్టు చుండునపుడు కల్గిన వారప నెరిగి

'నేది నేది' యను సిద్ధాంతపరచిని ఉపయోగ
 గైకొని యియ్యదిస్వరాజ్యము కాదు నూచించుట
 ముఖ్యము. ముఖ్యము నేది? కాదు కాదు నేది? కాదు
 అనుభవము చేసిన ప్రాంతమున. స్వరాజ్యమును
 దానిని చూచిన్న వారికి వేద్యమునన రెప్పుకాదు.

విహిక స్వరాజ్యము ఆముష్మికమొక్కపదమునకే
 చరమ సోపాన పునర్జిల్లు. స్త్రీజ్యమునకు నాస్య
 పెట్టు భాగమునా స్త్రీజ్యమునకు స్వరాజ్యము భాగము
 పెట్టు భాగమునా స్త్రీజ్యమునకు స్వరాజ్యము భాగము
 కనులను వెలురెట్లో ప్రజల బ్రతుకునకు స్వరాజ్య
 ముట్టి వచ్చును. ప్రజల బ్రతుకునకు స్వరాజ్య
 యనునకు స్వరాజ్య మురటి మహోపకరణము. బహు
 నీర్వు పొగబండికి అమరునదేసి ముందు ఇనుపకమ్మ
 తాగుకానిదైనా ముందు అది ముందు స్వరాజ్య
 ముట్టి పొగబండియను. ముందు స్వరాజ్యము ప్రజలబ్రతుకు
 నానందమున. ముందు స్వరాజ్యము నేది? కాదు కాదు
 నీర్వుపబడినదేనీర్వు త్యాగము ముఖ్యమున. ముందు
 దుండును. నీర్వుపబడినదేనీర్వు త్యాగము ముఖ్యమున. ముందు
 విహికా నమోసంగ్రామ ముందు పొగబండి యొధా

ప్రజలు లేమదేకస్వార్థియై దీక్షాకై రెక్కావంటి
 ములనే యొక్కముగ్గిన సమర్థించుట రిట్టియి యు
 వదు. స్వరాజ్యమునకు మూలముల త్యాగమున కిదియే

స్వరాజ్యమున నిర్దిష్టముగ స్థలముకాదు. సము
 దాయమున ప్రజల మనోభిక్షయం దుపయించు
 స్వాంత్ర్యజడ్యము (Scene of Freedom). రెక్కా
 లను కిటికీలును మానియుండు ఇంటి కలుపల యెండు
 యెట్లు సమర్థించునా! ఎట్లు లోపల ప్రవేశించునా!
 యని కామగొన్న కైలెడల వ్యాపించి యుండునో అట్లే
 స్వాంత్ర్యము నుండునొక్కటే. ముందు ముందు
 సాన్నిధ్యమునకే వేచియున్నది. స్వరాజ్యభారము చుల
 కనగాను. ఘనరీతి దాని లక్షణము. దాని రెక్కామెరి
 గినదాని తక్కినమును భరించు. స్వరాజ్యమును స్వరాజ్య
 భారమున స్వరాజ్యమును కైలాసమున స్వరాజ్యమును
 కాదు. దానిని మోయుకై హెచ్చుటయే. రెక్కా బిడ్డల
 ముందు, విహికా స్వరాజ్యమును స్వరాజ్యమును
 రెక్కామెరిగినను రెక్కామెరిగినను బహుకర్మలనెని రిలించునా!
 ముందు ముందు స్వరాజ్యమును స్వరాజ్యమును
 వారల జీవనముగొనుటకు కై హెచ్చునమందననెని
 గొరము.

ఇట్టి వహిక భారభాగ్య మొక్కమున చేతమునే
 నామగొన రావచ్చునట్లున్నది. వివిధపక్షముల ప్రజా
 ప్రతినిధులు రాజుభిలంకు స్వ

రా.రా.బంధములన్ని యొక్క, యమరాగారావపత్రాళి
 నెంతో కోరిల్లునటించి వారములకొ నుట్టికామధా
 రేపన, ప్రాతీ స్థలం నాదగొన్న భక్తిమయదీపం
 బాంచుమానీంద్రస్థానోక్తిలంక గు వానమోగ్య
 ములు నీకుకా భక్తిలంకావణి!

వడ్డాది సుగ్ధారాయము.

అని కైవారములపాడి రానున్న స్వరాజ్యలక్ష్మికి
 స్వాగత మొసగుచున్నారు.

అవహాదరి వచ్చినిల్లుటకు ప్రజాహృదయం
 నుండును స్వరాజ్యమును స్వరాజ్యము? కాళిక్రమముల
 విహికామోద? విలక్షణముల నానందము? స్వరాజ్య
 రావితామోదము భుక్తిపానమును కేవలము? స్వాగ

సూత్ర కాల వ్యవసాయ చరిత్ర

సంఖ్య 30 వేలది ను ప్రస్తుత్య కాశీ నామ

ప్ర. 1000 మొదలు రీ. ప్ర. 500 వరకు

[illegible]

(1) కవీశ్వరులకు, నోవధులకు, (నూమిశిమేప
లకు) వ్యక్తములకు, భూమికి దగిన దోహదములేమయు
నందు, గీతమునకు దగినఫలాభివృద్ధి కలవలయు.

ప్రమాదముచే నాటివా రెఱుమి తనోహ
ననుకొని యొంటియందులుగ నాతివల గూర్చి పట్టు కును
గునో వారిని కానుగ నులుతెలిసిరి నమ్మవలసి
యున్నది.

క్రాంత్యర్థం "వై" ధేవమన యజ్ఞస్థాన
మును దుష్టేదరు. ఈ దుష్టుటకు, యజ్ఞార్థవ్యవహార
యందు విఘ్నము కలుగజే. అందుకే క్రాంత్యర్థం "వై" ధేవమన
యజ్ఞస్థానం, ఈ యజ్ఞార్థవ్యవహారం యజ్ఞస్థానం
ధేవమనం హి క్రాంత్యర్థమునం దెటుల వ్రాసిరి.

(2) మాదవరతిలో చివరనుండి వెనుదటికి దున్నగా మాడుచుచాల్లేదను, కాని మాడుచుచాల్లయొక్క మధ్యభాగము పూర్తిగ పిల్లగింపబడుదు. కాన యాయవరలను బ్రవక్షిముగాఁ ద్రెప్పి తూర్పుపక్కములకు దున్ని పిమ్మటను దక్షిణమునండి యుత్తరమునకు దున్నిన యుదల భూమి వాసగ దున్నబడును.

ఇటులనే యాధ్వనంపాఠయొక్క (8-17) మంత్రమునకు స్త్రావ్యమును వ్రాయుచు విద్యార్థులబలుకాక, పైతరక, మూత్రములను క్రోడీకరించి, పైయజుర్వేదభాగ్యమున వ్రాయబడినదానినే దృఢపఱచి యున్నారు. అందు స్వల్పభేదములే కాన్పించినందున ప్రాచీనములను ప్రాచీనములు, పాతములను పాతములనింపఁగా యజమాని కొంతదున్ని, భృత్యునకుఁ దిమ్మటనిచ్చి దున్నించుటయే విశేషమని తోచినది. ఇందు యజమాని క్రేధాదిశేషము కాన్పించును. "కాక మూత్రేయ" అను "కలము" అను పదముల నుండి "మూత్ర, లాభాశ్చ" యను నొకకర్మ శేయుమనీతి. దాని నిటు వ్రాయబడినదనియు.

(1) కృషిలాభశ్రమందు బాగుగ వంపిన
యన్నమనందు వెన్న, నగ్గిలము, పసుపు, ఉప్పు
వల్ల "నీళ్ళ బుర్రాను పోతా" యనువాక్యమును
బలింపి, భుజింపవలెను. పైమాత్రముచే చరించుచే
మూడునాళ్ళు దుస్థించి పిమ్మట యజమాని "నీరా

[illegible]

యంజంతి" అనుమంత్రముఁ బఠింపుదు, విశేషముగ దున్నుచున్నాఁడు. ముందు దక్షిణమునుండి యుత్తరము నకు దున్నుచున్నాఁడు.

“వైతానా” సూత్రములు ముందు తమ దున్ని, పిమ్మట భృశ్యునిచే దున్నించుచున్నాఁడు. అది భృశ్యునకు పుష్కలముగాఁజేయువచ్చి. కాకి సూత్రములు ముందు భృశ్యునిచే దున్నించి శ్రృంగివలె పిమ్మట, చాము దున్ని శ్రద్ధాకులను జూపుచున్నాఁడు. రెండును, వ్యవసాయమునందలి శ్రద్ధనే నూచించుచు “వృక్షిలాభకర్మ” యనుటకు దీనియవచ్చి. వైతానసూత్రములో (౮-1) “కృతేయోనా” అనుబుక్కును బఠింపుచు విత్తములు జల్లవలెనని కలను. ఋగ్వజాస్వానుజీయల కంటె వధర్వజీయిలు ‘దున్నుట, విత్తుట’ యనుకర్మల ప్రాచీనములైనవి. విశేషముగా వానిని పఠించుచున్నది. కృషికర్మకుఁగూడ వేద్యజుసాంప్రదాయములు ప్రాచీనకాలమునండి నేటివరకును గలవు. మఱియు దున్నుట, విత్తుట, వేపకాలమునండి నేటివరకు శుభకర్మగా నాలోచించి ద్వీజాలు తమయిండ్లలో జనుకు వివాహోపనయనాదులలో “అంకురాకోపనము” అను కర్మ చేయుచున్నారు. ఆకర్మయం దయిదుహగాఁకుమల దీసికొని, భట్టపట్టితో వానిని నింపి, తొమ్మిదికంటె హెచ్చునరకములని తనములు చాలతో జపి పైయారు కలలోఁ జల్లెదరు. విత్తములు జల్లినమాఁకును లయి చింటికి, ‘పాలికలని’ చేరు. ఈపాలికలకు, శుభకర్మ మునుఁజూపాలలో బాగు నునుచున్నది. వేపకాలమున దున్నును బోయువపుకు, “ధూవృద్ధేనతాక” సూత్రమును విత్తములు జల్లవపుకు “పిషధీమా క్తమును” బఠింతురు. అందు మంత్రప్రసములో నొక్కొక వేపకాళివాని కొక్కొకసాంప్రదాయ విశేషము కలదు. “అంకురాకోపనకర్మ” మీ సూత్రకాలముననే బయలు చేసెను. ఆపస్తంబాదులు, భట్టపట్టి తెచ్చి పాలికా

ప్రతిష్ఠాపనలోఁ దృప్తినింపిరి కాని “పాదకర్మకర్మహ సూత్రకారు”డంతటిలోఁ దృప్తినించు శుభకర్మ చేయుటకు బూర్వమే, మంచిముహూర్తముఁ జూచికొని, సాలములో దున్ని విత్తనములు జల్లవలెనని విధింపుచున్నాఁడు. ఆగృహ్యసూత్రమునండి కావలసినయంతముల నిటు వ్రాయుచున్నాఁడు.

- (1) పూర్వదినమున నాగలిని గూర్చవలెను.
- (2) ఎద్దులను, పెఱుగు, రియ్యము, సుమీశులను వ్రవ్వములచే నర్చించి వారిదే జేనను చేని నాకింపవలెను.
- (3) “నీరాయంజంతి” యనుమంత్రముచే నాగలిని గట్టవలెను.

“నవ్యకర్మ” యనుమంత్రముఁ బఠించుచు దున్నవలెను. లేక కఱుకొలనైన బట్టకొన వలెను.

(5) అశ్వలవాండ్రలో మొదటివాని పధిపేదించిన పిమ్మటఁ దక్కినవారు వారి ననుసరించి దున్నుట కారంభింపవలెను.

(6) ఘోషాకర్మమునకంటె పూర్వదినమునందే యానీతాదీని బూజింపవలెను. ద్రువలగాని యవలగాని చల్లవలెను. వ్యవసాయారంభము, ప్రైశ్చకారమే చేయవలెను.

(7) పిమ్మట బ్రాహ్మణులకు భోజనమున తెట్టవలెను.

వ్యవసాయచారులు నేటికిని, శుభనక్షత్రములుఁ జూచికొని “యేఱువాక” యనునొకకర్మ నమంత్రముగాఁ జేయుచున్నారు. ఆకర్మను వ్యవభూలముల బూజించి తా వలంకించుకొని, మానవరమూని చేయుచున్నారు. వరికిందరు (గోదావరీనుండలవాడులు) “గోంగయేఱువాక” యను పేరుతో, ప్రతిఫాల్గున బ 80 నాటిగాత్రి, శుభాశుభములను విచారించుకయే చేయుచున్నారు. దీనికిననుక్రమమే ప్రధానముగా నున్నది.

1. భూమిని పొయి పొయి; 2. పూర్వమునందలి భూమిని పొయి; 3. నీల యంజంతి మంత్రము; 4. సువర్ణమునందలి భూమిని పొయి; 5. పూర్వమునందలి భూమిని పొయి; 6. ఘోషాకర్మ పూర్వమునందలి భూమిని పొయి; 7. వీధి బ్రాహ్మణులకు—“పాదకర్మకర్మహసూత్రము” 13 వంటిది.

[illegible]

గోవుయొక్క తోకనువ్వును విడచి కాయవలెను. మార్గ మిట్లుగాను- పది బూజుల నుంచుకొని కేరీరమును జరించుచు తోకను వట్టి నగోవుయొక్క తోకను జల్లవలెను. పైను క్తము జరించుచు మార్గ మగ్గమునయలి చూచివను తోకవంతకు గోతీరమునంపంతులను గుడ్డ వలెను. పేకు పల్లెలలో "గోమాను" అను పురుగు గోతీర మునం పంతులను వ్యాపించినయెడల బాగుగ కడిగి తీర నూరినకమ్మల "కరుమాపము" (తాటాకుల యిండ్లలో సాగచాచుచోటున వ్యాపించు ఘో) బట్టించురు. తోక కువ్వులను పోలికలను కేరీరమున గోవులను తోకను విడచి పిడుగువల్ల తోకచెరు. పైస్తవ్యము లకు వ్యయ మేమియును లేదు. కాళిమూర్తిమగఁ జెప్పఁ బడిన వైద్యమునకును వాటికాలమున వల్ల పెనగలు, నేయి చకోమము, కేరీరములలో వ్యయ మేమియునులుగదు. కాని నేటి యాంగ్లేయు పశువైద్యప్రకారము గోమాకు, కేరీ, వల్లలులకు అర్ధరూపాయవఱకు వలసలసి యుండును. కొంతయిలుగా పి డువులో 2, 3, పాదులు కడుగుటలో వ్యయ మెక్కువకాదా.

పశువుల తీరమునఁ బుండ్లుపడి

పురుగులుపట్టినపుడు చేయఁదగినకర్మ

(1) "కడ్యన్నాదీప్య" అన మూక్తముచే సంహృత ప్రాయశాచము, గోవులకు బట్టినపు డైవ్యముల రాయవలయును. నేటిలో వల్ల పెనగలను పైను క్తములో

చకోమములకేరీ, అపదురులు, చంపబడినవి సంపబినియని చెప్పవలయును.

(2) "బ్రహ్మజిజ్ఞాసం, అగాను, ఏకాపమే" అను మంత్రములు బఠింపుచు, కాచి చల్లార్చిననీటిలో నువ్వును కేసి, గోవులచేద్రావింపవలెను. సంతానముఁ గోరువారు గోవులు నీరుఁ ద్రావుటకు దొట్టెల గట్టింపవలెను.

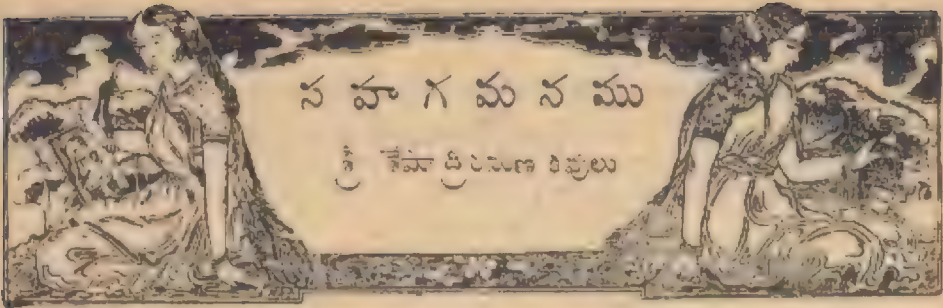
పశువులు నీరుఁ ద్రావుటకు దొట్టెలను ఋగ్వేద కాలముననే యాద్యులు కట్టుచుండిరి. ధర్మముకొలకు మూలకాలమువఁ దొట్టెల గట్టుటకు వారంకించిరి. పైని చెప్పఁబడిన చిన్న చిన్న వైద్యములను బల్లెలలో నేడును వ్యవసాయకులు చేసికొని, లేకు పశుగఁమును రక్షించు కొనుచున్నారు. పశువు లరగ్యమునకు తోవునపుడును, తిరిగినప్పుడుపుడు పాలు వృద్ధి నొందుటకును, పెక్కులు పశువృద్ధి కరెంలెము లానాఁడులవని కాళిమూర్తిములు చెప్పవచ్చును. గ్రంథము పెఱుగనని వ్రాయలేదు.

రాజునకు వ్యవసాయదారులకుఁ గలగంబంధము

ప్రభువునకు భూమిపై గల తి యధికారము కలదో అట్లుగాను వారి క్రింద గల భూమియందానిని పుచ్చమీనాంసలో యగఁ జక్షిచావిధానమునందు భూమిని బ్రభువు దానమియవచ్చునా మానదా యను వివాదము బ్రాహ్మియుల నుండి, "పుచ్చమీనాంస" అని నిధానములో చిప్పించియున్నాడు. పుచ్చమీనాంసా క్కాస్త్రుప్త క్తమున "కైమిని" యొక్కయు, అకైమిని నూత్రములకు భాష్యముఁజేసినవారి యొక్కయు వర్ష నీరును ప్రాయముచున్నాఁడను.

1. కడ్యన్నాదీప్య అన మూక్తముచే సంహృత ప్రాయశాచము, గోవులకు బట్టినపు డైవ్యముల రాయవలయును. నేటిలో వల్ల పెనగలను పైను క్తములో (కాని పల్లెలలో) 2, 3, పాదులు కడుగుటలో వ్యయ మెక్కువకాదా.

స హ గ మ న ము

శ్రీ శేషాద్రిరమణ రిపులు

రా. పవిత్రాతి కాళని ను గ్రహే, చక్రవర్తి కవచాద్రితా జానమానా

హనువనగిడాభిధాన పురాతనాం, నిష్కరింహంబులై నాభ్యుదేయ.

సీ. బ్రహ్మయోరాశితనానికాలినిలపై, నామ అమరని నామోదానాని

ప్రేమ విశ్వేశ్వరవామారాధ, మహాలిసాధాస్యవనం కాలి

మూర్తిత్వహ కామనానీమకాన, కలితనాథానిలంబు నదలి

కళ్యాణపురరాజ్య కళ్యాణామభిక్తైశ్చ్యవనంబు నామ నిష్కరింహంబు

జే. నీ. అగ్రానామని కాలాంతరే, నిష్కరింహంబు నామోదానాని

అమరని నామోదానాని, నిష్కరింహంబు నామోదానాని మొందు.

సీ. శేషాద్రిభూమిని పాదయిన రాక్షసాళి; భూమి

పాదయిన రాక్షసాళి నామోదానాని నిష్కరింహంబు

నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు

నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు

సీ. * బాహుమంత్రమున నులంబు నులంబు నిష్కరింహంబు

నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు

నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు

నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు

సీ. కలివాన గామ్యులై, తిరుగు మేలిని నిర్దాన నిర్దామ్యులై

నిర్దామ్యులై నిర్దామ్యులై నిర్దామ్యులై నిర్దామ్యులై నిర్దామ్యులై

సీ. మిగుల భయంకరముగ నులంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు

నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు

నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు

నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు

సీ. అమ్మలతానికా నాని అంబికానాథులు వీరవీర ని

నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు

నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు

నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు

నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు నిష్కరింహంబు

+ మేలిని కేళుని గౌరవానాథులను నిర్దామ్యులై, నిర్దామ్యులై నిర్దామ్యులై నిర్దామ్యులై

మూడవ వజ్రహస్తని చిక్కాలవలస శాసనము

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మ గారు

ఈ తామ్రశాసనము ఉద్దామూ, కుబకాయ గ్రామములకు మధ్యగా నొక ప్రాంతమునందు చిక్కాలవలస అను నొక గ్రామమునందలి వైశు తన పొలమును దున్ను కొనుచుండగా బయలుపడినది. ఈ పొలము తెలిసికొని, చిక్కాలవలస నివాసులు, శ్రీశైలి అప్పలస్వామి నాయుడుగారు దత్తమినుగలిసి కొని, కట్టించబడినవిను నాశాసనముమఱల నతిని కిచ్చి కేయబడునని యతనికి నచ్చుకొని దానిని దీసికొని కట్టనాథము దేశోద్ధారిక శ్రీయుత కాళీనాథునినాగేశ్వరరావు పంతులు గారికి బంపిరి. పంతులుగారు 'భారతి'లో ప్రకటించుచున్నప్పుడు దయచో దానిని నా కొనంగిరి.

అకారాధికములు

శాసనమునంగల రాగిరేకులుఅయిదు.

ఒక్కొక్క రేకు పొడవు ౮. ౫ అంగుళములు; వెడల్పు ౩. ౫ అంగుళములు. రేకులు కుడి యెడమ వైపుల గొంచెము వెడల్పున, నడిమిభాగమున గొంచెము నన్నముగను ఉన్నవి. రేకుల యెడమభాగమున అంచులకు ౩/౪ అంగుళము దూరమున రింధ్రములుకలవు. ఆ రింధ్రములనుండి పోనిచ్చిన యొకరాగి కడియముమూలమున పిమ్మెదు రేకులును బంధించబడియున్నవి. కడియముయొక్క వ్యాసము

౮. ౫ అంగుళములు. ఈ కడియ మొకరాజ ముద్రికతో నతికిరబడి యున్నది. రాజ ముద్రికమీద 'శ్రీస్థుటముగ నొకనంది చ్చిబడియున్నది. అనంది కిరుప్రక్కల చంద్రుడు, సూర్యుడు, శిఖిము, నాగలి, మధ్యము మొక్కలైనవి కలవు. మొకటి రేకు మొకటి పెడ నేమియు వ్రాయ బడి యుండక, పుస్తకమును అట్టవలె, శాసన మును గాపాడుచున్నది. పాలుగడ రేకు రెండ వపెడఁగూడ వ్రాయ బడియుండుటవలన క్రిందిభాగమున శాసనమును గాపాడుటకు ఒక రేకు చేర్చబడినది. శాసనపరిక్షణము ఆ రేకును జీర్చుటలోగల యుద్దేశము. ఆ యైనవ రేకునకు రెండువైపులగూడ వ్రాత లేదు.

లిపి - భాష

శాసనమునందలిలిపి నాగరి; కాని యిప్ప టినాగరి అక్షరములకు, శాసనములోని అక్షరములకుఁ జాల వ్యత్యాసము కలదు. అయినను ఇప్పటి నాగరి లిపి శాసనము నందలి లిపి యొక్క పరిణామమే యనుట స్పష్టము. పూర్వమునకు ఇప్పటి మిక్కిలి వ్యత్యాసముగల అక్షరములలో ఇ, ఏ, ఖ, ఘ, ఙ, చ, ఞ, ణ, థలు చేర్కొనఁ పడినవి. నకారపుఁబొల్లు 'న' అనుఅక్షరము

నకు క్రింద నొక్కటిగా గీయుటచే జూడబడినది. ఉదా ౧౩-వ పంక్తిలోని 'నివహా', ౧౬-వ పంక్తిలోని 'స్తిరితమధికా' అను పవి చూడదగును. మకారపుబాల్లు వై నొక యనుస్వారిము వ్రాసి దానిక్రిందతలక్రిందయును అధిచంద్రాక్షరీవంటి యొక్కటు వ్రాయుట చేత జూడబడినది. ఉదా: రెండవపంక్తిలోని 'గోత్రాణాం', ౪-వ పంక్తిలోని 'మహీణాం' మొదలగునవి చూడదగును. ఈ పద్యతికి స్వతిరీకముగ ఈ మకారపుబాల్లు అక్షరము నకు నెత్తిమీద నిచ్చు అడ్డుగీటు తీరవేయుట వలనను జూడబడినది. (చూడు పంక్తి ౩౩ 'మహీణాం') ఇట్లే రకారపు బాల్లుకూడ అక్షరమునకు నెత్తిమీదనున్న యడ్డుగీటు తీరవేయుటవలన జూడబడినది. (చూడు పంక్తి ౪౬ 'విశ్వభార్యాం రియపా') అను స్వారిము కొన్ని కొన్నిచోట్ల అక్షరముల శిరోభాగమునను, కొన్నికొన్నిచోట్ల అక్షరమునకు అక్షరమునకు మ్యగ్గా నెగువను గలదు. అక్షరమున కెడమపైపున నీయబడు గీటు అక్షరమునకు నెత్తిమీద నీయబడు అడ్డుగీటును దాటి వైకిపోనిచ్చుట మన ఇకారమును, అడ్డుగీటుతో నమముగా వ్రాయుట వలన ఏకారమును, ఇట్లే అక్షరమునకు గుడివైపున నీయబడుగీటు అక్షరమునకు శిరోభాగమున నీయబడు అడ్డుగీటునుదాటి పోనిచ్చుటవలన ఈ కారమును, అడ్డుగీటుతో నమముగా నిచ్చుటవలన ఆకారమును సూచింపబడినది. 'ణ' 'ల' అనునక్షరము లకు స్వల్ప స్వత్యైకము కలదు: మొదటి

దానికి నెత్తిమీద నడ్డుగీటులేదు: రెండవ దానికి గలదు. కాని 'ల్ల' 'ల్ల' అక్షరములు రెండును ఇంచుమించుగ నొక్కరీతి నున్నవి. 'ఇ' 'ఇ' అని వచ్చినపుడల్ల చ, ఛ లు ముగియును, పిదప అనువాసికమును వ్రాయబడినది. 'బ్ల' 'భ', 'జ్ల', 'జ్' అను నక్షరముల స్వరూపములు గమనింపదగినవి. శేషము పిదపచ్చు నెత్తిపాల్లును ద్విత్యముం జేసినది. ఇట్లు ద్విత్యములేని పాల్లులును గొన్నికలవు: ఉదా: పంక్తులు ౧౦, ౧౫, ౧౯, ౨౧, ౩౩. శాసనమునం దంతటను బకారమునకు ఏకారము వ్రాయబడినది. ఇట్లొన్ని కొన్నిచోట్ల శబ్దమునకు ఏకారమును, సకారమునకు శబ్దమును వ్రాయబడినది.

శాసనమునయు సంస్కృతభాషలో గలదు: గద్య:ద్యౌక్తము. శాసనమున పాత్రాదు శ్లోకములు కలవు: ఇవి శాస్త్రాలవి క్రిడితము, మాలిని, పాత్రాతికము మొదలగు వేత్తలు వృత్తములలో గలవు.

శాసన వృత్తాంతము

ఈ శాసనము గాంగవంశజుడైన అనంత వర్మాభిధానుండునెక్రహస్తదేవునిది. గాంగ వంశజులలో వజ్రహస్తం యను పేరు గల వారిలో నితడు మూడవవాడగుటచేత పిలిచి గాంగవంశచారిత్రిమున మూడవ వజ్రహస్తం యనెను. ఈ వజ్రహస్త వంశీ యైన గొంగులు అష్టాదశ గోత్రులు; వరమహాహ్వయము; పరిమళభూషణములు; త్రికలింగ మహాభుజులు. శాసనమున

మొట్టమొదట వారినింట్లోకి పిలిచి కలిచు. ఏదో
నెత్తపొస్తానని మనోహరమనుచుంటుంటున్నది.
అది యీరీతిని గలదు:

గాంగవంశమున కలంకారభూతుడైన
నాయకును, విక్రమముచేత భూతములను
ఆక్రమించిన వాడును అగు గుండమరాజు
మహారా జాకడు కలడు. ఆతనికి వక్ర
హస్తాడు అను కొడుకుగలడు. పూర్వము
అయినపు యములగ విభాగింపబడి, అయిన
గురు రాజులచేత పరిపాలింపబడు భూమి
నంతయు పురిగి పీరి వక్రహస్తాదుమును
తను జయించి అతడు నలువదినాలుగు సం
వత్సరములు పరిపాలించెను. అదికి గుండమ
రాజు, కామార్జువుడు, వినయపాపియ్యడు
అను మువ్వరు కుమారులు గలరు. ఈ
మువ్వరిలో వక్రహస్తాని అనంతము గుండ
మరాజు మూడు సంవత్సరములును, పిదప
నాతని యనుజుడైన కామార్జువదేవుడు
ముప్పదియైదు సంవత్సరములను, అయిన
వాని నాతని యనుజుడైన వినయపాపియ్యడు
మూడేళ్లును పరిపాలనముచేరి. వినయ
పాపియ్యడిపరిపాలనాంతరము కామార్జువుని
కొడుకును, అయిన వక్రహస్తాని అనువకు
గలవాడును అగు (రెండవ) వక్రహస్తాడు
ముప్పదియైదు సంవత్సరములు రాజ్యపాలెను.
ఈ రెండవ వక్రహస్తానికి మువ్వరు కుమారు
లు కలరే (౧) (రెండవ) కామార్జువుడు, (౨)
(రెండవ) గుండమరాజు, (౩) మధుకామార్జువుడు.
వీరు పరుసగా నొకరితరువారే
నొకరు రాజ్యమునకు వచ్చిరి. వీరిలో కామార్జువు

పుడు అధిపతియైయున్న, గుండమరాజు
మూడేళ్లును, మధుకామార్జువుడు సంవత్సరము
ముప్పదియైదు సంవత్సరములుచేరి. వీరిలో గండ
మరాజున మధుకామార్జువుడు గుండమ
రాజునకు సవతియై కొడుకు. ఇతని తరువాత
(రెండవ) కామార్జువుకి నైదుబంధులయ
రాలైన వినయ మహాదేవి వలన గలిగిన
(మూడవ) వక్రహస్తాడు రాజ్యమునకు
వచ్చెను. ఈతడే యీ శాసనమునందలి
దాత. ఈతనిదే యీ శాసనము.
మూడవ వక్రహస్తా రాయం మువ్వగా,
ఈమొదటివారి అయినవైన శకపర్వమును
చెందెను ధన్యుగమున రోహిణిలో
నుండ, అనగా క్రిస్తుశకము ౧౦౩౮ - వ
సంవత్సరము మేనెల మూడవతేది ఆదివారమునా
నైదుబంధులు ఇరువదియేడు
సంవత్సరములకు శుక్లపక్షిత్వహా ఆదివారము
నాడు అనంతవర్మాభిధానంబునం బరగు
నీ (మూడవ) వక్రహస్తాడు నెకలధరాగల
మనునెడ కలదుటకు పట్టేశ్వరి క్షేత్రమును.
శకము ౧౦౩౮-వ సంవత్సరమున నీ వక్ర
హస్తాదేవుడు కోలు వచ్చిని విషయము
లోని స్వమాఖ్య గ్రామమును మల్లవ
క్రమమున అనునక క్షేత్రమున దానమొసంగెను.
అంతట

దానమును పట్టినవాడు మల్లవక్రేశ్వరి
అనునక క్షేత్రము. ఇంతింతాతమే మధవ
క్రమము. తండ్రిమొదలమొదల. ఇట్టి కులంబు
యన. వీరిని క్షేత్రమున చెప్పుబడినది.
క్షేత్రము కలదేనర యగు వానపిత్వతో

గాంగవంశవృక్షము

౧. సుందమహర్షి వంశరాజు

౨. (మొదటి) వజ్రహస్తాదు (౪౪ ఏండ్లు)

౩. సుందమహర్షి (౩ ఏండ్లు)

౪. కామార్జవదేవుడు (౩౫ ఏండ్లు)

౫. వివర్యాదిత్యుడు (౩ ఏండ్లు)

౬. అశ్వమేధాదుడు నామగోత్రము, కలహస్తి, వజ్రహస్తాదుడు. (౩౫ ఏండ్లు)

౭. కామార్జవదేవుని (వైదుంబవంశజ యను వివర్యాదేవిని పెండ్లిచేసికొనెను.) (అర్ధసంవత్సరము)

౮. సుందమహర్షి (౩ ఏండ్లు)

౯. మధుకామార్జవుడు (౧౦ ఏండ్లు)

౧౦. మూడవ వజ్రహస్తాదు.

(క్రీ. శ. ౧౦౩౮ లో పట్టాభిషిక్తుడయ్యెను.)

నగ్నిహింసమును తొచ్చిన మూలములను గోత్రములనానిలో వంశగోత్రములు కలుగుకాని వంశగోత్రములు లేవు. అందువలన వంశమును తగు శాసనమున దత్తించి నిష్కలమయ్యెడి నదని నాయూహ. శాసనములలో లేని సున్నలుపెట్టి, ఉండిపోనిన సున్నలు తేక పోవుట మట్టి కిక్కిరమాద దోషములు స్వానాథారిణము. అందువలన వైదిగ్రహితమైన మల్లపక్షేష్టది దూతగోత్ర మనియే నా నిష్కలము. వంశగోత్రములపై వైది పురాణమునందును, వైశ్యగోత్రమున వైది పరిలోను నీరీతిని చెప్పబడినది.

వంశగోత్రమున నుండిన వంశగోత్రము.

దంతయు వింధ్యాద్రి కలమిలోడ

నలి మిత్తకావ్యాయమునిని విష్ణు

విష్ణుదేవతలనుగోత్రము

తనముచేసి ముఖదానము లొనరించి

విష్ణువృక్షము వర్ణముగాని

జహ్నుపాగరమును బామపక్షిశ్వర
విలయముకొంగివిని నలువదెను
దీపకలికల జోషణి యడ్డవువకును
బంతుశ్రేణులు శేబరి పదిలపడి
సకలవైభవమొగముక జరిపి [విదప]
నొకరి కొకరికిం బ్రారయె యుప్పుమందు.

మనము గమనింపవలసిన మఱియొక విషయముకలదు. నేను మాచిమింతవెఱకు పూర్వచాళిక్య శాసనములలో వైశ్యుల కిచ్చిన దానమును వెలుపు శాసనములకుటియుఁ గానరాదు. ఈ కలింగ గాంగవంశజులు బ్రాహ్మణులకే కాక వైశ్యులకును సూర్య నగ్రహరములను దానముచేసి పుణ్యమును, యశస్సును సంపాదించుకొని యున్నారు. మన శాసనమున నలి దాతమున వజ్రహస్తాదివలెనే యునిది మూర్ఖులను, అనాదినిష్కలముహా లొక ముమూరుడు వైది ముగ్ధుకామింగు.

దేవుడు! కూడ “గాంగేయ పాశ్చాత్యుల సద్విమర్శన విజయరాజ్య సంవత్సరము” ౧౯౨౬ లో వైశ్య కుల సంభవించును, మంచి నాయకుని కుమారుడునైన ఎరపనాయకుని కుమారుడును, హొండర్ వడో, మోరఖని అను మూడు గ్రామములను వైశ్యాగ్రహారము చేసి యొసంగి యున్నాడు. ఈవిధమున కళింగ దేశము నందలి వైశ్యులు గొంగుపెట్టల యాచరణ పోషణముల క్రొంద పట్టిలెట్లు తెలియగలరు.

దాన ప్రతిగ్రహీతమైన మల్లపర్రేపి కుద్దామూఖ్య గ్రామమునకు రాజనాండి దాన శాసనమును సంపాదించి పిదప తనకు నివేశన స్థలమును, ఉద్యానస్థానమును, ఆగ్రామములోని నూలుమురల ధాన్యోత్పన్న భూమిని అనగా ధాన్యమునకు భూమిని మిగుల్చుకొని మిగిలిన కుద్దామూగ్రామ కేషమును జూమ్మూరు గ్రామనివాసియు, ఉపమంత్రి గోత్రుడును, ద్వితీయముడు నైన పిల్లశెర్ల మనుమడును, కరంటమ నాయకునికని దేశమకును పుత్రుడును అగు మూడయ నాయకునిలో, గూడ ముప్పదిమంది బ్రాహ్మణులకు ఉత్తిరాయణ పుణ్యకాలమున సగ్రహారము చేసి మూగ్రామమునకు వచ్చు కప్పములు నూలుమురల ధాన్యముతోను, ఎరిమిదిమాంబులతోను ధారా పూర్వకముగ మఱల దానము చేసెను.

ఫల నిర్దిశము

ఈ శాసనమునకు తప్పింబడివి మూడు

గ్రామములు సూత్రము : ఒకటి మూడయ నాయకుని నివాసస్థలమైన జలమ్మూరు; రెండవది దానముగ నిచ్చిన కుద్దామూగ్రామము, దానమిచ్చిన బ్రాహ్మణము కోలువర్తిని విషయములో నున్నట్లు తీసుకంటెడిది. మూడవది కళింగనగరము. ఇది గాంగ వంశ జల రాజధాని. ఇచ్చటినుండియే దాతయైన మూడవ సూత్రహస్త దేవుడు మల్లపర్రేపి కి దానము నొసంగియున్నాడు. ఈ గ్రామములు ఎచ్చట నున్నవి?

గంజాము మండలమునందలి శ్రీకాకుళము తాలూకాలో జల్మూరు, కుద్దాము అను గ్రామములు కలవు. కుద్దాము గ్రామము నకు జల్మూరు ఈ శాసనమునకుగి యిట్లు మైదా దూరమున నున్నది. కుద్దాము గ్రామము ఉత్తరాంధ్రస్థానమునకు రెండు మైళ్ళ దూరమున నున్నది. ఈ కుద్దాము గ్రామము పాలిమేరనే మన యీ శాసనము చిక్కలవలన నివాసమైన యొక్క పురుషుని దొరికినది. అందువలన మన శాసనమునందలి బ్రాహ్మణుడు శ్రీకాకుళము తాలూకాలోని యిప్పటి జల్మూరుగను, మల్లపర్రేపి గ్రామ మనందు కుద్దామూఖ్య గ్రామము ఇప్పటి కుద్దామూగ్రామముగను గుత్తిచుటలో సంశయింపం బనిలేదు. కుద్దాము గ్రామమును గృహస్థానమును, ఉద్యానస్థానమునుగాక ప్రతిగ్రహీతమైన మల్లపర్రేపి

తనకు మిగుల్చుకొనినది “తనమురధాన్యో

1. ఈ మధుకావర్తపురికి మనశాసనమునందలి దాతయొక్క ఇంటిపేరు ప్రకటననీతి కల సంబంధము తెలియదు.
 2. Ep. Coll. Cp. No 5 of 1918-19.
 3. కుద్దాము, జల్మూరుల స్థానమును, వాటికిగల దూరము మొదలగు విశేషములను దక్షిణోదేశీయ నందులకు ప్రత్యేక ఆశ్చర్యకామినిగా నున్నందున గాన తెలియని గ్రంథము.

‘భూమి’ అనగా నూలుమురలధాన్యము
 భూమి మణుల మట్టి క్రైస్తవ అగ్రహారముచేసి యిచ్చిన కుద్దాము గ్రామమునకు
 ప్రతిగ్రహారమున గ్రామములకువచ్చు ఆదాయము
 యము శేషమున ధాన్యము, అన్నమూడును :
 అనగా నూలుమురలధాన్యమును, ఎనిమిది
 మూడులును. మొత్తముమీఁద కుద్దాము
 గ్రామమునకువచ్చు ఆదాయము కేసునకు
 ముగిసి ధాన్యమును, ఎనిమిదినుడిలును.
 మురయననేమి? ఈ మురయను పదము
 మొదలు భూమిని, పిന്ന ధాన్యమునకును
 గూడ నుపయోగించుటచేత, నిది కేసు
 పాటిపుట్టి, కేసుకాటి తూమువలెనే భూమి
 లభింపును ధాన్యపు కొలతకునుగూడ నుపయో
 గించు నొకవిధమైన ‘కొలమాన’ మని మనము
 నిశ్చయింపవచ్చును. ఈ ‘మర’ అనుపదము
 ‘మరయ’, ‘మరకి’ అనురూపములను గాన
 నచ్చుచున్నది. వైశ్యుల కగ్రహారముచేసి యు
 సరిగిన మధుకామార్గపురుషు తన దానశాసన
 మును 1 వ్రాసిన తీఖకునికి రం మురల
 భూమి విచ్చినట్లుకలదు (‘తీఖకన్యభూమి
 మురయ రం; సత్రిన్యభూమి మురయ శేష
 ద్వయము ౨౦౦). ఇట్లే దేవేంద్ర సర్వీకూను
 డైన సత్రిన్యమొక్క శ్రీకాకుళము శాస
 నమునను² ‘మరయ’ పదము కానవచ్చు
 చున్నది. అచ్చటగూడ నిది ‘కొలమాన’
 లను తెలియజేయు పదముగనే కాన్పించు

చున్నది. ‘మరకి’ రూపముతో³ నిది మన
 హస్తుని మఱియొక శాసనమున⁴ గన్పట్టు
 చున్నది (ధాన్యము నికళిన్యయో తృత్య
 భూమిన్యో త్త). కాని యిన్ని శాసనములలో
 ‘మురయ’, ‘మర’, ‘మరకి’ పదములున్నవిను
 అవియొక విధీతమైన ‘కొలమానము’ను తెలి
 యజేయవలసి తెలిసినను అది యిప్పటి పుట్ల
 కొలతలో నెంతకు నుపయోగమో తెలియరాదు.
 ఈజల్మాగు, కుద్దాము గ్రామములున్న ప్రదేశ
 శేషే కొలువైర్తని విషయము. కొలమనగా
 వరాహమునకు శాసనమువలన, శ్రీయుతు
 లు రావుసాహేబు సాహెబ్. కృష్ణశాస్త్రిగారు
 చెప్పినట్లు⁵, కొలువర్తని లేక కొలవర్తని
 విషయమనగా వరాహవర్తని విషయము
 కావచ్చును. వరాహవర్తని విషయము గాంగ
 సంతెజల చాలశాసనములలో⁶ బేర్కొనబడి
 నది⁷. ఈ మూడవ వజ్రహస్తుని కడగాంశాస
 నమున గూడ కొలువర్తని విషయము
 వేర్కొనబడినది. కాని యావిషయమున
 నున్నట్లు చెప్పబడిన ‘నుగిల గ్రామము’
 గుర్తించిననాన్యమైనది. అదియట్లుండ మన
 శాసనమునం దెప్పబడిన ‘జలమూర్వ’ వజ్ర
 హస్తునికి బూర్వము కలింగమును బరిపాలి
 చిన గాంగవంశజుల కాలమున నొక విష
 యము (అనగా నిప్పటి యొకమండలము—
 జల్లానాటిది)గ నుండినట్లు తెలియచున్నది.
 స్వేతకము రాజధానిగా కలింగమును శాలిం

1. Ep. Coll. Cp. No 5 of 1918-19. 2. Ind. Ant. Vol XIV. p 10. 3. Ep. Ind. Vol. IX, p 94,
 4. Ep. I d. Vol IV, p 185, Note 5. 5. Ep. Ind. Vol III, p 127, Ind. Ant. Vol. XIII. p 275. Ind.
 Vol. XIII. p 120. Ep. Ind. Vol. XIII; p 212. Ep. Ind. Vol. IX. p 94. 6. Ep. Ind. Vol. IV. p 183.

చిన ఇంద్రవర్మ జలమోక్షవిషయము¹లోని అమెరసింగయను గ్రామమును దానము చేసెను. ఈ జలమోక్ష గ్రామమును, మన శాసనమునందలి జలమోక్ష గ్రామమును ఒక్కటియే యనియు, ఈ జలమోక్ష (ఇట్టి జలమోక్ష)ను ఇట్టియే జలమోక్షవిషయ మను పేరు వచ్చినదనియు నానమ్మకము. కాని యిప్పుడు అమెరసింగ గ్రామమును గుఱ్ఱించుట కష్టసాధ్యము. ఆ పేరుగల గ్రామ మిప్పుడు కానరాదు.

ఇక గాంగవంశజులకు రాజధానియైన కళింగనగర మేది? గాంగవంశజులకు ఈ వజ్ర హస్తుని కాలమున రాజధానినగర మొక్కటి యొకటియు, మఱియున్న యొకటియు నుండి నట్లు శాసనముల ననుసరించి తెలియుచున్నది. మూడవ వజ్ర హస్తుని మొదటి రాజధాని దాలి పురము; రెండవ రాజధాని కళింగనగరము. గాంగ వంశజులకు జాల పూర్వ కాలము నుండియు వచ్చు రాజధానులలో కళింగనగర మొకటి : ఇది కను స్పష్టమైనది. రఘుచరణమున కాలిదానమహాకవిచేతఁగూడ

శ్లో. య మత్కవ స్సవస్య సర్వికృష్టః
మప్రేక్ష్యనిత్యాజితయావతూర్యః;
ప్రాసాదనాతాయవస్థశ్శరీరః
ప్రబోధయ త్కర్ణవన కుప్తమ్.

అనికీర్తింపబడినది. కళింగ నగరమును గాంగవంశజుల శాసనములుగూడ వివిధముననే నర్థించుచున్నవి. మహారాజుని

ఇంద్రవర్మయొక్క శ్రీకాకుళము మున² కళింగ నగరము ఈవిధమున వర్ణించినది.

“స్వప్తిలభజలమోక్షవిషయమున విలసంతగావల
తిరాజునానాద్విజయః కింగనగరౌ...”

అందువలన నీనగరము ననుక్రమింపఁ
మనుట స్పష్టము. శ్రీకాకుళము తాలూ
కాలో గేవున జలమగు కళింగనగర మొకటి
కలదు. గాంగ వంశ జుల రాజధానియైన
కళింగనగరము ఇది యగుగా కాదా యను
విషయమున చిద్వ చాలికాలమునుండి నరుగు
చున్నది. పల్లవాకిమిడి తాలూకాలోని ముఖ
లింగమే కళింగనగరమని శ్రీయుత రావు
సాపేబు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి పం
తులుగారు వ్రాసియున్నారు.³ శ్రీకాకుళము
తాలూకాలోని కళింగనగరమే అనలు
కళింగనగరమని శ్రీయుత గాది
నరిసింగ రావు పంతులు (బి. యే)
గారు విజయనగరము మహారాజావారి కళా
శాలపత్రిక కొకవ్యాసము వ్రాసియున్నారు.⁴
శ్రీనరసింగరావు పంతులుగారు రఘువంశము,
దశకుమారి వర్ణనము లందలి కళింగవర్ణనము
లనుబట్టి యిప్పటికళింగ నగరమే అనలు
కళింగనగరమని వ్రాయుచుఁ దమవాదమునకు
బలము నిచ్చుచున్నదని వేములవాడ భీమ
కవి విరచిత మనఁబడు నొక సీతావ్యము
(చాటపు) నుదాహరించి యున్నారు. కాని
ఆకథ్యము భీమకవిబాయని పోలియున్నది

1. Epi. Coll. Cp. No. 9 of 1917-18.

2. Ind. Ant. Vol. XIII, p 122. కిని శ్రీయుత జి. రామదాసు పంతులుగారి రివ్యూకే హాచియున్నది.

3. Ep. Ind. Vol IV, p 183.

4. Vol 1, p 59.

యున్నది. పలుకుట ఆనన్యమునఁ గాని
నభింగనగర ప్రభవము నభినన్దింపుచు మఱి
కొన్ని నన్యములుకూడఁ గలవు: చక్కని
తెలిఁ గలిగి చదువులు కింపున నుంటుచేసి
వాని నిట పొందుపఱుచుచున్నాను.

సీ. యోజనవ్యవధికాలోక్తుఁడఁ తెలువొంది
పూర్వంబునకే శోభావినిగి
హుటరత్న కవాటానుమోదమై
నూటిమించు కిందుకోటమహిమ
నిగొనకొట్టి పన్నునకాదామి
నిత్యోత్సవక్రిడ కమృదమర
సంకధారాపదీవారానిసంయుతి
పాగరసంగవిప్రంభి మమరఁ
గడిఁగరాఁకలింగ (గంధ) భూకాంతులమ
రంగమై నమలకలింగ యనగ
శృంగోన్నయనఁగఁ బ్రసన్నమింద
నానెమయ్య కలింగపట్నయ ధాత్రి.

సీ. తారాపక్షక్షుంగ తిరవిహారాభి
వారాని నింకెక నానితియి,
మిలఁచు నేన బాంధవమత్సరి
శేలానిరంతరాలోలనయి,
నానా వివిధతోర్యానగునామెది
నానావృత్తోత్సవమానితియి
స్వంత్యవోదనితాంతాభిరాజహృ
ంతానమనా నభాంతుయి,
క్షీర (?) కేరమయారకోరపాక్షు వలెనయి,
నానికాన మిలఁచోద్వైతనితి
నింబజంతిరవననిమరుంబులను
సంబమయ్య కలింగపట్నయ ధాత్రి.

సీ. కలిగితిని క్షేపములముఖ లాకనము
సురురేకకుంగయ లొక్కనోట

బంగారులతాదశుల్లను లొకనోట
జక్కినియందలా లొక్కనోట
శ్రీమద్రామాయణమునోట
నక్షత్రములను లొక్కనోట
కర్పూరకాగంధ మొక్కనోట
చోక్కంబుగంధ మొక్కనోట
ఉత్పల (వినుతి?)గల రాజకామిని లొక్కనోట
(వనని?) విద్యులవారలు లొక్కనోట
నాని తనవలెనొక మై నానియింద
నయముతోడ కలింగపట్నయ ధాత్రి.

సీ. నానావృత్తినానావృత్తి
రంగమై నమలకు రంగములు
కుంజంబులనొట్టి కోటకుపడెగలు
నాయగానిదిన వకందుజములు
నానావృత్తినానావృత్తి
వానిమించిన యింగిరసునియను
అవలయకాప్రవాహి నానారత్న
యదియకాదీమమరుంబు భుజులు (?)
బహువిధితాంబరాదేశవంశహ
నానావృత్తినానావృత్తి
బాధిభలములేత హాహర మమర
నానెమయ్య కలింగపట్నయ ధాత్రి. *

వీటిలోని కథఁ ది: నన్యమున శరంగిగ
ములు, వలందువారు, ఇంగిరీసులు మొదలగు
వారు కేగొనంబులుచేత నీ నన్యములు
నేములవాడ భీమకవి విరచితములా యని
శాకింపనలసియున్నది. విదేశీయులైనబుడతీమ
లును, వకందులును, ఇంగిరీసులును శ్రీ. శ.
పదునేడు, పదునెనిమిదవ శతాబ్దాలలో విరి
విగా పత్తికముచేసినవాటి కభింగనగర మీ
నన్యములలో నభినన్దితమైనది. కవి యిందు

* పత్తికములను కేసరిన శ్రీష్టిహాసంబిసిన కలింగము; కలింగపట్నము అను విషయమునుజేంది ప్రా
చీనవ్యాసమున శ్రీరామలిల్లవాడ శివశిరిగా వ్రాసంబులుగా నువాహించియున్నాడు. ఇది అర్థయిన పదవ శేను
నానివ్యాసముదాహరిం పింపింబిసిన.

కలింగనగరముయొక్క ప్రాచీన చారిత్రమును గూడ నర్జించియున్నాము. పద్యములు నేము లనాడ భీమకవిని కాకపోయినను అప్పటికి ప్రజలకు ఆ కలింగనగరమునుగూర్చి తెలిసిన చారిత్రమును మనకుఁ దెలుపుచున్నది.

అది యటుండ క్రీ. శ. ౧౮౧౦ - ౧౨ వ్రాంతముల కలింగనగరమునుగూర్చి వ్రాయఁ బడిన కైఫీయతులలో నిట్లు కలదు.

‘ఈ రాజ్యకలింగంఁగు అధికారం జరిగిన తరువాత కొన్ని దినములకు సముద్రమునొంగి కలింగపట్నం సముద్రగామి అయినందున కొటహూడా సముద్రగామి అయినది. యిప్పుడు సముద్రములో ౨-౩ నిలువుల గోడను కొటయందలి పున్న నగరమునాథుఁ డులకుఁ గలుగలేనది వాడులవడికే పల్లెవాండ్లు చెప్పివారు. సదరు రాజ్యకలింగంఁగుతరుణుఁడు కలింగపట్నం సముద్ర గామి అయినందున తనవారితఁ డుం దెలింపఁ జేసి నావరేవుమాత్రం సాగుతూవుండెను’

ఇక ముఖలింగమునకు కైఫీయతులలో చిట్టిగాఢ లేవీయు వ్రాయఁబడలేదు. అది యటుండ ముఖలింగమునకు కలింగావళిగ నము, కలింగదేశనగరము, (కలింగావని యందలి నగరము) అనుపేర్లకాక త్రికలింగా వళి నగరము, (త్రికలింగావనియందలి నగ రము) అనియు, గోకర్ణి నమనియుగూడఁ బెట్టి యిట్లు అచ్చటి శాసనములవలన స్పష్టమగు చున్నది. అందువలన ముఖలింగమునకు పేర్లు మును కలింగనగరమును పేరు రూఢిముగ నూడ లేదేమోయని నా సంగత్యము. ఈ కారణము లవలన నిప్పటి కలింగనగరమే గాంగనంశజుల

రాజధానియైన కలింగనగరమని నా యూహ. అయినను ముఖలింగము శాసనములు అచ్చు పనులకుఁ నీవిషయముకమిక్కిమని నిర్ణయించ వలనుండదు.

కాలనిర్ణయము

అనాతన్యాభిధానము దిను నశ్రహస్త దేవుఁడు మల్లుకైక్కిరి కుద్దరూఢ్య గ్రామ మును శాలివాహనశకము కర (౨) ససు(౪) విధి (౯) అనువాదిత శాశిమను ౯౦౨ వ సంవత్సరమున కార్తికమాస శుక్లపక్షి తృతీయా నామనాగమున దాన మొనంగెను. కార్తికశుక్లపక్షి తృతీయనామ ఆలోచన నాగీస్తతమను వాక శైవస్తతము చెప్పబడి యున్నది. నశ్రహస్తదేవుఁడు సరమమూహే శ్వగుండవి వర్ణింపబడిన సరిహస్తేవుఁడు. అనగాక కార్తికమాసము శైవుల కత్యంతప్రీతి. అందువలన కార్తికమాస శుక్లపక్షి తృతీయ నామ ఆలోచననాగీస్తతసాదర్భమున మహా రాజైన నశ్రహస్తః కీదానమును జీని యునును. ఈపైనిచెప్పిన శకవర్షము చర్చి మాన్యామా, గతాబ్దమా? పర్తిమాన్యా మనుకొనిన తిథి, వారములు సరిపోవుటలేదు; గతాబ్దమనుకొనినవి సరిగాపోవుచున్నవి. గతాబ్దమనుకొనిన వో సోమవారమునామ ద్వితీయ తిథి మునిశ్యేకమానంతరము ౩౩ గడి యలలో నావత్తై తృతీయతిథి వచ్చుచున్నది అనగా సోమవారము పగలు గం-౧ నిగి లకు తృతీయవచ్చుచున్నది. అందువలన పై

1. Loc, Rec, Vol, IX p 366,
 3. Ep, Coll, No, 228 of 1896 (శకము 1033)
 5. No, 237 of 1896 (శకము 1013)
 2. Ep, Coll, No, 169 of 1896 (శకము 1035)
 4. No, 230 of 1896 (శకము 1052)

నుడివిస శకవర్షము గణితమునుట నిశ్చయము.
 నీనికి సరియైన ఇంగ్లీషు పేరు శ్రీ. శ. ౧౧౪౯
 అక్టోబరునెల ౧౧ అగుచున్నది. *

ఈ శాసనము మఱియొక పుణ్యకాలము
 నుండు. ఉత్తిరాయణ పుణ్యకాలమున మఱి
 ముప్పై శ్రీ యాగ్రమమున దనకు నొక
 మిగిలబ్బకొని తిక్కినది కుద్దామనునది గ్రహ
 రముచేసి ముప్పదిమంది బ్రాహ్మణులకు వాస
 నుచేసెను: అనగా కార్తికమాస ప్రథమ
 పక్ష శుక్లపక్షమున మిగిలబడి వెచ్చిన యుత్తి
 రాయణ పుణ్యకాలము: అనగా నది శ్రీ. శ.
 ౧౧౪౯వ సంవత్సరము శివరాత్రి దిన పేరు
 ఇదివారమగుచున్నది.

ఇదిగాక వజ్రహస్తుని యితరశాసనము
 లందునలేని యీ శాసనమున గూడ ఆతని
 పట్టాభిషేకదినము తెలుపబడినది. శాలి
 వాహన శకము (వియన్ ౧; బుర్రు ౬; నిర్ణా)
 ౯౬౦-న సంవత్సరమున సూర్యుడు వృషభ
 మున నుండగా, చంద్రుడు శోభాషిలో
 ధన్వంతరము నుండగా, శుక్లపక్ష తృతీయా
 ఆదిపాదమున అనగా నీనికి సరియైన ఇంగ్లీషు
 పేరు శ్రీ. శ. ౧౦౩౭-న సంవత్సరము శేనా
 ౩-న పేరు ఆదిపాదము రాత్రి ౧౦ ౪ ని
 ౨౭ లకు వజ్రహస్తునికి పట్టాభిషేకము
 జరిగెను.

అందువలన మన యీ శాసనము వజ్ర
 హస్తుని ప్రధాన విజయరాజ్య సంవత్స
 రము ౨౨ లోనిది.

వజ్రహస్తుని యితరశాసనములలోని స్మరణము.

ఈ వజ్రహస్తుని రాజ్యాభిషేక కాలము
 మనకు తెలియును. ఇతనితిరునాటి కలింగ
 మును పరిపాలించి నట్టియు ఇతని కుమారు
 డైనట్టియు దేవేంద్ర వర్మరాజరాజదేవుడు
 శకవర్షములు ౯౯౨-లో పట్టాభిషేక పై నట్లు
 ఆతని శాసనముకలది. తెలుపుచున్నది. అందు
 నొక మనమూడవ వజ్రహస్తుడు శకవర్ష
 ములు ౯౬౦ మొదలు ౯౯౨ వఱకు. బరి
 పాలించెట్లు మనము నిశ్చయించుచున్నాము.
 ఈ వజ్రహస్తుని తిల్లి ప్రాయంబవంశములోని
 వినయమహాదేవి యని మనకు తెలియును.
 ఇతనిభర్త అనగా మహాదేవి. ముఖ
 కలింగమునకలి ముఖలింగేశ్వర దేవాలయము
 లోని ముఖశాసనము ఈ మూడవ వజ్ర
 హస్తుని రాజీచేసిన ధర్మమును తెలుపు
 చున్నది. అదామి హైహయ సంశ్లేషయని
 తెలుపబడినది. అగునెలన నీయనంగ మహా
 దేవి హైహయసంశ్లేషయని తెలుపబడిన
 ఆరాణి కాదుకదా అని సంశయంప వలసి
 వెచ్చుచున్నది. ఆ శాసనము శకవర్షము
 ౯౯౨ లోనిది. ఈ వజ్రహస్తుని యొక శాసన
 మున నిజముగా నాటి యొక 'రాణక శ్రీ
 శివేశ్వర' అనువాడు. ఇతడు పరిమ
 మాహేశ్వర పంచవిష సూక్తిపతి మహామంత్రి
 లేశ్వర 'రాణక శ్రీ సమభేద' కొడుకు. ఈ
 తిడు కడంబసంశ్లేషుడు. వజ్రహస్తుని పట్టాభి
 షేక తా.మ.శాసనమున నింకొక 'భేద' కన

* ఇందు లేములు ౧-౯ మూలము శ్రీమత స్వామి స్వామిగారి ఐతిహాసిక (Ephemeris) ననుసరించి వాని
 సాయమున సరిపాడబడినవి.

1. Ep. Coll. Cp. No 4 of 1918-19.

2. Ibid.

3. Ep. Coll. No 246 of 1896.

4. Ep. Coll. Cp. No 12 of 1917-18.

5. Ep. Ind. Vol III, p 222.

బడుచున్నాడు. అతనికను ఉగ్రభేది: కాని యీ వజ్రహస్తమును మన మూడవ వజ్రహస్తము నొక్కరాయను వివరము వివరించును. ఉగ్రభేది కూడ 'కదంబామలకులు' తిరుగుచున్న వజ్రహస్తమును. దేవేంద్రవర్మ విశాఖాబ్జము 'తామ్రశాసనము' 1 స్థితిభేదిమండు పేర్కొనబడి యున్నాడు. ఇది కదంబామలకులు తిరుగు చున్న వజ్రహస్తమునకు సమానమని చెప్పబడియున్నాడు. ఇట్టి కదంబామలకులను పేర్కొనబడిన 'మహాసామంత నాగభేది' యొకడు ఇంద్రనిర్మ విషమగిరి 'శాసనము' 2 పేర్కొనబడి యున్నాడు. ఈ యుదాహరణము లన్నిటిని బట్టిచూడగా 'భేది' వజ్ర మంతమందు గల పాఠాలు, కదంబామలకులైనవారిలు ఈకావ్య గాంగులక్రింద ఆధికారులుగను, సామంతము గనుడందులనుగాక, రాజకుటుంబమువారిలో గొన్నికొన్ని యెవల సొబంధ బాంధవ్యములు కూడ నెఱవెట్టు తెలియగలదు. గాంగులు, కదంబులతోడనేగాక వైదుంబులతోను హైహయలతోడ నూడ సంబంధ బాంధవ్యము లున్నవారు స్పష్టము. ఈ బాంధవ్యము వైదుంబులతో నీవజ్రహస్తము

తండ్రియైన కామూర్తినికాలమునను, హైహయలతో నీవజ్రహస్తము కాలమునను గలిసి నట్లుహింపసగును. ఈ వజ్రహస్తము శాసనముల కనునదియే హైహయలతో నీవజ్రహస్తముచేసినవా రింతకు గాదు. ఈ మూడవ వజ్రహస్తము యొక తామ్ర శాసనమున 'మహావ్యవట్ట' అను నానదికి 34 గ్రామములతో నున్న 'గౌరవర్తివిజయము' దానముచేయబడినట్లు తెలుపబడినది. అందు ఈ మహావ్యవట్టమున వట్ట చోడు రాజు మనుమడనియు చెప్పబడినది. ఈ మూడవ వజ్రహస్తముకి అయితనాఖ్యని కుమారుడైన శ్రీకృష్ణనాయకునికిని, అతని భార్య వేదవికి జనియించిన పొంగునా(నా) మయ అనునందు లోనిదియు, అతడు వజ్రహస్తము వజ్రనాయకుడనియు తెలియుచున్నది.

ఈ వజ్రహస్తము యితర శాసనములు. 3

1. Ep. Ind. XI p 147.
2. Ep. Ind. Vol IV, p 183
3. Ep. Ind. Vol IX, p 94
4. Ep. coll cp no 3 of 1918-19
5. Ep. coll cp no 12 of 1917-18
6. Ep. coll no 248 of 1896
7. Ep. coll no 249 of 1896
8. Ep. coll no 257 of 1896

1. Ind. Ant. vol xviii p 145-

2. Ep. coll cp. no. 9 of 1917-18

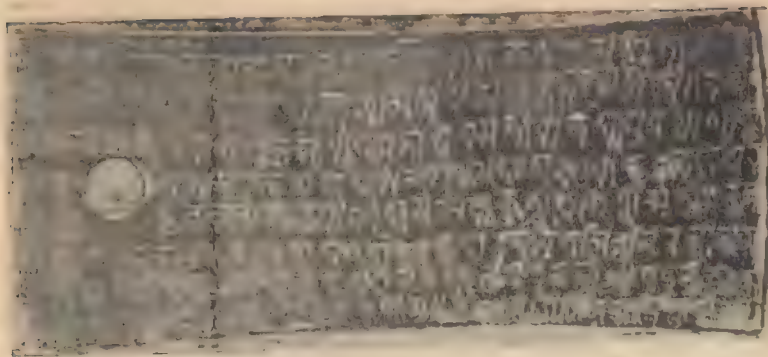
3. Ep. coll. cp. no 16 of 1908-09.

4. Ep. Ind. Vol IV p. 183.

5. శార్వామిని కామూర్తినికే విజయమున వజ్రహస్తము వజ్రహస్తమున వజ్రహస్తము వజ్రహస్తము.

6. వజ్ర విజయరాజ్యవజ్రహస్తము వజ్రహస్తముతోను.

రెండవరేఖ: మొదటిపేజ

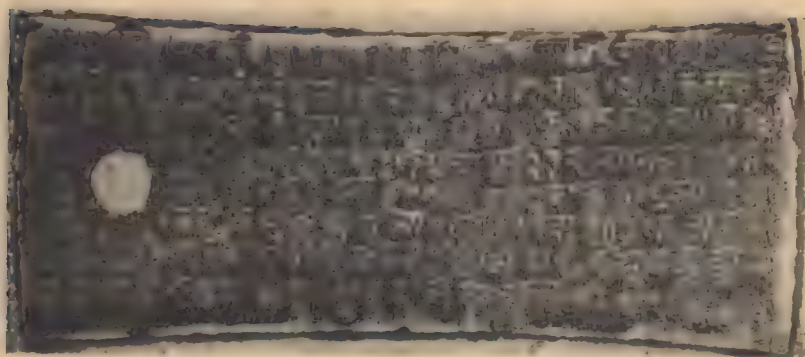
9. పాల్కొ విజయముల్ సమాలింగి ముగింపదగ్గముల్ తోనామ
10. ప్రతిలింగము భజా గర్హనామయము పాల్కొరింగి విజ్ఞానం
11. విప్రమోక్షాన రామకృష్ణ గుణమహాక్షణ మహారాజ్య పుత్రికానా
12. స్వయం భూతభిష్ట భద్రానుభూతా రామకృష్ణభాగ్యభా [*] భక్తభూతిరా
13. క్రమభూతానామ తానామ పవనయన [*] పవనయనానామ
14. పవనయనానామ తానామ పవనయనానామ పవనయనానామ
15. [*] తనయనానామ గుణమహాక్షణ మహారాజ్య పుత్రికానా

మూల కా

16. మూలకానామ పవనయనానామ పవనయనానామ

10. 'పాల్కొ' అని
11. 'పట్టిపమలితతోక్షణం' అని
12. 'కార్మల వృత్తి' అని
13. 'భక్తభూతి' అని 'పాల్కొ' అని 'పాల్కొ' అని 'పాల్కొ' అని
14. 'భక్తభూతి' అని
15. 'పాల్కొ' అని 'పాల్కొ' అని 'పాల్కొ' అని 'పాల్కొ' అని
16. 'పాల్కొ' అని
17. 'పాల్కొ' అని
18. 'పాల్కొ' అని
19. 'పాల్కొ' అని

నాలుగవ రేకు: మొదటి పేజ

తాత్పర్య

43. తాత్పర్యం శబ్దానాం విచక్షణశూన్యమనన్యోన్యం జన్యమేతి సమకాలం ముద్రానాం

44. తాత్పర్యం పుష్కలమనోభివృద్ధిమే. కరకసుధా తాత్పర్యం తాత్పర్యశూన్యమన్యోన్యం

45. ము. 1. తాత్పర్యమనన్యోన్యం తాత్పర్యశూన్యమన్యోన్యం తాత్పర్యశూన్యమన్యోన్యం

నాఖ్య

46. తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం

47. ము. 2. తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం

మన్యాభి

48. తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం

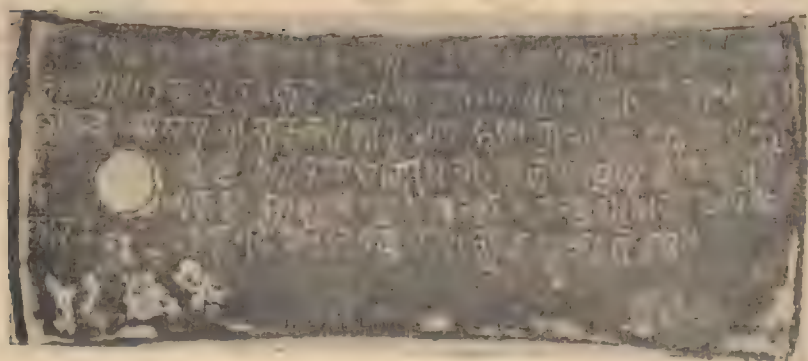
నీయమి

49. తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం

50. తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం తాత్పర్యశూన్యం

58. తేభకుడు ముందు 'మ' పిటి యక్షరమేనో వ్రాసి పిద దానిని 'ప' గా దిద్దినాడు. 59. 'కాక్ష' అని. 60. 'తృప్తి' అని అనిగాని లేక 'తృప్తి' అనిగాని చదువరెను. 61. 'హమవార' అని. 62. 'తైశ్చ' అని. 63. 'తృప్తి' అని. 64. 'తృప్తి' అని. 65. 'తృప్తి' అని. 66. 'తృప్తి' అని. 67. 'తృప్తి' అని. 68. 'తృప్తి' అని. 69. 'తృప్తి' అని. 70. 'తృప్తి' అని. 71. 'తృప్తి' అని. 72. తేభకుడు ముందు 'మ' వ్రాసి పిద దానిని 'పు' గా దిద్దినాడు. 73. 'తృప్తి' అని. 74. తేభకుడు ముందు 'ధాన్య' తృప్తి అని వ్రాసి దానిని ముందు 'ధాన్య' తృప్తి అని దిద్దినాడు. 75. తేభకుడు ముందు 'స్వస్థ' అని వ్రాసి పిద దానిని 'స్వస్థ' గా దిద్దినాడు.

నాలుగవ రేఖ: రెండవ పేజి

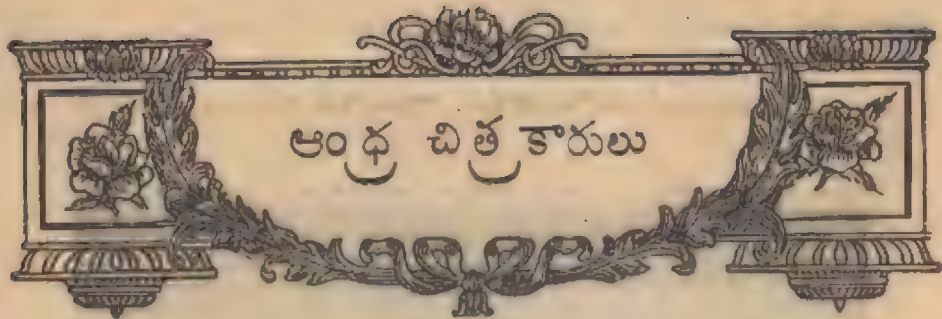
51. మూర్త్యాభ్యుదయమునకు నొకటి నొకటి మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును
52. మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును
53. మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును
54. మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును
55. మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును
56. మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును

రాజమర్తి

రాజమర్తి

76. మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును
77. మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును
78. మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును
79. మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును
80. మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును
81. మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును
82. మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును
83. మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును నొకటి నొకటి మూర్తియును

ఆంధ్ర చిత్రకారులు

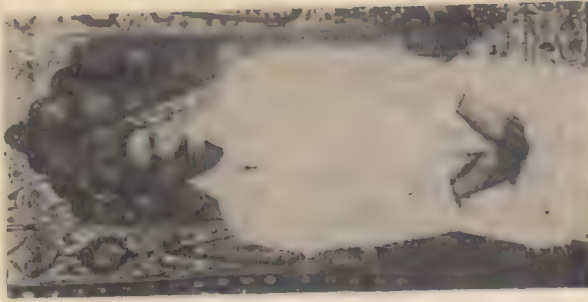
లలితకళలో అద్భుతమైన వ్యాసములను రంగులతో రసననుభవమును, తాదాత్మ్యభావమును గలిగించునది చిత్రకళ. ప్రవీణకారులమునుగీర్వాణకళాకారులైన రథేంద్రములచే గొన్ని మార్పులు జేయుచు విచ్చినను చిత్రకళ స్వాతిశయమును గోల్పోవక నూతనమార్గముల వెలయుచుండుట విశ్వవాదాశయము. ప్రాచీనకళకాండ (ఆంధ్ర) చిత్రములను, మధ్యకాలపు రాజపుత్రముగలు చిత్రములను, ఈనాటి ప్రాచ్యపాశ్చాత్య చిత్రములను గూడ తరతరముగా పరిచయమును చేయుచున్నాము. ఇది చిత్రమునకు భరించు చిత్రములయందు భావసాధనములై రసానందానుభవమును గలిగించునవి ముగియముగ వచ్చెను. పాశ్చాత్య చిత్రవిఖ్యాతి విధానవాదవ్యవస్థలకు గాఢము. ఇటీవలు వెంగలచిత్రకారులచే తిఖాపలబడిన చిత్తరువులు కొన్ని యీకొఱలేను దీర్చదగినవిగ నున్నవి. చిత్రకళావిజ్ఞానమంతగా నభివృద్ధిగాంచకుండిన యాంధ్రదేశమునందు భావప్రధాన చిత్రములను కల్పించెడి చిత్రకారులు కొంత జన్మింపెను. ప్రసిద్ధి కెక్కుచున్నారు. ఇది యాంధ్రమాత కళ్యాణయనూనికము. మితియు చిత్రకళావిజ్ఞానయభివృద్ధికి చిత్రకళాశాలలు, చిత్రకళాప్రద

ర్శనములు కలిగియున్నవి. కోప్పడుమొదలు. లక్ష్మీ వాస్తవ్యదేవులు గొన్ని కలలు. వాదిలోరాజులు మొదలుగలవలె చిత్రకళాశాలలు, బందరు బాల్యకళాశాలలోని చిత్రకళాశాలలు కలగించెదగినవి. ఈరెంటును యథాశక్తి చిత్రకారుల నాంధ్రమున కర్పించుచున్నవి. ఇంకను ఇటీవల యాయుండినగాని భారతీయ చిత్రకళ వత్సరాభివృద్ధి గాంచినది. ఆంధ్రచిత్రకళకు ప్రత్యేకవృద్ధియును గలుగించాలదు. కావున విజయపుర ఆచార్యులను కని నాశ్రమమునకు పిలుచుచు కళికముగిత్తను నూచి చిత్రకళాభివృద్ధికి దోహదమునై యున్నాఁడు.

ప్రాచీనమొత్త దేవులు పెట్టికెగారు చిత్రకారులలో (1) శ్రీయత రామర్ల రామారావుగారు సుప్రసిద్ధులు. వీరివయస్సు 27 సంవత్సరములు. పితృచిత్రము లింక పాశ్చాత్య విధానవాదవ్యవస్థము గలిగియున్నను భావగర్భితములై భారతచిత్రకళను జక్కగా బోధించఁజాలినవై యున్నవి. వీరి చిత్రములలో నాకాచిత్రములు తిమిన్దానము నలుకరించుచున్నవి. భావగర్భితములై జీవకళను వెల్లఱుచుచున్నవి. ప్రాచీనమొత్త దాయానుసారముగ కలకార లక్షణ

ఈ రోజు భారత జాతీయమహాసభా స్వర్ణోద్యోగశివారు యువశిల్పింద్రులు - బెంగళూరు

న. స. సీరినీవాసులు

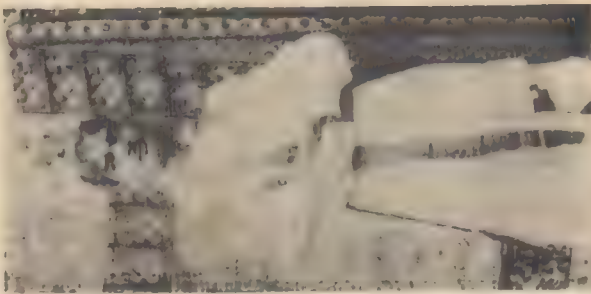
రాజమహేంద్రవరము

వి
జి
క
న)
ర
న)
ర
ర

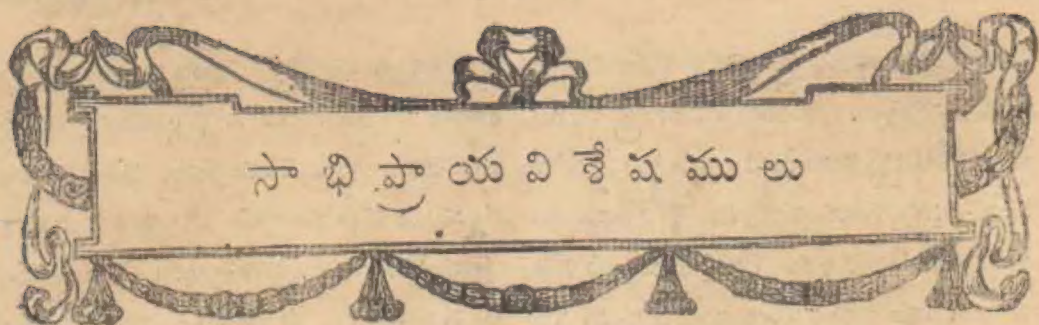
రాజమహేంద్రవరము

రాజమహేంద్రవరము

శ్రీయువ రామారావుగారు

రాజమహేంద్రవరము

శ్లో. భక్త్యా త్వన్వయాయా శక్యం హా పేతం విశోధ్యత!

జ్ఞానం ప్రప్థ్యం చ తత్త్వేన ప్రవేష్ట్యం చ పరంతప!

భారతదేశసమస్య లపూర్వములై మహా
మహాలనుసంయితము సంభ్రమపరవ
శులను జేయుచున్నవి. ఐరదేశీయుల దురభి
మాన దౌర్జన్యములు స్వదేశీయుల దైన్య
దౌర్బల్యములు ఐరమానర్థములకు మూలము
లైనవి. సర్వమును విలయావస్థనాశ్రయించు
చున్నవి. పునర్నిర్మాణమునకు విలయ మా
ధారమైనను వర్తమాన పరిస్థితులు విషాద
మును గలుగజేయుచున్నవి. భావము లతివేగ
మునను పరుచుచున్నను కార్యములు మంద
గమనమును జేయుచున్నవి. తెల్లవారికిని
భారతీయులకును, నుపామృదీయులకును హిందు
వులకును, బ్రాహ్మణేతరులకును బ్రాహ్మణుల
కును, నిష్పూజాతులకును నున్న తజాతులకును
ప్రతిఘటనము ప్రబలుచున్నది. రాజకీయ
సాంఘికార్థిక రంగములందు సంరంధము
ప్రబలుచున్నది. కార్యభార మహత్వము
విషాదమును గలుగ జేయుచున్నది. విషా
దవశయందు చేయనలసినది తోచక నిస్సృ
హయును నిరాశయును గలుగుచున్నవి.
ధర్మనిర్వహణ మార్గము గనుపడకున్నది.
వివిధ రంగములందును సర్వార్థ ప్రయోజన

మంత్రధానమై స్వార్థప్రయోజనము ప్రత్య
క్షమగుచున్నది. పాలకజాతి నిరంకుశాధి
కారమునకు సహజమైనదురహంకారమును
బూని దుశ్శాసన ప్రయోగమునకు గడంగినది.
సంగరాస్త్రమునందు లిట్లను ప్రభువర్గము ప్ర
యోగించినదుశ్శాసనమును సంగరాస్త్ర శాస
నసభ నిరాకరించినను నిరంకుశవర్గము దుశ్శా
సనమును ధర్మశాసనమును జేసినది. నిర్బంధి
తులు విమోచనసాధనము లేకను నిర్బంధ
దుఃఖముననుభవించుచున్నారు. వివిధ క్షేత్రముల
వారును దుశ్శాసనము నేకగ్రీవముగనుఖండించి
నను నిరంకుశవర్గము నిర్లక్ష్యము చేయు
చున్నది. సామ్రాజ్య శాసనసభయందు దుశ్శాస
నమునకు సంబంధించిన ప్రస్తావములను ప్రశ్ని
లను నిరంకుశాధికారవర్గమునకు శిఖరమైన
రీడింగు ప్రభువు నిరాకరించి నిరంకుశాభిమాన
మును విశదముచేసెను. గ్రేటు బ్రిటనునందు
ప్రధాన న్యాయాధికారిమైన రీడింగు ప్రభువు
భారతభూమియందు గవర్నరు జనరలు సింహా
సనము నెక్కినతోడనే నూతనమైన యాచార
వములను దాల్చుట విచిత్రముగ గనుపడును.

ఈవిధ ప్రయత్నమునకు స్థానప్రభావము మూలముగ నున్నది. నిరంకుశావరణ ప్రవేశము ప్రమరకీటన్యాయమురీతిని నిరంకుశస్వరూపమును గలుగజేయుచున్నది. భారతీయులకు ప్రతిగుటనసావధ్యము లేనపుడు నిరంకుశాధికారదుఃఖము ననుభవనీయమగుచున్నది. గవర్నరుజనరలు సింహాసనమునందు మింట్రీ ప్రభువు కూర్చున్నను, రీడింగు ప్రభువు కూర్చున్నను, భారతమంత్రి పదవియందు పీలు ప్రభువున్నను, ఓలివియరు ప్రభువున్నను, బర్క్లెను హెడు ప్రభువున్నను, బ్రిటిషు ప్రభువర్గము లేబరుపక్షమైనను, లిబరలుపక్షమైనను, కన్సర్వేటివుపక్షమైనను, స్థానబల మలంకునీయమైన భారతరాజ్యాంగస్వరూప వేకరూపభావములను చాల్చుచున్న విధమును నిత్యానుభవము విశేషముచేయుచున్నది. మాన్యస్థుగార్డియను సామోపాయమును బోధించినను, సర్ మైకేలు ఓడ్వయరు దండోపాయమును బోధించినను, ద్యుక్కోణమునందు మాత్రము భేదము గనుపడదు. బ్రిటిషురాజనీతిజ్ఞుల ప్రగల్భములైన ప్రకటనములు నేతిబీరకాఠినియొ, నిరంకుశవర్గ నిరీక్షణము స్వజాతీయందును స్వదేశమునందును స్వసామ్రాజ్యమునందును లగ్నమగుచుండుననియు చిరకాలానుభవము విశేషము చేసినది. భారతభూమికి తరణోపాయము పరహస్తములనుండి గలుగదనియును స్వహస్తములనుండిగలుగవలయుననియును బాగుగ దెలిసినది. భారతీయుల విశేషములు వైస్య చౌర్యల్యములకు మూలములై తరణోపాయమునకు ప్రతిబంధకములుగనున్నవి. గాంధీమహాత్ముడు

భారతీయుల అంతర్విభేదముల నంతరింపజేయుటకును సంయోగయోగాభ్యాసమును సాధ్యము చేయుటకును చేయుచున్న మహాప్రయత్నములు సహాముగాకుండుట పురాకృతకర్మ ఫలముగ నున్నది. భారతీయుల సకల ప్రయత్నములందును పురాకృత కర్మ ఫలము ప్రత్యక్షమగుచు విజయసాధనము దురారాధ్య మగుచున్నది. గాంధీమహాత్ము డహర్నిశము సంయోగకార్యాచరణమునకు జేయుచున్న ప్రయత్నములు ప్రజావిశ్వాసమునకు పాత్రములయ్యును నిరాదరణమును బడయుట సంతాపమునుగలుగజేయుచున్నది. డిల్లీయందు గూడిన వివిధపక్షసభకును సీగలియే కలిగినటులు తోచుచున్నది.

* * * *

వివిధపక్ష సభ

డిల్లీయందు గూడిన వివిధపక్ష సభకు ప్రయోజనము గలుగదనువిషయ మారంభమునందే తెలిపియున్నను సభా నిర్వాహకులు చూసిన పశానభావము విషాదమును గలుగజేయుచున్నది. గతసంసారిమునందు వివిధపక్షనాయకులు సభ డిల్లీయందు గూడినది. వివిధపక్షములవారును స్వపక్ష ప్రయోజనములను సువ్యక్తముచేసిరి. మహామ్మదీయులు వారిపక్షవాదమును బూనిరి. జిన్నా గారత్యద్భుతముగను మహామ్మదీయ పక్షవాదమును సమర్థించిరి. హిందువులు మహామ్మదీయుల కాంక్షలను సఫలము చేయనియెడలను ప్రభుత్వము సఫలముచేయుటకు సిద్ధముగనున్నదని జిన్నా గారు బెదరించిరి. ఇంగ్లాండునందు

విన్నెంటుగారును మహమ్మదీయులు ప్రభుత్వానరణమును గోరుచున్నారని తెలియజేసిరి. మహమ్మదీయులు వివిధరాష్ట్రములందును చేయుచున్న ప్రయత్నము లీవాసనన విశదముచేయుచున్నవి. వంగ ప్రాంతాలరాష్ట్రములందు సమావేశమైన మహమ్మదీయసభ లిథోరణిన విశదము చేయుచున్నవి. మహమ్మదీయులదృష్టి యుద్యోగములమీదను పదవులమీదను ప్రసరించుచున్న విధమును మహమ్మదీయాభిప్రాయము విశదముచేయుచున్నది. మహమ్మదీయాశా విజృంభణము హిందువుల దేందములందు సందియములను గలుగజేసినది. మహమ్మదీయాశా మూలవ్య, లజపతిరాయి, శ్రీనివాసయ్యగారు మొదలగు నాయకులు హిందూపక్షపాదమును బహిరగించిరి. మహమ్మదీయు లధికస్థానములను ప్రత్యేక ప్రాతినిధ్యముఖముననుబడయగోరుచున్నారు. హిందువు లధికస్థానమును నంగీకరించినను, ప్రత్యేకనియోజకవర్గమును నిరాకరించుచుమిత్రమనియోజకవర్గమునుగోరుచున్నారు. లిబరలుపక్షమువారు కాంగ్రెసువిభానమును నూలునడుకుట లక్ష్యమును మార్చగోరుచున్నారు. బెజుటమ్మగారు స్వరాజ్యవిభానమును నిర్ధారణచేయగోరుచున్నారు. రామస్వామి మొదలియారు గారు బ్రాహ్మణేతర ప్రయోజనములను నిర్ణయించగోరుచున్నారు. ఈ సంకీర్ణ ప్రయోజనముల నుండి పరమార్థప్రయోజనము బయల్పడుట దుష్టరమైనను గాంధీమహాత్ముడు యథావిధిగను ధర్మనిర్వహణమును జేయబూనుట మహాత్మునివిశాల హృదయమును వ్యక్తముచేయు

చున్నది. గతవారపు యంగుఠంబియాపత్రిక యందు హిందూమహమ్మదీయ సమన్వయము మహాత్ము డాంగ్లేయసకు దెలిసిన భావమే దేశమోక్షమునకు పరమసాధనముగ నుండగలదని వివిధపక్షములవారును గ్రహించవలయును. “తాకిక ప్రయోజనములం దధిక సంఖ్యాకులైన హిందువులు మహమ్మదీయులకు త్యాగమును జూపవలయును. ముఖ్యముగను దేశసేవా పరాయణులు రాజకీయ పదవులకు నిరపేక్ష భావమును జూపవలసి యుండును. దార్శన్యమును ప్రతిఘటించుటకుగల శక్తివలన స్వరాజ్యము సిద్ధించునుగాని కొందరధికార పదవులను బడయుటవలనను స్వరాజ్యము సిద్ధించదు. ప్రజాసామాన్యమున కధికార నియంత్రణము నందును పరిపాలనమునందును గల శక్తిస్వభావమును వృద్ధిచేయుటయే స్వరాజ్యసిద్ధికి సాధనము.” మహాత్మునిభావములను గ్రహించినవారలకు స్వరాజ్యసాధనము ప్రత్యక్షము గాకపోయినను మనోగతంబగుచున్నది. ఆత్మ విశ్వాసమును పరస్పర విశ్వాసమును స్వరాజ్యప్రాప్తికి సాధనంబులైనను వివిధపక్షములవారును నుద్యోగములకును పదవులకును పెనగులాడుచున్న విధమును వివిధపక్షముల సమావేశవ్యవహారములు విశదము చేసినవి. పరిపాలనమునం దధికారాశ్రయమున కవకాశములుగలవు గాని స్వతంత్ర రాజకీయవ్యవహారముల కవకాశములు లేవని నిత్యానుభవము విశదముచేయుచున్నను నధికారసమ్మోహముపరమానరములకు మూలమగుచున్నది. దేశసేవకులదృష్టి యధికార సమ్మోహమును

వదిలి యనన్యమైన దేశసేవయందు లగ్న మగుటకు భారతజాతి విశ్వప్రయత్నముచేయ వలసియున్నది. ఈసాధన మొత్తస్వల్పమైనను ప్రజాలక్ష్యమును బడయుటకు దేశాభిమానులు పాటుపడునపుడు స్వరాజ్యాగమనము సాధ్యముగా గలదు. పండిత మోతీలాలు నెహ్రూగారు చెప్పినట్లులు బెజంటమ్మగారి యుపసంఘము ఫిబ్రవరి మాసాంతమునకు స్వరాజ్యవిధానమును సిద్ధముచేసినను డిల్లీ సమావేశమునకు ప్రధానాశయమైన వివిధ పక్షముల సంయోగము కాంగ్రెసుచేదీక యందు సమకూడునని నమ్ముటకు సూచనలు గనుపించవు. ఈ విషయదశయందు ఖద్దరు లక్ష్యము సయితము వెనుకకుబడుటయును కాంగ్రెసు పూర్వస్థితిని చాల్చుటయును సంభవముగ గనుపడుచున్నది. రెండుమూడు మాసములందు షరీయఃరిసితులందేమి మార్పులు జరుగనున్నదియును దురూహ్యముగ నున్నది. దేశఃరిసితులెటులున్నను ఖద్దరుప్రచారమువైనను జేసి స్వరాజ్యానుతాపమును స్వరాజ్యార్హతను స్వక్రముచేయుట భారతీయులకు పరమధర్మముగనున్నది. లోకోత్తరపురుషుడైన గాంధీమహాత్ముని నాయకత్వము ఖద్దరు

విధానముమీద నాధారపడియున్న విషయము వైనను ప్రజలును నాయకులును గ్రహించి స్వధర్మనిర్వహణమును జేయుట భావ్యముగ నున్నది. శ్రీకృష్ణభగవానుడు విషాదయోగ పరవశుడైనవిజయునకు పదేరించినకర్మయోగ మార్గమున గాంధీమహాత్ముడు విషాదపరవశుడైన భారతీయులకు పదేరించుచున్నాడు. “అకర్మణులకు శరీరయాత్రసయితము బాగుగ జరుగదు” అని శ్రీకృష్ణభగవానుడు గీతా శాస్త్రమునందు బోధించిన ధర్మము ప్రత్యక్షముగ గనుపడుచున్నది. శ్రీమతి బెజంటమ్మగారు భారతదేశము నిశ్చేష్టతను వహించిన విషయమును వారి వ్యాసావళియందు విశదము చేసినది. నిశ్చేష్టతనుబోగొట్టి స్వరాజ్యనాదమును దిగంతరాళమునందును గృహాంతరాళమునందును నింపుటకు ఖద్దరుముఖ్యసాధనముగ నున్నది. ముప్పదికోట్ల ప్రజలు త్రికరణశుద్ధిగను ఖద్దరు నారాధించునపుడు స్వరాజ్యము స్వయముగ రాగలదను మహాత్ముని విశ్వాసమును భారతీయులును నారాధించి మహాత్ముని సంకల్పమును సఫలముచేసి స్వరాజ్య సంపదనమును జేయుదురుగాత !

